

Ajut a la investigació lingüística Lúdia Armengol Vila 2006

ESTEL MARGARIT - ALEXANDRA MONNÉ

Joves i llengües d'Andorra

Govern d'Andorra

Joves i llengües d'Andorra

Joves i llengües d'Andorra

Estel Margarit i Alexandra Monné

Ajut a la investigació lingüística Lídia Armengol Vila 2006

Servei de Política Lingüística

Amb la col·laboració del Centre de Recerca Sociològica
d'Andorra (Institut d'Estudis Andorrans)

Govern d'Andorra

Entre tots fem un país millor

JOVES I LLENGÜES D'ANDORRA. AJUT A LA INVESTIGACIÓ LINGÜÍSTICA LÍDIA ARMENGOL VILA 2006

© d'aquesta edició:
Govern d'Andorra
Ministeri d'Educació i Cultura
Servei de Política Lingüística

© dels textos:
Estel Margarit i Alexandra Monne

Dipòsit legal: AND.1121-2010
ISBN: 978-99920-0-583-5

Producció editorial: Premsa Andorrana, SA
Coordinació: Natàlia Lalinde
Disseny de la coberta: Agustí Ibáñez

Impressió: Gràfiques A4

ÍNDEX

Presentació	9
Introducció	11
Objectius de la recerca	15
1. Objectius generals	15
2. Objectius específics	16
1a PART. EXPLORACIÓ TEÒRICA I CONTEXTUALITZACIÓ DE LA RECERCA	19
1. Relació entre llengua, cultura i identitat	19
1.1. El component cultural en la interrelació llengua-identitat-cultura	19
1.2. El component identitari en la interrelació llengua-identitat-cultura	21
1.3. El component lingüístic en la interrelació llengua-identitat-cultura	22
2. Models socials i psicològics per a l'adquisició d'una segona llengua en contextos pluriculturals	25
2.1. El model d'adaptació	28
2.2. La distinció intergrup al	29
2.3. La identitat social	30
2.4. La vitalitat lingüística	31

2.5. Altres factors socials incidents en l'aprenentatge d'una segona llengua	32
3. La identitat	37
3.1. Elements i processos de configuració de la identitat	37
3.2. Les diverses cares de la identitat	39
3.3. Relació entre llengües i identitat social, ètnica i/o nacional	42
3.4. El cas concret de la identitat a Andorra	46
4. Contextualització de la recerca a la realitat andorrana	51
4.1. La població d'Andorra	51
4.2. Línies de segmentació interna de la societat andorrana	56
4.3. La situació sociolingüística d'Andorra	62
4.4. Els sistemes educatius a Andorra	72
4.5. Les relacions interlingüístiques aplicades al cas d'Andorra	78
2a PART: TREBALL DE CAMP I ANÀLISI DEL RESULTAT	89
1. Hipòtesis per a la recerca	89
1.1. Hipòtesi principal	89
1.2. Hipòtesis derivades o subhipòtesis	90
1.3. Altres hipòtesis relacionades amb les principals	91
2. Metodologia utilitzada en el treball de camp	97
2.1. Descripció i justificació de la tècnica emprada	97

2.2. Descripció de les principals qüestions de caràcter metodològic	99
3. Dinàmica dels grups de discussió	105
Grup 1. Castellanoparlants	105
Grup 2. Portuguesos	108
Grup 3. Catalanoparlants	110
Grup 4. Francòfons	112
Grup 5. Castellanoparlants II	114
Grup 6. Portuguesos II	116
4. Anàlisi temàtica i estructural dels grups de discussió	119
CI núm. 1. Repertori i usos lingüístics	119
CI núm. 2. Escola i llengües	130
CI núm. 3. Percepcions sobre el paper del català a la societat andorrana	146
CI núm. 4. Prestigi o valor social atorgat a les diverses llengües d'Andorra	176
CI núm. 5. Llengua i identitat nacional a Andorra	194
CI núm. 6. Relació entre grups nacionals i lingüístics diferents	219
CI núm. 7. Percepcions i representacions socials dels grups de referència	225
CI núm. 8. Projecció futura	242
3a PART: CONCLUSIONS DE LA RECERCA	245
CI núm. 1: el repertori i usos lingüístics entre els joves d'Andorra	245

CI núm. 2: l'escola i les llengües	248
CI núm. 3: les percepcions sobre el paper del català a la societat andorrana	251
CI núm. 4: el prestigi o el valor social atorgat a les diverses llengües d'Andorra	256
CI núm. 5: la llengua i la identitat nacional a Andorra	259
CI núm. 6: la relació entre grups nacionals i lingüístics diferents	264
CI núm. 7: les percepcions i les representacions socials dels grups de referència	265
CI núm. 8: la projecció futura	268
Apunt final	269
Bibliografia	273
Annexos	281
Agraïments	285

PRESENTACIÓ

La societat andorrana presenta un seguit de característiques de naturalesa variada que la fan particular i fins i tot única dins del context europeu. Entre aquestes particularitats trobem la composició demogràfica plurinacional amb una majoria no nacional; la forma política i institucional (coprincipat); una identitat lingüística particular on el català és l'única llengua oficial; i un sistema educatiu integrat per tres sistemes alhora (l'espanyol, el francès i l'andorrà), entre d'altres.

Una d'aquestes particularitats és especialment interessant i complexa des d'un punt de vista social i educatiu per la gran quantitat d'elements que entren en joc i pel seu caràcter de fenomen transversal. Es tracta de la realitat lingüística d'Andorra i de l'adaptació de la població a aquesta realitat.

Ens podem referir a Andorra com un ecosistema lingüístic en el qual, tot i que el català n'és l'única llengua oficial, trobem altres llengües que tenen presències, usos, valors i prestigis diferents.

Així, doncs, en aquest estudi pretenem endinsar-nos en aquesta realitat lingüística per mirar d'aportar una mica més de llum a la complexa relació que s'estableix entre la identitat cultural pròpia o atribuïda dels individus o grups nacionals i els usos lingüístics.

Aquest tema l'han explorat un seguit d'autors des de perspectives diverses¹ i és un element constant d'estudi per organismes institucionals, com ara el Servei de Política Lingüística.²

En aquest cas, però, aquest estudi parteix com a mínim de dos elements diferen-

---

¹ Autors com Volver Lixfel (1982), Pere Notó (1983), Emili Boix i Farràs J. (1993-1996), Josep Manel Ballarín (2004) entre d'altres.

² Com ara els estudis elaborats cada cinc anys sobre *Coneixements i usos lingüístics de la població andorrana* o l'estudi del 2002 sobre *Coneixement i usos lingüístics de la població escolar a Andorra*.

cials. D'una banda, l'objectiu de l'estudi va més enllà d'esbrinar quins són els usos lingüístics (a partir de testos de coneixement, relació de variables sociodemogràfiques...) i se centra en els elements menys palpables o quantificables, com les influències d'identitat nacional dels grups lingüístics, les representacions socials de cadascuna de les llengües, les valoracions dels grups lingüístics de referència, la reproducció de les desigualtats o jerarquies socials a patir dels usos lingüístics i les percepcions del prestigi d'una determinada cultura. Són elements que influeixen en les societats plurilingües i per tant en la relació que cada individu o grup estableix amb les llengües presents i amb els seus parlants.

D'altra banda, aquesta investigació presenta unes peculiaritats arran de la població en la qual ens fixarem per fer l'estudi de camp. En concret, s'ha optat per centrar-se en joves de 16 a 20 anys que hagin acabat els estudis de secundària a Andorra. D'aquesta manera, tenim un grup amb una edat en què la creació d'identitat personal a partir de les característiques dels grups d'iguals i de les seves relacions és fonamental. A més, aquest grup de població presenta una altra característica que, segons el nostre parer, és important i pot marcar diferències notables respecte grups amb edats més elevades. Aquesta característica és el fet que aquests joves han estat socialitzats (tant pel que fa a la primera com a la segona socialització) en una societat on la diversitat nacional i lingüística ja és un element definidor del país; i encara més important, han estat escolaritzats en un sistema en què trobem les tres llengües més presents: el català, el castellà i el francès.³

---

³ Si prenguéssim com a grup d'estudi persones més grans, seria possible que part de la seva vida no haguessin viscut en una societat tan plurinacional ja que l'arribada dels portuguesos no es produeix fins als anys 90 de manera més palpable, i no haguessin estat educats en una societat que ofereix tres sistemes d'escolarització.

INTRODUCCIÓ

Aquest estudi ens situa en el marc contextual del Principat d'Andorra, on estudiarem les llengües en contacte; principalment, el català, el castellà, el francès i el portuguès, i les dinàmiques que se succeeixen al voltant de la llengua catalana, llengua oficial al Principat.

Tractarem les qüestions d'identitat cultural, i també l'adaptació lingüística de la població immigrada al Principat, les representacions socials, els usos lingüístics, els sistemes educatius i les respectives llengües vehiculars, les percepcions al voltant de la llengua i el prestigi atorgat a cadascuna.

Segons el *Recull estadístic general de la població andorrana* del 2007, el Principat té 83.137 habitants, el 36,62% dels quals són de nacionalitat andorrana; i la resta, el 63,38%, són persones immigrades. Aquesta diferència de proporcions entre habitants autòctons i immigrants altera l'ús de la llengua pròpia del Principat, que es veu immers en una dinàmica de plurilingüisme social, atès que la població immigrada ja constitueix la majoria de la població.

Com assenyala Ballarín (2004:25):

Els moviments migratoris esdevinguts a Andorra han provocat que els valors socials i estils de vida de la població autòctona s'hagin vist alterats per la vinguda massiva d'immigrants, que han aportat un nou repertori lingüístic i cultural. Així, doncs, la societat andorrana ha passat de ser una comunitat monolingüe oficialment i socialment a esdevenir un ecosistema dominat per un plurilingüisme que posa en perill la conservació de la identitat i la llengua pròpies del país.

I així és com la població andorrana, que inicialment tenia contacte amb altres territoris de parla catalana i amb França, per la proximitat, amplia aquesta xarxa de relacions, i com a conseqüència, es veu influenciada per poblacions que vénen de la resta d'Espanya, de parla castellana o, darrerament, per persones

que vénen de Portugal (les xifres demogràfiques ens indiquen que Portugal és el segon país, després d'Espanya, que més immigració aporta al Principat, amb 13.519 habitants, cosa que representa el 16,26% del total de població).

Ballarín continua:

L'augment exponencial dels fluxos migratoris i l'assentament d'una societat de serveis, quant a l'oferta turística, d'esports i comercial, ofereix un ventall molt ampli de coneixement i ús de les diverses llengües, car la situació geogràfica i econòmica del Principat possibilita un espai d'intercanvi i de confluència de diverses relacions interpersonals.

Podem observar el gran canvi que va comportar, arran de la construcció de FHASA¹ als anys 30, la vinguda de treballadors i el canvi progressiu d'una economia basada en la ramaderia i l'agricultura, a partir dels anys 50, a una economia de serveis, amb l'augment de centres comercials, el *boom* del Pyrex, el tabac, els formatges, el sucre i el cafè, i també amb la transformació de les muntanyes en pistes d'esquí per atraure un turisme força fidel a la pràctica d'aquest esport. Així, doncs, a les darreries del segle xx, la societat andorrana és producte del flux de treballadors que s'han establert al país com a conseqüència d'aquesta evolució econòmica.

A més, aquests canvis comporten que la societat andorrana es converteixi en una societat basada cada vegada més en el turisme, i que s'hagi d'adaptar per continuar amb aquest creixement turístic a les noves llengües per poder mantenir una relació estreta i crear vincles interpersonals, i així fidelitzar aquestes relacions.

En aquesta societat dinàmica i canviant, tal com mostren les dades de l'enquesta duta a terme l'any 2004 pel Servei de Política Lingüística, trobem una complexa realitat lingüística. Una de les hipòtesis d'aquest treball parteix de la idea que dins d'aquesta complexitat lingüística del país, el català, tot i que no és la llengua més parlada en tots els àmbits, té un important prestigi social (de fet, és l'aspecte principal per reconèixer si una persona està integrada o no ho està),² i és alhora una de les eines més importants per assolir una mobilitat social ascendent.

---

¹ FHASA (Forces Hidroelèctriques Andorranes Societat Anònima) i actualment FEDA (Forces Elèctriques d'Andorra).

D'altra banda, la marcada dualitat del mercat de treball, on la major part dels andorrans (i també molts de la població de parla catalana) treballen de dilluns a divendres en sectors com l'Administració, el sector financer..., i la major part dels immigrants amb origen fora dels territoris de parla catalana estan assalariats en sectors com la construcció i annexos, o el comerç i l'hoteleria (treballen els caps de setmana i festius), amb condicions laborals difícils per conciliar la vida laboral i la familiar; s'ha traduït en una dualitat social que té com a conseqüència l'ús diferent de les llengües.

Aquesta dualitat es complementa amb la segmentació política (els plens drets polítics només els tenen els andorrans, la quarta part de la població de les persones més grans de 18 anys) i la segmentació cultural, que porten com a conseqüència el prestigi diferent de les cultures presents al país.

Un altre factor que també cal tenir en compte dins la societat andorrana és el fet que les noves generacions, tant els fills dels catalanoparlants com els que no ho són (fruit del gran creixement poblacional del país), s'escolaritzen en els tres sistemes educatius del país. Cadascun amb un tracte diferent cap a les llengües, com descriurem més endavant, i per tant, amb importants conseqüències en les relacions entre la població i la manera de viure i entendre cada llengua.

A partir d'aquesta realitat, el nostre treball se centra en l'anàlisi dels hàbits lingüístics de les persones socialitzades dins del context andorrà (nois i noies de 16 a 18 anys que han cursat els estudis obligatoris al país) i la seva relació amb les diverses llengües que hi ha al país.

En els apartats següents revisarem l'evolució demogràfica del país, la composició de la societat andorrana actual, i ens centrarem en les línies de segmentació que la condicionen, i en el paper de la identitat, de la cultura i de la llengua en les representacions socials dels individus, per delimitar quins són els factors que intervenen més directament en la tria de les llengües per part d'aquest conjunt de població ja socialitzada dins del país.

---

² Batalla, J., Casals, M., Micó, J. (2004): *La immigració a Andorra*. Centre de Recerca Sociològica i Editorial Pagès.

OBJECTIUS DE LA RECERCA

1. OBJECTIUS GENERALS

L'objectiu d'aquesta investigació és conèixer i analitzar quins són els factors que entren en joc quan els joves de 16 a 20 anys se situen dins d'un grup lingüístic i fan servir una llengua o una altra en els seus usos lingüístics.

Al mateix temps, ens proposem aprofundir en els elements de caràcter més subiectiu, com ara la relació entre les identitats nacionals i culturals i les representacions socials que elaborem respecte als altres grups i el mateix grup de pertinença.

En aquest sentit, cal ser conscient de l'actual repertori lingüístic present a la societat andorrana, un repertori on el català, tot i ser la llengua oficial, sembla que no és la llengua majoritària pel que fa a la seva presència al carrer i a l'ús social; on el castellà sembla que es converteix en alguns àmbits concrets en una de les llengües principals d'interacció i intercanvi quotidià, amb un fort valor instrumental; on el francès, tot i ser la llengua menys estesa, continua amb certa presència; i on el portuguès s'estructura com una llengua amb un ús destacable en l'àmbit familiar i més personal per part de la població del Principat. Caldrà, doncs, analitzar quines representacions socials fan els principals grups lingüístics (andorrans, espanyols, portuguesos i francesos) que conviuen a Andorra pel que fa al rol i al prestigi de les llengües i a la xarxa social d'interaccions.

Hem de ser conscients que, com en qualsevol fenomen social, en la relació que s'estableix entre els individus o grups nacionals i les llengües, cal prendre una visió global que interrelacioni una multitud d'elements de diferent caràcter. D'aquesta manera serà imprescindible tenir en compte elements o condicionants com:

- la situació de la immigració a Andorra i, en especial, els processos d'integració oficial¹ i social,

---

¹ Entenem com a integració oficial la que deriva directament de lleis d'estrangeria i l'obtenció de la nacionalitat.

- els elements que configuren la identitat andorrana i les característiques del procés o sentiment d'andorranització,²
- la situació del català com a llengua oficial i el paper de les institucions per protegir-la i fomentar-la (especialment el Servei de Política Lingüística),
- els sistemes educatius presents a Andorra i el paper del català en cada un,
- i la situació actual del coneixement del català i els seus usos lingüístics.³

2. OBJECTIUS ESPECÍFICS

S'han definit vuit centres d'interès com a temes d'anàlisi amb els seus objectius específics i les hipòtesis relacionals, que veurem més desenvolupats en l'anàlisi temàtica i estructural.

Així, doncs, en el primer centre d'interès s'estudia el repertori i els usos lingüístics, i s'estableixen els objectius específics següents:

- conèixer quin repertori lingüístic tenen els joves,
- saber si el fet de conèixer diverses llengües fa que els joves optin pel canvi de codi lingüístic en contextos i situacions de comunicació diverses i, si és així, en funció de quin element o elements fan aquest canvi.

En el segon centre d'interès es treballen els sistemes educatius, l'escola i les llengües, i s'estableixen els objectius específics següents:

- conèixer la valoració que fan els joves del seu nivell de coneixement de les principals llengües a Andorra: el català, el castellà, el francès, el portuguès i l'anglès,
- conèixer la valoració que fan de l'ensenyament que han rebut de les llengües a les escoles,

---

² Vegeu la tesi doctoral de J. M. Ballarín.

³ Cal tenir en compte que, com s'ha explicat anteriorment, en aquest estudi no es tracta de buscar els usos lingüístics del jove, sinó que a partir d'aquest coneixement que ja tenim a través de diversos estudis, com els del Servei de Política Lingüística, analitzem aquest fenomen a partir d'elements com la identitat i les representacions socials que entren en joc en les interrelacions entre grups socials i individus.

- valorar possibles diferències en l'ensenyament del català en els diversos sistemes educatius en funció de la percepció dels joves,
- conèixer la valoració que fan de l'educació plurilingüe característica d'Andorra.

En el tercer centre d'interès es treballen les percepcions sobre el paper del català a la societat d'Andorra i s'estableixen els següents objectius específics:

- observar com es trasllada a la vida quotidiana, i en termes d'ús real, el coneixement que aquests joves tenen del català, tenint en compte que han fet els estudis a Andorra i que, per tant, tenen un coneixement formal d'aquesta llengua,
- conèixer la percepció que els joves tenen sobre l'ús del català en la societat andorrana en general,
- observar quins són els motius que exposarien a l'hora de defensar la utilització o l'aprenentatge del català,
- valorar si perceben un canvi generacional entre els seus pares i ells pel que fa a la relació amb el català,
- conèixer la seva percepció sobre si ha augmentat o ha disminuït l'ús del català a Andorra.

El quart centre d'interès treballa el prestigi o el valor social atorgat a les llengües d'Andorra. En aquest quart apartat temàtic ens centrem en les valoracions socials de les diverses llengües d'Andorra. D'aquesta manera, els nostres objectius específics establerts són:

- observar si hi ha la percepció d'una valoració social atorgada igual o desigual de les llengües a Andorra,
- descobrir quins són els elements que poden donar valor positiu o negatiu a les diverses opcions lingüístiques d'Andorra,
- observar quina relació es manté entre l'ús d'una llengua i el seu prestigi més o menys gran.

El cinquè centre d'interès treballa la llengua i la identitat nacional a Andorra. En aquest bloc temàtic ens centrarem en la relació que mantenen la identitat, la nacionalitat i la llengua. En aquest sentit, ens plantejem els següents objectius específics:

- observar quin sentiment identitari tenen els joves i de què creuen que depèn,
- qüestionar-nos sobre quins són els elements que configuren la identitat andorrana, i quin paper hi té en aquest sentiment el català,
- definir la paraula *nacionalitat*,
- observar què té més pes per a la persona; si tenir un sentiment identitari o una nacionalitat, o bé si creuen que identitat i nacionalitat és el mateix.

El sisè centre d'interès tracta de la relació entre grups nacionals i lingüístics diferents amb els objectius específics següents:

- observar si els joves s'interrelacionen amb joves d'altres grups lingüísticonacionals, i com ho fan,
- observar si hi ha diferències en aquesta interrelació dins l'àmbit escolar i fora.

El setè centre d'interès tracta de les percepcions i les representacions socials dels grups de referència. En aquest setè bloc temàtic, i molt relacionat amb l'anterior, tenim com a objectiu principal veure les percepcions i les representacions socials que els joves i la societat andorrana tenen dels diversos grups nacionals i lingüístics. En relació amb aquest objectiu elaborem els subobjectius següents:

- observar si hi ha la percepció d'un possible acolliment desigual de la immigració en funció de l'origen nacional i lingüístic,
- observar si es dona la percepció de diferències o semblances culturals, socials... entre els grups nacionals presents a Andorra,
- relacionar entre grups lingüísticonacionals diversos la cultura andorrana i la seva llengua,
- observar el comportament dels andorrans davant les diferències culturals i lingüístiques de la població.

El vuitè centre d'interès és l'últim bloc temàtic i tracta de la projecció futura. Pretenem:

- conèixer les seves opinions o impressions sobre com evolucionaran alguns elements relacionats amb aquesta recerca.

1A PART. EXPLORACIÓ TEÒRICA I CONTEXTUALITZACIÓ DE LA RECERCA

1. LA RELACIÓ ENTRE LLENGUA, CULTURA I IDENTITAT

La cultura, la llengua i la identitat són tres elements interrelacionats i indeslligables i alhora són imprescindibles per poder entendre com un individu s'identifica amb un grup, una cultura o una altra llengua. De fet, cadascun d'aquests elements modifica cap a una direcció o una altra la definició d'un individu tant des del punt vista social, que seria la definició que els altres projecten cap a l'individu, com des d'un punt de vista individual, és a dir, l'autodefinició.

Aquestes interrelacions són més complexes en societats multiculturals o plurinacionals com l'andorrana. A continuació exposarem com s'interrelacionen aquests tres importants components.

1.1. El component cultural en la interrelació llengua-identitat-cultura

Segons Lapresta (2003), el desenvolupament del bilingüisme i del comportament lingüístic no es pot imaginar independentment de la societat, la seva estructura i la seva dimensió cultural. Cal tenir present que el desenvolupament de la llengua és part d'un procés de socialització a través del qual els subjectes arriben a ser membres d'un grup social concret. Els mecanismes psicològics que resulten d'aquest procés haurien de ser, per aquest motiu, analitzats des del marc social i des de les cultures on es desenvolupen.

Al mateix temps, la cultura s'ha d'entendre com una entitat complexa que comprèn un conjunt de sistemes simbòlics que inclouen el coneixement, les normes, els valors, les creences, la llengua, l'art i els costums, i també les conductes i les destreses apreses com a individus i membres d'una societat determinada.

D'aquesta manera, doncs, podem dir, que la llengua o les llengües apreses són un component més entre d'altres que van formant la cultura.

A més a més, la cultura també és entesa com una configuració de comportament apresat i de significats simbòlics que l'acompanyen. Aquests components són transmesos pels membres d'una societat a altres membres amb els quals els comparteixen.

La llengua com a element bàsic de la cultura

Com hem dit anteriorment, hem d'entendre i veure la llengua com un component més de la cultura. És en aquest sentit que podem afirmar que la llengua és un producte de la cultura transmes, com els altres elements que la configuren, d'una generació a la següent, a través del procés de socialització. Però a més, la llengua té el poder o la funció de donar forma a la cultura, perquè és a través del complex sistema lingüístic que les representacions culturals prenen forma. Així, doncs, podem afirmar que són les llengües les transmissores de la cultura, a més de ser la principal eina perquè l'individu assumeixi la cultura.

En contextos com l'andorrà, on més d'una cultura i més d'una llengua estan en contacte en la mateixa societat, cultura i llengua no es distribueixen d'una manera equivalent i equitativa, ja que la llengua és un component de la cultura. Per tant, els membres d'una societat que no comparteixen la mateixa llengua tampoc no han de compartir necessàriament els mateixos significats i comportaments d'aquesta societat. Ara bé, sí que es poden donar, i de fet cada vegada es donen més, graus de coincidència entre els comportaments culturals dels membres que no parlen la mateixa llengua.

La interiorització de la cultura dintre de la personalitat de l'individu és la que constitueix la seva identitat cultural, una identitat cultural que cal diferenciar de la identitat social. Aquesta darrera ajuda l'individu a definir-se ell mateix en relació amb els rols que ocupa i els grups socials amb els quals té vincles de pertinença. En una societat, un pot arribar a ser conscient només d'una identitat cultural dins o fora de la pròpia.

El fet que la llengua sigui un component tan important de la cultura fa que esdevingui una característica destacada de la identitat social i cultural de l'individu, i al mateix temps és un tret distintiu d'un membre dins de la mateixa societat i, per tant, un element de subcategorització dins d'un grup.

Tot i així, com assenyala Smolicz (1979, 1984), no tots els valors culturals, entre els quals la llengua, tenen el mateix valor per a tots els membres d'un grup ètnic o nacional. Certs valors culturals poden destacar en la construcció de la identitat cultural en un membre d'un grup en particular, mentre que aquests mateixos valors poden ser relativament irrelevants per a l'elaboració de la identitat cultural d'un altre grup. És en aquest sentit que aquesta relativitat dels valors culturals marca la diferència d'un grup a un altre quant a la configuració de la seva identitat.

1.2. El component identitari en la interrelació

llengua-identitat-cultura

Podem definir la identitat social d'un individu com “el resultat del coneixement de l'individu de la seva afiliació a un o alguns grups socials; també inclou tots els valors i significats afectius relacionats amb aquesta afiliació”, (Tajfel, 1974).

Segons aquest mateix autor, l'individu té la capacitat de construir el seu medi social mitjançant un procés de categorització social. A través d'un mecanisme de comparació social es pot, a més, identificar amb totes o únicament amb algunes de les característiques del grup. Perquè es produeixi aquest procés, però, és imprescindible, que el grup identifiqui i reconegui l'individu com a membre del grup.

En aquest sentit, la funció d'un grup social és proveir una identitat positiva als seus membres, els quals es comparen amb altres grups i se'n distingeixen per un conjunt de dimensions determinades (Cummins i Lockwood, 1979).

En les societats multiculturals aquest conjunt de dimensions o diferències determinades entre els grups inclouen característiques lingüístiques, culturals i ètniques.

De la mateixa manera que en el cas del desenvolupament lingüístic, la creació d'identitat cultural és fruit del procés de socialització. Per tant, cal entendre la identitat com una cosa dinàmica, desenvolupada pels individus i que pot, per tant, ser modificada pels esdeveniments socials i psicològics. Així, doncs, hem de tenir present que els individus bilingües no desenvolupen dues identitats culturals diferents sinó que integren els valors de les dues comunitats dins d'una mateixa identitat.

1.3. El component lingüístic en la interrelació

llengua-identitat-cultura

El desenvolupament d'un bilingüisme additiu, segons manifesta Lambert (1974), depèn de factors socials i de la valoració social d'ambdues llengües i cultures. La integració de dues cultures en una mateixa identitat està determinada pel marc social on es desenvolupen els subjectes. Així, doncs, perquè sigui factible aquesta integració, cal que la societat no plantegi cap conflicte entre les dues cultures, de manera que el subjecte pugui desenvolupar la seva experiència multilingüe sense conflictes ni prejudicis. Per tant, i seguint l'autor, per parlar d'una autèntica addició lingüista i per tant, de multilingüisme, hi ha d'haver una actitud i una valoració positives envers les llengües, les cultures i les identitats presents en un territori.

Paral·lelament, altres autors com Taylor i Giles (1979) afirmen que la interrelació i l'assumpció d'altres cultures diferents de la pròpia depèn de l'actitud d'obertura dels progenitors. Així, doncs, l'apropament a una nova cultura i a una nova llengua no solament estarà influenciat per la llar, sinó també pel tipus d'educació formal que s'ha rebut. És en aquest sentit que l'educació formal en les diverses llengües presents en un territori té una importància vital perquè es pugui donar un bilingüisme positiu.

Com veurem en l'apartat de motivacions socials i psicològiques en l'aprenentatge d'una segona llengua, les actituds cap a l'aprenentatge d'una llengua i cap al grup de referència d'aquesta llengua poden ser atribuïdes a les percepcions de les xarxes socials d'un individu establertes en un determinat territori i a les motivacions, positives o negatives, que té la xarxa social per relacionar-se amb

els diversos grups presents. Per aquest motiu podem dir que la llengua és un poderós factor d'identificació i de categorització, tant social com cultural i ètnic.

Molts estudis mostren com les actituds, els estereotips i els prejudicis que els membres d'una mateixa comunitat amb una llengua comuna presenten envers les altres comunitats tenen importants implicacions a l'hora d'explicar les interrelacions intergrupals i les comunicacions interpersonals.

2. MODELS SOCIALS I PSICOLÒGICS

PER A L'ADQUISICIÓ D'UNA SEGONA LLENGUA

L'objectiu d'aquest nou apartat és fer un repàs als models teòrics que considerem més importants a l'hora d'explicar els diversos i complexos mecanismes socials i psicològics que entren en joc en una societat on conviuen grups lingüístics nacionals diferents i com, en aquest context, es poden donar processos d'adopció d'una segona llengua no pròpia.

Tot i que no forma part dels nostres propòsits analitzar a aquest nivell de teoria la situació concreta d'Andorra i adaptar-la a un model o a un altre, sí que considerem imprescindible tenir en compte aquestes teories com a marc teòric general que, si més no, donaran fe de la complexitat del tipus de fenomen o realitat que ens proposem analitzar.

Els mecanismes psicosocials ens permeten entendre com, des d'un punt de vista més subjectiu i personal, els individus perceben i viuen, i per tant, reaccionen en determinats contextos de multilingüisme.

En aquest sentit ens poden ajudar a entendre com es valora una llengua, de què en depèn la tria en societats multilingües i quins factors hi intervenen.

Segons Ballarín (2004), la llengua és una forma de comunicació simbòlica que permet explicar el comportament i les categoritzacions dels parlants. És a través de la llengua que fem paleses les nostres emocions i les nostres intencions. És per aquest motiu que podem atribuir-li una doble funció social: una funció estrictament comunicativa i una funció més simbòlica i, en conseqüència, més identificativa.

D'altra banda, Boix (1993) considera que la llengua com a símbol reflecteix els lligams que un individu estableix amb el seu grup ètnic, la seva cultura i el poder social i econòmic dins d'una determinada societat. La psicologia social explica com en les situacions de contacte de llengües i en societats multiètniques, so-

vint la tria d'un determinat codi lingüístic té connotacions d'identificació ètnica i, alhora, aquesta tria es pot explicar, en part, per les relacions que els diversos grups ètnics mantenen entre si.

En aquest sentit podem afirmar que són els mecanismes psicosocials de l'individu el que fa que unes determinades actituds, estereotips i normes d'ús lingüístic siguin acceptats i interioritzats en les seves interaccions verbals i, per tant, es tendeix a expandir l'ús d'unes llengües concretes i a minoritzar l'ús d'altres.

Per Ballarín (2004), hem de tenir present que en la majoria de les situacions comunicatives en societats plurilingües, com l'andorrana, la tria d'una llengua o d'una altra té com a objectiu neutralitzar un conflicte social subjacent. Sovint hi ha unes normes d'ús acceptades socialment i compartides per un determinat grup lingüístic, que assenyalen una lleialtat envers el grup cultural d'origen o bé que desdibuixen les funcions d'autoidentificació etnolingüística en un grup generacional i que poden assenyalar una identitat bicultural. Així, doncs, sovint l'adopció d'un determinat codi és fruit d'una negociació entre els interlocutors, feta a partir de les percepcions que un individu té del seu contrari.

Segons els models explicatius de caràcter psicosocial, l'adopció d'una llengua determinada per un parlant multilingüe, en un context multilingüe, està condicionada per diversos factors. El canvi de codi dependrà del fet que l'individu disposi d'un repertori lingüístic que li ho permeti, de la necessitat d'afirmació ètnica, de la percepció que tingui del seu interlocutor, de la competència lingüística del subjecte i dels rols i les normes socials en una situació comunicativa concreta.

D'altra banda, en la valoració d'una determinada llengua feta pels parlants, element imprescindible per entendre les relacions socials i actitudinals entre grups lingüístics diversos, hi intervenen la mediació de les xarxes socials amb les quals un individu es relaciona i, per extensió, les normes derivades de l'estructura social i la interiorització d'unes actituds i unes normes d'ús favorables que comporta la socialització en una comunitat lingüística determinada.

En aquests contextos, i seguint Herman (1961), la tria d'una llengua està determinada per la conjunció de tres forces: la situació de rerefons, les necessitats personals i la situació immediata. Aquests factors tenen un pes diferent en funció de la situació comunicativa i del camp de percepció de l'individu.

- a) La situació de rerefons fa referència al context en què es produeix la interacció, de manera que, en funció de si es tracta d'un espai més públic o més privat, la persona es veurà més o menys forçada a emprar una llengua o una altra en funció del grau d'identificació ètnica amb què vol ser percebuda.
- b) Les necessitats personals prenen relleu quan la interacció té lloc en un àmbit més privat i quan la situació està dominada per variables de personalitat, com inseguretat, grau de frustració, motivació, etc.
- c) La situació immediata passa a un primer pla quan l'individu fa una tasca en la qual no està involucrada la seva identitat ètnica sinó que desenvolupa un rol en el qual està delimitat clarament un codi lingüístic determinat.

Pel que fa a l'adaptació en la parla és, sovint, un reflex de l'afany dels individus per ser aprovats socialment. En aquest sentit, els canvis de codi són, també, una forma de controlar la manera com un és percebut pels altres, i ahora, són un mitjà d'expressió dels valors, les actituds i les intencions dels parlants.

Finalment, cal considerar que si bé la pertinença a un grup ètnic sovint és adscriptiva, atribuïda pel lloc de naixement o per la socialització en els grups primaris, algunes de les característiques de pertinença, com ara determinats valors socials o culturals, entre els quals, la llengua, poden ser inferits, assumits o evitats en funció dels objectius que vulgui assolir un individu. Hem de tenir present que les tries de llengua que fa un parlant competent en dues o més llengües són orientacions ètniques que els individus controlen conscientment (Boix, 1993).

Les diverses teories psicosocials permeten aproximar-nos a la comprensió d'importants processos que tenen lloc en contextos lingüísticament diversos i heterogenis, com en el cas d'Andorra. Processos com l'adaptació a una segona llengua per part d'un parlant, la distinció intergrup al que es produeix entre grups lingüístics diferents, els mecanismes d'identitat social, etc.

A continuació comentarem alguns dels models explicatius de més rellevància.

2.1. El model d'adaptació

Simard, Giles, Taylor (1976) i Boix (1993) proposen un model d'adaptació en el qual diferencien els cinc tipus de reaccions dels parlants davant d'un procés d'adaptació segons com es percebi aquesta adaptació, en funció de la convergència o la divergència amb l'interlocutor. Consideren que:

1. L'individu intentarà convergir lingüísticament en els casos següents:
  - a) Per aconseguir l'aprovació de l'interlocutor.
  - b) Per aconseguir una eficiència comunicativa alta.
  - c) Quan no hi ha unes normes socials clares en la tria de la llengua, per a una determinada situació o funció.
2. L'abast de la convergència o de la divergència lingüística serà en funció de:
  - a) L'extensió dels repertoris dels parlants.
  - b) Factors contextuals o individuals que puguin fer créixer o disminuir la necessitat de l'aprovació social i l'eficiència en la comunicació.

Si el parlant té un repertori multilingüe, es podrà expressar en qualsevol llengua del seu repertori, però si el parlant només coneix la seva llengua materna i no coincideix amb la de l'interlocutor, no podrem establir una comunicació eficient i clara.

3. La convergència de la parla serà avaluada positivament si:
  - a) La distància sociolingüística és òptima.
  - b) La intenció del parlant és positiva.
  - c) Compleix les normes socials apropiades a la situació.

Si la situació de comunicació és poc clara però l'interlocutor i l'emissor tenen actituds positives de comunicació, la conversa s'anirà desenvolupant, però si l'actitud del receptor no és bona, la conversa segurament s'acabarà de seguida.

4. Els parlants intentaran mantenir els seus models de parla o divergir-ne en els casos següents:
  - a) Quan la interacció s'estableix en termes de relacions grupals i els parlants intenten mantenir una identitat interna com a grup positiva.

- b) Quan es volen dissociar personalment de l'altre individu.
- c) Quan volen que el model de l'altre sigui acceptable personalment.

5. El manteniment o la divergència lingüística s'avaluarà negativament quan el comportament sigui percebut com a divergent psicològicament.

2.2. La distinció intergruparal

El fenomen de la distinció intergruparal també és un dels complexos factors que intervé en l'adquisició d'una segona llengua. Podem entendre la distinció intergruparal com una conglomeració de factors que permeten a un grup actuar de manera diferent en una determinada situació.¹

La identitat gruparal donada pel procés de distinció també es pot considerar com una categorització social que forma una part important en l'autopercepció dels individus. D'aquesta manera, quan la pertinença a un grup etnolingüístic és un valuós component d'identificació, els individus triaran la llengua que els permeti ser distingits de la cultura dominant (Giles i Byrne, 1982).

La distinció intergruparal d'un grup ètnic es basa en tres condicions:

- la primera, i per al seu manteniment com a grup, és el fet que la seva percepció gruparal sigui forta i que la llengua sigui considerada una dimensió important de pertinença ètnica.
- la segona condició de manteniment és que la vitalitat etnolingüística del grup sigui percebuda com a alta, és a dir, que el grup es percebi a si mateix com a actiu, vital i cohesionat.
- la tercera condició és que els trets característics del grup siguin forts i inflexibles, la qual cosa farà que hi hagi una clara distinció entre aquest grup i els de la cultura dominant que l'envolta.

En aquest sentit, Gumperz (1982) considera que la identitat ètnica arriba a ser un

---

¹ Segons Clachar (1997) i Gumperz (1982).

instrument per obtenir un suport social i polític per aconseguir les metes proposades. Per això podem considerar la llengua un element clau en el procés de manteniment de la identitat grupal i de la lleialtat cap a una determinada etnicitat.

2.3. La identitat social

La teoria de la identitat social prové del desenvolupament de la concepció que la identitat és una construcció social, sorgida de la interacció, de les activitats i de les situacions d'un grup social en un determinat context sociofísic.

Aquesta teoria, desenvolupada per Tajfel (1982-1983), es basa en dos principis explicatius. D'una banda, el que explica les relacions entre l'estructura social i un determinat grup ètnic i, d'altra banda, el que ens explica el procés de categorització i de pertinença que fa un individu.

Tajfel (1982, 1983) explica com el comportament de l'ésser humà en les seves relacions socials està mediatitzat pel pes que ocupen els factors interpersonals o intergrupals en una determinada interacció. L'autor emfasitza que els grups estan connectats psicològicament a les estructures socials i que estan en competició pels recursos econòmics, els drets socials i el poder polític. En conseqüència, els membres dels grups subordinats (amb menys recursos, poder, estatus, prestigi) poden desenvolupar potencialment una identitat social negativa, especialment quan els valors del grup dominant són acceptats.

Així, doncs, la percepció que es té de la possibilitat de canvi social en una determinada societat farà que en les societats on la mobilitat social és flexible l'individu actui de manera més individual, mentre que en les societats fortament estratificades (per factors de classe, estatus i ètnia) les interaccions contenen una forta càrrega intergrupala.

També podem entendre la identitat social com l'autoconcepció que fa un individu com a membre d'un grup. Cal tenir en compte que els individus són multidimensionals i que, en conseqüència, poden pertànyer a diversos grups socials (Bastardas, 2002).

Ara bé, aquesta identitat social, que és dinàmica, només arriba a tenir sentit quan

l'individu fa una comparació amb els altres grups socials i la seva distinció grupal es valora positivament. Quan els individus tenen una identitat social positiva dins del seu mateix grup, sovint passa que l'ús de la llengua pròpia del grup cultural al qual pertanyen es manté, en detriment de l'adquisició d'una nova llengua.

Com a elements distintius, que imprimeixen consciència i estatus de grup, s'assenyalen les característiques físiques, la manera de vestir, els tipus de menjar, el paper de la família, la religió i la llengua, entre d'altres.

Hem de tenir present que la identitat social és una part important del concepte d'autoestima, fet que provoca que quan la nostra identitat social o ètnica és no satisfactòria, els membres d'un grup ètnic poden seguir tres estratègies que es poden manifestar en la tria d'una llengua o d'una altra. Aquestes estratègies poden ser la mobilitat social, la creativitat social i la competència social.

La mobilitat social té lloc quan un individu vol millorar la seva posició social i ser acceptat per un grup més ben valorat socialment. En aquest cas, el subjecte s'adapta a la llengua del grup en qüestió.

La creativitat social s'esdevé quan la lleialtat lingüística envers el mateix grup és molt alta i s'intenta canviar les normes d'ús socials entre els grups dominants i subordinats.

La competència social apareix quan tenen èxit els intents de redefinició de les regles de joc, i la identificació dels subjectes amb el seu propi grup ètnic és molt alta. En aquest cas, els individus accentuaran l'ús d'elements lingüístics característics del grup.

Hem de pensar que en els processos socials on la identitat ètnica és important per als individus, el comportament lingüístic és una de les dimensions sobre les quals s'estableix la comparació intergrup.

2.4. La vitalitat lingüística

En contextos on diverses llengües conviuen simultàniament cal tenir present, també, la denominada vitalitat lingüística de les llengües en contacte. En aquest

sentit, Taylor (1996) proposa un marc per comprendre les relacions entre la llengua, l'etnicitat i les relacions entre grups, i afirma que les variables que hi intervenen són factors com l'estatus social, la presència demogràfica i el suport institucional, els quals resulten essencials per reforçar la vitalitat etnolingüística i el manteniment de la llengua intragrupal.

La vitalitat etnolingüística es pot entendre, també, a partir del concepte de capital de Bourdieu, que distingeix entre diversos tipus de capitals: l'econòmic, el social i el cultural. Landry (1982) afegeix a aquests capitals el demogràfic i el polític, després de combinar sota el mateix rètol el capital social i el capital econòmic, que hi estan lligats estretament, i el complementa amb el que anomena xarxes socials de comunicació (el mitjà social, institucional, escolar i familiar), que creu que poden ajudar a predir el comportament lingüístic.

En la vitalitat etnolingüística també hi intervindrien, segons aquest autor, factors interns, socials i psicològics, com ara l'actitud, els prejudicis, l'ansietat, la motivació, la por a l'assimilació, la competència lingüística i cognitiva dels parlants, etc.

2.5. Altres factors socials que incideixen en l'aprenentatge d'una segona llengua

En aquest apartat volem repassar breument altres teories que proposen models multifactorials que explicarien l'adquisició d'una segona llengua en contextos similars a l'andorrà i des d'un punt de vista no formal o reglat.

En aquesta línia, Schumann proposa un conjunt de quaranta-nou variables que afecten l'adquisició d'una segona llengua. Entre aquestes variables distingeix factors socials, afectius, cognitius, biològics, d'aptitud, de personalitat, d'input i d'instrucció. Tots aquests factors determinen el grau de distància social que hi ha entre l'aprenent d'una llengua i el grup que la parla, fet que determina el grau d'aculturació de l'individu. Schumann afirma:

“La distància social pertany a l'individu com a membre d'un grup social, el qual està en contacte amb altres grups socials, els membres dels quals parlen una llengua diferent... La distància psicològica correspon

en canvi a l'individu com a tal, i comprèn tant els factors psicològics com la capacitat de suportar el xoc lingüístic, cultural, que afecten les motivacions instrumentals i les fan integratives al subjecte permeable (1976:396)".

En un mateix entorn, dos grups socials que parlen llengües diferents poden aproximar-se o distanciar-se en funció de les condicions particulars que es donin en un determinat ecosistema. Schumann (1976) assenyalava que com més distància social hi ha entre els dos grups, més dificultats sorgeixen perquè els membres del grup immigrant adquireixen la llengua de la societat d'acollida.

De tots els factors socials que assenyalava l'autor, creiem que els que poden tenir més rellevància en el cas concret d'Andorra són:

1. Els patrons socials dominants
2. Les estratègies d'integració (assimilació, aculturació i preservació)
3. El grau de tancament grupal
4. La cohesió grupal
5. Les dimensions demogràfiques del grup/la grandària del grup
6. Les divergències o semblances entre els grups
7. Les actituds dels grups en contacte
8. El temps de permanència en el territori d'acollida

1) Els patrons socials dominants

Schumann (1978: 165) suggereix en aquest sentit que el nivell de domini des d'un punt de vista polític, cultural, ètnic o econòmic d'un grup o d'un altre també afecta la distància social, i fomenta o inhibeix els contactes entre els grups i, en conseqüència, també influeix en l'adquisició de la nova llengua.

“Si el grup que adquireix una segona llengua i el que l’acull són semblants en termes polítics, culturals, tècnics, econòmics i d’estatus social, aleshores el contacte entre ambdós grups es produirà de manera molt més generalitzada, i l’adquisició de la llengua de la comunitat d’acollida serà molt més adquirida”.

2) Les estratègies d’integració (assimilació, aculturació i preservació)

Pel que fa a les estratègies d’integració (assimilació, preservació i aculturació), cal dir que l’individu immigrant en triarà una en funció dels patrons culturals, dels valors que l’envolten i de la seva reacció envers aquests valors.

Segons el punt de vista de l’autor, l’individu pot triar l’assimilació quan decideix abandonar el seu estil de vida, renuncia als seus valors culturals i, per contra, adopta la cultura dominant. O bé, pot optar per l’aculturació quan és capaç d’adoptar els valors i les pautes conductuals de la societat d’acollida però al mateix temps, és capaç de mantenir la pròpia cultura d’origen.

La preservació faria referència als casos en què l’individu es decideix per recloure’s en la cultura d’origen i rebutja per complet adoptar la cultura i els valors de la societat d’acollida. En aquest sentit, Schumann diu:

“L’assimilació suposa la mínima distància social, mentre que la preservació representa ser la màxima. Amb tot, l’adquisició d’una segona llengua presenta un terme intermedi, que és el de l’aculturació”.

3) El grau de tancament grupal

Schumann (1978: 165) entén aquest concepte com el grau d’elements comuns que tenen ambdues cultures, com ara les esglésies, les escoles, els clubs socials, els espais de lleure, les artesanies culturals, les professions i els comerços, entre d’altres, que poden fomentar o limitar el contacte entre els diversos grups. En cas que es doni una endogàmia intragrupal, una gran separació institucional i un as-

sociacionisme molt tancat, es produirà un tancament grupal molt alt i, en conseqüència, la distància social arribarà a inhibir l'aprenentatge de la nova llengua.

Hi ha dos factors més: la cohesió (factor 4) i la grandària del grup (factor 5), que estan estretament relacionats amb el grau de tancament del grup.

Schumann afirma que un grup es pot considerar cohesionat si els seus membres tendeixen a mantenir-se separats de la comunitat d'acollida. Quan el grup d'immigrants és gran, el contacte intragrupal és més freqüent que el contacte intergrup. Per tant, podem dir que un grup immigrant nombrós i cohesionat tendeix a tancar-se i, per tant, a adquirir en menor grau la llengua de la comunitat d'acollida.

6) Les divergències o semblances entre els grups

En relació amb les semblances o divergències entre dues ètnies, Schumann conclou que si dos cultures són similars, el contacte social és més senzill i la distància social es redueix considerablement, de manera que l'aprenentatge de la nova llengua esdevindrà més fàcil.

7) Les actituds dels grups en contacte

Les actituds dels grups que conviuen en l'ecosistema en relació amb els altres grups també afecten la distància social i l'aprenentatge de la llengua. Per exemple, una expectativa cultural favorable i uns estereotips positius d'uns grups envers els altres afavorirà un contacte intergrup més gran i, en conseqüència, facilitarà l'aprenentatge de la nova llengua.

8) El temps de permanència en el territori d'acollida

Finalment, Schumann (1976) fa referència al temps de permanència en un territori durant el qual un individu està en contacte amb una altra ètnia. Com més temps de permanència es faci en un determinat ecosistema, més petita és la distància social i, per tant, l'estímul per aprendre una nova llengua és més gran.

Però també cal tenir en compte l'expectativa de permanència, ja que aquest aspecte pot influir en la predisposició d'aprenentatge vers una segona llengua no pròpia.

Malgrat que s'han comentat els factors de manera separada, cal tenir en compte que els factors socials no es poden entendre de manera independent, ja que el concepte de distància social postulat per Schumann (1976) es basa en la interactivitat dels elements d'anàlisi proposats.

Per poder entendre la complexitat que envolta l'adopció d'una segona llengua en l'àmbit no formal i en un context de convivència multiètnica o multinacional, també caldria assenyalar quin tipus de problemes culturals i emocionals tenen els estrangers a l'hora d'integrar-se en un nou context social.

Molts autors consideren que perquè un individu immigrant esdevingui bilingüe, cal arribar a ser membre de la comunitat d'acollida. L'alienació cultural, acompanyada per diversos tipus de desorientació com a resultat d'un xoc lingüístic o cultural, pot impedir l'acomodació de l'individu al nou ecosistema. Aquest "xoc cultural" sofert per l'individu és descrit per Smalley (1963) com una "alteració emocional", generalment associada amb l'ansietat, la por i la manca d'orientació, que és el resultat d'una mala adaptació al nou medi, mediatitzada també per la pèrdua de vincles familiars, fet que influeix en la pobresa de les interaccions socials.

En la mateixa direcció, Stengal (1939) assenyala que el xoc lingüístic es produeix quan l'individu té problemes per utilitzar apropiadament vocabulari i conceptes de la nova llengua, per expressar exactament el que vol comunicar, o té por de fer riure per la seva manera de parlar o de pronunciar. D'altra banda, el fet d'adaptar-se a una nova cultura fa que entri en crisi la identitat personal, la qual cosa pot influir en l'enfonsament envers la societat d'acollida.

Per tant, i segons el punt de vista d'aquests autors, les variables afectives com la del xoc lingüístic o cultural, la motivació i l'autopercepció influiran clarament en l'aculturació i l'adquisició d'una segona llengua.

3. LA IDENTITAT

En aquest apartat analitzarem els complexos processos que donen lloc a la configuració de la identitat individual i col·lectiva. En aquest sentit, desenvoluparem la definició d'identitat caracteritzada ja que és un procés psicosocial en la gènesi del qual es troben l'elaboració d'una imatge d'un mateix i la dotació de sentit per al desenvolupament de la vida individual i social.

Seguidament definirem la identitat social, i distingirem els diversos tipus específics en què es pot presentar, com ara la identitat cultural, la identitat ètnica i la identitat nacional.

També analitzarem la relació que s'estableix entre la identitat lingüística i la identitat col·lectiva, i farem especial atenció a les situacions en què la llengua traspasa la seva funció comunicativa i es converteix en un símbol participatiu.

El procés de creació, reconstrucció i manteniment de la identitat en totes les seves vessants pot esdevenir més complex en contextos com el cas d'Andorra, en què es dona un contacte entre llengües i cultures diferenciades. Així, doncs, acabarem aquest apartat parlant de la construcció, en concret de la identitat andorrana, de quins són els elements que la configuren, i del denominat "procés d'andorranització".

3.1. Elements i processos de configuració de la identitat

El concepte d'identitat s'ha definit i redefinit moltes vegades amb l'objectiu de sistematitzar-ne la concepció, l'ús i l'anàlisi. Una de les definicions globalment més acceptada i estesa és la del sociòleg A. Giddens (1995: 294), que la defineix com:

"[...] el resultat d'un procés tant microsocial com macrosocial, en el qual hi ha una relació dialèctica entre els dos nivells, i en el qual la identitat del jo és la manera com nosaltres mateixos ens percebem d'una manera reflexa en funció de la nostra biografia [...]"

També podem entendre la identitat com el resultat d'un procés en el qual entren en joc elements propis de l'estructura social del món en què vivim, elements personals dels processos psicològics i elements de les interaccions de la vida quotidiana. Aquests nivells estan relacionats i s'influeixen mútuament.

Així, doncs, la identitat és la manera com nosaltres ens pensem i ens definim en funció del que hem viscut a la vida. D'aquesta manera, conceptualitzem la identitat com un element dinàmic que implica un procés reflexiu d'elaboració i reelaboració continu (Lapresta Rey, 2004).

També cal destacar, com afirma Castells (1998), la importància del sentit i la pluralitat d'identitats que componen l'individu. Hem de considerar que un mateix subjecte és a la vegada moltes identitats diferents que es combinen i donen lloc a les particularitats de cada individu.

En el procés de construcció de la identitat hi intervenen aspectes relacionats amb l'experiència més immediata (les interaccions que s'estableixen a la vida quotidiana), i amb els elements amb els quals l'individu té un contacte més directe. Però els processos socials també tenen un pes molt significatiu en aquesta construcció. De fet, tots dos nivells estan interrelacionats i s'influeixen mútuament de tal manera que un canvi en una d'aquestes esferes pot influir decidivament en l'altra. Dit d'una altra manera, concebem la identitat i la seva construcció com un procés dialèctic, com un tot en el qual les parts estan interrelacionades. Un element dinàmic, en elaboració i reelaboració constants.

Entenem, doncs, que la dimensió social també ha de ser vista com una part integrant de l'autoconcepte de cada individu, és a dir, com una forma d'identitat més que compon l'individu. Ens referim a totes les definicions que es deriven de la pertinença a diversos col·lectius socials.

En aquest sentit, la construcció d'una identitat col·lectiva es pot conceptualitzar com una representació social que els membres d'un grup fan sobre el seu propi col·lectiu, sobre els símbols, les normes, els sentiments..., en els quals es construirà la identitat d'aquesta col·lectivitat (Doise, 1996).

Una vegada construïda, arrelada, internalitzada i objectivada, aquesta representació passa a funcionar com un mecanisme de coneixement del món, del que

es denomina “sentit comú”. Igualment també es converteixen en constitutius de la representació social del grup els elements en els quals s’arrela (com ara la llengua, el territori, els costums...).

3.2. Les diverses cares de la identitat

a) La identitat social o col·lectiva

Hi ha una part molt significativa en l’autodefinició de l’individu que es deriva del fet de pertànyer o no pertànyer a determinats col·lectius. Aquesta part de l’autoconcepte de l’individu es denomina “identitat social”.¹

Com assenyalava Tajfel (1972), la identitat social es refereix a la part de l’autoconcepte de l’individu que es deriva del coneixement de la seva pertinença a un col·lectiu social, unit al significat valoratiu i emocional associat a aquesta pertinença. És en aquest sentit que la identitat social no solament preveu el fet de sentir-se pertanyent a un col·lectiu, sinó també la valoració, positiva o negativa, que el subjecte fa de la seva pertinença al grup corresponent i les emocions que aquesta pertinença li pot produir.

La identitat social com a part integrant de la identitat també contribueix a la composició de la nostra visió del món. Aquest procés es du a terme bàsicament a través de tres instàncies interrelacionades, que són: la categorització social, la comparació social i l’autocategorització.

- La categorització social es defineix com el procés mitjançant el qual, a partir de l’atribució i l’observació de certs trets en certs individus, com ara la nacionalitat i la ideologia política, se’ls inclou dins d’una categoria social. Aquest procediment utilitza al mateix temps dos mecanismes: l’accentuació de les semblances intragrupals i l’accentuació de les diferències intergrupals. És a dir, l’exageració de les similituds entre els membres que s’inclouen en una categoria social, amb la tendència d’ignorar-ne les possibles divergències; i l’exageració de les diferències entre

---

¹ Tajfel, 1972, 1978, 1981; Tajfel i Turner, 1985a, 1985b.

els membres que s'inclouen en diverses categories socials, amb la tendència d'ignorar-ne les possibles semblances.

- El procés de comparació social serveix per dotar de valoració les categories socials i posar-les en relació amb altres grups.

D'aquesta manera, *a priori* l'individu tendirà a afiliar-se als grups que comportin, per ell, una significació positiva, i tendirà a abandonar la pertinença als que li suposin conflicte en la seva identitat.

- Igual com passa en el procés de categorització social d'altres persones o objectes en què s'accentuen les semblances intracategorials i les divergències intercategoriales, la categorització del jo o autocategorització es percep tenint en compte els estereotips endogrups. Aquests estereotips es constitueixen basant-se en l'estatus valoratiu, el prestigi, les experiències emocionals, les necessitats, els objectius, les normes conductuals i actitudinals, i els trets de personalitat imperants en el col·lectiu (Turner, 1982).

Així, la categorització del jo condueix a una percepció estereotípica del jo, a l'adhesió a la conducta endogrupal normativa i a la seva expressió a través, principalment, del procés de despersonalització (Turner, 1990). Aquesta despersonalització es produeix gràcies al mecanisme cognitiu que permet considerar idèntics, des del punt de vista categorial, individus amb característiques personals diferents però inclosos en la mateixa categoria d'adscripció personal.

Constatem, doncs, que un dels elements bàsics, tant en el procés de categorització i comparació social, com en la identitat social, resideix en la classificació dels individus en categories d'acord amb la possessió d'uns determinats atributs.

b) La identitat cultural

La identitat cultural es pot definir com una forma específica d'identitat social, caracteritzada per pertànyer a un grup social amb uns esquemes més o menys comuns de pensament, creences, sentiments i valors que resulten de l'aprenentatge comú i basat en un sistema cultural de referència (Aguirre, 1998).

Aquest sistema cultural de referència, com assenyala Garreta (2003), és un procés en elaboració i reelaboració constants. La cultura d'un col·lectiu es refereix als valors que comparteixen els membres d'un grup concret, a les normes que acaten i als béns materials i simbòlics que produeixen (Giddens, 1994).

c) La identitat ètnica

La paraula "etnicitat" prové del grec *éthnos*, que significa *poble, raça*. Com ens indica Garreta (2003), quan es parla d'etnicitat es fa referència a perspectives i pràctiques culturals que distingeixen un col·lectiu d'individus. Però per poder parlar d'etnicitat o d'identitat ètnica, aquests atributs han d'englobar característiques culturals com la llengua, la història, el territori, i els costums i les pràctiques. Els individus que componen un col·lectiu ètnic es veuen, se senten i són vistos i sentits pels altres com a persones culturalment diferents. Així, doncs, podem definir les ètnies com a col·lectius que interioritzen un sentiment de pertinença i procedència comú, basant-se en una similitud d'hàbits, costums, etc.

d) La identitat nacional

Entre els elements definidors de la nació s'hi barregen els ètnics i els cívics, és a dir, els mites comuns, la simbologia comuna, etc., amb lleis comunes, un territori històric comú, i una cultura pública i popular. D'aquesta manera les nacions tenen la possibilitat d'incorporar i assimilar, i de fet, estan formades per ètnies diferents o fragments d'ètnies i constitueixen una nació poliètnica i multicultural, com en el cas del Principat.

La forma de govern d'estat nació proporciona un model per als grups que busquen una expressió política amb l'objectiu d'aconseguir el reconeixement de la seva existència com a col·lectivitat més o menys homogènia, i és precisament aquest reconeixement polític el que dona lloc a la identitat nacional.

Hem de considerar que aquesta forma de govern és important pel que fa a la identitat perquè proporciona un model per a tots els grups humans que busquen una expressió política per a la seva existència com a col·lectivitat.

En aquest sentit, es tendeix a pensar que una unitat política territorial es correspon totalment amb les unitats socioculturals que la componen. Aquest fet és radicalment fals ja que no hi ha en cap lloc del món una població totalment homogenia en termes socioculturals.

3.3. La relació entre llengües i identitat social, ètnica i nacional

La relació entre el llenguatge i la configuració del pensament, i la realitat social és un aspecte molt estudiat des de diverses disciplines i enfocaments, com ara la psicolingüística (amb Vygotski o Piaget), la sociologia (amb autors com Bernstein, Berger o Luckman)...

Com assenyalen molts d'aquests autors, el llenguatge és l'instrument més elemental i primordial de la comunicació humana. Però el llenguatge no solament és un instrument de comunicació sinó que té associat un valor simbòlic que ens permet conèixer alguna cosa de la persona que l'utilitza. D'aquesta manera, el simple fet d'intercanviar unes paraules amb un desconegut permet a tots dos interlocutors, a part de transmetre uns missatges, captar tota una sèrie d'aspectes, com ara la procedència, el seu interès per determinats temes, el nivell cultural o, en determinats contextos, la seva adscripció a un col·lectiu cultural o ètnic.

Per tant, i tenint en compte que la llengua és l'instrument bàsic de comunicació humana i la major part de la nostra conducta és, de fet, conducta lingüística, sembla lògic concloure, com fa Fernández (2000), que els usos lingüístics són sempre font d'identitat social, ja que suposen acomodar l'ús que es fa de la llengua a un grup que es pren com a referència, grup que, evidentment, pot ser canviant depenent del context en el qual es desenvolupa la interacció.

En aquest sentit podem dir que les llengües són a la vegada actes d'identitat i font d'identitats socials (Fernández, 2000).

Per alguns autors com Lapresta Rey, hi ha un determinat tipus d'identitat social que podríem denominar "identitat lingüística", que no necessàriament ha de ser font d'un altre tipus d'identitat social, com ara la identitat ètnica o nacional.

Podem trobar un gran nombre de casos en què es dona la relació llengua-identitat ètnica i nacional, però igualment hi poden haver altres fonts d'aquest tipus d'identitat. En aquest sentit, el fet de compartir una determinada identitat lingüística no necessàriament ha de comportar al mateix temps compartir una determinada identitat ètnica o nacional.

El fet de parlar una llengua en concret sempre és font, almenys, d'un tipus d'identitat social, el contingut del qual no és purament lingüístic. Així, doncs, la identitat lingüística i la identitat ètnica o nacional poden ser coincidents o no ser-ho en un determinat grup o col·lectiu. Les causes per les quals moltes vegades coincideixen són les construccions de naturalesa ideològica, política o les estratègies de mobilització, o de totes conjuntament.

Tenint en compte aquesta diferenciació, podem explicar per què grups relativament homogenis en termes lingüístics no se senten pertanyents a una mateixa col·lectivitat ètnica o nacional, o a la inversa, grups lingüísticament heterogenis se senten pertanyents a la mateixa col·lectivitat ètnica o nacional.

Fishman (1977) considera la llengua com el símbol per excel·lència de l'etnicitat ja que dona compte d'una sèrie de dimensions essencials en la definició de l'endogrup.

Es crea d'aquesta manera una espècie de llaç associatiu entre la llengua i els elements culturals rellevants, com la tradició i la història. Aquests últims adquireixen el seu significat al voltant de la llengua, i s'arriba a creure que no es poden expressar en una llengua diferent. Així, elements bàsics en la formació del sentiment nacional (Salazar, 1996), com ara la territorialitat, la cultura compartida, la memòria històrica d'una comunitat genealògica, l'existència d'uns poders polítics autònoms..., es poden associar al fet lingüístic.

D'altra banda, la llengua ha estat considerada com la manifestació més essencial i primordial de la creació cultural dels pobles. És la primera i la que condiciona la resta o la majoria d'elles. És el símbol més explícit de la comunitat i es converteix en l'element d'identificació dels seus membres ja que es coneixen i es reconeixen mitjançant l'ús d'una mateixa llengua. És per aquest motiu que el fet de tenir una llengua pròpia es converteix algunes vegades en la base d'una consciència col·lectiva, que es pot arribar a considerar com una consciència nacional.

Cal destacar, també, el simbolisme que la llengua adquireix en situacions en les quals una identitat lingüística deriva cap a una identitat ètnica o nacional.

Tot símbol té dos funcions (Rocher, 1977): comunicativa i participativa. És a dir, tot símbol remet a alguna cosa però, a la vegada, la possessió, l'adhesió, l'ús o l'exhibició d'uns determinats símbols també pot remetre a la pertinença a un col·lectiu determinat, ja sigui per afirmar-la, per mantenir-la, per reforçar-la o bé per manifestar la solidaritat entre els seus membres. L'emergència de la funció participativa de la llengua en contextos en els quals es dona un contacte de llengües és evident i molt més freqüent que en contextos monolingües.

Així, per exemple, i pensant en Andorra, el català o el castellà, el portuguès o el francès, moltes vegades traspassen la funció comunicativa que tenen i remeten a la pertinença d'un determinat col·lectiu ètnic.

Aquesta situació hipotètica ens posa de manifest un altre aspecte rellevant en la relació entre llengua i identitat col·lectiva: la significació social que adquireix, en els contextos en els quals hi ha una relació entre llengua i identitat ètnica o nacional, tant pel fet de parlar una llengua com de parlar sobre aquesta llengua (Pérez-Agote, 1985; Tejerina, 1992).

Quan s'utilitza una llengua per transmetre missatges es posa de manifest la vessant comunicativa de la dimensió instrumental, però alhora es posa de manifest la dimensió instrumental en la vessant participativa quan aquesta llengua es fa servir amb la intenció que es reconegui la persona que la utilitza com a membre d'una col·lectivitat.

L'ús de la llengua es converteix així en un símbol d'un altre significat que remet a la pertinença, la identificació i l'afiliació a un col·lectiu ètnic, una categoria social, un territori, una classe social...

Quan es parla en una llengua que s'ha erigit com a símbol d'identitat d'un col·lectiu o quan es fan valoracions d'una llengua en la mateixa llengua, o bé quan es fan valoracions d'una llengua en una altra llengua diferent, més enllà de la transmissió del missatge s'està tractant la llengua com a objecte. És a dir, s'està fent referència a la imatge social de la llengua (Lapresta Rey, 2004).

És per aquest motiu que ambdues dimensions de la llengua, la instrumental i la simbòlica, estan subjectes a la imatge social que de la llengua i la seva relació amb la identitat ètnica o nacional desenvolupen els col·lectius implicats.

Una llengua pot arribar a ser significativa en la construcció de la identitat ètnica o nacional d'un col·lectiu gràcies, entre altres factors, a l'existència d'aquest mateix col·lectiu i les interaccions socials que els seus membres desenvolupen amb altres col·lectius.

Per centrant-nos en contextos en els quals la llengua té un paper important en aquest procés, cal delimitar què s'entén per comunitat lingüística, concepte relacionat sovint amb el del mateix col·lectiu ètnic o nacional.

El criteri bàsic per definir una comunitat lingüística és la possibilitat de comunicar-se utilitzant el mateix codi lingüístic. Sota aquest prisma tots els parlants d'una determinada llengua, per damunt de la seva possible identitat ètnica o nacional diferenciada, pertanyen a la mateixa comunitat lingüística. És en aquest sentit que la llengua, més enllà de ser un instrument de comunicació, es converteix en un element de cohesió social per al grup.

Aquest aspecte és més evident en contextos en què es dona un contacte de llengües i una d'elles és considerada per un grup un element definidor de la seva identitat col·lectiva. En aquests casos la pertinença a un col·lectiu no prové de la possessió d'una mateixa llengua sinó del fet de constituir un grup independent d'altres. Tots els que comparteixen el sentiment de pertànyer al col·lectiu seran membres del col·lectiu, tant si en parlen la llengua com si no. En els col·lectius en els quals la llengua adquireix una importància capital en la definició de la identitat grupal, la funció participativa pot impulsar la funció comunicativa. És a dir, contribuir a l'abandó o l'ús d'un determinat codi lingüístic.

Si la llengua s'ha convertit en el símbol per excel·lència de l'etnicitat, de manera que reculli la paternitat, expressi el patrimoni i sostingui la fenomenologia (Fishman, 1977), és previsible que s'assimili la pèrdua de la llengua pròpia a la pèrdua de la identitat ètnica sustentada per aquesta llengua.

En el transcurs d'aquest apartat hem fet referència reiteradament a la valoració de la llengua i aquest és un aspecte de gran importància tant en la construc-

ció de la dimensió objectual de la llengua com en la vitalitat etnolingüística del col·lectiu que es defineix a través d'aquesta llengua.

Finalment, acabarem dient que hi ha determinades situacions en què aquestes valoracions adquireixen una gran significació social. Ens referim a situacions complexes de contacte entre llengües en què s'estableix una competència entre elles per monopolitzar algunes funcions socials i en què a més a més es dona una consciència traumàtica de la desaparició progressiva de la llengua més dèbil (Pérez-Agote, 1985).

3.4. El cas concret de la identitat a Andorra

Seguint els treballs de Comas d'Argemir i Pujadas,² amb el procés de modernització i els canvis en l'estructura econòmica Andorra inicia un gran creixement demogràfic que comporta l'arribada d'immigrants d'origens diversos. Aquesta arribada comporta un important canvi en l'estructura de la població en què els andorrans es converteixen en una minoria dins del conjunt del Principat. És precisament en aquest context de profunds canvis on sorgeix la necessitat de definir i defensar la identitat nacional davant la gran presència de residents estrangers:

“El procés de construcció nacional i d’afirmació d’identitat andorrana en aquesta societat tan heterogènia i plural constitueix una defensa simbòlica de la comunitat d’origen andorrà, així com un mitjà de protegir els seus privilegis en un context en què aquesta comunitat esdevé numèricament minoritària.”³

Entre els elements que van servir i continuen servant per definir la identitat nacional i alhora establir una diferència entre el “nosaltres” (andorrans) i els “altres” (immigrants),⁴ podem destacar per la seva rellevància (Comas, 1997 i Batalla, 2004):

---

² Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J. *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*. Govern d'Andorra. Ministeri d'Afers Socials i Cultura. Editorial Alta Fulla, 1997.

³ Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J. (1997).

⁴ Delgado afirma que el procés de creació d'una identitat nacional també és un procés de “reconstrucció” on hi ha processos de selecció, oblit i fins i tot d'invenció, amb la finalitat d'eleva la qualitat del lemmes de reco-neixement i identificació dels que poden resultar més propis d'un determinat projecte nacional.

- La institució de la casa, que en la societat tradicional andorrana era un referent per a la construcció de la identitat i el sentiment de pertinença.

Aquest element avui en dia encara continua tenint cert paper de representació de la identitat personal i social a través de l'andorranitat, que diferencia els andorrans de soca-rel (població que representa la descendència nacional directa del país) dels nous andorrans no nascuts a Andorra.

- Les institucions i l'organització política d'Andorra: la singularitat de les institucions polítiques d'Andorra arrenca amb la signatura dels pareatges i posa fi a les lluites pels drets del territori del Principat. Aquesta fórmula és la que ha assegurat la independència institucional d'Andorra respecte als seus veïns.
- La llengua és un altre tret definidor de la identitat andorrana. Així, la llengua andorrana és l'única oficial. El domini de la llengua es considera una de les estratègies fonamentals (juntament amb la concessió de la nacionalitat) per a la integració social dels immigrants. Així, en la prova d'integració per a les persones que volen adquirir la nacionalitat andorrana es requereix el coneixement i la comprensió del català.
- El sistema escolar. A partir de l'any 1972 es posa en marxa el sistema d'andorranització de l'ensenyament destinat a preservar la identitat i les peculiaritats del país. A partir de l'any 1982 es crea el sistema educatiu andorrà, que actualment educa gairebé un terç dels escolars del Principat.

Dels punts anteriors es desprèn que la llengua és un tret definidor molt important de la identitat del país. Tot i així, com destaca Batalla i d'altres, quan una persona arriba al país es troba amb dues realitats. D'una banda, l'Andorra oficial catalana amb el poder polític però que només és majoritària en certs sectors, com ara l'Administració. D'altra banda, l'Andorra creada pel gran creixement econòmic i migratori, d'origen espanyol però també portuguès, sud-americà, etc., que està present en tots als àmbits socials i que és majoritari en els sectors econòmics relacionats amb el turisme i la construcció. Aquesta és l'Andorra producte de la barreja on l'idioma més parlat és el castellà.

Aquesta realitat continua sent molt patent com a conseqüència del continu creixement de la població a causa de la immigració, tot i que l'Estat ha promogut i promou cada cop més polítiques per preservar la "identitat nacional", com ara l'ensenyament a les escoles del català, les classes per a adults i la legislació sobre l'ús de la llengua oficial.

La defensa de la "identitat nacional" també ha tingut efectes importants sobre la legislació en relació amb la immigració i la legislació sobre la nacionalitat.

D'aquesta manera, podem dir que la política sobre la nacionalitat ha estat tradicionalment molt restrictiva. Durant molt de temps el principal criteri per adquirir la nacionalitat ha estat el *ius sanguinis* (Batalla, 2002), tot i que, a partir de les pressions exercides des de diversos àmbits i per adaptar-se a les noves situacions, progressivament aquests criteris s'han fet més oberts.

Així, des de l'any 1995 és possible obtenir la nacionalitat a partir d'un temps de residència al país, que des del 2004 és de 20 anys. D'altra banda, els fills nascuts a Andorra dels no-andorrans també tenen el dret d'adquirir la nacionalitat andorrana (dret que es va negar a la legislació de l'any 1975), sempre que passin una prova de suficiència d'integració⁵ o bé justifiquin que han estudiat als sistemes escolars d'Andorra les assignatures relacionades amb l'andorranització, que tenen com a objectiu fomentar el coneixement de la llengua catalana i les institucions andorranes.

D'altra banda, la divisió entre diverses classes d'andorrans, la que separa els andorrans de soca-rel dels de primera generació o nats a Andorra, ha estat patent en les lleis de nacionalitat fins no fa gaire, amb la conseqüència que en el subconscient col·lectiu o imaginari social del país encara hi ha una divisió entre uns andorrans i els altres.

Dins d'aquest context, quan es parla d'identitat nacional andorrana també es parla d'un conjunt de factors que les persones novingudes han d'assolir per considerar-les integrades a la nova societat. Així, el concepte d'integració es refereix "als processos d'incorporació en la consciència i en la pràctica de les es-

---

⁵ Anteriorment es deia examen d'assimilació.

structures de valor i pautes de conducta de la societat receptora, però no presuposa la renúncia per part de l'immigrant a la identitat cultural d'origen" (Battalla, Casals i Micó, 2004: 88).

Contràriament, el concepte d'assimilació apareix quan en el procés d'adaptació a la societat receptora es demana que l'immigrant adopti gran part dels valors socioculturals i de les pautes de conducta pròpies d'aquesta societat, però a més, que aquesta adaptació inclogui també la renúncia de gran part de la identitat cultural d'origen de l'immigrant.

En el cas d'Andorra, tal com assenyalen alguns autors esmentats més amunt, la integració és el terme que la legislació andorrana actual utilitza com a substitut del concepte d'assimilació que anteriorment s'havia utilitzat. Tot i així, és una situació poc clara ja que quan es parla d'integració es fa referència a un conjunt de deures i també drets que engloben conceptes com cultura, llengua (factor primordial per considerar una persona integrada a Andorra), però també drets legals i polítics que a Andorra estan lligats a tenir la nacionalitat andorrana.

4. CONTEXTUALITZACIÓ DE LA RECERCA A LA REALITAT ANDORRANA

4.1. La població d'Andorra

a) Evolució de la població

Per analitzar la realitat sociolingüística d'Andorra, és imprescindible tenir en compte el gran creixement poblacional que ha experimentat durant el segle XX. Aquest segle Andorra ha passat de ser una societat rural amb una economia de subsistència i en la qual molts andorrans havien d'emigrar als països veïns per treballar, a una societat urbana basada en les activitats comercial i turística i amb un espectacular creixement demogràfic, fruit d'un important corrent immigratori (ha passat d'uns 6.000 habitants l'any 1955 a més de 83.000 a final de l'any 2007).

Creixement demogràfic 1955-2007

Any	Població	Augment de població	Creixement vegetatiu	Creixement migratori
1955	6.189	---	---	---
1960	8.392	2.203	403	1.800
1965	13.623	5.231	912	4.319
1970	19.545	5.922	1.290	4.632
1975	26.558	7.013	1.894	5.119
1980	35.460	8.902	1.708	7.194
1985	44.596	9.136	2.013	7.123
1990	54.507	9.911	1.947	7.964
1995	63.859	9.352	2.486	6.866
2000	65.844	1.985	2.696	-711
2004	76.875	10.021	2.082	8.949
2007	83.137	6.262	1.731	4.531

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la CASS

L'increment més significatiu de la població d'Andorra es va produir en la dècada dels seixanta, amb un creixement migratori mitjà anual superior al 8%.

Als anys setanta i vuitanta, tot i que en termes absoluts es registrava l'augment més important, la mitjana del creixement migratori anual va ser del 4%. En la dècada dels noranta es produeix el trencament de la dinàmica de creixement demogràfic (paral·lelament a la desacceleració del creixement econòmic de l'any 1993), i es va registrar, els anys 1994 i 1995, una reducció de la població a causa del creixement migratori negatiu. Tot i així, la mitjana d'increment anual és de l'1,2% anual (segurament és més elevat ja que a partir de l'any 1998 no es comptabilitzen les noves entrades d'immigrants als censos comunals, situació que no es regula fins a l'any 2003). A la dècada del 2000 fins al 2007, el ritme de creixement augmenta fins a arribar al 3,25 anual (tenint en compte l'estabilització de l'any 2003).

A part de l'increment total de població, s'ha produït una significativa rotació de població que ha fet augmentar la proporció de persones novingudes al Principat. La major part no vénen de les altres regions de parla catalana, i això representa una presència més gran d'altres llengües.

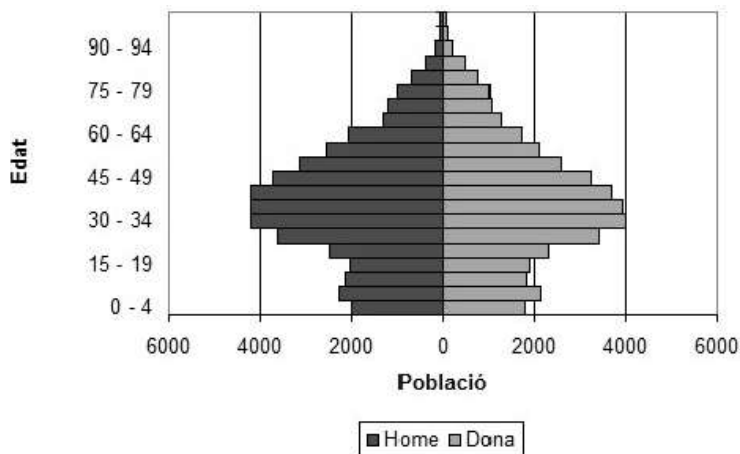
b) Població segons nacionalitat, edat i sexe

Distribució de la població per edat i sexe (Andorra 2007)

Grups d'edat	Homes	Dones	Total
0-4 anys	1.985	1.785	3.770
5-9 anys	2.285	2.133	4.418
10-14 anys	2.138	1.829	3.967
15-19 anys	2.028	1.896	3.924
20-24 anys	2.479	2.311	4.790
25-29 anys	3.622	3.407	7.029
30-34 anys	4.195	3.986	8.181
35-39 anys	4.200	3.940	8.140
40-44 anys	4.196	3.693	7.889
45-49 anys	3.715	3.229	6.944
50-54 anys	3.126	2.588	5.714
55-59 anys	2.566	2.092	4.658
60-64 anys	2.069	1.706	3.775
65-69 anys	1.302	1.253	2.555
70-74 anys	1.183	1.060	2.243

75-79 anys	983	1.014	1.997
80-84 anys	701	779	1.480
85 anys o més	742	921	1.663
Total	43.515	39.622	83.137

Piràmide d'edats de la població d'Andorra, any 2007

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del ministeri de Justícia i Interior, departament de Treball

La població d'Andorra (83.137 persones l'any 2007) presenta una proporció més gran d'homes (52,3%) que de dones (47,7%). La distribució per edats mostra una concentració entre els 20 i els 50 anys a causa de la presència important de població immigrada en edat laboral, que és la que contribueix més al creixement de població.

La població d'andorrans està creixent pel fenomen dels naixements (es consideren andorranes totes les persones que neixen al país, tot i que moltes no podran accedir a la nacionalitat definitiva fins als 18 anys). També destaca un envelliment net i normal de la població nascuda al Principat, amb un nombre més important de persones en edats compreses entre els 25 i els 45 anys.

Pel que fa als espanyols, podem dir que els trams joves (menys de 20 anys) d'aquesta població no es renoven a causa de l'efecte "nascut andorrà" i possiblement per la poca immigració de famílies amb nens. Es pot veure, doncs, que aquesta població s'envelleix de manera important.

Entre els francesos, igual que en el cas dels espanyols, hi ha una disminució de la població jove amb menys de 20 anys, sobretot entre els anys 1987 i 1997. El gruix de la població francesa queda entre els 30 i els 40 anys i des del 1987 destaca una renovació per immigració nova de la població en edat de treballar. També es manifesta una reducció significativa de la proporció de dones amb els anys.

Pel que fa al col·lectiu de portuguesos, podem destacar un canvi radical en la seva estructura poblacional en el tram dels 20 anys comentats. Aquest canvi consisteix en una estabilització de la proporció de població dels trams més joves (menys de 20 anys) i alhora un aparició dels trams de més de 40 anys, que el 1987 quasi no existien. Destaca, a més, un augment important de la població femenina en comparació amb la part masculina. Aquesta modificació es podria deure a una evolució de les característiques dels projectes migratoris d'aquest col·lectiu. És una immigració que anteriorment era bàsicament de caràcter masculí i que ara es caracteritza perquè és més familiar o de reagrupament.

Finalment, en el grup d'"altres nacionalitats" també podem veure un canvi del tipus d'immigració. El 1987 se'ns mostra una població amb una majoria de persones de més de 60 anys, és a dir, jubilada. Aquesta estructura ha quedat bastant estable fins al 1997. Contràriament, les dades del 2007 mostren una part central (25-35 anys) amb un fort creixement en què destaca l'augment important d'una immigració en edat de treballar. El tipus d'immigrants d'altres nacionalitats ha canviat al llarg dels anys i ha passat d'europaus jubilats cap a, majoritàriament, treballadors i famílies sud-americanes.

Aquesta evolució històrica mostra tres punts que cal destacar:

- 1) La població andorrana és una població jove, producte de l'entrada d'immigrants per treballar. És per això que el màxim de la població està centrada en els trams dels 20 als 55 anys.

2) De tota manera, i en comparació amb piràmides anteriors, hi ha un cert en-velliment, ja que la població més nombrosa l'any 1987 es concentrava dels 25 als 29 anys, mentre que l'any 2007 se situa al tram dels 30 als 39 anys.

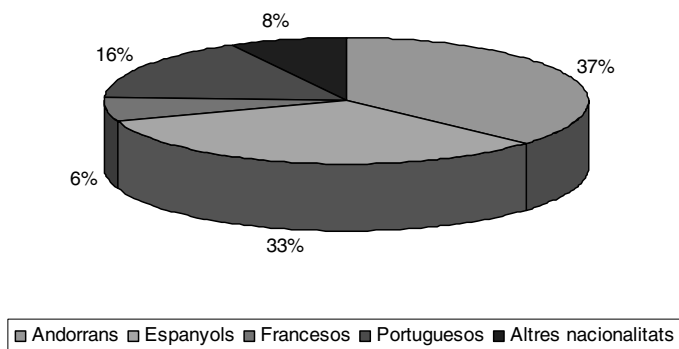
3) Hi ha més proporció d'homes que de dones possiblement com a conseqüència dels processos migratoris.

Distribució de la població per nacionalitat, Andorra 2007

Nacionalitat	Nombres absoluts	% nacionalitat
Andorrans	30.441	36,62
Espanyols	27.476	33,05
Francesos	5.200	6,25
Portuguesos	13.519	16,26
Altres nacionalitats	6.501	7,82
Total	83.137	100

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Cens Comunal d'Andorra, 2007

Distribució de la població per nacionalitat, Andorra 2007

Actualment el 36,62% de la població del Principat és andorrana. La continuada aflluència d'immigrants juntament amb les restriccions per adquirir la nacionalitat han comportat que la població de nacionalitat andorrana sigui una minoria en el conjunt de la població. De tota manera, aquesta proporció ha anat augmentant els darrers anys com a conseqüència principalment del canvi de la legislació sobre la nacionalitat de l'any 1995 (aquest any era del 19,5%) i també

pel fet que els “nats a Andorra” (fills de pares estrangers que poden accedir a la nacionalitat als 18 anys) es comptabilitzen ara com a andorrans.

El col·lectiu d'espanyols, amb un 33,05%, ha estat fins fa poc el grup majoritari ja que la seva immigració ha estat tradicionalment la més nombrosa per la proximitat geogràfica i per l'atracció de l'oferta laboral del Principat d'Andorra. La procedència de la major part dels residents espanyols és Catalunya, seguida de les comunitats d'Andalusia i Galícia. Altres zones que també han aportat un nombre important d'immigrants són Castella-Lleó, Aragó, Múrcia i València.

Els residents de nacionalitat francesa constitueixen el 6,25% de la població i procedeixen majoritàriament de les regions franceses de Migdia-Pirineus, Llençguadoc-Rosselló i de la regió de París.

Pel que fa als residents de nacionalitat portuguesa, representen actualment un 16,26%. La seva presència al Principat esdevé molt important a partir de la dècada dels anys 80.

Dels residents denominats d'altres nacionalitats, un 7,82% són ciutadans de països europeus, sobretot britànics, alemanys, holandesos i italians (molts segurament originaris d'Amèrica del Sud). Entre els residents no europeus amb més representació hi ha els marroquins, els filipins i els argentins.

Paral·lelament a la composició de la societat andorrana per països d'origen dels seus habitants, també cal tenir en compte altres divisions internes que analitzarem a continuació.

4.2. Línies de segmentació interna de la societat andorrana

Segons Batalla i altres,¹ la societat andorrana té tres línies de segmentació bàsiques i interdependents entre elles que marquen les relacions i les dinàmiques

---

¹ Batalla, J., Casals, M., Micó, J. (2004). *La immigració a Andorra*. Centre de Recerca Sociològica d'Andorra. Lleida: Pagès Editors, 2004.

del dia a dia de la seva població. Aquesta triple segmentació està formada per la divisió juridicopolítica, la divisió socioeconòmica i la divisió lingüísticocultural:²

–La divisió de naturalesa juridicopolítica o segmentació legal distingeix entre les persones que tenen la nacionalitat andorrana i els estrangers residents al país, i defineix el conjunt de drets i deures de cada col·lectiu. En aquest sentit, només una de cada quatre persones més grans de 18 anys té drets polítics.³

–La segmentació econòmica: en el mercat laboral andorrà trobem una dualitat important. Aquest fenomen es deu al fet que la gran demanda de mà d'obra relacionada amb els sectors turístics, el comerç i la construcció, sectors amb condicions laborals més precàries (jornades laborals llargues, salaris baixos...) ha estat coberta majoritàriament per població immigrant, mentre que sectors més privilegiats, com l'Administració o la banca, s'han caracteritzat per l'entrada majoritària d'andorrans.

–La divisió lingüística i cultural de la població: les diverses cultures residents al Principat es poden classificar de manera piramidal en funció del seu prestigi social.

Si, seguint Batalla i d'altres, relacionem aquests eixos de divisió dins la societat andorrana, es poden diferenciar a grans trets algunes característiques dels diversos grups que s'acaben configurant:

1) Els andorrans tenen en comú una sèrie de privilegis (participació política, avantatges en l'accés als recursos i al treball), però no són un grup homogeni. Es pot diferenciar entre els “andorrans de soca-rel”, que són un grup minoritari que es considera més legítim per intervenir en els afers del país i que, en general, ha obtingut més avantatges econòmics i polítics de la transformació d'Andorra, i “els andorrans de primera ge-

---

² En aquest apartat s'exposen les línies de divisió o “fronteres internes” tal com es defineixen a Comas, D. i Puja-das, J. J. (1997): *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*. Barcelona: Altafulla, 1997.

³ Per a més informació sobre aquestes divisions internes es pot consultar: Batalla, J., Casals, M., Micó, J., (2004). *La immigració a Andorra*. Centre de Recerca Sociològica d'Andorra, Lleida: Pagès Editors.

neració", que són un grup més nombrós però amb menys prestigi i, en general, menys ben situats.

2) Entre els estrangers també es formen diversos subgrups:

-Els espanyols són el grup d'immigrants més nombrós i més antic i en destaquen els catalans que, en general, se situen a les capes mitjanes. A més, els catalans comparteixen amb la població andorrana la llengua i la cultura, mentre que els espanyols que parlen castellà estan menys integrats socioculturalment en la societat andorrana.

-Els portuguesos, com a grup d'immigrants més recent i en general menys qualificat, ocupen una posició més baixa en l'escala social. Tant per les condicions de vida com per la llengua, formen un grup poc integrat.

-Els francesos també són un grup antic de residents i majoritàriament constitueixen capes mitjanes. En general gaudeixen de cert prestigi social i d'una elevada valoració del nivell cultural i lingüístic, i es concentren sobretot al Pas de la Casa i a Canillo, factors que afavoreixen un cert tancament lingüístic d'aquest col·lectiu.

-La resta de població estrangera és molt heterogènia: els britànics tenen en general un nivell de vida alt. Entre la resta d'uropeus (sobretot holandesos, alemanys i belgues) molts són jubilats. Entre els extracomunitaris destaquen els filipins, els hindús i els marroquins i cada cop més, els llatinoamericans.

En general, tal com es reflecteix en les lleis de quotes, des de mitjan anys 80 s'ha intentat limitar l'arribada d'immigrants de fora de la UE a Andorra. Així, la majoria dels residents són d'origen europeu i d'una cultura similar que es fonamenta en la tradició judeocristiana, fet que provoca que no hi hagi grans diferències ètniques ni religioses entre la majoria de la població.

En canvi sí que hi ha una certa percepció de separació entre els diversos grups nacionals. Per explicar aquesta separació i el relatiu tancament d'algunes co-

munitats, cal tenir en compte la seva situació dins l'escala socioprofessional i les diferències econòmiques i socials de cada grup (Rui, 1998).

1) EL MERCAT DE TREBALL ANDORRÀ I LA SEGMENTACIÓ ECONÒMICA

Tenint en compte la importància de la immigració per a Andorra, analitzarem la posició que aquesta població ocupa pel que fa a l'activitat econòmica.

Com assenyala Batalla,⁴ l'estructura econòmica del país és el resultat de factors com:

- la forta demanda de mà d'obra en sectors com el comerç, l'hoteleria i la restauració,
- el creixement poblacional a partir de diverses onades immigratòries,
- els privilegis dels nacionals per accedir als llocs de treball públics,
- el mercat de treball molt desregulat.

La combinació d'aquests factors té com a conseqüència que el món del treball sigui molt dual,⁵ i que en aquesta dualitat hi tingui molta importància la segmentació per raons d'origen. Aquesta dualitat consta de dos segments principals, el segment primari (o el segment més privilegiat, amb treballs ben remunerats, estables, amb possibilitats de promoció) i el segment secundari (treballs precaris, amb poca estabilitat, salaris baixos i poques oportunitats de promoció, treball en dies festius). El fet d'estar situat en un segment o en un altre condiona, naturalment, els sous percebuts, les garanties jurídiques en la seva posició laboral, les oportunitats de promoció interna a les feines, fins i tot l'estil de vida (la major part del segment primari treballa de dilluns a divendres, mentre que una bona part del secundari ho fa en dies festius).

⁴ Batalla, J., Casals, M., Micó, J. *Anàlisi de la situació laboral a Andorra*. Andorra, 2003. Centre de Recerca Sociològica de l'Institut d'Estudis Andorrans. Editorial Pagès.

⁵ Batalla, J., Casals, M., Micó, J. (2003).

Dins el segment primari hi tenen cabuda els andorrans majoritàriament, tant pels avantatges normatius derivats directament de tenir la nacionalitat (fins a l'any 2003⁶ era un requisit imprescindible poder entrar a l'Administració o per poder treballar com a professional liberal⁷), com per les relacions personals, o per les credencials formatives que, sobretot les generacions més joves, han assolit. A més, les noves generacions de treballadors andorrans han accedit a aquest mercat més privilegiat i s'han trobat un avantatge addicional: el gran creixement de l'Administració els darrers anys.

Dins del primer mercat també podem trobar residents espanyols (per efectes de la mobilitat ascendent explicada més amunt), francesos i altres europeus de la Unió Europea que viuen al país des de fa uns quants anys, o residents recents que acrediten que tenen formació (pel que fa als espanyols, sobretot els d'origen català –també en bona part per la similitud cultural de base que ostenten–) i per tant, ocupen llocs qualificats o especialitzats, també s'hi inclouen les noves generacions de joves amb una bona preparació acadèmica. Però no tots aquests col·lectius de residents estan en les mateixes condicions. N'hi ha una bona part que, per raons d'experiència, formació i qualificació, o bé pel fet que fa poc temps que viuen al Principat, continuen estant en el segment secundari.

Pel que fa al grup de portuguesos, quan van arribar a Andorra durant els anys vuitanta i noranta van accedir al mercat secundari tot i que, al llarg dels anys, alguns han anat ocupant posicions en el mercat primari (molts dels seus fills tenen oportunitats d'accedir-hi, igual que les migracions dels anys 60 i 70 d'espanyols, dintre del segment primari).

El col·lectiu menys afavorit i amb menys oportunitats de mobilitat dins l'estructura ocupacional són els treballadors extracomunitaris (llatinoamericans, països de l'est, magrebins), que se situen dins el segment secundari. Els llati-

---

⁶ Amb la signatura dels convenis entre el Principat d'Andorra, el Regne d'Espanya i la República Francesa relatius a "l'entrada, la circulació, el sojorn i l'establiment dels seus nacionals i a la circulació i el sojorn al Principat d'Andorra dels nacionals d'estats tercers", que entrà en vigor l'1 de juliol del 2003, es reconeix el dret de presentar-se a la segona convocatòria d'un edicte públic, amb igualtat de condicions que els andorrans, als espanyols; i a la primera, si ja treballen dins de l'Administració pública. En el cas dels portuguesos, no és fins al setembre del 2008 que també es reconeix aquest dret.

⁷ Fins a la signatura dels convenis anteriors, les persones amb més de 20 anys de residència al país també podien exercir una professió liberal. Amb la signatura, aquest període ha passat a 10 anys per a les persones de nacionalitat espanyola i francesa.

Percentatge d'assalariats per nacionalitat segons el sector professional del Principat d'Andorra el 2006

<i>Sector</i>	<i>Andorrans</i>	<i>Espanyols</i>	<i>Francesos</i>	<i>Portuguesos</i>	<i>Altres nacionalitats</i>	<i>Total</i>
<i>Agricultura, ramaderia, caça</i>	0,2	0,3	0,2	0,6	0,3	0,3
<i>Indústries manufactureres</i>	3,2	4,7	2,8	4,5	2,5	4,1
<i>Producció i distribució d'energia elèctrica</i>	1,0	0,4	0,2	0,0	0,0	0,4
<i>Construcció</i>	9,2	11,8	7,1	34,8	8,9	15,9
<i>Comerç i reparació de vehicles de motor</i>	19,6	28,8	38,9	23,0	26,1	26,4
<i>Hoteleria</i>	3,1	11,0	21,3	16,6	24,5	13,1
<i>Transport, Emmagatzematge i comunicacions</i>	4,4	3,5	3,1	1,4	2,2	3,0
<i>Sistema financer</i>	6,6	5,0	1,8	0,3	1,1	3,6
<i>Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials</i>	10,8	10,5	8,0	7,3	9,2	9,6
<i>Administració pública, defensa i seguretat social</i>	31,6	9,0	6,4	1,3	2,7	10,0
<i>Educació</i>	1,6	2,2	0,9	0,3	0,9	1,5
<i>Activitats sanitàries, veterinaàries, serveis socials</i>	3,5	4,7	2,0	0,8	2,0	3,2
<i>Altres activitats socials i de serveis; serveis personals</i>	4,7	5,5	5,5	1,9	15,5	5,6
<i>Llar que ocupen personal domèstic</i>	0,4	2,1	1,4	6,5	3,5	2,9
<i>Organismes extraterritorials</i>	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0
<i>Treball domèstic a la comunitat</i>	0,1	0,5	0,2	0,7	0,2	0,5
<i>Declarant voluntari sense activitat</i>	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1

Font: CASS 2006

noamericans són el col·lectiu més nombrós i que pateix una situació més inestable ja que és la mà d'obra majoritària dels contractes temporals de la temporada d'hivern. De tota manera, la posició més precària dintre d'aquest col·lectiu és la dels treballadors "sense papers",⁸ extracomunitaris que, malgrat que tenen feina, no han aconseguit els permisos corresponents (malgrat "l'abundància de feina"), i solen fer treballs més desqualificats, majoritàriament per sota de la seva formació. [Vegeu quadre pàgina anterior.]

2) LA SEGMENTACIÓ LINGÜÍSTICOCULTURAL

A partir de l'estudi Immigració a Andorra elaborat pel CRES,⁹ s'arriba a la conclusió que pel que fa a la segmentació lingüísticocultural, tot i que la majoria de la població immigrada és d'un entorn cultural semblant (europeu), hi ha una diversitat lingüística i de "prestigi cultural" entre els diversos grups que pot influir en les seves relacions i en la valoració respectiva.

Aquest treball explica que aquesta segmentació està interrelacionada amb les altres segmentacions socials (l'econòmica i la política), de tal manera que les diverses cultures estan relacionades en forma d'una piràmide imaginària, on la de més prestigi social, la catalana, és a dalt de tot, i a continuació hi hauria la francesa, la castellana i la portuguesa en una escala decreixent de prestigi. Aquest suposat prestigi més elevat de la cultura catalana no és obstacle perquè a molts espais de la societat andorrana l'ús del català no sigui majoritari, com es podrà veure en l'apartat de la situació sociolingüística a Andorra.

4.3. LA SITUACIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA D'ANDORRA

El català és la llengua originària del país i l'única llengua oficial d'Andorra, tal com s'expressa a la Constitució. També és un dels senyals d'identitat més importants del país i un dels criteris pels quals una persona es considera integrada per part

---

⁸ El nombre dels quals és difícil de predir ja que les dimensions del Principat fan que sigui molt complicada la seva invisibilitat i per tant més fàcil el seu control per part de l'Administració. De tota manera, els darrers anys és possible que hagi augmentat ja que alguns sud-americans, sobretot argentins, no tornen al seu país després de la temporada d'hivern.

⁹ Batalla, J., Casals, M., Micó, J. *La immigració a Andorra*. Centre de Recerca Sociològica d'Andorra. Lleida: Pagès Editors, 2004.

de la població autòctona. Per entendre millor aquests punts ens detindrem amb més atenció en els apartats següents, on queda més ben reflectida la importància del català per la població autòctona, i també per comprendre millor les mesures proteccionistes que es prenen davant el fenomen migratori.

A Andorra, a més del català, s'hi han de sumar tres llengües més que tenen una important presència social al territori: el francès, llengua àmpliament coneguda i relativament utilitzada com a conseqüència de la proximitat i relació tradicional amb el país veí; el castellà, llengua molt utilitzada per l'important nombre de persones establertes al Principat provinents d'Espanya i de països del sud d'Amèrica que utilitzen aquesta llengua; i el portuguès, la darrera d'arribar al Principat.

L'anàlisi sociolingüística del territori presenta els trets següents pel que fa a l'ús, el coneixement i les actituds de/o enfront les diverses llengües.

1) LA LLENGUA MATERNA DE LA POBLACIÓ ANDORRANA

En l'estudi sobre Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra del 2004, portat a terme pel Servei de Política Lingüística,¹⁰ es van elaborar dades relatives a la llengua materna dels habitants del Principat d'Andorra segons la nacionalitat.

D'aquesta manera s'observa que el 49,4% dels andorrans tenen com a llengua materna el català; el 34,2%, el castellà; i el 16,4%, altres llengües.

També s'observa que el 28,8% dels espanyols tenen com a llengua materna el català; un 61,3%, el castellà; i un 9,9%, altres llengües.

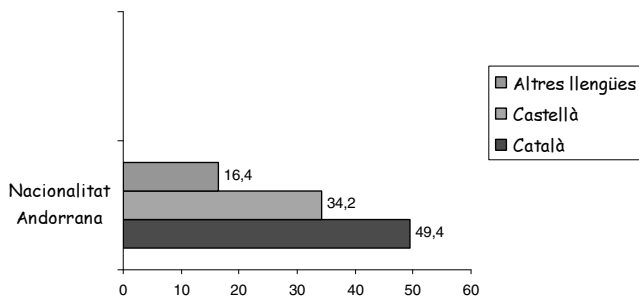
Pel que fa a la llengua materna dels francesos, el 93,7% diu que és el francès; i el 6,3%, altres llengües.

I pel que fa al col·lectiu portuguès, el 96,7% diu que la seva llengua materna és el portuguès; i el 3,3%, una altra llengua.

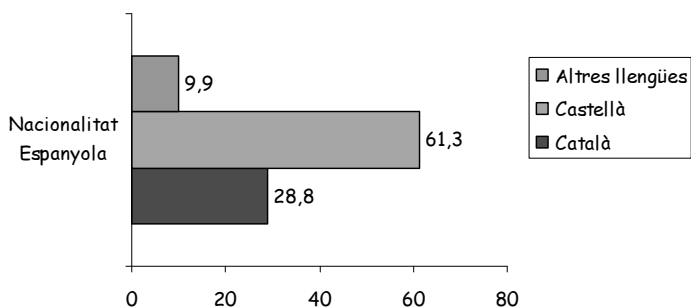
¹⁰ Servei de Política Lingüística d'Andorra (2002). *Coneixements i usos lingüístics de la població escolar a Andorra*. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

Nacionalitat andorrana i llengua materna

Font: Coneixement i usos lingüístics de la població d'Andorra, 2004

Nacionalitat espanyola i llengua materna

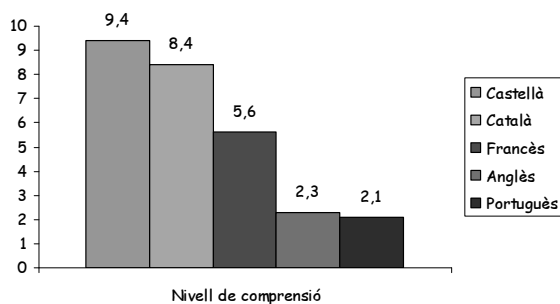
Font: Coneixement i usos lingüístics de la població d'Andorra, 2004

2) EL CONEIXEMENT DE LES DIVERSES LLENGÜES

Segons l'estudi esmentat anteriorment, la llengua més entesa és el castellà (la mitjana és de 9,4 en una escala del 0 al 10), seguida del català (8,4), en tercer lloc el francès (5,6), en quart lloc l'anglès (2,3) i finalment el portuguès (2,1).

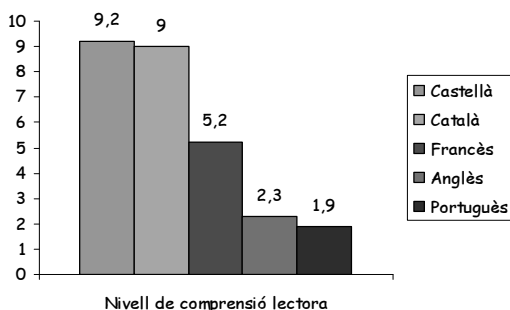
Pel que fa al nivell de comprensió lectora, en una escala de l'1 (no llegeixo res) al 10 (ho llegeixo perfectament), la llengua que treu una puntuació més alta és el castellà (9,2), seguida del català (9,0), el francès (5,2), l'anglès (2,3) i el portuguès (1,9).

Nivell de comprensió de cada llengua

Font: Coneixement i usos lingüístics de la població d'Andorra, 2004

Nivell de comprensió lectora de cada llengua

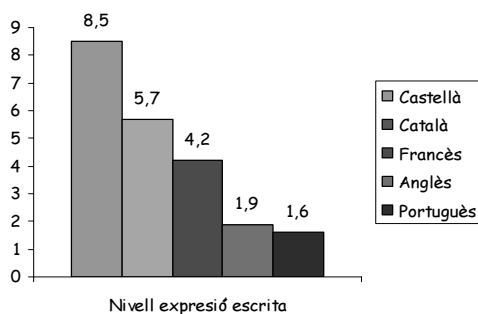

Font: Coneixement i usos lingüístics de la població d'Andorra, 2004

Respecte al nivell de parla de cada llengua, les posicions es continuen mantenint, i és on constatem que el castellà és la llengua més parlada a Andorra (obté una puntuació del 9,2). A continuació tenim el català (7,2), el francès (5,1), el portuguès (1,8) i l'anglès (2,1).

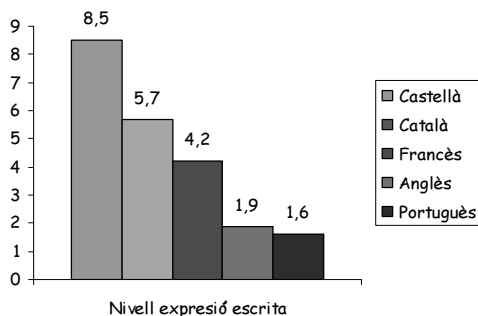
Finalment, pel que fa al nivell d'expressió escrita, veiem que el castellà assolix un 8,5, i a continuació tenim el català (5,7), el francès (4,2), l'anglès (1,9) i el portuguès (1,6).

Nivell de parla de cada llengua

Font: Coneixement i usos lingüístics de la població d'Andorra, 2004

Nivell d'expressió escrita de cada llengua

Font: Coneixement i usos lingüístics de la població d'Andorra, 2004

3) L'ÚS SOCIAL DE LES DIVERSES LLENGÜES A ANDORRA

En la classificació de la població segons l'ús que fan de les llengües en contacte s'observa, a partir de diversos estudis, que les persones utilitzen habitualment més d'una llengua, i es produeixen situacions de bilingüisme català-castellà, català-francès, castellà-francès, català-portuguès, castellà-portuguès i també altres situacions. També podem trobar situacions de monolingüisme i de trilingüisme.

Segons Lapresta, aquesta dinàmica en l'ús de les llengües en contacte està produïda per diversos factors. Un primer element significatiu que hem d'analitzar amb referència a aquest tema, i que ens pot ajudar a comprendre la situació lingüística del país, és el marc contextual en el qual es dona el contacte entre llengües, ja que els usos lingüístics de les persones són un element altament condicionat per variables de naturalesa social, és a dir, estan influenciats en gran mesura per variables no estrictament internes a l'individu (Apple i Muysken, 1993).

El fort flux migratori que ha rebut el país els últims anys, majoritàriament de castellanoparlants, ha produït una situació en el camp lingüístic de desequilibri entre les llengües en contacte. Així, es produeix una situació en la qual el castellà es converteix en la llengua majoritària en molts aspectes de la vida social andorrana.

El cas de la llengua catalana és diferent. Tot i que té un ús minoritari, no es pot considerar que estigui en situació de debilitat enfront de les altres ja que té el suport de les institucions oficials i dels mitjans de comunicació del país; és la que té més prestigi social (és la via per trobar feines millors) i és la condició més important per la qual es considera que una persona està integrada al país.

El francès es considera d'ús minoritari però no en situació de debilitat ja que té prestigi social i el suport de les institucions educatives.

El portuguès es considera d'ús minoritari i en situació de debilitat enfront de les altres llengües pel fet que no gaudeix de tant prestigi social.

D'altra banda, segons l'estudi del Servei de Política Lingüística de l'any 2002 sobre els Coneixements i usos lingüístics dels escolars d'Andorra,¹¹ s'arriba a les conclusions següents:

- a) En les relacions lingüístiques a casa la correspondència entre una nacionalitat i una llengua només supera el 80% entre els francesos, que parlen majoritàriament en francès en totes les relacions familiars, amb un 12% de bilingüisme francès-català.

---

¹¹ Els resultats es van obtenir tenint en compte la nacionalitat del parlant.

En la resta de nacionalitats, encara que hi hagi una llengua majoritària, hi ha una gran diversitat d'usos lingüístics amb percentatges molt elevats de bilingüisme català-castellà entre espanyols i andorrans, i castellà-portuguès en les famílies de nens portuguesos. La causa principal és el gran ventall d'orígens i procedències familiars, que també provoca un percentatge molt alt de bilingüisme declarat en la llengua inicial: el 30% de la població escolar diu que va aprendre a parlar en més d'una llengua, amb combinacions de català i castellà, català i francès, castellà i portuguès, i castellà i francès.

- b) Si ens fixem en les combinacions en què no apareix el català, veiem que entre els alumnes francesos és més alt el percentatge de nens que diuen que van aprendre a parlar en castellà i francès (8%) que els que diuen que parlen en castellà i francès a casa (4%).

En canvi, dels nens portuguesos un 24,5% diu que va aprendre a parlar en castellà i portuguès, i un 26% diu que parla en castellà i portuguès a casa. Un 20% dels nens portuguesos diuen que parlen en castellà amb els germans; i només un 2,6%, en català. Aquestes xifres demostren que els joves d'aquesta nacionalitat s'integren en castellà. Els alumnes de nacionalitat portuguesa són, doncs, els que tenen més tendència a triar el castellà, ja no com a segona llengua, sinó i com a llengua paral·lela al portuguès que en molts casos s'hi imposa, i a no fer servir el català en l'àmbit familiar.

Aquest fenomen està afavorit probablement per l'escola (la majoria van a la francesa i a l'espanyola) i pels pocs anys de residència d'alguns alumnes, fet que té com a conseqüència el poc coneixement del seu entorn (un exemple és que un 20% dels joves enquestats no saben que l'única llengua oficial al país és la catalana).

- c) L'àmbit escolar, i en major grau l'escola andorrana, potencia molt sovint l'ús de la llengua oficial entre els nens i nenes i joves de nacionalitats i orígens diversos, però molt sovint aquests mateixos nens tendeixen a abandonar l'ús de la llengua pròpia –ja sigui el català, ja sigui una altra llengua, com el portuguès o el francès– i opten pel castellà en molts àmbits socials i culturals.

La realitat actual és que hi ha un domini del castellà en l'ús social del qual els joves no són ben conscients, perquè encara que se sap "una mica de tot" es fa servir més el castellà en tots els àmbits extraescolars. Aquest ús tan generalitzat de la llengua castellana contrasta amb l'afirmació tan habitual que entre els joves d'Andorra domina el multilingüisme, quan en realitat aquest multilingüisme esdevé exclusivament teòric, és a dir, que se saben diverses llengües però alguns només en fan servir sobretot una.

4) PERCEPCIONS I ACTITUDS VERS LES DIVERSES LLENGÜES

El Servei de Política Lingüística, en l'estudi del 2002 sobre Coneixements i usos lingüístics dels escolars d'Andorra, va demanar als entrevistats, a mode d'indicador de les percepcions i les actituds envers les llengües, quina era la llengua oficial d'Andorra, quina pensaven que era la llengua més parlada, quina llengua sentien com a pròpia, si consideraven important defensar la llengua com a símbol d'identitat d'un país, i finalment, quin idioma els semblava que es parlaria a Andorra d'aquí a cinquanta anys. Els resultats que van obtenir van ser:

- 1) Pel que fa a la llengua oficial d'Andorra, la gran majoria dels enquestats sap que és el català. Per nacionalitats podem apreciar, però, que els que ho saben en més proporció són els andorrans i els espanyols.
- 2) Quan analitzem la percepció que els joves tenen de la llengua més parlada a Andorra, veiem que tenen tendència a considerar el català com a llengua d'ús molt estès. Els andorrans i els francesos pensen que la llengua majoritària és el català, els espanyols opinen que són el català i el castellà a parts iguals i els portuguesos consideren que és el castellà.
- 3) Un 40% dels entrevistats senten que la seva llengua (la que senten com a pròpia) és el català, el 30,4% el castellà, el 8,8% el portuguès, el 7,5% el francès i el 8,6% el català i el castellà alhora. Per nacionalitats es constata que el 52,3% dels andorrans sent el català com la seva llengua, el 28,6% s'identifica més amb el castellà, el 5% amb el francès, l'1,8% amb el portuguès i l'11,7% parla d'una combinació de dues llengües (català-castellà, castellà-català, català-francès). Dels espanyols, el 48,2% s'identifica amb el castellà, el 32,4% amb el català i el 13,7% parla de la

combinació de les dues llengües. Dels francesos, el 87,4% sent el francès com a llengua pròpia.

4) Pel que fa a la importància de defensar la llengua oficial, sobre la mostra total d'enquestats el 71,6% creu que s'ha de defensar la llengua com a símbol d'identitat d'un país. Per nacionalitats, creuen en la defensa de la llengua un 73,4% dels andorrans, un 69% dels espanyols, un 88% dels francesos i un 59% dels portuguesos.

5) Globalment, el 52,4% dels estudiants opinen que d'aquí a cinquanta anys a Andorra es parlarà una mica de tot, el 23,1% creu que es parlarà el català de forma majoritària, el 15% el castellà i el 9,5% l'anglès.

Per nacionalitats, veiem que els més optimistes pel que fa a l'ús del català d'aquí a cinquanta anys són els escolars portuguesos i els andorrans; els francesos, en canvi, tendeixen a creure que l'anglès serà una llengua dominant.

Aquestes dades apunten que les actituds no presenten una relació directa amb l'ús ja que es demostra que mentre l'ús afavoreix el castellà en alguns àmbits, les actituds afavoreixen el català. Això significa que hi ha un percentatge apreciable de persones que no l'utilitzen, ni com a segona llengua, i que en fan una valoració molt positiva, fet que els fa declarar que els agradaria que s'utilitzés més al país. De fet, segons les dades obtingudes per l'Observatori del CRES del 2005, un 80% de tota la població opina que aprendre català és necessari per integrar-se al país.¹²

Per tant, cal buscar els factors en qüestions que toquen la dimensió participativa d'aquesta llengua, en què sí que poden entrar elements com el suport institucional o l'ús a l'escola i que alhora poden provocar una sensibilització en sentit ampli.

5) CONCLUSIONS SOBRE LES CARACTERÍSTIQUES SOCIOLINGÜÍSTIQUES DEL PRINCIPAT

D'aquest breu repàs, així com altres estudis sociolingüístics fets en el territori, podem resumir la situació sociolingüística del Principat en els trets següents.

---

¹² L'Observatori és una eina que, de manera periòdica, es realitza al Principat per mesurar l'opinió pública. Pàgina web: <http://www.iea.ad/cres/observatori/temes/llengua3trimestre2005.htm>.

En primer lloc, el català té una forta presència en el col·lectiu andorrà i en el d'origen català, però una limitada presència al carrer en comparació amb el castellà. El català s'utilitza en els mitjans de comunicació. A l'Administració interna –Govern, comuns i Consell General– l'ús del català és majoritari, i també en les comunicacions internes i externes. El sistema educatiu és un altre àmbit amb una presència important del català, sobretot a l'escola andorrana i a les congregacions espanyoles.

D'altra banda, els baixos índexs d'ús del català no es corresponen amb una valoració social baixa de la llengua autòctona, ben al contrari, la llengua oficial compta amb una valoració majoritàriament positiva independentment que s'utilitzi més o menys. La llengua catalana és la llengua de més prestigi i es considera majoritàriament bàsica per a la integració de tothom, inclosa la població immigrada.

Tenint en compte tot el que s'ha dit fins ara, les quatre llengües es reparteixen papers relativament diferents:

- El portuguès ha aconseguit una forta presència els darrers anys a Andorra. No és una llengua neutra, la parlen només les persones d'origen portuguès i dins de la piràmide cultural està poc valorada.
- El castellà és la llengua més neutra, associada al rendiment pràctic en l'àmbit social, paper més accentuat en un context de mobilitat poblacional. S'ha convertit, en molts espais de la societat andorrana, en la llengua franca (la que utilitzen col·lectius d'idiomes diferents per entendre's), tot i que té un prestigi més baix que el català.
- El francès representa una llengua que, sense aconseguir el grau de neutralitat que té el castellà, va lligada a una certa rendibilitat social, ja que és un idioma d'utilitat econòmica (a causa del turisme i les relacions estretes amb França, fet que implica que el domini del francès sigui avantatjós per trobar feines millors) i de cert prestigi social.
- Finalment, el català s'identifica amb la identitat nacional. És la llengua de més prestigi però no és la més parlada en certs àmbits de la societat andorrana. És la llengua de l'Administració andorrana, i és obligatòria

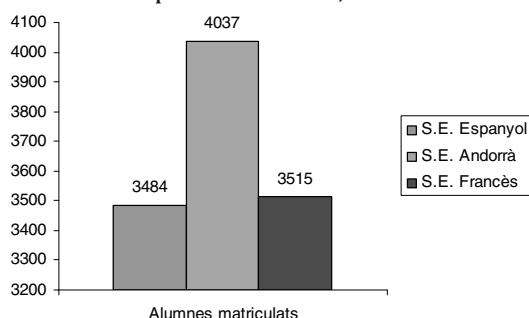
per accedir a determinats llocs de treball, però no abraça tots els àmbits socials. Paral·lelament, la utilització per part de les administracions confereix a la llengua un determinat estatus en l'àmbit intern del país. Igualment, és la llengua dels habitants autòctons i, en conseqüència, pot servir com a via d'integració dels immigrants al territori (que tenen molt clar que dominar-la pot facilitar la mobilitat social).

4.4. Els sistemes educatius a Andorra

1) ESTADÍSTIQUES ESCOLARS ACTUALS

El sistema escolar és un mitjà molt important per a la integració i per a la reproducció de la identitat nacional. Actualment, el sistema educatiu a Andorra està format per centres que segueixen el sistema educatiu propi andorrà i centres que segueixen els sistemes educatius espanyols i el francès. Independentment de les diferències entre els sistemes educatius, tenen com a objectiu comú transmetre les especificitats de la cultura andorrana, si bé les hores que dediquen a aquestes matèries varien entre centres escolars. Tot i que la pluralitat de sistemes educatius que coexisteixen dins d'una sola estructura educativa representa una especificitat certament enriquidora a la qual no es vol renunciar,¹² resulta significativa la distribució de la població escolar entre els diversos sistemes segons la nacionalitat.

Població escolar per sistema educatiu, 2007

Font: "Conferència inaugural al postgrau en Ciències de l'educació d'Andorra", de Josep Areny, 2007

¹² Llei qualificada d'educació.

Població escolar per sistema educatiu i nacionalitat, 1999-2000

Sist. educatiu	<i>Andorrana</i>	<i>Espanyola</i>	<i>Francesa</i>	<i>Portuguesa</i>	<i>Altres</i>	Total
<i>Francès</i>	1.992	384	340	693	176	3.585
<i>Espanyol</i>	478	714	3	358	41	1.594
<i>Congregacional</i>	1.328	548	2	37	24	1.939
<i>Andorrà</i>	1.546	458	14	137	45	2.200
Total	5.344	2.104	359	1.225	286	9.318

Font: estadístiques escolars 1999-2000. Elaboració pròpia

Percentatge de població escolar per sistema educatiu segons la nacionalitat, 1999-2000

Any	Població	Augment de població	Creixement vegetatiu	Creixement migratori
1955	6.189	---	---	---
1960	8.392	2.203	403	1.800
1965	13.623	5.231	912	4.319
1970	19.545	5.922	1.290	4.632
1975	26.558	7.013	1.894	5.119
1980	35.460	8.902	1.708	7.194
1985	44.596	9.136	2.013	7.123
1990	54.507	9.911	1.947	7.964
1995	63.859	9.352	2.486	6.866
2000	65.844	1.985	2.696	-711
2004	76.875	10.021	2.082	8.949
2007	83.137	6.262	1.731	4.531

Font: estadístiques escolars 1999-2000. Elaboració pròpia

Els alumnes de nacionalitat andorrana estudien sobretot en escoles franceses (37%), andorranes (29%) i congregacionals (25%), però només un 9% en escoles espanyoles.

Els alumnes d'origen espanyol trien en primer lloc les escoles espanyoles (34%) i la resta es reparteixen entre les escoles congregacionals (26%), andorranes (22%) i franceses (18%).

La població escolar francesa és la que més clarament es concentra a l'hora de triar el centre, ja que el 95% estudia en escoles franceses i només un 4% en andorranes.

La majoria d'estudiants portuguesos (56%) també opten per les escoles franceses, en segon lloc trien les escoles espanyoles (29%), només un 11% estudia en escoles andorranes i un 3% en escoles congregacionals.

Finalment, els alumnes d'altres nacionalitats, estudien majoritàriament en escoles franceses (61%), amb menys freqüència en escoles andorranes (16%) i espanyoles (14%), i molt pocs (8%) opten per escoles congregacionals.

2) APARICIÓ I EVOLUCIÓ DELS SISTEMES EDUCATIUS PRESENTS A ANDORRA

La immigració comença a ser individual, però posteriorment es porta a cap el reagrupament familiar i per tant, l'immigrant estableix i forma la seva família en el lloc on resideix. Així, les escoles reben població no nacional. Això requereix adoptar decisions per part de l'administració educativa per respondre a aquestes necessitats.

En la Declaració universal dels drets humans s'aposta pel dret a l'educació, a la gratuïtat de l'educació en edat obligatòria, a la pluralitat cultural, al respecte a la diferència, a la compensació a les desigualtats, al respecte als drets i les llibertats fonamentals, al respecte pels diversos orígens, races, sexe, religió, cultura, edat que puguin tenir les persones, a la no-discriminació, a la tolerància, a la pau, a la cooperació, a la solidaritat, al respecte a la llengua i la cultura pròpies de l'alumne i de la persona, i a la defensa de la diversitat.

En l'articulat de la Declaració universal dels drets de l'infant es promou el respecte per la llengua i la cultura maternes, i l'organització d'un horari lectiu dins del sistema educatiu que respongui a garantir aquest objectiu.¹⁴

A partir de l'article 29, els estats convenen que l'educació de l'infant ha de tenir com a objectius:

- Inculcar a l'infant el respecte pels seus pares, per la seva identitat i la seva llengua, i pels seus valors culturals, i també el respecte pels valors nacionals del país en el qual viu, del país del qual pot ser originari i de les civilitzacions diferents a la seva.

---

¹⁴ Convenció sobre els drets de l'infant. BOPA, 7, any 8, 24.01.1996.

–Preparar l’infant per assumir les responsabilitats de la vida en una societat lliure, en un esperit de comprensió, de pau, de tolerància, d’igualtat entre els sexes i d’amistat entre tots els pobles i grups ètnics, nacionals i religiosos, i amb les persones d’origen autòcton.¹⁵

Als estats on hi ha minories ètniques, religioses o lingüístiques o persones d’origen autòcton, als infants autòctons o que pertanyin a una d’aquestes minories no se’ls pot privar del dret a tenir la seva pròpia vida cultural, de professar i practicar la seva religió o d’utilitzar la seva pròpia llengua en comú amb els altres membres del seu grup (article 30).

El Ministeri d’Educació d’Andorra ha signat una sèrie de convenis amb els diversos sistemes educatius i amb els diversos països per mantenir, desenvolupar i preservar cada cultura, i al mateix temps enfortir i enriquir l’andorrana.¹⁶

El primer sistema educatiu que s’estableix a Andorra és l’espanyol (en algunes parròquies es van instal·lar escoles congregacionals cap al 1880). L’any 1900 es van obrir les primeres escoles primàries franceses i el 1930 es va ampliar el sistema educatiu espanyol i es van obrir escoles a diverses parròquies. Ambdós sistemes educatius van ampliar la seva presència durant els anys cinquanta i seixanta.

A partir de l’any 1972 es va posar en marxa el programa d’andorranització de l’ensenyament (Programa de Formació Andorrana), destinat a preservar la identitat i les peculiaritats del país en els sistemes educatius forans. Segons la nota informe de l’andorranització:

“Els ensenyaments espanyol i francès (dignes de tota lloança i consideració en si mateixos i de tota reconeixença per part dels andorrans que en són beneficiaris) han estat pensats i programats per súbdits dels seus respectius països i no per andorrans. Es tracta, doncs, d’afegir als respectius programes d’ensenyament (quelcom de diferent i exclusiu per als infants d’Andorra) els elements necessaris per transmetre, conservar i enfortir el caràcter i l’esperit andorrans a tots els infants, sigui quin sigui el pla d’estudis escollit.”

¹⁵ Bastida i Areny, R: “Els tres sistemes educatius a Andorra”, dins d’*Estudi sobre la joventut al Principat d’Andorra*. Andorra. Càritas Andorrana, 2001.

¹⁶ Conveni de cooperació educativa entre el Principat d’Andorra i la República Portuguesa. BOPA, 7, any 13, 17.01.2001.

Es tracta, en definitiva, d'inserir als programes educatius de les escoles franceses i espanyoles les peculiaritats culturals específicament andorranes com la llengua, la història i la geografia, i l'estudi de les institucions pròpies del Principat.

L'any 1982 es va posar en marxa un projecte més ambiciós, la creació del sistema educatiu andorrà, amb uns plans d'estudi específics i que tingués en compte la realitat lingüística andorrana.

Entre els objectius de l'activitat educativa s'esmenta contribuir a la formació i l'enriquiment dels elements culturals propis i específics de la societat andorrana. Així, el plantejament lingüístic està pensat per proporcionar als alumnes un domini de les llengües que els permeti desenvolupar-se socialment i professionalment.¹⁷

“Encara que la llengua pròpia de l'escola sigui la catalana, caldrà assegurar un bon coneixement de les llengües castellana i francesa, ja que també són llengües de relació de treball a Andorra. Així mateix, es dotaran els recursos necessaris per fer possible que els alumnes puguin estudiar una quarta llengua viva (2-5-89).”

En definitiva, l'escola andorrana assumeix quatre plantejaments diferenciats en relació amb les llengües:

- a) En primer lloc, el projecte lingüístic estableix que el català és la llengua base de l'Escola Andorrana, llengua vehicular i d'aprenentatge, de socialització i de construcció cultural.
- b) En segon lloc, la llengua francesa, seguint la proposta marcada a l'educació maternal i a primera ensenyança, s'ha de tractar d'una manera especial, atesa la poca presència d'aquesta llengua en el context familiar i social de la majoria de l'alumnat.
- c) En tercer lloc, la llengua castellana s'ha d'estudiar tenint en compte que la majoria de l'alumnat coneix suficientment els registres col·loquials i s'ha d'accentuar l'ensenyament de registres formals relacionats amb els continguts escolars, científics i tècnics que faciliten l'accés als estudis superiors.

---

¹⁷ Cairat i Vila, T.: “L'escola andorrana” dins de Formació i ensenyament a Andorra. XXXII Universitat Catalana d'Estiu, 19 d'agost del 2000, Prada de Conflent. Andorra. Societat Andorrana de Ciències, 2000.

- d) En quart lloc, el coneixement de la llengua anglesa s'exigeix perquè possibilita una capacitat d'inserció més gran en la societat, en la intercomunicació entre els pobles, i permet l'ús eficaç de les noves tecnologies.

Paral·lelament, amb el desig de reforçar les relacions d'amistat i de cooperació entre ambdós països, compartint l'interès per l'objectiu que els infants portuguesos residents al Principat d'Andorra puguin rebre un ensenyament de la llengua portuguesa en el marc de l'estructura educativa establerta a Andorra i tenint en compte que la política educativa d'aquest país fomenta el plurilingüisme, s'estableix el present Conveni de cooperació de conformitat amb les disposicions següents:

Article 1:

1. En el marc dels sistemes educatius presents a Andorra s'instaura l'ensenyament de la llengua portuguesa a la primera ensenyança.

2. El Govern d'Andorra ha de vetllar per la implantació efectiva d'aquest ensenyament.

Article 2:

L'ensenyament de la llengua portuguesa a les escoles d'Andorra s'ha d'impartir de conformitat amb les condicions següents:

a. Ha de tenir un caràcter voluntari i gratuït.

b. S'ha de fer fora de l'horari lectiu i en règim d'una hora setmanal.

c. S'ha d'impartir a la primera ensenyança, a partir del segon cicle (vuit anys) per als alumnes escolaritzats al país que ho desitgin.

Però tal com es pot observar, no queda reglamentada l'ensenyança de la llengua portuguesa a segona ensenyança, i, doncs, es detecta un buit.

4.5. Les relacions interlingüístiques aplicades al cas d'Andorra

1) MODELS D'APROXIMACIÓ

A continuació presentem quines han estat les aproximacions per estudiar el nivell d'ús de les diverses llengües en contacte, i les teories que descriuen els contextos lingüístics i que expliquen les tries dels parlants. Ens centrarem en la revisió dels models que tenen com a components la tria que fan els parlants entre les llengües del seu context i l'ús d'aquestes llengües en relació amb el paper que tenen els factors identitaris i afectius en les relacions intergrupals, així com les representacions socials enteses com a imatges mentals. Aquests models són els que més s'ajusten a la nostra recerca.

Segons Querol (1999), podem diferenciar dos tipus de recerques:

1. Segons si se centren en el nombre de llengües estudiades.
2. Segons si se centren en el nombre de factors considerats.

1. *Models segons les llengües estudiades*: aquests models sorgeixen segons si centrem el punt d'objecte d'estudi en un idioma, en dos o en més de dos. D'aquesta manera, tenim el model unari, d'una sola llengua, o també dit bil·lingüisme unilateral. El model binari estudia dues llengües en contacte, els conflictes lingüístics, la substitució lingüística i les interferències. El model ternari té en compte la presència de tres llengües. Segons Ballarín, per comprendre els usos lingüístics de la població andorrana ens basarem en el model dels tres factors però des de la comprensió d'una interrelació sistèmica i polinivellada en què cada subsistema aporta una part del tot. Partim d'una perspectiva on tenim en compte, d'una banda, el factor d'estar en un territori on conviuen més de dues llengües, i d'altra banda, considerem que l'única manera d'abastar la complexitat social és partint d'un plantejament holístic, en el qual tinguin cabuda la perspectiva ecolingüística, l'ús que es fa de les diverses llengües i, com a variable que intervé, les percepcions socials que mediatitzen les interaccions lingüístiques i les normes d'ús lingüístic.

2. *Models segons el nombre de factors estudiats*: ja siguin el context, la relació entre context i llengua, les normes d'ús lingüístic i la percepció del parlant. D'aquesta manera tenim:

- Els estudis que consideren un únic factor, el context, en què el comportament lingüístic és vist com una forma d'adaptació a un conjunt de situacions institucionals i demogràfiques en la societat.
- Els estudis que consideren dos factors, la relació entre llengua i context, i les relacions entre els grups socials i la producció comunicativa.
- Els estudis que consideren tres factors (ternari) la relació entre el context social, les normes d'ús lingüístic i la percepció del parlant. També es consideren els factors afectius.

2) L'ECOLOGIA LINGÜÍSTICA I LES SEVES VARIABLES

Per Ballarín (2004), l'ecologia lingüística i les seves variables intenten aproximar-se a la dinàmica lingüística que es produeix en un microcosmos determinat, com el Principat d'Andorra. Si les interaccions que es produeixen entre les diverses ètnies són el resultat de la influència dels factors ambientals sobre els membres dels grups estudiats, els quals són entesos com a configuratiu d'un grup social, aleshores estarem parlant de relacions ecològiques ja que afecten la identitat col·lectiva. La identitat ètnica de cada col·lectiu, doncs, és un reflex del conjunt d'experiències viscudes per cada grup en un entorn determinat.

Així doncs, definim el concepte d'ecologia lingüística com el conjunt de factors ambientals externs i interns que influeixen en els individus i, per extensió, en els grups socials, i que permeten explicar les relacions que s'hi estableixen en les diverses interaccions.

Segons Haarmann (1986), podem establir quatre nivells de relacions per determinar les variables que cal considerar. Perquè un sistema ecològic sigui el més ampli possible ha de tenir en compte els individus, els grups, la societat i l'Estat.

En aquest sentit, pretenem aprofundir en la comprensió de les variables que més influència exerceixen sobre la població andorrana i que ens permetran comprendre millor els comportaments intragrups i intergrups.

Haarmann prioritza en els estudis lingüístics el criteri de rellevància de grup perquè considera que les condicions per al comportament individual es poden deduir de les seves relacions grupals. Les variables més rellevants per descriure la situació sociolingüística d'Andorra, segons l'inventari de Haarmann, són set:

1. Variables etnodemogràfiques
2. Variables etnosociològiques
3. Variables etnopolítiques
4. Variables etnoculturals
5. Variables etnopsicològiques
6. Variables interaccionals
7. Variables etnolingüístiques

1) Les variables etnodemogràfiques

Haarmann pren com a factor la importància de la demografia en l'evolució de les comunitats, i la importància numèrica dels grups ètnics. Diferenciarem, d'aquesta manera, dos variables. Pel que fa a la primera, la importància numèrica dels grups ètnics ens permet analitzar l'estructura de la població i com influeix en la valoració i en el sentiment d'identitat nacional dels membres dels diversos grups ètnics.

En el cas andorrà, podem observar com el desavantatge numèric del grup andorrà provoca un sentiment d'identitat nacional molt elevat i molt protector de la pròpia llengua i cultura. Tal com afirma Haarmann, d'una banda es considera que els elements socioculturals i socioeconòmics comuns són definitius per al lli-

gam del grup (1986) i, d'altra banda, tal com diu Viladot, es considera que el criteri més rellevant per determinar una comunitat ètnica és la identitat lingüística.

La segona variable és l'estàtica o la dinàmica de les migracions de grups ètnics que, segons Haarmann, es pot diferenciar entre migracions voluntàries i involuntàries (1980).

Una de les conseqüències de l'emigració i de la integració en un nou entorn és, en general, un canvi en els costums del comportament lingüístic i, segons Tizón, en alguns casos pot arribar a l'extrem d'abandonament total de la primera llengua (1988).

Segons les dades del Registre del Cens Comunal el desembre de l'any 2007, dels 30.441 andorrans registrats als cens dels comuns, 5.384 (el 17,69%) són nascuts andorrans. Segons el mateix registre s'assenyala que el fenomen dels nascuts andorrans desvirtua lleugerament els indicadors demogràfics perquè els pares tenen una nacionalitat diferent de la dels fills. El resultat és que el 41,7% d'aquest col·lectiu és de pares d'origen espanyol; el 31,2%, de pares d'origen portuguès; i el 10,7%, de pares nascuts al Principat.

2) Les variables etnosociològiques

Aquestes variables ens indiquen les influències que rep un determinat grup ètnic en relació amb les condicions socials que estableix en un determinat entorn, com l'estratificació social, la distribució de rols en funció del sexe o les diferències en la tria del codi en funció de l'edat dels individus, els lligams familiars i les capes socials.

Podem diferenciar quatre variables d'aquest tipus:

- 1a. El comportament lingüístic segons el sexe en els grups ètnics → alguns autors com Turell afirmen que les dones mostren clarament més predisposició al canvi de llengua:

(...) veurem que les dones són més obertes a portar a terme qualsevol canvi lingüístic, justament perquè sublimen la llengua i pensen que una

forma d'escalar en l'estratificació social és a partir d'una forma lingüística de més prestigi... la qual adopten (1984:54).

2a. La relació entre edat i llengua → es parla d'envelliment d'una comunitat lingüística quan només la generació més vella utilitza la llengua; i d'estabilitat, quan en el marc de la polaritat entre manteniment i canvi de llengua, no es poden assenyalar diferències per l'edat.

En les conclusions de l'estudi de Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra hi destaca la disminució de l'ús del català, que és especialment preocupant en el segment de 15 a 25 anys, atesa la seva importància per la condició que té de relleu generacional. Tot i així, cal tenir en compte que aquesta franja de població també té un percentatge elevat de nous immigrants, la qual cosa significa que aquesta disminució pot ser fruit no d'un abandó de la llengua catalana, sinó d'un percentatge més elevat de persones novvingudes de zones on no es parla el català.

3a. La relació entre llengua i estructura social → els lligams socials de grup es generen, entre altres coses, a través de l'activitat professional; i els factors que en depenen directament són el nivell de formació acadèmica i l'estatus social. Aquí es fan patents les segmentacions que defineixen la societat andorrana (ocupacional, política i cultural) que no fomenten la interrelació entre els grups que componen la societat andorrana. No obstant això, podem trobar altres factors que sí que la possibiliten: la mobilitat social ascendent a partir del coneixement de les llengües que es parlen al Principat (el català, però també el francès i el castellà); la bona entrada al mercat laboral dels joves fills d'immigrants o la mateixa composició de la societat andorrana, amb una població de poc més de 83.000 habitants.

En la mateixa línia de les variables etnosociològiques, trobem autors, com Berstein, que defensen que les variables intracòdiques són degudes a l'estatus social i el grau de formació d'una persona. És a dir, que persones amb un grau alt de formació tindran un llenguatge molt més ric, variat, complex que persones amb un baix grau de formació, amb un llenguatge més aviat empobrit, simple i rudimentari. En la societat andorrana, seguint aquest autor, podríem dir que el domini de la llengua

oficial determinarà el grau d'estatus social assolit per una persona en un determinat moment.

4a. La proporció de lligams familiars endògams i exògams d'una societat → Usem *endogàmia* per referir-nos als matrimonis entre membres del mateix grup i *exogàmia* per a matrimonis mixtos entre membres de grups diferents.

A la societat andorrana trobem abundants mostres de matrimonis mixtos, entre francesos i andorrans, catalans i andorrans, castellans i andorrans, i amb menys freqüència amb portuguesos i andorrans, ja que és la comunitat que menys temps fa que viu al Principat.

Considerem que seria molt interessant fer un estudi aprofundit sobre la relació que hi ha entre la renúncia i el manteniment d'una determinada llengua i els lligams familiars corresponents.

Tot i que no disposem de dades sobre el nombre de matrimonis mixtos, segons les dades de l'estudi de Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra, podem deduir, segons la llengua inicial per nacionalitat, les situacions que es produeixen de bilingüisme. Així, és comú que entre els andorrans es donin situacions de bilingüisme català-castellà, en un percentatge del 20,9%, segurament pel fet que hi ha matrimonis mixtos entre andorrans i espanyols; situacions de bilingüisme català-francès en un percentatge del 3,3%, segurament pels matrimonis mixtos entre andorrans i francesos; i en menys freqüència, possiblement espanyols que han obtingut la nacionalitat andorrana i s'han casat amb portuguesos, de manera que han establert relacions de bilingüisme castellà-portuguès en un 1,5%; i espanyols i francesos que han establert relacions de bilingüisme castellà-francès en un 1,9%.

Pel que fa als espanyols, trobem situacions de bilingüisme català-castellà en un percentatge del 25,7%; de bilingüisme català-francès en un percentatge menor, del 2,1%; castellà-portuguès en un percentatge del 2,9%; i situacions de bilingüisme castellà-francès en un 1,4%.

3) Les variables etnopolítiques

Segons Haarmann, aquestes variables fan referència a les relacions que s'estableixen entre els diversos grups ètnics i l'organització política de l'estat, així com l'estatus que ocupa cadascun dels grups en les diverses estructures de poder. També s'hi inclou el paper de les diverses llengües des d'un punt de vista institucional, com en l'àmbit dels mitjans de comunicació, el sistema educatiu, etc.

Dins d'aquest grup de variables en podem diferenciar tres:

1a. variable → relació entre *étnos* i estat. L'estatus d'un grup ètnic depèn en gran part del seu paper en les disposicions jurídiques i de l'actitud general dels òrgans administratius estatals envers la integració d'aquesta ètnia. En aquest sentit, les persones migrades a Andorra no han accedit a la ciutadania plena (als drets polítics), ja que només la poden assolir si accedeixen a la nacionalitat andorrana després de viure vint anys al país, o mitjançant el matrimoni.

2a. variable → l'estatus institucional de les llengües. Segons la distribució sistemàtica dels criteris per establir quin és l'estatus d'una llengua en el camp de l'organització de l'estat, el català a Andorra es pot considerar des del punt de vista jurídic, nominalment llengua d'estat i obligatòria en l'Administració. Així, des de l'òptica dels estats i dels poders polítics, la llengua catalana, en tant que única llengua oficial, serveix de símbol i referent social i, en conseqüència, s'associa a la identitat considerada andorrana (Bastardas, 1996).

Un altre factor d'importància similar és l'estatus de la llengua en l'àmbit educatiu. Pel que fa a la integració d'una llengua en l'educació escolar, Haarmann (1980) diferencia entre l'assignatura d'una llengua X i l'aprenentatge d'una llengua quan aquesta és la llengua vehicular de l'ensenyament. Pel que fa a la importància que té per al manteniment i per a la mobilitat de la llengua, afirma:

El potencial de reproducció i de manteniment de la llengua, és a dir, la força sociocultural de la llengua d'una ètnia per aconseguir fixació en el canvi generacional, en infants i en joves durant la fase de socialitza-

ció en l'edat escolar, és més gran si es tracta de la llengua vehicular de l'ensenyament que si es té en compte només com a una assignatura dins el currículum.

En el cas del Principat, com hem explicat abans, el català és la llengua vehicular en el sistema andorrà i en el congregacional espanyol, i a les classes d'institucions andorranes als sistemes educatius francès i espanyol.

3a. variable → possibilitats de desenvolupament socioeconòmic dels grups ètnics. Una prova de dret protector i promotor del desenvolupament de les ètnies és el fet d'admetre les ètnies que no governen l'estat en àmbits de l'organització estatal. Respecte als grups ètnics que coexisteixen a Andorra, l'admissió de no-andorrans en àmbits influents de l'Administració estatal existeix de manera institucionalitzada des del 2003 amb espanyols i francesos a partir de la signatura del trilateral (acord de col·laboració entre Espanya, França i Andorra).¹⁸

Cal tenir present, però, que el ràpid creixement de les administracions públiques ha portat com a conseqüència que molts no-andorrans hi treballin, i que també ocupin càrrecs dins de l'àmbit privat, malgrat la limitació per accedir a les professions liberals. D'aquesta manera podem parlar de mobilitat ocupacional ascendent per una part important de les persones immigrades que ha fet que, dins de l'evident segmentació laboral de la societat andorrana per raons d'origen, a causa del gran creixement econòmic, moltes persones que no tenen la nacionalitat andorrana han pogut accedir als llocs més privilegiats de l'estructura laboral del país.

4) Les variables etnoculturals i les variables etnolingüístiques

Segons Haarmann, aquestes variables constitueixen la xarxa de factors que componen l'empremta cultural, tant pel que fa a les seves tradicions i normes de conducta com a les diverses activitats culturals i sociopolítiques dels grups ètnics, que permeten caracteritzar de manera específica cadascuna de les cultures que conviuen en un mateix ecosistema.

---

¹⁸ A partir d'aquests anys també hi haurà un acord similar per al cas dels portuguesos.

Les variables etnolingüístiques es refereixen a la distància lingüística entre les llengües ètniques o als patrons culturals del comportament lingüístic.

D'altra banda, les variables etnoculturals fan referència a la procedència i la distància sociocultural entre grups ètnics.

Si mirem la composició actual de la població andorrana, podem veure que malgrat el volum de persones immigrades, hi ha molt poca distància cultural entre els col·lectius residents al Principat.

En aquest sentit, Ballarín afirma que una part important d'aquesta població parla idiomes que provenen del llatí, i que la major part dels trets culturals que comparteixen són molt similars.

5) Les variables etnopsicològiques

Aquestes són el conjunt d'actituds, apreciacions i valoracions que permeten que els individus d'un determinat grup estableixin lligams amb altres individus del seu mateix grup (comunicació intragrupal) i contactes amb altres grups (comunicació intergrupala).

Dins d'aquest grup hi trobem tres tipus de variables:

-La primera fa referència a la consciència lingüística, el saber lingüístic i la ideologia lingüística. La sociologia americana utilitza el concepte d'actitud per referir-se a aquesta representació mental de la llengua. Aquest saber lingüístic és especialment rellevant en societats multilingües, com l'andorrana, perquè el parlant fa una interpretació global de la realitat que l'envolta a partir de les informacions, les experiències i les valoracions experimentades. A més, en societats multilingües aquest saber també conté valoracions positives o negatives per part dels grups implicats en les xarxes d'interaccions. La valoració de la llengua és, en la majoria dels casos, emocional. D'aquesta manera podem dir que hi ha una relació entre les valoracions emocionals i els estereotips lingüístics que determinen tant el comportament lingüístic actiu com receptiu. En són exemples, entre d'altres, el fet de no voler entendre una llengua malgrat

que s'hi ha estat en contacte durant anys, o bé el fet d'aprendre ràpidament formes de comunicació de molt prestigi.

- La segona variable fa referència a l'autovaloració i la valoració d'altres grups ètnics. Les valoracions globals de les altres ètnies contenen sovint connotacions negatives i categoritzacions estrictes que s'atribueixen a l'ètnia forastera en la seva totalitat. Poden ser, en gran mesura, determinades per valoracions d'un desconeixement objectiu, i aquest no entendre crea, en la majoria dels casos, prejudicis, barreres comunicatives i conflictes emocionals.

Pel que fa a la primera i la segona variables, malgrat la poca distància cultural que hi ha a Andorra entre les diverses comunitats, sí que hi ha certs estereotips sobre les cultures del país, que sembla que estiguin ordenades en funció del seu prestigi. Tot i així, no hi ha hagut problemes greus de convivència entre les comunitats.¹⁹

- La tercera variable fa referència a la voluntat dels grups ètnics de mantenir la llengua i la cultura. Així, la desaparició del desig de manteniment portarà molt probablement a l'assimilació lingüística total, és a dir, a la substitució lingüística. Per determinar el grau de desig de conservació de la llengua i de la cultura d'un grup ètnic són molt importants els criteris com la solidaritat dins la comunitat, les condicions culturals i polítiques generals del grup dins d'un estat, la seva força numèrica, etc.

Aquest és un tema molt important dins de la nostra anàlisi ja que se situa en el si del debat sobre l'assimilació versus la integració dels immigrants, i defineix quins són els canvis culturals que han de fer els immigrants per considerar-los integrats, i al mateix temps, quina és la identitat nacional andorrana, temes que ja hem tractat en un capítol anterior.

---

¹⁹ Batalla i d'altres (2004)

6) Les variables interaccionals

Aquestes variables es defineixen com el conjunt de factors que determinen les diverses interaccions entre els parlants, ja siguin les normes lingüístiques dins del mateix grup lingüístic com fora, ja sigui la tria de codi lingüístic o de la llengua en funció de la situació lingüística.

En aquest cas també podem parlar de dos variables:

–La primera és la presència de la llengua en àmbits públics, com ara la seva manifestació escrita amb funcions comunicatives: cartells, anuncis, rètols de camins... En aquest sentit, a Andorra el català és l'idioma obligatori per a tots els rètols i les comunicacions públiques i és la llengua que es parla a les administracions.

Tot i així la llengua més present en l'àmbit comercial (botigues, hotels, restaurants...) és el castellà. Paral·lelament, al Principat es poden sentir, veure o llegir mitjans de comunicació espanyols, francesos, portuguesos, anglesos...

Tal com mostren els resultats de l'Observatori del CRES²⁰ sobre els mitjans de comunicació, l'audiència dels mitjans en castellà és alta. Així, per exemple, el canal més vist de televisió és en castellà, encara que a continuació hi ha una cadena catalana (la televisió andorrana té també una gran audiència, sobretot les notícies). Els mitjans francesos tenen una audiència més baixa però també representativa.

–La segona variable fa referència al canvi lingüístic en funció del tema de conversa entre dos o més individus. La capacitat plurilingüe d'un individu permet que pugui canviar de llengua quan canvia de tema. Per exemple, en el transcurs d'una conversa sobre un tema determinat, el parlant X sent que vacil·la en l'ús de la llengua (sovint per inseguretats de tipus lèxic), canvia de llengua, i emprà la llengua B, en la qual se sent més segur per tractar el tema de conversa. Aquest fet només es produeix en el cas que els interlocutors tinguin la competència semblant en una llengua B.

---

²⁰ Pàgina web.: <http://www.iea.ad/cres/recerca/acabades/mitjans.htm>.

2A PART. TREBALL DE CAMP I ANÀLISI DEL RESULTAT

1. HIPÒTESIS PER A LA RECERCA

En aquest estudi de caràcter qualitatiu, hem elaborat una hipòtesi principal i tres subhipòtesis. Tal com hem indicat en els objectius i atesa la complexitat de la temàtica i de la relació entre variables, hem establert vuit centres d'interès temàtics, amb una sèrie de subhipòtesis.

En primer lloc cal dir que les hipòtesis plantejades són fruit de l'observació de diversos elements que entren en joc en aquest estudi. Tot i així, i més si tenim en compte el tipus d'eina qualitativa en què es basa el treball de camp, cal ser conscient que les hipòtesis de partida es poden verificar o contrastar, i que es poden ampliar si apareixen elements que no s'havien tingut en compte. Les hipòtesis formulades inicialment són les següents:

1.1. Hipòtesi principal

Definim la hipòtesi principal d'aquesta manera: els tipus de comportaments lingüístics són el resultat de la interacció d'un conjunt de representacions socials¹ que els subjectes fan a partir de la pròpia identitat cultural. Entre aquestes representacions tenen una importància destacable les interaccions entre:

- les representacions socials dels grups de referència
- les representacions socials de cada llengua en presència al territori
- les representacions socials de les normes d'ús lingüístic

---

¹ Segons Jodelet (1989:36), entenem per representació social una forma de coneixement socialment elaborat i compartit que té una visió pràctica i que concorre en la construcció d'una realitat comuna a un conjunt social.

1.2. Hipòtesis derivades o subhipòtesis

De la hipòtesi principal i guia del treball en deriven de forma directa tres subhipòtesis:

1a subhipòtesi

La segmentació² en diversos àmbits (juridicopolític, socioeconòmic i lingüísticocultural) present a la societat andorrana es trasllada a la relació entre els diversos grups lingüístics i, per tant, al prestigi i a la llengua de cada grup i al seu valor d'ús social.

2a subhipòtesi

En la definició de la identitat andorrana³ hi té un paper central la llengua catalana. El domini de la llengua del país d'acollida és considerada com una de les estratègies fonamentals (juntament amb la concessió de la nacionalitat) per a la integració dels immigrants. La població no nacional interioritza aquesta identitat, l'accepta i fa accions en funció d'aquesta acceptació. Però les dificultats per adquirir la nacionalitat (indispensable per elaborar un procés d'integració total a la societat receptora i, per tant, ser valorat i autovalorar-se com a andorrà) acaba fent que els immigrants optin per deslligar-se d'aquesta identitat que valora tant el català i es decantin pel castellà.

3a subhipòtesi

La presència del català als sistemes educatius francès i espanyol per mitjà del programa de formació andorrana i de l'Escola Andorrana⁴ ha aconseguit que la població escolaritzada a Andorra conegui i entengui el català. Però la segmentació socioeconòmica, el prestigi i el valor simbòlic atorgat a les diverses

---

² Aquesta segmentació queda explicada i desenvolupada en el marc teòric.

³ La descripció dels elements que formen la identitat andorrana, així com les dificultats de la nacionalització i de la integració total a la societat andorrana s'han desenvolupat en el marc teòric.

⁴ En el marc teòric es descriuen els tres sistemes educatius presents a Andorra.

llengües i les dificultats per integrar-se de ple i en tots els sentits (cultural, polític...) a la societat andorrana, no fan que el coneixement del català es converteixi en motiu d'ús i, com a màxim, es pot parlar d'un bilingüisme o d'un plurilingüisme potencial.

Aprofitant la riquesa de la tècnica utilitzada en el treball de camp, a part de preguntes més dirigides a intentar verificar o contrastar les hipòtesis, es fan preguntes que ens ajudin a veure com aquests joves perceben la realitat social i lingüística del país, com viuen la identitat o les identitats nacionals, com valoren les polítiques lingüístiques, com se situen en la suposada piràmide que jerarquitzava cultures o grups nacionals.

1.3. Altres hipòtesis relacionades amb les principals

Aquest conjunt d'hipòtesis tenen relació amb els diversos eixos temàtics, establerts en els objectius. Dels vuit que s'han exposat en els objectius, només els set primers es treballen a les hipòtesis, i es deixa de banda l'eix de la projecció futura. Tot seguit s'exposen:

Primer centre d'interès: repertori i usos lingüístics

- A la societat andorrana i, per tant, també entre els joves, hi trobem la presència d'un multilingüisme en diversos nivells i intensitats.
- Els joves utilitzen una o altra llengua, sempre que la coneguin, segons el context en el qual es troben i les característiques de l'interlocutor.
- Els joves tenen una consciència molt clara dels usos i les funcionalitats de cada llengua present a Andorra. Aquesta consciència els fa ser capaços de tenir una visió pràctica i instrumental de les llengües i triar en cada moment quina és la llengua més adequada.
- Els joves socialitzats en un context de plurilingüisme, i que a més viuen aquesta diversitat a les escoles, no veuen com a problema la presència de diverses llengües al Principat.

Segon centre d'interès: l'escola i les llengües

- Entre els joves que han fet l'escolarització a Andorra trobem un bon coneixement del català en tots els nivells (escrit, parlat, llegit...), però aquest coneixement no equival a un ús majoritari d'aquesta llengua.
- El coneixement de diverses llengües, a partir del plantejament dels sistemes educatius d'Andorra, és viscut com una cosa positiva i pràctica.
- Els projectes lingüístics de cada sistema escolar estan reproduint les jerarquies que es produeixen entre els grups socials presents a la societat andorrana.

Tercer centre d'interès: percepcions del paper del català a la societat andorrana

- L'escolarització normalitzada dels joves d'origen familiar no andorrà en sistemes escolars on es fa un aprenentatge formal del català produeix un canvi generacional respecte als seus pares pel que fa a la manera de viure i entendre el català.
- Presència d'una doble Andorra: l'oficial (on el català és eina d'identitat, integració i mecanisme d'ascensió al món sociolaboral) i la del dia a dia, producte de la diversitat en diversos àmbits (on el català té un valor més simbòlic).
- Davant d'aquesta percepció els joves entenen que el català és la llengua oficial i li atorguen un valor simbòlic important com a element definidor de part de la identitat andorrana.
- També reconeixen la necessitat de conèixer el català per accedir a tots els llocs de treball vinculats a l'Administració i a les institucions públiques.

Quart centre d'interès: prestigi o valor social atorgat a les diverses llengües d'Andorra

- Existència d'una percepció clara que les llengües presents a Andorra no es valoren socialment de la mateixa manera, ni tenen el mateix prestigi.
- La segmentació interna present a la societat andorrana (als àmbits social, laboral, polític...) es trasllada també a les representacions socials de cada llengua i, com a conseqüència, a les representacions socials dels parlants de cada llengua.
- Cada llengua es valora o es desvalora tenint en compte elements diversos, com ara el seu valor social d'ús, la quantitat de parlants que té, les característiques sociolaborals dels seus parlants, el prestigi historico- cultural de la llengua...
- Els joves consideren que l'ús social d'una llengua no ha de coincidir necessàriament amb el valor social que se li atorga.
- El prestigi del català es dona per dos factors diferents: d'una banda, el fet que és la llengua oficial i és l'element més definidor de la identitat catalana; d'altra banda, i relacionat amb la seva oficialitat, el català té un valor afegit com a llengua que permet situar-se en determinades posicions ocupacionals de prestigi, com ara l'Administració i les institucions públiques.
- També es reconeix la necessitat de conèixer el català per accedir a tots els llocs de treball vinculats a l'Administració o a les institucions públiques.
- Tot i així no es viu com a contradicció el fet que el castellà tingui un valor d'ús molt més utilitarista i instrumental, en especial en les relacions comercials o econòmiques.
- També s'entén que el castellà s'hagi convertit en la llengua franca ja que acaba sent la més parlada per la gent al carrer.
- Es considera que el prestigi de la llengua francesa es dona per la tradició historicocultural.

-Pels joves, el portuguès és una llengua que a Andorra no és considerada ni com a llengua amb caràcter instrumental ni amb prestigi, i igual que el gallec o el marroquí no es mou més que en l'àmbit familiar. A més a més, aquesta llengua anirà perdent pes ja que els portuguesos escolaritzats a Andorra utilitzen el castellà i el català.

-El castellà és la llengua d'ús social i d'intercanvi per excel·lència, amb un ús molt estès i indeslligable al caràcter instrumental que li atorguen els seus vincles amb el mercat de treball.

Cinquè centre d'interès: la llengua i la identitat nacional a Andorra

-Una part important de joves se senten andorrans, independentment del seu origen, però hi ha una dificultat per esbrinar quins són els elements que configuren la identitat andorrana.

-Aquesta identitat està formada per diversos elements, com ara el català, però que tenen en cada persona un pes diferent.

-Part d'aquesta identitat andorrana és fruit i al mateix temps element de constitució, de la barreja d'aspectes d'altres cultures com la catalana, l'espanyola o la francesa.

-També formen part de la identitat andorrana aspectes de caràcter més objectiu, com haver nascut al país o viure-hi durant molts anys.

- Els joves fan una separació entre el que consideren que és identitat, més subjectiva, i el que és nacionalitat, element molt més pràctic i instrumental.

Sisè centre d'interès: relació que hi ha entre els diversos grups nacionals i lingüístics

-En el context social andorrà es produeix una interrelació entre les representacions socials dels grups lingüístics, la representació social de la ma-

teixa cultura identitària i les representacions socials dels usos lingüístics de cada llengua.

- La segmentació o divisió interna de la societat andorrana s'exporta o es desplaça a les relacions quotidianes entre els joves de diversos grups lingüístics o nacionals.
- A l'escola les relacions multinacionals o multilingüístiques es viuen de manera molt més natural com a conseqüència directa de la convivència entre alumnes i professors.
- Fora de l'escola, i especialment al món laboral, els grups nacionals estan molt més separats i jerarquitzats, especialment pel que fa a la seva posició socioocupacional, i no tant per la diversitat lingüística o la segmentació juridicopolítica.

Setè centre d'interès: percepcions i representacions socials dels grups de referència

- Hi ha prejudicis i estereotips entre els diversos grups nacionals i lingüístics presents a Andorra que marquen les representacions socials col·lectives i el comportament de la població.
- Les divisions internes d'Andorra en els àmbits laboral, polític, jurídic i social es traslladen a les representacions socials dels diversos grups provinents de la immigració, i reproduïxen jerarquies més o menys mòbils.

2. METODOLOGIA UTILITZADA EN EL TREBALL DE CAMP

En aquest apartat descriurem les característiques principals de la tècnica utilitzada en el treball de camp d'aquesta investigació, així com les qüestions principals metodològiques per dur a terme aquesta tècnica, en concret i la dinàmica desenvolupada en cada grup de discussió.

2.1. Descripció i justificació de la tècnica emprada

La metodologia emprada en aquest estudi és de caràcter qualitatiu a través dels anomenats "grups de discussió". Podem entendre els grups de discussió com una reunió de persones disposades a interactuar mitjançant discursos propis i que exterioritzen actituds, motivacions, percepcions, opinions, valors, conductes..., sota la guia d'un moderador.

Aquesta tècnica de caràcter qualitatiu s'ha escollit pel fet que ens permet aprofundir més en el tema dels usos lingüístics, les percepcions i les representacions, malgrat que no es poden quantificar els fenòmens, i no es té una mostra gaire extensa.

La investigació qualitativa és la metodologia més utilitzada en el disseny d'investigació de naturalesa exploratòria. Ens permet definir el problema de recerca de forma precisa i així desenvolupar una primera aproximació.

Els avantatges d'aquest tipus de metodologia de recerca són diversos i interessants. D'una banda, trobem la denominada "sinergia grupal", que es produeix com a resultat d'agrupar diversos individus ja que d'aquesta manera es produeix un intercanvi més potent d'informació i d'aportació d'idees que no pas si entrevistéssim els individus per separat.

També, durant el transcurs dels grups de discussió, es produeixen altres efectes com la denominada "bola de neu", ja que el comentari d'una persona provoca una reacció en cadena de tots els altres participants. Sorgeix l'estimulació, ja

que després d'un breu període d'introducció els participants se senten impulsats a expressar lliurement les seves idees i a exposar els seus sentiments; l'espontaneïtat, ja que no s'han de respondre les preguntes de manera específica i les respostes no han de ser convencionals; la flexibilitat en la seva estructura de discurs...

Així, doncs, pretenem obtenir informació qualitativa sobre les raons subjacents i les motivacions dels joves per expressar-se en una llengua, identificar-se i tenir unes actituds de més o menys integració en una comunitat. La mostra que hem estudiat és petita i no és representativa, però ens permet desenvolupar una comprensió inicial del fenomen.

Per a aquest estudi en concret s'han dissenyat, com s'explicarà a continuació, vuit grups de discussió.

La durada de la reunió d'aquests grups és aproximadament d'una hora o hora i mitja.

L'entrevista és conduïda sempre per una moderadora, de forma natural i no estructurada, amb un petit grup de persones, ja que cada grup focus està format per un màxim de nou persones.

Per als grups s'han seleccionat individus de cadascuna de les llengües majoritàries que es parlen a Andorra (català, castellà, francès, portuguès), les quals són objecte d'estudi. La població estudiada està en edats compreses entre els 16 i els 20 anys.

Per a la recopilació de la informació s'han utilitzat mitjans reproductius (cassets) per poder-ne fer una transcripció literal.

En el desenvolupament del grup s'intenta crear un clima o un ambient en la reunió que fomenti la participació i l'aportació d'idees per part de tots els participants.

2.2. DESCRIPCIÓ DE LES QÜESTIONS PRINCIPALS DE CARÀCTER METODOLÒGIC

En aquest apartat descriurem els elements que hem tingut en comte per al disseny dels grups de discussió d'Andorra.

a) Criteris de segmentació

Els criteris de segmentació estan directament relacionats amb el tema i els objectius de l'estudi.

En aquest cas, l'eix de segmentació bàsic o eix socioestructural el formen els grups lingüístics presents de forma majoritària a Andorra:

–catalanoparlants

–castellanoparlants

–francòfons

–lusòfons

L'element que ens ha fet determinar a quin grup lingüístic pertany cada individu és la llengua materna, és a dir, la llengua en què es va aprendre a parlar.

D'altra banda, tenim un altre eix bàsic: és el que s'estableix en funció de l'edat dels participants al grup de discussió, els quals han de tenir entre 16 i 20 anys ja que l'estudi es vol centrar en els estudiants que han acabat l'educació secundària obligatòria.

Entre aquests criteris bàsics que ens determinen la composició dels grups també cal tenir presents, com a elements indispensables, les condicions següents:

- que els joves hagin cursat els estudis fins a educació secundària obligatòria a Andorra, ja sigui en el sistema educatiu andorrà, el francès o l'espanyol.

- extreure de la mostra els estudiants que per algun motiu encara no hagin acabat la formació secundària obligatòria.

Hi ha altres eixos¹ o característiques dels individus que formen els grups de discussió i que és convenient tenir en compte per poder formar un grup representatiu de la societat, tenint en compte, però, que no es tractarà d'una representació estadística:

-gènere: ja que es tracta de compondre grups equilibrats pel que fa a aquest eix i és més recomanable representar-hi més nois que noies pel denominat "efecte gall dindi".

-parròquia on viu: eix territorial en què cal tenir en compte individus que representin tot el territori d'Andorra.

-origen: néixer a Andorra o en altres països pot marcar diferències significatives pel que fa a la relació de l'individu amb la llengua i, per tant, influir en els eixos bàsics de l'estudi que interrelacioni identitat, cultura i representació social a partir de la llengua.

-estudia/treballa: caldria poder representar en cada grup les diverses categories laborals presents a la societat i, en especial, per a joves d'aquesta edat: personal de serveis, hotelaria i restauració, obrers semiquualificats, administració pública, professionals liberals, estudiants, atur...

-escola on ha fet l'escolarització obligatòria: haver estat escolaritzat en un sistema educatiu o un altre pot determinar actituds, coneixements i valors socials associats diferents, respecte una llengua o una altra. Intentar tenir individus que representin els diversos sistemes educatius presents a Andorra.

---

¹ Cada un d'aquests eixos, a part de ser l'eina que ens dóna heterogeneïtat dins dels grups i, per tant, representa (no estadísticament ni de forma exacta) la diversitat que podem trobar a la societat, van lligats a elements del marc teòric i de les seves hipòtesis. D'aquesta manera, per exemple, per tal de recolzar o refutar hipòtesis relacionades amb l'escolarització, cal que representem diferents situacions possibles.

b) Continu homogeneïtat-heterogeneïtat

L'eix socioestructural ens marca l'heterogeneïtat intragrupal i l'homogeneïtat intergrup, ja que cada un dels grups de discussió serà diferent de l'altre respecte a la llengua que s'utilitza de forma habitual, però els membres de cada un dels grups tindran en comú aquesta característica, i també la d'interval d'edat.

De la mateixa manera, en aquest eix hi trobem el punt de saturació socioestructural ja que hi ha representades les llengües més importants que podem trobar a Andorra.

Els eixos secundaris o les característiques sociodemogràfiques amb els quals formem els grups ens donen l'heterogeneïtat necessària intergrup.

c) La compatibilitat

Per al bon desenvolupament dels grups cal observar si entre els eixos escollits hi ha algun element que ens pot portar als límits de la compatibilitat entre els membres d'un mateix grup de discussió. Si és així, ens caldrà utilitzar càrregues compensatòries dirigides.

D'aquesta manera tenim dissenyats els següents grups de discussió que, a partir d'ara, denominarem GD:

GD1: joves lusòfons de 16 a 20 anys

GD2: joves catalanoparlants de 16 a 20 anys

GD3: joves castellanoparlants de 16 a 20 anys

GD4: joves francòfons de 16 a 20 anys

Per analitzar els grups hi ha una sèrie de característiques dels individus que cal

---

² Podeu consultar el qüestionari a l'apartat d'annexos del treball.

tenir en compte. Es tracta de característiques sociodemogràfiques que es demanen als participants a través d'un qüestionari² (es reparteix i s'omple abans de començar el GD). Entre altres qüestions es plantejarà:

- nivell d'estudis: com en el cas anterior, aquest eix pot marcar moltes diferències en el coneixement del català o altres llengües i amb l'ús i el valor social que se li atorgui;
- ocupació dels pares;
- origen/anys de residència dels pares;
- nivell d'estudis dels pares.

A partir de les disposicions metodològiques que ens indiquen quin tipus d'individus hem de buscar per formar els grups de discussió, es comença la recerca de possibles candidats a partir de dos línies. D'una banda, utilitzem la tècnica anomenada bola de neu, que consisteix a buscar candidats a partir d'una persona que formi part de la xarxa social d'algun investigador i a la qual s'indica quin tipus de persona s'està buscant. Aquest individu, anomenat "captador", busca alguns candidats i fa passar la informació perquè aquests candidats aportin al mateix temps, possibles individus per formar altres grups. Entre els "captadors" han estat molt importants les ajudes de professors de diverses escoles i sistemes educatius, que han col·laborat en la recerca de joves per als grups de discussió.

D'altra banda, s'utilitza una base de dades³ completa en la qual es disposa de gran quantitat de joves amb edats, característiques socioeducatives, origen nacional, llengua materna..., diversos. A partir d'aquesta base ens posem en contacte telefònic amb diverses persones per demanar que participin en aquest estudi.

A través del primer contacte telefònic s'informa de:

- qui fa l'estudi: grup d'investigadors que compten amb el suport del Centre de Recerca Sociològica de l'IEA.

---

³ CRES, Centre de Recerca d'Estudis Sociològics de l'Institut d'Estudis Andorrans.

- quins objectius es busquen: conèixer la relació dels joves amb les diverses llengües presents a Andorra.
- per què es demana la seva col·laboració: els joves són l'objecte d'estudi d'aquesta investigació.
- les condicions de col·laboració: voluntària, anònima i recompensada amb 30 euros.
- en què consisteix la participació: assistir a una entrevista en grup en forma de debat un dia en concret a determinar.

Amb la llista dels possibles participants i tenint en comte els criteris de segmentació, el continu homogeneïtat-heterogeneïtat i el principi de compatibilitat que s'ha determinat en la tria de la metodologia adequada per a aquest estudi, es configuren els grups següents:

Grup 1: Llengua materna castellana, amb 8 participants.

Grup 2: Llengua materna portuguesa, amb 8 participants.

Grup 3: Llengua materna catalana, amb 8 participants.

Grup 4: Llengua materna francesa, amb 8 participants.

Finalment, un cop elaborat el guió dels grups, amb els participants seleccionats es fan els grups.

Com és normal en aquest tipus de tècnica de treball de camp, tant el guió com l'organització del grup han de tenir prou grau de flexibilitat per adaptar-se a contratemps, tant pel que fa als participants com a la dinàmica que es crea en cada grup.

A continuació es resumeix com van ser i com van anar els diversos grups, és a dir, la dinàmica dels grups de discussió.

3. DINÀMICA DELS GRUPS DE DISCUSSIÓ

És important destacar que les dades obtingudes del seu perfil sociodemogràfic i les característiques socioeducatives són extretes del qüestionari¹ que se'ls feia omplir al començament de la sessió. No es tracta de dades estadísticament significatives ni representatives sota cap premissa, tan sols és una descripció feta pels mateixos participants.

Aquestes dades, un cop codificades, ens permeten saber de qui estem parlant quan fem l'anàlisi estructural i temàtica.

A continuació passarem a descriure els grups de discussió a través de la seva composició, la dinàmica establerta i les possibles incidències trobades.

Grup núm. 1: castellanoparlants

- Dia: 6 de novembre del 2007
- Lloc: sala de reunions del Punt Jove d'Andorra la Vella
- Participants: de les vuit persones convocades i confirmades, finalment se n'acaben presentant 4. Moderadora i ajudant de moderadora
- Durada: 1 hora i 46 minuts

1) ELS PARTICIPANTS

a) Característiques sociodemogràfiques

Codi ²	G1/P1 ³	G1/P2	G1/P3	G1/P4
Sexe	Home	Dona	Dona	Home
Edat	18	19	16	18
Nac. ⁴	Andorrana	Andorrana	Andorrana	Andorrana

¹ El qüestionari que es va dissenyar el podeu consultar a la part dels annexos.

² El codi de cada participant recull les seves característiques principals per poder mantenir el seu anonimat i alhora permetre que l'investigador sàpiga en cada cas qui està parlant.

³ G1 fa referència al primer grup que es fa, i el P1 és el participant núm. 1 d'aquest grup.

⁴ Nacionalitat del participant: andorrana, espanyola, francesa, portuguesa i d'altres.

Nac. pare ⁵	Espanyola	Andorrana	Espanyola	Espanyola
Nac. mare ⁶	Espanyola	Andorrana	Espanyola	Espanyola
País de naix. ⁷	Andorra	Andorra	Andorra	Andorra
PN pare ⁸	Espanya	Espanya	Espanya	Espanya
PN mare ⁹	Espanya	Espanya	Espanya	Espanya
Anys resid. ¹⁰	Sempre	Sempre	Sempre	Sempre
AR pare ¹¹	>20	>20	>20	>20
AR mare ¹²	15-20	>20	>20	>20

b) Característiques lingüísticoeducatives

Codi	G1/P1	G1/P2	G1/P3	G1/P4
Sistema ed. ¹³	Francès	Francès	Andorrà	Andorrà
Sist. actual ¹⁴	Estudiant	Estudia i treballa	Estudiant	Estudiant
Lleng. materna ¹⁵	Castellà	Castellà	Castellà	Castellà
Lleng. més utilit.				
àmbit familiar ¹⁶	Castellà	Català	Castellà	Castellà
Lleng. més utilit.				
amistats	Cat./cast./fr.	Cat./cast./fr.	Cat./ cast.	Cat./cast.
Lleng. més utilit.				
amb la parella	Castellà	Cat./cast.	----- ¹⁷	Castellà
Lleng. més utilit.				
àmbit escolar	Castellà	Català	Català	Cast./cast.
Lleng. més utilit.				
àmbit laboral	-----	Català	-----	Cat./cast.

⁵ Nacionalitat del pare: andorrana, espanyola, francesa, portuguesa i d'altres.

⁶ Nacionalitat de la mare: andorrana, espanyola, francesa, portuguesa i d'altres.

⁷ País de naixement del participant: Andorra, França, Espanya, Portugal o d'altres.

⁸ País de naixement del pare: Andorra, França, Espanya, Portugal o d'altres.

⁹ País de naixement de la mare: Andorra, França, Espanya, Portugal o d'altres.

¹⁰ Anys de residència a Andorra del participant: menys de 10, de 10 a 15, de 15 a 20 i més de 20.

¹¹ Anys de residència a Andorra del pare: menys de 10, de 10 a 15, de 15 a 20 i més de 20.

¹² Anys de residència a Andorra de la mare: menys de 10, de 10 a 15, de 15 a 20 i més de 20.

¹³ Sistema educatiu en què ha fet els estudis: francès, andorrà i espanyol.

¹⁴ Situació actual de l'estudiant: estudiant, treballant, a l'atur, estudiant i treballant.

¹⁵ Llengua en què van aprendre a parlar: portuguès, francès, català i castellà.

¹⁶ Llengua que els participants consideren que utilitzen més en diversos àmbits socials. Possibilitats de resposta: català, castellà, francès i portuguès.

¹⁷ Aquestes ratlles indiquen que el participant no ha contestat aquesta pregunta.

Valoració				
coneix. de català	4	4	4	4
Valoració				
coneix. de castellà	4	4	4	4
Valoració				
coneix. de francès	4	4	4	2
Valoració				
coneix. portuguès	1,25	1,25	1	1

2) DINÀMICA DEL GRUP

Tot i que en un primer moment hi ha un participant a qui li costa entrar en la dinàmica, tot el grup acaba participant de manera activa.

3) DISCURS EN EL GRUP

No hi ha cap divergència important pel que fa als aspectes centrals tractats entre els participants. Més aviat hi ha postures i opinions similars.

Sembla que una de les noies podria tenir un discurs un pèl diferent pel que fa a l'actitud que té davant del català i de les implicacions d'aquesta llengua per a Andorra. Podria ser que hagués adaptat part del seu discurs, especialment en els temes que més divergia, al discurs predominant dels altres companys.

4) CONCLUSIONS

Caldrà fer un altre petit grup de discussió per poder, d'una banda, donar veu als perfils que no han estat representats, i d'altra banda, ratificar la direcció dels discursos que han aparegut en aquest grup o no ratificar-la.

Es farà un nou grup amb participants que provenguin principalment del sistema educatiu espanyol i, si pot ser, trobar alguna persona que hi treballi.

---

¹⁸ Valoració que els participants fan del seu coneixement de diverses llengües pel que fa al registre escrit, parlat, llegit i entès. Les puntuacions corresponen al seu coneixement amb 1 = cap coneixement, 2 = coneixement regular, 3 = coneixement correcte i 4 = coneixement molt bo.

Grup núm. 2: portugueses

- Dia: 7 de novembre del 2007
- Lloc: sala de reunions del Centre de Càritas d'Andorra
- Participants: de les 8 persones convocades i confirmades, finalment se n'hi acaben presentant 7. Moderadora i ajudant de moderadora
- Durada: 1 hora i 11 minuts

1) ELS PARTICIPANTS

a) Característiques sociodemogràfiques

Codi	G2/P1	G2/P2	G2/P3	G2/P4	G2/P5	G2/P6	G2/P7
Sexe	Dona	Home	Home	Home	Home	Dona	Dona
Edat	16	16	18	18	19	16	16
Nac.	Andorrana	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa	Andorrana	Portuguesa	Portuguesa
N. pare	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa
N. mare	Espanyola	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa	Portuguesa
País naix.	Andorra	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal
PN pare	Portugal	Portugal	Portugal	Altres	Portugal	Portugal	Portugal
PN mare	Espanya	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal
Anys resid.	Sempre	<10	15-20	10-15	15-20	<10	<10
AR pare	15-20	15-20	>20	10-15	>20	<10	<10
AR mare	15-20	15-20	>20	10-15	>20	<10	<10

b) Característiques lingüísticoeducatives

Codi	G2/P1	G2/P2	G2/P3	G2/P4	G2/P5	G2/P6	G2/P7
Sist. ed.	Andorrà	Andorrà	Francès	Espanyol	Francès	Andorrà	Andorrà
Sit. actual	Estudiant	Treballa	Estudiant	Estudiant	Estudiant	E i T	E i T
Ll. mat.	Cast./port.	Portuguès	Portuguès	Portuguès	Portuguès	Portuguès	Portuguès
Lleng. més utilitzada							
àmbit fam.	Cast./port.	Portuguès	Cast./port.	Cast./port.	Portuguès	Portuguès	Portuguès
Lleng. més utilitzada							
amistats	Castellà	Castellà	Castellà	Cat./cast.	Castellà	Cat./port.	Cat./cast./ port.

Lleng. més utilitzada amb							
la parella	-----	-----	Castellà	-----	Castellà	Portuguès	Castellà
Lleng. més utilitzada							
amb. esc.	Castellà	-----	Castellà	Cat./cast.	Castellà	Castellà	Cat./cast./ port.
Llengua més utilitzada							
amb. lab.	-----	Portuguès	Cat./cast.	-----	-----	Català	Cat./cast.
Valoració coneix.							
del català	4	3,25	3,75	-----	-----	2,75	3,75
Valoració coneix.							
del castellà	4	3,75	3,5	-----	-----	2,25	3,75
Valoració coneix.							
del francès	2,75	1	3	-----	-----	1	1
Valoració coneix.							
portuguès	3,25	3,75	2	-----	-----	4	4

2) DINÀMICA DEL GRUP

El grup es divideix en dos subgrups. D'una banda, hi ha tres persones que intervenen força i que, a més, tenen un perfil similar. D'altra banda, trobem tres persones que els costa parlar. Finalment, s'animen una mica però es cansen de seguida. Una altra persona comença tímida però acaba eclipsada totalment.

En general costa mantenir el ritme, que no es cansin i prestin col·laboració i atenció (a excepció de dos persones).

3) DISCURS DEL GRUP

Troblem clarament una divisió del discurs en dos pols representats cada un per perfils molt concrets. Un dels discursos és molt més elaborat, crític i amb una postura de defensa del català. I l'altre discurs queda molt poc argumentat i té una connotació molt més neutra. Tot i així, dins d'aquest segon discurs hi ha diferències en el perquè de les respostes quan es demana l'argumentació de la resposta.

4) CONCLUSIONS

Davant el fet que hi ha dos perfils molt diferents i que a més presenten discursos també molt diferents, sembla necessari formar un segon grup per veure quin discurs es reafirma o bé si la divergència del discurs és deguda als perfils que presenta un dels subgrups que no corresponia al que realment necessitàvem (no tots han fet tots els estudis a Andorra).

Grup núm. 3: catalanoparlants

- Dia: 8 de novembre del 2007
- Lloc: sala de reunions del Punt Jove d'Andorra la Vella
- Participants: en aquest cas hi assisteixen totes les persones que havien estat convocades. Moderadora i ajudant de moderadora
- Durada: 1 hora i 23 minuts

1) ELS PARTICIPANTS

a) Característiques sociodemogràfiques

Codi	G3/P1	G3/P2	G3/P3	G3/P4	G3/P5	G3/P6	G3/P7	G3/P8
Sexe	Home	Home	Dona	Home	Home	Dona	Dona	Home
Edat	20	20	16	16	19	19	16	17
Nac.	Andor.	Andor.	Andor.	Andor.	Espanyola	Andor.	Andor.	Andor.
Nac. pare	Andor.	Andor.	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Andor.
Nac. mare	Andor.	Andorrana	Andorrana	Andorrana	Espanyola	Espanyola	Andorrana	Andor.
País naix.	Andorra	Andorra	Andorra	Andorra	Espanya	Espanya	Andorra	Andorra
PN pare	Andorra	Espanya	Espanya	Espanya	Espanya	Espanya	Espanya	França
PN mare	Espanya	Andorra	Andorra	Espanya	Espanya	Espanya	Andorra	Andorra
Anys resid.	Sempre	Sempre	Sempre	Sempre	15-20	15-20	Sempre	Sempre
AR pare	>20	>20	>20	>20	>20	>20	>20 >	20
AR mare	>20	Sempre	Sempre	>20	>20	>20	>20 >	20

b) Característiques lingüísticoeducatives

Codi	G3/P1	G3/P2	G3/P3	G3/P4	G3/P5	G3/P6	G3/P7	G3/P8
Sistema ed.	And.	Andorrà	Andorrà	Espanyol	Francès	Francès	And. i fr.	Francès
Sit. actual	Treb.	Treballa	Estudia	Estudia	Atur	Treballa	Estudia	Est i tr.
Ll. materna	Català	Català	Català	Català	Català	Català	Català	Català
Lleng. més utilitzada								
àmb. fam.	Català	Català	Català	Català	Català	Català	Català	Cat/fr
Lleng. més utilitzada								
amistats	Català	Cat./cast.	Català	Cat./cast.	Cat./cast./fr.	Cat./cast.	Català	Cat/cast/fr
Lleng. més utilitzada								
amb parella	Cat.	Castellà	Català	Català	Castellà	-----	Català	Català
Lleng. més utilitzada								
àmb. esc.	Català	-----	Català	Cat./cast.	-----	Cat./cast./fr.	Català	Cat/cast/fr
Llengua més utilitzada								
àmb. lab.	Cast.	Cat./cast.	-----	Català	-----	Cat./cast./fr.	-----	Català
Valoració coneix.								
del català	3,75	3,75	4	3,75	4	4	4	4
Valoració coneix.								
del castellà	3,75	3,75	3	4	4	4	2,5	4
Valoració coneix.								
del francès	2,5	2,5	2,75	1,25	3,5	4	4	4
Valoració coneix.								
portuguès	1	1	1	1	1	1,75	1	1,5

2) DINÀMICA DEL GRUP

Entre les vuit persones es crea de seguida un clima de confiança i participació important. No podem destacar ni persones dominants ni d'eclipsades.

3) DISCURS DEL GRUP

Apareix durant tota la sessió un discurs bastant homogeni en molts aspectes i de vegades apareix una divisió entre dos discursos no oposats, però sí en cert punt divergents, especialment pel que fa a la importància del català com a llen-

gua oficial, l'efectivitat de les polítiques lingüístiques, la percepció de l'ús del català al carrer i el futur d'aquesta llengua a Andorra.

4) CONCLUSIONS

El grup funciona molt bé, s'estableix un diàleg constant i, per tant, l'exploració de camp qualitativa en el cas dels joves catalanoparlants es dona per acabada.

Grup núm. 4: francòfons

- Dia: 15 de novembre del 2007
- Lloc: sala de reunions del Centre de Càritas d'Andorra
- Participants: en aquest cas, de les 8 persones convocades i confirmades n'hi acaben assistint 6. Moderadora i ajudant de moderadora
- Durada: 1 hora i 33 minuts

1) ELS PARTICIPANTS

a) Característiques sociodemogràfiques

Codi	G4/P1	G4/P2	G4/P3	G4/P4	G4/P5	G4/P6
Sexe	Dona	Dona	Home	Home	Dona	Dona
Edat	17	16	17	17	17	16
Nac.	Francesa	Francesa	Andorrana	Andorrana	Andorrana	And.
Nac. pare	Francesa	Francesa	Francesa	Francesa	Andorrana	Esp.
Nac. mare	Francesa	Francesa	Francesa	Escocesa	Andorrana	Francesa
País de naix.	França	França	França	Andorra	Andorra	Andorra
PN pare	França	França	França	França	Andorra	França
PN mare	França	França	França	Escòcia	Andorra	França
Anys resid.	<10	15-20	15-20	15-20	Sempre	Sempre
AR pare	<10	15-20	>20	>20	Sempre	15-20
AR mare	<10	15-20	>20	>20	Sempre	>20

b) Característiques lingüísticoeducatives

Codi	G4/P1	G4/P2	G4/P3	G4/P4	G4/P5	G4/P6
Sistema ed.	Francès	Andorrà	Andorrà	Andorrà	Andorrà	Francès
Sit. actual	Estudia	Estudia	Estudia	Estudia	Estudia	Estudia
Ll. materna	Francès	Francès	Francès	Francès	Cat/fr	Francès
Ll. més utilit.						
àmbit familiar	Francès	Francès	Francès	Cat/fr	Català	Cat./fr.
Ll. més utilit.						
amistats	Cat./cast./fr.	Cat./cast./fr./angl.	Català	Cat./fr.	Cat./cast./fr.	Cat./cast./fr.
Ll. més utilit.						
amb la parella	Cat./fr.	-----	-----	-----	Cat./fr.	Francès
Ll. més utilit.						
àmbit escolar	Francès	Cat./cast.	Català	Cat./fr.	Cat./cast.	Cat./fr.
Ll. més utilit.						
àmbit laboral	-----	-----	-----	-----	-----	-----
Valoració coneix.						
del català	2,75	3,75	4	4	4	3,4
Valoració coneix.						
del castellà	3,25	3,25	3	4	4	3
Valoració coneix.						
del francès	4	4	4	4	3,5	4
Valoració coneix.						
del portuguès	1	1	1	1	1	1

2) DINÀMICA DEL GRUP

En general podem dir que es crea un bon clima de participació i diàleg. No podem destacar ni figures dominants ni d'eclipsades.

3) DISCURS DEL GRUP

Pel que fa al discurs, podem considerar una línia argumental bastant homogènia, però que presenta graus de "radicalisme" en les diverses posicions, a excepció del discurs d'un dels participants, que es manté en una altra línia discursiva amb elements d'oposició respecte al discurs dominant. Aquest par-

ticipant manté durant tota la sessió el seu discurs tot i que li costa expressar-se i mantenir-se en la postura inicial.

4) CONCLUSIONS

És un bon grup de discussió, per la qual cosa es dóna per acabat el treball de camp qualitatiu pel que fa al grup de francòfons.

Grup núm. 5: castellanoparlants II

- Dia: 21 de novembre del 2007
- Lloc: sala de reunions del Punt Jove d'Andorra la Vella
- Participants: en aquest cas es convoquen 7 persones i hi assisteixen totes 7. Moderadora i ajudant de moderadora
- Durada: 1 hora i 13 minuts

1) ELS PARTICIPANTS

a) Característiques sociodemogràfiques

Codi	G5/P1	G5/P2	G5/P3	G5/P4	G5/P5	G5/P6	G5/P7
Sexe	Dona	Dona	Dona	Dona	Dona	Dona	Dona
Edat	17	17	16	16	17	16	16
Nac.	Andorrana	Andorrana	Espanyola	Andorrana	Andorrana	Esp/and	Espanyola
Nac. pare	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Andorrana	Espanyola	Espanyola
Nac. mare	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola
País naix.	Andorra	Andorra	Espanya	Andorra	Andorra	Argentina	Andorra
PN pare	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola
PN mare	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola	Espanyola
Anys resid.	Sempre	Sempre	15-20	Sempre	Sempre	10-15	Sempre
AR pare	>20	>20	>20	>20	>20	10-15	>20
AR mare	>20	>20	>20	>20	>20	10-15	>20

b) Característiques lingüísticoeducatives

Codi	G5/P1	G5/P2	G5/P3	G5/P4	G5/P5	G5/P6	G5/P7
Sistema ed.	Francès	Espanyol	Espanyol	Francès	Francès	Francès	Espanyol
Sit. actual	E i T	Estudia	Estudia	E i T	Estudia	Estudia	Estudia
Ll. materna	Cat./cast.	Castellà	Cat./cast.	Cat./cast.	Castellà	Castellà	Castellà
Ll. més utilitz.							
àmbit familiar	Cat./cast.	Cat./cast.	Cat./cast.	Cat./cast.	Cat./cast.	Castellà	Castellà
Ll. més utilitz.							
amistats	Cat./cast./fr.	Cat./cast.	Cat./cast.	Cat./cast./fr.	Cat./cast./fr.	Cat./cast.	Cat./cast.
Ll. més utilitz.							
amb parella	Català	-----	Castellà	Castellà	Cat./cast./fr.	-----	Castellà
Ll. més utilitz.							
escola	Cat./cast./fr.	Cat./cast.	Cat./cast.	Cat./cast./fr.	Cat./cast./fr.	Cat./cast.	Castellà
Ll. més utilitz.							
àmbit laboral	Català	-----	-----	Cat./cast./fr.	-----	-----	-----
Valoració coneix.							
català	4	4	4	4	4	3	4
Valoració coneix.							
castellà	4	4	4	4	4	4	4
Valoració coneix.							
francès	4	2,5	2,5	4	4	1	2,5
Valoració coneix.							
portuguès	1,25	1	1	1,25	1,25	1	1

2) DINÀMICA DEL GRUP

En general podem dir que en aquest grup es crea una dinàmica participativa tot i que costa aconseguir que elaborin les seves respostes amb raonaments explicatius. En general es participa sense que destaquin ni persones dominants ni d'eclipsades.

3) DISCURS EN EL GRUP

Apareix durant tota la sessió un discurs bastant homogeni en molts aspectes i de vegades apareix una divisió entre dos discursos no oposats però sí amb certs

matisos diferencials, especialment pel que fa a la visió del català i el seu paper a Andorra.

4) CONCLUSIONS

Aquest grup funciona bé, i per tant, amplia el discurs que havíem obtingut del primer grup en el qual no havíem pogut fer en realitat una dinàmica de grup de discussió ja que el mínim de participants es considera que és de cinc. També a partir d'aquest grup ampliem els perfils dels participants i donem més heterogeneïtat al grup de castellanoparlants.

Grup núm. 6: portugueses II

- Dia: 22 de novembre del 2007
- Lloc: sala de reunions del centre de Càritas d'Andorra
- Participants: en aquest cas, de les 8 persones convocades i confirmades hi acaben assistint totes. Moderadora i ajudant de moderadora
- Durada: 1 hora i 37 minuts

1) ELS PARTICIPANTS

a) Característiques sociodemogràfiques

Codi	G6/P1	G6/P2	G6/P3	G6/P4	G6/P5	G6/P6	G6/P7	G6/P8
Sexe	Dona	Home	Home	Dona	Home	Dona	Dona	Home
Edat	16	18	16	17	16	16	16	16
Nac.	And.	Port.	And.	And./Port.	Port.	And.	And.	Port.
Nac. pare	Port.	Port.	Port.	Port.	Port.	Port.	Port.	Port.
Nac. mare	Port.	Port.	Port.	Port.	Port.	Port.	Port.	Port.
País naix.	Andorra	Portugal	Andorra	Andorra	Portugal	Andorra	Andorra	Andorra
PN pare	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal
PN mare	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal	Portugal
Anys resid.	Sempre	Sempre	Sempre	Sempre	< 10	Sempre	Sempre	Sempre
AR pare	15-20	15-20	15-20	15-20	< 10	>20	>20	>20
AR mare	15-20	15-20	15-20	15-20	< 10	<10	>20	>20

b) Característiques lingüísticoeducatives

Codi	G6/P1	G6/P2	G6/P3	G6/P4	G6/P5	G6/P6	G6/P7	G6/P8
Sistema ed.	Francès	Espanyol	Francès	Francès	Espanyol	Francès	Espanyol	Espanyol
Sit. Actual	Estudia	Estudia	Estudia	E i T	Estudia	Estudia	Estudia	Estudia
Ll. mat.	Portuguès	Portuguès	Portuguès	Portuguès	Portuguès	Portuguès	Portuguès	Port.
Ll. més utilitz.								
àmb. familiar	Port./cat./cast	Portuguès	Port./cat./cast.	Port./cat./cast.	Port./cast.	Portuguès	Port./cast.	Portuguès
Ll. més utilitz.								
amistats	Cat./cast./fr./port.	Cat./cast.	Castellà	Cat./cast./fr.	Cat./cast.	Cat./cast.	Cat./cast./port.	Cast.
Ll. més utilitz.								
amb parella	-----	-----	Cat./cast./port.	Cat./cast.	Castellà	-----	-----	Castellà
Ll. més utilit.								
àmb. escolar	Cat./cast./fr./port.	Castellà	Cat./cast./port.	Cat./cast./fr.	Castellà	Cat./cast.	Castellà	Castellà
Ll. més utilit.								
àmb. laboral	-----	-----	-----	Cat./cast./fr.	-----	-----	-----	-----
Valoració coneix.								
del català	3	3,75	3,5	4	-----	3,5	4	3
Valoració coneix.								
del castellà	4	4	3,75	4	-----	4	4	3
Valoració coneix.								
del francès	4	2	3,75	4	-----	3,5	3,25	3
Valoració coneix.								
portuguès	3	3,5	2,5	3,75	-----	2,25	3,5	3

2) DINÀMICA DEL GRUP

En aquest grup es crea una bona dinàmica col·laborativa i participativa. Tot i així podem considerar que hi ha dos participants dominadors i un altre d'eclipsat. La resta es manté en una línia més o menys constant de participació.

3) DISCURS EN EL GRUP

Destaca un discurs molt homogeni entre els participants, que només deixa de

ser-ho en alguns aspectes relacionats amb la identitat de cadascú i el tema de la percepció que tenen de la relació entre els grups nacionals i lingüístics diferents que trobem a Andorra.

4) CONCLUSIONS

El bon funcionament d'aquest grup fa que ens aporti els elements augmentatius necessaris per ampliar la informació i els perfils que havien quedat poc representats en el grup primer de portuguesos.

4. ANÀLISI TEMÀTICA I ESTRUCTURAL DELS GRUPS DE DISCUSSIÓ

En aquest apartat ens dedicarem a analitzar els discursos i els comentaris dels joves sobre els temes de què hem anat parlant.

Per facilitar l'anàlisi s'han dividit els temes en vuit centres d'interès que agrupen els objectius que ens hem plantejat desenvolupar. D'aquesta manera, podem trobar les agrupacions temàtiques següents:

- Repertori i usos lingüístics dels joves
- Escola i llengües
- Percepcions sobre el paper del català a la societat andorrana
- Prestigi o valor social atorgat a les diverses llengües d'Andorra
- Llengua i identitat nacional a Andorra
- Relació entre grups nacionals i lingüístics diferents
- Percepcions i representacions socials dels grups de referència
- Projectió futura

Conjuntament amb l'anàlisi dels discursos, hem anat relacionant els resultats amb temes més aviat de caràcter teòric desenvolupats a la primera part, així com conclusions o dades d'altres estudis de temàtica similar desenvolupats al Principat.

Centre d'interès núm. 1: repertori i usos lingüístics

1.1.OBJECTIUS

En aquest primer centre d'interès tenim com a objectiu:

- conèixer quin repertori lingüístic tenen els joves d'Andorra.
- saber si el fet de conèixer diverses llengües fa que optin pel canvi de codi lingüístic en contextos i situacions de comunicació diverses i, si és així, en funció de quin element o elements fan aquest canvi.

1.2. HIPÒTESIS RELACIONALS

Les hipòtesis plantejades a partir d'aquest primer centre d'interès són:

- a la societat andorrana, i per tant, també entre els seus joves, hi trobem la presència d'un multilingüisme a diferents nivells i intensitats.
- els joves utilitzen una llengua o una altra, sempre que la coneguin, segons el context en el qual es troben i les característiques de l'interlocutor.

1.3. ANÀLISI TEMÀTICA

Abans de desenvolupar l'anàlisi d'aquest primer centre d'interès plantejada als grups de discussió, volem aclarir una sèrie de conceptes que aniran apareixent en el desenvolupament d'aquest apartat.

- *Monolingüisme*: quan parlem de monolingüisme ens referim a les situacions en què el parlant només coneix o utilitza una llengua.
- *Bilingüisme*: quan parlem de bilingüisme ens referim a les situacions en què el parlant coneix o utilitza dues llengües. Aquest fenomen pot ser actiu, quan els parlants utilitzen efectivament dues llengües per comunicar-se, o de caràcter passiu o potencial, quan els parlants, malgrat que coneixen dues llengües, només n'utilitzen una per comunicar-se.
- *Plurilingüisme*: quan parlem de plurilingüisme ens referim a les situacions en què el parlant coneix o utilitza més de tres llengües.
- *Llengua materna*: quan parlem de llengua materna ens referim a la llengua en què s'ha après a parlar.
- *Llengua vehicular*: quan parlem de llengua vehicular ens referim a la llengua que utilitza el sistema educatiu per impartir i transmetre els diversos coneixements i matèries.

El primer punt d'aquest bloc consisteix a preguntar quina és la llengua en la qual acostumen a parlar. En aquest sentit, hem vist que entre els joves dels grups hi predomina un bilingüisme actiu. En aquest bilingüisme una de les llengües d'ús habitual correspon a la llengua materna, ja sigui el portuguès, el francès, el castellà o el català. La segona llengua utilitzada varia entre el català i el castellà.

Aquesta primera constatació coincideix amb altres estudis fets en el territori andorrà, com ara l'estudi de Política Lingüística de l'any 2002¹ sobre els coneixements i usos lingüístics dels escolars d'Andorra. En aquest estudi es constatava que entre els escolars, tot i trobar una llengua materna d'ús majoritari, en els seus usos lingüístics a casa, a l'escola i a la vida social es podia observar una gran diversitat en aquests usos amb percentatges importants de bilingüisme en català i castellà, castellà i portuguès, i català i francès. La causa principal, segons aquest estudi, la trobem en la diversitat d'origens i procedències familiars, que alhora explica el percentatge elevat de bilingüisme declarat en la llengua inicial: el 30% de la població escolar afirmava que havia après a parlar en més d'una llengua, amb combinacions de català i castellà, català i francès, castellà i portuguès, castellà i francès...

Sí, bueno, depèn de la situació. Normalment depèn de la situació parlant en una llengua o en una altra, lògicament... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Tot i aquest predomini d'un bilingüisme habitual i quotidià, també trobem alguns casos en què els joves manifesten que parlen majoritàriament en una sola llengua, en aquest cas la materna. Aquests joves, i segons l'estudi de Política Lingüística mencionat anteriorment, són majoritàriament de nacionalitat o d'origen francès. Segons els resultats de l'estudi, entre aquests escolars i, en concret, en les relacions lingüístiques produïdes en l'àmbit familiar, un 80% dels casos parla només en la seva llengua materna, és a dir, en francès. En el cas dels escolars d'origen portuguès, aquest monolingüisme, en portuguès, se situa en un 64%; entre els alumnes d'origen espanyol, en un 54% (monolingüisme en castellà); i entre els d'origen andorrà, en un 42% (monolingüisme en català).

Tornant als grups de discussió i segons el que hem pogut observar entre els joves participants als grups, podem dir que els joves, independentment de quina

---

¹ Servei de Política Lingüística d'Andorra (2002); Coneixements i usos lingüístics de la població escolar a Andorra. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

sigui la seva llengua materna, que han estat escolaritzats íntegrament en sistemes educatius d'Andorra tenen molt assimilat un plurilingüisme o un bilingüisme actiu.

Contràriament, sembla que entre els joves que fa menys temps que estan escolaritzats a Andorra o que no han fet tots els seus estudis al Principat, aquesta situació de bilingüisme no es dona amb tanta naturalitat, i quan es dona es fa en la llengua materna i el castellà.

Per aquests joves, el fet d'optar per un bilingüisme en què la segona llengua és el castellà respon al fet que segons el seu punt de vista, el castellà els és més fàcil, ja que el parla molta gent i que, a més, tenen la sensació que els és molt més útil.

Tornarem a aquest tema més endavant.

Entre els joves que han participat en l'estudi, aquest cas l'hem trobat en els d'origen francès i portuguès. També en algun cas hem pogut observar joves catalanoparlants que no posen en pràctica tan sovint el seu coneixement de les diverses llengües parlades a Andorra a través d'un bilingüisme actiu.

Penso que no cal esforçar-se si saps que no te va a servir de res..., jo tornaré a França... [G4/P1 (D-17-F-SF-E)]

Yo donde vaya siempre encuentro portuguesas. Hablo portugués. No sé. Yo en la vida social veo que no es necesario el catalán. [G2/P2 (H-16-A-SA-T)]

Partint dels casos observats en els diversos grups i tenint en compte que no són estadísticament representatius de tota la població jove d'Andorra, podem establir el quadre següent:

Grups lingüístics	Llengua materna	Bilingüisme en
Catalanoparlants	Català	Català i castellà
Castellanoparlants	Castellà	Castellà i català
Francesos	Francès	Francès i català
Portuguesos	Portuguès	Portuguès i català o castellà

En tots els grups de joves que han participat en els grups de discussió trobem que, efectivament, i segons les seves afirmacions, fan de manera constant i gairebé naturalitzada el pas d'una llengua a una altra, en funció del context en què es troben i de les característiques lingüístiques de l'interlocutor.

Sembla que l'excepció en aquest sentit la podríem trobar entre els joves als quals, com hem comentat anteriorment, el canvi de llengua els és més complicat perquè no tenen un domini clar de les dos o tres llengües més presents a Andorra, possiblement pel fet que no les han estudiat des de petits.

D'altra banda, també trobem algun jove, en aquest cas d'origen catalanoparlant, que tot i dominar teòricament més d'una llengua, opta en alguns casos per mantenir-se en la seva pròpia llengua, ja sigui perquè entenen que l'interlocutor podrà seguir la conversa o bé perquè a vegades tampoc els és tan fàcil fer el canvi segons la situació.

Però si ell t'entén en català, jo li puc parlar en català i ell em contesta en castellà, o com sigui... [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Jo canvio (de llengua) però no tan inconscientment. A mi em costa parlar una llengua que no és la meva. Jo acostumo a dirigir-me a les persones amb les llengua que domino més... que és el català, i en algun cas el francès. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Podem dir que la majoria de canvis es produeixen entre la llengua materna, sigui quina sigui, i el català i/o el castellà. D'aquesta manera, un catalanoparlant, un francès o un portuguès passa al castellà depenent del context en el qual es troba, o bé un castellanoparlant, un portuguès o un francès passa al català. També trobem joves que fan aquest canvi entre tres llengües (francès, català i castellà o portuguès, català i castellà) o fins i tot entre quatre llengües, especialment els joves d'origen portuguès.

Tot i que la nostra percepció a través dels discursos dels joves dels grups és que, efectivament, per a certs joves mantenir una actitud de bilingüisme o de plurilingüisme els és, en certa manera, fàcil i "natural", hem de recordar que no es tracta de resultats estadísticament contrastables i que, per tant, no es poden extrapol·lar a la resta de la població.

*Sí, jo (parlo) de tot..., és que depèn amb qui..., però més en castellà.
[G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]*

Doncs depèn, si em parlen espanyol jo li contestaré espanyol, si em parlen en francès, jo parlaré francès... [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Yo castellano con los amigos y portugués en casa [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Jo tinc amics francesos, catalans o espanyols, i clar, ja que saps parlar tres idiomes, doncs, els fas servir. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

A l'hora d'explicar la "naturalització" o la interiorització d'aquesta pràctica de canvi de llengua que fan gran part dels joves, els participants consideren que el context socioeducatiu, històric i laboral d'Andorra facilita aquesta situació i s'hi adapten des de petits. D'aquesta manera, fan referència a factors del context espacial d'Andorra, com ara:

- la presència d'immigració d'origen nacional i lingüístic diferent, especialment d'Espanya, França, Sud-amèrica i Portugal. En aquest sentit, i tal com s'explica en la primer part del treball, cal destacar que Andorra és des de fa temps una regió que rep importants moviments migratoris, i en especial dels països esmentats anteriorment. L'any 2007, i segons les dades del Registre del Cens Comunal, Andorra tenia 83.137 habitants, un 36,6% dels quals són andorrans; un 33%, espanyols; un 6,2%, francesos; un 16,3%, portuguesos; i un 7,8%, d'altres nacionalitats més minoritàries.
- la situació territorial d'Andorra, com a país fronterer entre França i Espanya, facilita tant el moviment de gent com el contacte entre les llengües parlades en aquests territoris, en aquest cas, el castellà, el català i el francès;
- el fet que Andorra és un país on el turisme i el sector dels serveis en general tenen molt pes i, per tant, hi ha un important volum de població que parla diverses llengües. Cal remarcar que l'any 2007, i segons les dades de la CASS, els sectors amb més població ocupada eren el comerç amb un 26,2%, la construcció amb un 15,5% i l'hoteleria amb un 12,8%.

- l'existència de tres sistemes educatius amb tres llengües vehiculars diferents i que, a més, formen part del currículum escolar de totes les escoles i que, per tant, els joves coneixen des de molt petits.²

La població escolar que l'any 2007 tenia 11.035 alumnes es reparteix en aquests tres sistemes educatius de la manera següent: un 31,6% el trobem al sistema espanyol; un 31,8%, al francès; i un 36,6%, al sistema educatiu andorrà.

- el fet que Andorra tingui una llengua oficial obligatòria,³ entre altres llocs, al món laboral, institucional i administratiu, i que moltes vegades no coincideixi amb la llengua materna de gran part de la població resident, que es reparteix principalment, a part del català, entre el castellà, el portuguès i el francès.

Jo crec que és molt perquè Andorra és un país que viu del turisme i al viure del turisme hi ha molta gent estrangera i això et facilita molt el fet de que et canviïn de llengua. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

També el fet de ser un país tan petit, d'estar entre dos països doncs les llengües s'acaben adoptant... [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Sí, per la proximitat, i també pels immigrants... [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Perquè aquí tothom parla una mica de tot, no? I clar, a vegades comences en castellà i acabes en català, o vas fent un "batiburrillo" d'idiomes. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

No és cap problema.... (canviar de llengua). [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Es que ho fas sense pensar... també.... [G5/P5 (D-17-A-SF-E)]

És automàtic... la persona que és tal li parles amb tal i la persona que és tal li parles amb l'altre... ho associes. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

² Les característiques principals dels tres sistemes educatius i les del seu respectiu programa lingüístic es poden consultar a la primera part del treball.

³El tema de l'oficialitat del català i l'obligatorietat de parlar-lo han estat breument desenvolupats en la primera part del treball.

En la mateixa línia, si preguntem per la funció d'aquest bilingüisme, els joves participants dels grups han expressat els motius següents com a principals:

- Per l'adaptació a la llengua de l'interlocutor sempre que la coneguim, i així facilitar o fer possible la comunicació.

(...) sí, i potser l'altre té dificultat de la llengua que tu parles i aleshores canvies de... llengua. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Jo per l'adaptació, conec molts immigrants i els parlo castellà. Als amics, uns amb una llengua i altres d'altra, segons, si els amics també els pares són castellans, els parlo castellà. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Depèn amb les persones que parlis. Si estàs acostumat a parlar amb una persona en castellà, li parles castellà directament, o si no entén el català, no li parlaràs en català si no l'entendrà, li parles castellà.... [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

- Per l'associació més o menys conscient de determinats llocs a una o una altra llengua. Aquest seria el cas del comerç o l'hoteleria, on molts joves han manifestat que estan acostumats a trobar-se gent que parla castellà o portuguès, o simplement a donar-ho per suposat.

Seria interessant relacionar aquesta associació expressada pels joves amb els resultats dels estudis fets pel Servei de Política Lingüística. Així, per exemple, segons un informe comparatiu de la situació i l'evolució del català entre el 1999 i el 2004, i per referir-se als usos lingüístics en determinats contextos, s'establien tres situacions segons si el català era més o menys utilitzat respecte al 1999. Es determinaven tres situacions: la favorable, que feia referència a contextos en què, seguint els resultats obtinguts a partir de les enquestes fetes, l'ús del català havia millorat (a les entitats bancàries i companyies d'assegurances, a la consulta del metge o a les visites al dentista); la intermèdia, en què l'ús de la llengua oficial havia empitjorat 6,8 punts (als restaurants, les botigues i les perruqueries); i la desfavorable, en què, segons l'estudi, el català havia retrocedit 7,1 punts respecte al 1999. En aquesta última situació es trobarien les zones que els joves dels grups de discussió associen a la llengua espanyola o portuguesa, com ara bars o grans magatzems, a part dels pubs, les discoteques, els autobusos i els taxis.

Jo crec... que quan vaig a un lloc i haig de preguntar el preu dic, cuánto vale... [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Perquè la majoria de gent no t'entenen... Normalment en una botiga es parla castellà, sí o no? [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

No tothom... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Home bastants no entenen ni el castellà [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

- Per comunicar-se de manera més àgil i pràctica amb els amics amb llengües maternes diferents de la pròpia.

Jo tinc amics francesos, catalans o espanyols i clar, ja que saps parlar tres idiomes, doncs els fas servir. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

- Per adaptar-se a la llengua que es requereix al món laboral, a institucions governamentals i administratives..., és a dir, al català. Cal recordar, com s'ha explicat anteriorment,⁴ que el fet que el català sigui la llengua oficial a Andorra, implica que aquesta llengua sigui d'ús obligatori en determinades situacions i contextos.

Jo, a la feina, en català i a l'acadèmia, en castellà. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Si vaig a un lloc públic, com a Govern, parlo català. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Jo treballo a l'estació d'autobusos, i allà es parla de tot. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

- Per educació (en el cas que l'interlocutor sigui catalanoparlant), especialment entre els castellanoparlants i els portuguesos.

Bueno, si estàs en una conversa i estàs parlant castellà amb algú i vealgú de sobte que parla català, no sé, no... li pot "sentar" malament... Et pots sentir incòmode. [G5/P1(D-16-A-SF-EiT)]

---

⁴ Consulteu en la primera part del treball l'apartat del català com a llengua oficial a Andorra.

Doncs jo no em sento incòmode, no sé, és el costum que tinc amb aquella persona de parlar-li amb català o castellà... Em surt de dins.
[G5/P3(D-16-E-SE-E)]

Per poder identificar la llengua d'ús més habitual entre els joves en situacions diverses, i la tendència manifestada al canvi segons el context, preguntem quina és la llengua en què es dirigeixen a un interlocutor desconegut per primera vegada si són ells els que inicien la conversa. En aquesta situació imaginada, els joves participants dels grups de discussió han manifestat que acostumen a utilitzar el castellà o el català. Tot i així, podem destacar la seva insistència en el fet que consideren que optaran per una llengua o una altra depenent del lloc o el context en què tingui lloc la comunicació.

Depèn de com vegis la persona, però normalment en espanyol.
[G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Castellà. Normalment castellà, però depèn de la situació, de com et parla l'altre. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

A vegades, no sé, depèn les pintes ja pots veure si és català o francès o castellà... però normalment en la llengua oficial. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Uf... no sé, depèn... no ho sabia dir... [G5/P1(D-16-A-SF-EiT)]

En aquest sentit, i amb el mateix objectiu, també els preguntem quina llengua o llengües utilitzen de manera habitual en contextos concrets, com l'àmbit familiar, a l'escola, amb els amics i en contextos laborals. Tot i que no es tracta en cap cas d'una representació estadística dels joves d'Andorra, entre els participants als grups de discussió podem dir que hem trobat tendències més freqüents que d'altres pel que fa a un predomini d'un monolingüisme, bilingüisme o plurilingüisme en els diversos àmbits en què se'ls ha preguntat en quina llengua acostumaven a parlar.

En l'àmbit familiar, i tenint només en compte els joves que han participat en l'estudi, sembla que predomina un monolingüisme que pot ser en català, en castellà, en portuguès o en francès. En cas que es produeixi un bilingüisme, es dona principalment entre català i castellà, i entre portuguès i castellà.

Tot i que les dades que tenim dels estudis duts a terme per Política Lingüística i les obtingudes del nostre treball de camp provenen de tècniques de recerca diferents (quantitativa i qualitativa, respectivament) i les edats de la població objecte d'estudi no són les mateixes (de 8 a 16 anys i de 16 a 20 anys, respectivament), podem, sense pretendre una representativitat estadística, comparar-les per veure tendències repetides o diferenciades. En aquest sentit, tant un estudi com l'altre apunten, com hem dit anteriorment, cap a un monolingüisme que coincideix amb la llengua materna (català, castellà, francès i portuguès) amb certs graus de bilingüisme català-castellà entre les nacionalitats andorranes i espanyoles (14,6% i 12,9%, respectivament)⁵ i bilingüisme castellà-portuguès entre els joves de nacionalitat portuguesa (26% segons l'estudi del 2004).

Pel que fa al cercle d'amistats, els joves participants manifesten, contràriament al cas anterior, un bilingüisme important entre el català i el castellà, tot i que tenen una llengua materna d'origen únic, com ara el català, el castellà i el portuguès. També trobem molts casos de multilingüisme entre català, castellà i francès, que es dona entre joves de llengües maternes de tot tipus.

En aquest àmbit concret sembla que els resultats de l'estudi del 2004 no acaben de coincidir amb la tendència al bilingüisme i de vegades, al plurilingüisme que nosaltres hem pogut observar a partir dels discursos dels nostres joves durant els grups de discussió. Segons l'estudi dels usos lingüístics, entre els escolars es produïa un monolingüisme important, en què la llengua més utilitzada per parlar amb els amics era el castellà amb els següents percentatges per nacionalitat: 46,3% entre els andorrans, 66,4% entre els espanyols, 83,7% entre els portuguesos i 20% entre els francesos.

Si ens referim a la llengua que els joves diuen que utilitzen a l'escola, no exclusivament a les aules sinó en la interacció amb els companys, trobem una varietat d'opcions més àmplia entre un monolingüisme en llengua castellana o catalana, un bilingüisme en català i castellà i un plurilingüisme entre el català, el castellà i el francès.

---

⁵ Tant per cents corresponents a l'estudi del Servei de Política Lingüística d'Andorra (2002); *Coneixements i usos lingüístics de la població escolar a Andorra*. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

Els resultats obtinguts en aquest altre àmbit per l'estudi del 2004 remarcaven un monolingüisme important. Tenint en compte la nacionalitat, consideraven que entre els escolars andorrans la llengua més parlada era el català amb els seus companys (51,8%), els espanyols ho feien majoritàriament en castellà (62%) i els francesos en francès (80%). Pel que fa als escolars portuguesos, i segons els resultats obtinguts, tendien a utilitzar sempre el castellà per comunicar-se (90%).

Així doncs, en aquest cas no trobem gaire coincidència entre les observacions de l'estudi d'usos lingüístics dels escolars del 2004 i les tendències observades en el nostre treball de camp.

Finalment, tot i que entre els participants hi ha un nombre reduït de joves que treballen o treballen i estudien, sembla que domini l'opció del monolingüisme del català i del bilingüisme del català i el castellà.

Aquestes tendències descrites pels joves dels grups sembla que apunten que és a l'escola i entre els amics, en general, on es produeix una barreja més gran en la utilització de diverses llengües alhora. Contràriament, podríem dir que en l'àmbit familiar i laboral es tendeix més a un monolingüisme.

Seguint aquestes observacions a partir de la representació dels joves que tenim, podríem apuntar que són els nois i les noies d'origen familiar portuguès els qui tenen més tendència al plurilingüisme o al bilingüisme, per sobre del francès, els catalans i els castellans. Aquesta tendència podem considerar que és relativament lògica si tenim en compte que els joves d'origen familiar portuguès tenen aquesta llengua com a materna i a l'escola aprenen català, castellà i francès, mentre que els joves d'altres orígens tenen una llengua materna que coincideix amb una de les llengües del sistema escolar.

Centre d'interès núm. 2: l'escola i les llengües

2.1. OBJECTIUS

En aquest segon centre d'interès tenim com a objectiu:

- conèixer la valoració que fan els joves del seu nivell de coneixement de les principals llengües a Andorra: català, castellà, francès, portuguès i anglès;
- conèixer la valoració que fan de l'ensenyament que han rebut de les diverses llengües a les escoles;
- valorar possibles diferències en l'ensenyament del català en els diversos sistemes educatius en funció de la percepció dels mateixos joves;
- conèixer la valoració que fan de l'educació plurilingüe característica d'Andorra.

Cal tenir en compte que, a part de l'objectiu manifest, en el transcurs dels grups de discussió sorgeixen altres temes relacionats amb les preguntes, de gran valor per la seva espontaneïtat, i la relació que els joves estableixen amb les preguntes fetes formalment. En l'anàlisi temàtica i estructural aquests temes que sorgeixen de manera no prevista també són analitzats.

2.2. HIPÒTESIS RELACIONALS

Les hipòtesis plantejades a partir d'aquests objectius relacionats amb el coneixement de les llengües dels joves i de la percepció que tenen del seu coneixement general a la societat andorrana, són:

- entre els joves que han fet l'escolarització secundària a Andorra trobem un bon coneixement del català en els diversos nivells (escrit, parlat, llegit...), però aquest coneixement no equival a un ús majoritari d'aquesta llengua;
- els joves tenen una consciència molt clara dels usos i les funcionalitats de cada llengua present a Andorra. Aquesta consciència els fa ser capaços de tenir una visió pràctica i instrumental de les llengües i triar en cada moment quina és la llengua més adequada;
- el coneixement de diverses llengües a partir del plantejament dels sistemes educatius d'Andorra és viscut com una cosa positiva i pràctica;

- els projectes lingüístics de cada sistema escolar estan reproduint les jerarquies que hi ha entre els grups socials presents a la societat andorrana.

2.3. ANÀLISI TEMÀTICA

En aquest primer tema hem de tenir en compte que, tot i que puguem trobar tendències més o menys generals, el coneixement i el domini d'una llengua és un fenomen complex, en el qual intervenen variables de naturalesa molt diversa, que fan que cada individu presenti aspectes molt personals que influïran en el coneixement que tingui de les llengües i que no es poden considerar característiques de grup o col·lectiu. Per tant, queda lluny dels objectius plantejats en aquest estudi valorar de forma objectiva el coneixement real dels joves en les diverses llengües. Més aviat, el que pretenem és saber com fan una valoració subjectiva del seu propi coneixement i a què l'atribueixen.

Pel que fa al coneixement del català, els joves, independentment de la llengua materna, manifesten que en general és correcte, tot i que admeten que en alguns casos sí que estan més acostumats a parlar en castellà, sigui la seva llengua materna o no ho sigui, i tenen alguna dificultat per evitar utilitzar paraules de forma incorrecta.

Aquesta tendència observada en els grups de discussió podem considerar que coincideix amb els resultats obtinguts en l'estudi del Servei de Política Lingüística fet a la població escolar l'any 2004, on menys d'un 10% de la població escolar deia que entenia de forma regular o malament el català.

Aquest coneixement qualificat de “bo” o “correcte” pels mateixos joves varia en els que no han fet tota l'escolarització a Andorra, i que provenen d'altres països, en aquest cas, França i Portugal, on van començar l'escola. Aquests altres joves manifesten que tenen o que han tingut dificultats per aprendre una llengua que no havien estudiat mai.

En relació amb aquestes dades, podem tornar a l'estudi esmentat més amunt, on s'arribava a la conclusió que del 10% de la població escolar que manifestava que comprenia amb dificultats el català, els que més ho consideraven així eren els de procedència francesa i portuguesa. Tot i així no podem, amb les dades que tenim, afirmar que aquests joves amb dificultats per comprendre el català

siguin també, com en el cas dels joves del nostre grup, escolars que no hagin fet tota l'escolarització a Andorra sinó que la van començar al seu país d'origen, en aquest cas a França o a Portugal.

Tot i que no tenim prou informació per establir una relació entre el coneixement del català i l'escola on van els joves, sí que podem afirmar que no trobem una relació clara entre tenir un bon nivell de català i estar matriculats en un o altre sistema.

Contràriament, en l'estudi de Política Lingüística es considerava que per sistemes educatius, tot i que les diferències no eren gaire notables i s'avaluava la percepció del mateix alumne, el català s'entenia i es parlava més bé a l'Escola Andorrana, seguida pels centres congregacionals, els centres espanyols i en darrer lloc l'ensenyament francès.

Sí, bé, però falten algunes coses..., no sé, expressions o "algo", paraules. [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Ya, a vegades dius "xarnegades" perquè com parles en castellà... [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Sí... castellanades... [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Crec que és bastant bo. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Home de petits que fem i estem a classe de català. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Más o menos, yo hace tres años que estoy aquí y me cuesta. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Sé parlar però no... , sí em costa, em costa... [G4/P1 (D-17-F-SF-E)]

Els joves dels grups de discussió en general manifesten que tenen un bon coneixement del castellà, amb independència del seu origen familiar o de l'escola on van. L'excepció la trobem en alguns nois i noies d'origen familiar francès que expressen que no tenen un bon domini d'aquesta llengua, ja que consideren que pràcticament no la utilitzen.

Podríem pensar que el fet que alguns dels joves d'origen francès manifestin que no utilitzen pràcticament gens el castellà en la seva vida quotidiana és perquè viuen immersos en contextos amb forta presència francesa. Així, per exemple, segons l'estudi de Política Lingüística del 2004, els escolars d'origen francès es concentraven en un 92% a les escoles franceses, i tan sols un 8% assistia a les escoles congregacionals.⁶ D'altra banda, i segons dades d'aquest mateix estudi, entre les famílies francòfones un 80% practicava un monolingüisme en francès, mentre que només un 12% parlava combinacions de català i francès.

Els joves que no han seguit tota l'escolarització a Andorra també sembla que manifesten alguna dificultat respecte a la resta dels joves en el domini de la llengua.

Bueno, básico. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

El que hem après al pati, més o menys. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

El de classe. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Más o menos también. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

En el cas del francès, podem veure de forma bastant clara que és una llengua el domini de la qual està molt relacionat amb l'origen familiar, en el cas dels francòfons, i amb l'escola on van. És a dir, entre els joves dels grups de discussió veiem que els que manifesten que tenen més bon coneixement i domini del francès són els que, independentment del seu origen familiar, han assistit a escoles del sistema educatiu francès, tot i que en alguns casos també manifesten que tenen més problemes amb la part parlada que amb la part escrita. Trobem també joves d'altres sistemes escolars que consideren que tenen un nivell correcte de francès.

Una altra vegada podem dir que els joves, en aquest cas d'origen portuguès, no escolaritzats des de primària a sistemes educatius del Principat, són els que manifesten que han tingut o encara tenen dificultats amb aquesta llengua.

Aquesta tendència observada a partir dels comentaris dels joves amb més domini del francès per part de francòfons o joves que han fet els estudis al sistema

---

⁶ Recordem que en aquestes escoles, tot i formar part del sistema espanyol, l'ensenyament es fa en català.

educatiu francès es podria explicar pel fet que en aquestes escoles tot i aprendre el català i el castellà, la llengua vehicular pròpia és la francesa.

Jo vaig al Lycée i des de primària el fas...i bé... [G5/P1(D-16-A-SF-EiT)]

A mi em costa... [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

Llegit encara però lo que és parlat... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Home, jo més o menys el parlo. [G3/P8 (H-17-A- SF-EiT)]

*Sí, però tres años, (fa que està aquí estudiant) el francès no lo sé.
[G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]*

*A mi m'ha resultat molt difícil aprendre el castellà i el català. He
apprès el castellà i el català, però el francès ja no, no podía más.
[G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]*

A continuació, preguntem als joves com valoren l'ensenyament que han rebut o reben de les diverses llengües del currículum escolar.

Podem dir que entre els joves dels grups trobem una valoració qualificada de "correcta" pel que fa a l'ensenyament del català en els diversos sistemes educatius; tot i que són conscients que el seu nivell de vocabulari és inferior si no són catalanoparlants i no han anat a l'escola del sistema educatiu andorrà, on la llengua vehicular és el català. Per tant, en alguns casos sí que es perceben una falta d'hores per poder assolir un nivell de català parlat correcte i equivalent per exemple al francès o a l'espanyol en els seus sistemes educatius respectius.

Bé, perquè ho ensenyen des de primària. Llavors te n'enteres més i tens més coneixements. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

*A mí me machacaron un montón cuando llegué con el catalán.
[G2/P2(H-16-A-SA-T)]*

*Home, jo faig l'opció català, faig tres hores però... encara que sigui
sistema francès s'hauria de fer més. [G4/P6(D-16-A-SF-E)]*

A primària no s'ensenyava gaire. [G4/P1 (D-17-F-SF-E)]

*Només parlem dues hores i la resta en francès, falta vocabulari.
[G4/P6 (D-16-A-SF-E)]*

Al principi de l'escola (a primària) vaig començar a aprendre el català. Penso que m'han ensenyat bé. [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

Pel que fa al castellà, també trobem que els joves, de manera generalitzada, consideren que se'ls ha ensenyat correctament.

Com passa amb el cas del català, el nivell de vocabulari en castellà consideren que és més ric en el sistema educatiu propi d'aquesta llengua, és a dir, a l'escola espanyola. Però el fet que el castellà es parli al carrer i sigui una llengua dominant per exemple als mitjans de comunicació, facilita, segons els joves, el seu aprenentatge i domini.

També sembla que alguns joves consideren que el castellà és una llengua que a Andorra s'aprèn gairebé de forma automàtica, al carrer, amb els amics..., ja que és una llengua molt present.

En el cas dels joves d'origen familiar francès, trobem que tot i que consideren que l'ensenyament que han tingut del castellà és correcte, creuen que és una llengua difícil, i no tenen gaires ganes d'aprendre'l.

Com hem comentat anteriorment, és possible que aquests joves que manifesten aquestes opinions visquin de forma quotidiana en contextos amb una forta presència de persones d'origen francès on, per tant, la llengua dominant és la seva pròpia. D'altra banda, també podem pensar que la seva opinió personal sobre altres llengües com ara el castellà, s'expressa com a reflex de la "piràmide de prestigi lingüísticocultural" derivada de la triple segmentació present a la societat andorrana.⁷

Encara que sigui a primària, l'escola andorrana fa tres hores diàries de francès i castellà. [[G4/P3 (H-17-A-SA-E)]]

Bé, però... [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

És una llengua difícil. [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

Sí, sí (és difícil). [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

*No és que sigui difícil però no hi ha gaires ganes d'aprendre-la.
[G4/P6 (D-16-A-SF-E)]*

Té uns sons difícils. [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

*Hi ha moltes dificultats a parlar en castellà i com a llengua prefe-
reixo l'anglès al castellà. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]*

Bé, sí, se'ns ha ensenyat bé per això. [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

*El castellà l'aprens tu sol directament. "Bueno", mirant la tele i tot
l'aprens... Jo els vaig aprendre sola. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]*

En el cas del francès, veiem de forma clara que els joves dels grups de discussió manifesten opinions diverses sobre l'ensenyament que han rebut d'aquesta llengua. Tret dels d'origen francòfon, podem dir que els que fan els estudis en el sistema francès consideren que se'ls ha ensenyat molt bé aquesta llengua, mentre que els altres joves, independentment del seu origen, matriculats al sistema andorrà i, especialment a l'espanyol, consideren que tenen o han tingut un ensenyament menys correcte d'aquesta llengua en un aspecte o en un altre (falta d'hores, nivell baix, poca pràctica oral...). Aquestes diferències es podrien explicar, en part, per la diferència d'hores que cada sistema fa en aquesta llengua.⁸

Tot i així, cal destacar que alguns joves del sistema educatiu andorrà manifesten que a l'escola, com que fan assignatures en francès, acaben tenint més nivell que si només fessin les hores de llengua francesa.

*Depèn de l'escola, depèn del professor. Els que comencen des de pri-
mària francès, ja el tindran per sempre, en canvi hi ha escoles que
comencen a secundària, o a primària però més tard, com a cinquè o
sisè. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]*

---

⁸ Aquesta triple segmentació l'hem desenvolupat en la primera part del treball.

Jo quan vaig arribar a Andorra no entenia res, no entenia res de francès, perquè jo havia anat a l'escola a Portugal, i em van posar amb la classe normal i que no feia res. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

És que l'anglès i el francès el que passa, bueno a la meva escola el que passava... si tu tenies un nivell de francès o d'anglès, o del que fos, a l'any següent entrava gent que no tenia ni idea, i en comptes de ser ells els que s'adaptessin als que ja sabien, els que ja sabien s'havien d'esperar que els altres pugessin de nivell, i així no avances mai. Tant en francès com en anglès. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Uf, jo no en sé... una mica perquè no s'ensenya molt bé. [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Bueno, jo bé, sí, molt bé. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Sí, també bé. [G5/P5 (D-17-A-SF-E)]

Jo, per exemple, a la Sagrada Família, quan ets petit et fan triar entre francès i anglès, i clar, si elegeixes anglès, doncs de francès no en tens ni idea... i ara m'ha passat a mi que he anat a l'andorrana i que fan algunes assignatures en francès i tal. I "d'entener-lo" l'entenc però em costa més parlar-lo. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Jo vaig al Lycée i des de primària el fas... i bé. [G5/P1(D-16-A-SF-EiT)]

Jo normal. [G5/P3(D-16-E-SE-E)]

"Bueno", l'andorrà també valoritza molt el francès. Per exemple, si agafes un batxillerat econòmic, agafes totes les hores que et vénen i es fan en francès. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

"Bueno", jo faig economia, que és la meva assignatura principal i només la faig en francès. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

---

⁹ Podem consultar les principals diferències entre els sistemes educatius d'Andorra a la primera part del treball.

També es fa turisme en francès. [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

Si ens fixem amb l'anglès, veiem que en tots els casos els joves consideren que és la llengua que se'ls ha ensenyat menys bé, ja que creuen que s'hi dediquen poques hores, s'introdueix més tard comparat amb les altres llengües, i el nivell que acaben assolint és baix.

Jo crec que l'anglès l'aprens més a escriure que a parlar-lo a classe. Però ara han adaptat el lector, que amb el lector parles, veus pelis..., millorarà. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

En el sistema francès, per exemple, a primària no fas anglès, ho fas a secundària. Llavors és començar de zero i encara és més "llo" perquè ja tens tantes llengües apreses que amb una altra més... [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

No s'ensenya molt bé... però... ara... volen millorar-ho. [G3/P7 (D-16-A-SAiF-E)]

L'anglès l'aprens més tard. [G3/P8 (H-17-A- SF-EiT)]

Però ara començaran abans a ensenyar-lo. [G3/P7 (D-16-A-SAiF-E):]

Jo he fet sempre anglès però... em costa. [G5/P6(D-16- EiA-SE-E)]

Bé (crec que s'ensenya bé) però em sembla que caldria més nivell. [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

A la nostra escola, a l'institut de la Margineda, el nivell és molt baix. Perquè, per exemple jo tinc companys a l'equip i per exemple, els hi comentes, no? I tu tens molt menys nivell que ells. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Aquestes deficiències i dificultats a l'hora d'aprendre l'anglès manifestades pels participants sembla que són més fortes en el cas dels joves que hem anat comentant anteriorment, que s'han incorporat a secundària a les escoles dels sistemes educatius d'Andorra. Segons ells, els és difícil aprendre tantes llengües

ahora, i encara més l'anglès, que segons diuen, és la llengua que s'imparteix més tard i s'hi dedica menys hores.

Yo... no se me da bien. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Finament també podem parlar d'alguns joves que consideren que tenen més domini de l'anglès que del francès, ja que sempre ha estat la llengua que han escollit a l'escola, o perquè l'han practicat a fora, ja sigui a través d'ensenyament reglat o informalment.

Jo per exemple a la Sagrada Família quan ets petit et fan triar entre francès i anglès, i clar, si elegeixes anglès, doncs de francès no en tens ni idea... i ara m'ha passat a mi que he anat a l'andorrana i que fan algunes assignatures en francès i tal. I "d'entener-lo" l'entenc però em costa més parlar-lo. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Jo visc a Soldeu i hi ha solament anglesos i per comunicar amb ells solament l'anglès, i l'he après. [G4/P2 (D-16-F-SA-E)]

La percepció generalitzada que el català sembla que s'ensenyava de la mateixa manera a totes les escoles (pel que fa a la qualitat de l'ensenyament), contrasta amb l'opinió expressada que hi ha una gran diferència en el fet que aquesta llengua sigui o no sigui, a més, la llengua vehicular del centre. És a dir, la diferència d'hores que cada centre dedica a l'ensenyament d'aquesta llengua, d'una banda, i de l'altra, el fet que a les escoles del sistema andorrà (i les privades de l'espanyol) el català és, a més, la llengua vehicular del sistema, creen, segons l'opinió dels joves, importants diferències entre els alumnes pel que fa al domini d'aquesta llengua, i en especial a la seva capacitat d'expressió oral.

Aquesta opinió que ens hem pogut fer a partir dels comentaris dels joves participants als grups sembla que coincidiria amb els resultats obtinguts en l'estudi de Política Lingüística del 2004 fet als escolars andorrans. Aquest estudi avaluava, a partir de l'opinió dels escolars, el nivell de comprensió i parla del català per sistemes educatius. Pel que fa a la comprensió, el 100% dels escolars del sistema andorrà consideraven que era bona; els del sistema espanyol ho consideraven en un 86,1%; els del francès, en un 82,9%; i els escolars de les escoles congregacionals ho consideraven en un 96,8%. En l'autovaloració

del nivell de parla del català es trobaven més diferències entre els sistemes educatius. D'aquesta manera, entre els nens de les escoles andorranes tornava a aparèixer una valoració de "bé" en el 100% dels casos, mentre que en el sistema espanyol, el francès i el congregacional era d'un 78,8%, d'un 81% i d'un 93,6% respectivament.

Bueno... suposo que a l'andorrana donaran més català que a l'espanyola... A l'espanyola només donem català a l'assignatura de català... i història d'Andorra. [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Al Lycée fan totes les assignatures en francès menys dues i l'espanyol... però també tenim l'opció d'agafar més hores en català... podem fer llengua de primera opció o algo així... [G5/P1(D-16-A-SF-EiT)]

Poden ser tres hores a la setmana o dos o una... a la setmana. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Jo vaig al sistema espanyol i bé. Jo vaig anar al sistema espanyol i després al Sant Ermengol i menys el castellà tot es fa en català. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Sí, és diferent... no sé cada sistema té... si vas al sistema francès la llengua més important és el francès, que per això t'han ficat en aquest sistema, i llavors el català està en una segona part. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Jo crec que sí. L'andorrana serà un nivell més elevat. No sé, des del meu punt de vista... perquè tots són andorrans. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

A partir del plantejament d'aquestes preguntes relacionades amb l'ensenyament del català en els sistemes educatius, sorgeix de manera més o menys explícita el tema de si els joves perceben altres diferències entre els tres sistemes educatius presents a Andorra. En els discursos exposats pels nois i noies apareixen diferències que cal considerar que són subjectives i que giren al voltant d'aspectes curriculars, d'una banda, i d'altra banda, d'aspectes més lligats a valoracions sobre la imatge o el prestigi extern dels centres.

Pel que fa als aspectes curriculars, alguns joves apunten la diferència d'hores dedicades a una llengua o a una altra, com hem comentat anteriorment, així com el grau d'exigència o disciplina de cada centre.

Pel que fa al prestigi, els joves expressen que els sistemes educatius no són valorats externament de la mateixa manera, sinó que hi ha escoles o sistemes que tenen més bona imatge que d'altres, i que aquesta imatge o reputació crea certs prejudicis que es traslladen a la imatge dels estudiants matriculats a cada centre educatiu.

Podem pensar que aquest prestigi o la valoració que fan els joves dels diversos sistemes educatius pot respondre a diversos motius, com ara la manera com cada centre elabora els seus plans d'estudi, però també podríem considerar que en certa manera es podria tractar una altra vegada d'un reflex de la "piràmide de prestigi lingüística cultural" que creiem present a Andorra.

Hi ha col·legis que tenen més nivell que d'altres. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Sí, hi ha un nivell de col·legis aquí, a Andorra, que clar... Si ara mateix agafem el sistema francès, pos està realment més avançat que l'andorrà, l'andorrà no té sistema pràcticament, l'espanyol té un sistema bastant millor. De qualitat i clar després lo que provoca, els del francès, pos parlen malament dels del col·legi andorrà, i els de l'andorrà del francès, del francès de l'espanyol. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Sí, però jo crec que els de l'andorrana van bé, perquè, que jo sàpiga, eh? Fan classes en castellà, bueno en castellà normal, no? I fan algunes en català o en francès, i ja fan francès des de petits i català, i castellà el parlen al carrer, no? I així tens tres llengües que ho tens com consolidat, no? A l'espanyol només fas espanyol i ja està, i només quan és l'hora de català parles català, saps? [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

El francès és el que té més nivell... i prestigi aquí a Andorra és l'andorrana. [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

Bueno és que aquí... jo he anat al religiós i tot és en català i aviam jo no tinc res contra l'andorrana perquè porto dos anys allà però com

a nivell i tot, és que no té res a veure. I la disciplina... Jo veig bé el sistema espanyol o concretament el Janer o el Sant Ermengol. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

El Lycée és l'escola amb més prestigi. [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

Jo crec que depèn de l'ambient. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

El nivell pitjor... les andorranes. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

Però el prestigi pitjor se l'endú l'espanyola. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Jo crec que més o menys són iguals. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

El sistema andorrà té un sistema inferior, és molt flux. [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Jo crec que el francès és el que té més prestigi, però l'andorrana s'està espavilant una mica. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Hi ha prejudicis contra aquells que van a l'espanyola. [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

Tot i les dificultats que algunes vegades pot comportar l'aprenentatge de diverses llengües (català, castellà, francès i anglès) a l'escola, podem afirmar que la majoria de participants consideren que el fet de tenir aquestes possibilitats lingüístiques dins dels sistemes educatius és molt positiu i avantatjós respecte a altres països que no tenen aquesta possibilitat. D'aquesta manera veuen que, sempre que s'introdueixin les llengües des de petits, és molt més fàcil aprendre diversos idiomes alhora, i consideren que una educació multilingüe és millor que una de monolingüe ja que els aporta beneficis. Hi ha beneficis amb vista al seu futur com a estudiants universitaris, avantatges per al seu futur laboral, la possibilitat de moure's pel món, la riquesa cultural...

M: L'educació, creieu que hauria de ser tota en una sola llengua?

No, està molt bé que hi hagi totes aquestes llengües, tenim aquesta

sort de que hagi aquestes llengües des de que naixem. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

M: I quins beneficis creieu que us comporta que a l'escola hi hagi tantes llengües a aprendre...?

La diversitat cultural que hi ha. Per mi és molt important saber dominar llengües. [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

I a més que és molt important per anar pel món. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Pots canviar de país i si tens, per exemple, la teva empresa, tens que anar i demanar qualsevol cosa, pots parlar amb l'idioma que sigui d'allà. Si no tens ni idea dels idiomes... pues... [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Et pots socialitzar amb d'altres persones que no coneixes. [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

Sí que està bé, però bueno aquí a Andorra que hagi el català com a mínim... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Jo ho veig positiu (que hi hagi diverses llengües al sistema educatiu), perquè també depèn de les intencions d'aquesta família d'aquí a uns anys. Per exemple, si ells vénen aquí com una solució. Són espanyols i vénen aquí perquè no hi ha un altre remei, però tenen intenció de tornar a Espanya, pos que posin als seus fills en un sistema espanyol, i ja, i després pues això, tornaran a Espanya i el nen ja estarà adaptat, però clar, si aquí el poses al francès, i després vols tornar a Espanya, no sé, serà una mica "lío". [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Sí, és positiu. [G2/P1(D-16-A-SA-E)]

Por los turistas también, no? No sé, si estás de vendedor, por ejemplo, si viene un francés que te sepas defender. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Així doncs, podem dir que els joves participants no valoren de forma positiva que l'educació s'imparteixi en una sola llengua, sigui el català, el castellà o el

francès. Contràriament, alguns han manifestat, fins i tot, que també es podria introduir de forma més extensa el portuguès i pujar el nivell de l'anglès.

Jo posaria la llengua del portuguès a un sistema educatiu però no... tot el sistema. [G6/P5(H-16-P-SE-E)]

Sí, clar, com una llengua més sí, però si tenim que fer per cada llengua que hi ha un sistema educatiu... hi hauria més sistemes que cases. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Però al Lycée fan classes. Jo no sé als altres coles però al Lycée fan classes de portuguès. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

A la nostra les fan però extraescolars. [G6/P5(H-16-P-SE-E)]

Però si tenim francès, espanyol i català, per què no portuguès? No veig perquè tenim que dir que no. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Cal posar un nivell alt d'anglès perquè avui és la sortida que hi ha. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]:

Potser introduiran l'anglès d'aquí un temps... [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

Cal tenir en compte, però, que entre els estudiants que no han fet tota l'educació primària i especialment secundària a Andorra, com el cas d'algun jove portuguès i francès, el fet que a l'escola hi hagi tantes llengües els és un problema, ja que vénen de països on a l'escola no han estudiat català, castellà o francès.

Yo creo, no sé, cuando vas al cole, que tienes cinco años, seis? No sé, todas (las lenguas) al mismo tiempo, yo creo que..., no sé... [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Les pots aprendre. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Quan ets petit és quan més intel·ligent ets. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

*Quan són petits jo crec que és més fàcil... ja quan són grans...
[G2/P4(H-18-P-SE-E)]*

Jo quan vaig arribar a Andorra no entenia res, no entenia res de francès, perquè jo havia anat a l'escola a Portugal, i em van posar amb la classe normal i que no feia res... [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Centre d'interès núm. 3: percepcions sobre el paper del català a la societat andorrana

3.1. OBJECTIUS

En el plantejament d'aquest tercer centre d'interès tenim com a objectius:

- veure com es trasllada a la vida quotidiana i en termes d'ús real el coneixement que aquests joves tenen del català, tenint en compte que han cursat els estudis a Andorra i que, per tant, tenen un coneixement formal d'aquesta llengua;
- conèixer la percepció que tenen sobre l'ús del català en la societat andorrana en general:
- veure quins són els motius que exposarien a l'hora de defensar la utilització del català:
- valorar si perceben un canvi generacional entre els seus pares i ells pel que fa a la relació amb el català;
- conèixer la seva percepció sobre si ha augmentat o ha disminuït l'ús del català a Andorra.

3.2. HIPÒTESIS RELACIONALS

- entre els joves que han fet l'escolarització secundària a Andorra trobem un bon coneixement del català en tots els nivells (escrit, parlat, llegit...), però aquest coneixement no equival a un ús majoritari d'aquesta llengua;

- l'escolarització normalitzada dels joves d'origen familiar no andorrà en sistemes escolars on es produeix un aprenentatge formal del català produeix un canvi generacional respecte als seus pares pel que fa a la manera de viure i entendre el català;
- presència d'una doble Andorra: l'oficial (on el català és eina d'identitat, integració i mecanisme d'ascensió al món sociolaboral) i la del dia a dia, producte de la diversitat en cada àmbit (on el català té un valor més simbòlic).

3.3. ANÀLISI TEMÀTICA

A partir dels objectius plantejats en aquest tercer centre d'interès, i un cop exposats en els grups de discussió, van sorgint els temes següents:

En el primer tema d'aquest apartat volem veure si el bon coneixement que la majoria dels joves han expressat que tenen del català fa que el parlin fora de l'escola, sigui la seva llengua materna o no ho sigui. És a dir, plantegem als joves la pregunta de si el fet que hagin estudiat formalment el català i en tinguin un bon coneixement fa que el parlin, i si no és així, com hem anat veient en els apartats anteriors, quin consideren que és el motiu d'aquest ús no majoritari del català entre els joves educats a Andorra.

De manera generalitzada els joves dels grups manifesten que entre ells no hi ha una relació directa entre tenir un bon coneixement del català i parlar-lo sempre o sovint. Una mostra d'aquesta opinió per part dels joves la tenim en els comentaris que han fet quan se'ls preguntava per les llengües que acostumaven a parlar en cada àmbit i context.⁹

Entre els motius que exposen podem destacar:

- La influència de la llengua parlada pels pares. En el cas que la família no sigui catalanoparlant, els joves consideren que la influència de la llengua materna o el pes de l'origen lingüístic familiar fa que optin moltes ve-

---

⁹ Concretament hem desenvolupat aquest tema en el primer centre d'interès explicat.

gades, ja sigui de manera conscient o inconscient, per parlar aquesta llengua tot i conèixer el català.

M: El fet de tenir un bon coneixement del català fa que el parreu més sovint?

No, perquè a casa no vénen de Catalunya, el català no el parlem, parlem en castellà a casa, es parla català en altres àmbits. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

No... és que..., depèn també del pares... si la llengua materna o paterna és castellà o català... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

- Per la quantitat més gran de castellanoparlants que no pas de catalanoparlants, per la influència de la immigració. En aquest sentit els joves expressen que en molts àmbits, i també entre les seves amistats, hi ha més gent que acostuma a parlar castellà que català, sigui la seva llengua materna o no ho sigui, i això fa que el canvi lingüístic, quan no coincideixen les llengües maternes, es faci sovint cap al castellà en comptes del català.

Uf... perquè aquí a Andorra hi ha més llengües... Hi ha més gent que parla el castellà. [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Sí..., per la immigració. [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Bàsicament per això que hi ha molts més espanyols, "bueno" espanyols, vull dir que hi ha més gent que parla castellà. [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Per la diversitat de nacionalitats que hi ha, i per les fronteres entre França i Espanya també. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Perquè molts dels amics que tens són d'Espanya i els hi parles en espanyol, no et fiques amb ells a parlar en català. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Jo per l'adaptació, conec molts immigrants i els parlo castellà. Als amics, uns amb una llengua i altres d'altra, segons, si els amics també els pares són castellans, els parlo castellà. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

- Per la percepció de la població en general i també entre alguns joves de la falta de necessitat de parlar català per viure a Andorra. A aquesta suposada falta de necessitat, els joves també hi associen el fet que si vas a una escola del sistema espanyol, el català tampoc no l'has d'utilitzar gaire per comunicar-te amb els companys.

Tot i la percepció d'alguns dels joves dels grups de discussió sobre la no-necessitat de parlar català per viure a Andorra, altres estudis, com ara el treball sobre immigració dut a terme pel CRES¹⁰ l'any 2004, mostraven que entre la població hi havia un 64,4% de persones que consideraven que sí que era necessari el català per viure a Andorra, un 20,6% creia que era necessari només en alguns àmbits i un 15% que no era necessari.

No hi ha una necessitat. La majoria parla en espanyol, veus la tele en espanyol, jo almenys, llegeixo més en espanyol. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Sí, jo també. [G6/P7(D-16-A-SE-E)]

Sí, està més present. [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

Estem més acostumats des de petits a parlar més en castellà que en català. No sé, jo per exemple, vaig començar a estudiar a un col·legi espanyol i he estat allà tota la meua vida. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Bueno, jo vaig estudiar al sistema espanyol, i quasi tot ho parlàvem amb castellà, i per això parlo més directament el castellà que el català. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Jo crec que és la majoria de gent que parla castellà aquí, a Andorra, és el fet pel qual ens oblidem del català, i que no l'utilitzem a part dels organismes. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

En el cas dels joves catalanoparlants, veiem que els motius que exposen per no parlar sempre en català és pel costum d'associar una persona a una llengua i

---

¹⁰ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004), *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

també pel costum de fer ràpidament un canvi de llengua cap al castellà quan la seva i la de l'interlocutor no coincideix.

No sé, també depèn dels amics que tinguis tu. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

És que no sempre estàs parlant català o castellà, sempre hi ha un idioma que parles més. No sé... jo penso que ni que sigui l'idioma oficial, també depèn de la persona. [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

Hi ha molta gent que parla castellà i si et parlen castellà d'entrada... jo contesto en castellà. Jo tinc molts amics i al grup parlem català, però hi ha dos o tres que parlem castellà, amb ells i em surt sol. I ja parlem en castellà. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Si coneixes una persona amb una llengua ja t'acostumes a parlar-li amb la llengua que l'has conegut i és difícil canviar. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Finalment també trobem alguns joves que consideren que el català no és una llengua fàcil per als que fa poc que han arribat i, per tant, els és més fàcil ara per ara parlar el castellà. Aquest seria el cas d'alguns dels joves que, com hem exposat més amunt, no han fet tota l'escolarització a Andorra.

Porque a mí no me gusta el catalán. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Jo porto cuatro años aquí... y me cuesta el catalá. [G2/P2(H-16 A-SA-T)]

Jo quatre també, però parlo tant el català com el castellà. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

A continuació fem una altra pregunta que pretén veure la percepció que aquests joves tenen de l'ús del català, aquesta vegada no entre ells, sinó a la societat en general. Per aquest motiu se'ls demana si creuen que el català a Andorra es parla molt, bastant, poc o gens.

Podem afirmar que entre alguns joves dels grups de discussió trobem una certa percepció que a Andorra el català es parla poc i fins i tot alguns consideren que

es parla molt poc. Aquesta percepció també es troba en certa manera en els estudis del Servei de Política Lingüística. En aquest estudi comparatiu entre la situació del català del 1999 al 2004 es feia un càlcul a partir del nivell de coneixement i ús del català per elaborar un indicador lingüístic.¹¹ Segons aquest indicador, hi havia hagut una disminució significativa del català (48,5) causada pel descens de l'ús i no per la falta de coneixement. Si observem l'evolució en el temps, es constata una tendència decreixent especialment en el període 1999-2004, en què la disminució va ser de 5,4 punts, mentre que en el període anterior del 1995 al 1999 havia estat de 2,4 punts.

Pel que fa als motius que els joves d'aquest estudi consideren que provoca aquesta falta d'ús social del català, han expressat raons diverses, que podem agrupar en tres categories. En els tres casos els motius han aparegut en tots els grups de discussió independentment de la llengua materna d'origen. En aquest sentit, podem afirmar que aquestes opinions expressades tenen un ampli consens.

a) La percepció que els joves consideren que té molta gent que el català no és una llengua necessària per viure a Andorra.

Aquesta percepció es produiria per diversos motius. D'una banda, els joves manifesten que en el món laboral on es mouen part dels immigrants d'Andorra (construcció, comerç i serveis en general) les llengües més utilitzades en alguns àmbits són el castellà i el portuguès.

D'altra banda, entre els joves també es posa de manifest que aquesta percepció que el català no és necessari pot venir donada per una falta de conscienciació general, i que cal fer entendre la importància del català, tant per part de la població catalanoparlant com des dels organismes oficials. Tot i que hi ha accions de propaganda i polítiques lingüístiques dutes a terme a Andorra a favor d'aquesta conscienciació, encara no es consideren suficients.

A més, el fet que entre la població andorrana catalanoparlant estigui molt estès o assumit el canvi de llengua en la comunicació amb gent que té llengües ma-

---

¹¹ Aquest indicador que permet comparar la situació de diversos anys pot prendre un rang de valors que va del valor 0, que seria el mínim, al valor 100, que seria el màxim.

ternes diferents, és a dir, la facilitat amb què el catalanoparlant fa un canvi de llengua, tampoc no ajuda que aquesta llengua sigui valorada com a “necessària”.

Tot i així hauríem de matisar que, tal com hem pogut observar en el transcurs dels grups de discussió, la tendència al canvi de llengua per adaptar-se a un interlocutor o un context concret el fan els joves tant catalanoparlants, com castellanoparlants, lusòfons i francòfons.

La percepció que alguns joves tenen del fet que el català no sigui una llengua necessària, per circumstàncies diferents, fa pensar a una part dels participants que pot acabar fent que els que no la parlen tampoc no acabin posant interès per fer-ho.

Aquest motiu –que explicaria en part, i segons els joves, el considerat “poc català” que parla en general la població d’Andorra–, el podem trobar a tots els grups de discussió, ja siguin catalanoparlants, castellanoparlants, portuguesos o francesos.

Perquè no posen interès (en aprendre el català). [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

No sé, jo em fixo una mica amb els portuguesos, i no es pot generalitzar, però hi ha molts que els hi dius: “Per què no aprens català?” “No em cal” I ja està, saps? Perquè no...Perquè no s’obliga a parlar el català. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

(...) Sí, perquè no ho veuen com una necessitat (el fet d’haver d’aprendre el català). O sigui, si aquí ningú parlés castellà, ni portuguès, ni res, s’haurien de posar les piles, però com aquí, si tu li parles a algú en castellà, i ell et parla en català, després acaba ell passant al castellà, saps? Si ens obliguessin a parlar, potser, es ficarien una mica les piles, però jo crec que no ho necessiten. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Yo donde vaya siempre encuentro portuguesas. Hablo portugués. No sé. Yo en la vida social veo que no es necesario el catalán. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

No posen interès. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

A més, hi ha poca informació sobre la manera d'estudiar el català aquí, a Andorra, que hi ha cursos però no estan desenvolupats, no se senten parlar amb molta força, estan aquí però... i tampoc tenen unes conveniències horàries molt bones, tot sigui dit. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

No sé. En el trabajo hablan portugués, en el bar. No lo necesitan. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Però també jo crec que és culpa de l'altra gent... perquè moltes vegades si tu els veus immigrants, la tendència és parlar castellà moltes vegades al carrer i això també, bueno, si a mi em parlen en castellà per què he d'aprendre el català, si em defenso amb el castellà, no els hi cal. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Perquè la gent està més acostumada a parlar en castellà o per exemple si és procedent de França i van al col·legi francès i tota la gent que surt del Lycée, moltes persones o parlen el francès o parlen castellà però no sé, molt poques vegades parlen català. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Perquè no està molt inculcat el català. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Jo crec que és també que quan els meus pares van venir fa més de 20 anys, tampoc els van exigir el català, i tampoc s'han esforçat per parlar-lo i no el parlen ells. [G6/P7(D-16-A-SE-E)]

No els hi han exigit. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

No és necessari tampoc. [G6/P7(D-16-A-SE-E)]

Si ja t'entens en castellà, ja està, malgrat estar a Andorra. [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

Si tota la vida has parlat una llengua, és difícil canviar, parlar català, si no l'exigeixen, no penso que persones d'una d'edat puguin

canviar, no els hi fa falta canviar, ja s'entenen. El meu tiet és francès i va aprendre català, però si ets castellà, no. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Nosaltres automàticament canviem de... llengua. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Perquè la gent no li dóna importància, jo tinc amics francesos que diuen que el català no serveix de res. Jo me n'aniré a estudiar a França o a Espanya, bueno, normalment és a França i el català... per mi el català és una opció però d'entrada, no. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

(...) És que és això, no et forcen. És el que et dic, si tu li parles a algú en castellà, no et parlarà en català i et forçarà a parlar en català, saps? S'adaptarà a tu i ja està. Estan tan acostumats que ja passen. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

b) La falta d'interès o voluntat d'algunes persones per aprendre el català.

Aquest segon grup de motius està relacionat amb la percepció que els joves han manifestat que en alguns casos creuen que hi ha persones que no mostren cap interès o no fan cap esforç per aprendre la llengua oficial del país. Aquesta falta de voluntat l'associen algunes vegades a una suposada falta d'interès per Andorra o per la integració a la societat receptora.

En aquest sentit, però, hauríem de tenir en compte que entre els joves participants en el treball de camp i que no tenen com a llengua materna el català, no hem trobat cap cas que mostri aquesta falta d'interès que han esmentat. El fet que tinguin aquesta percepció es podria explicar, doncs, no per una situació real sinó per una imatge estereotipada envers les persones que emigren.

Hi ha alguns que es neguen a aprendre un altre idioma, em sembla. [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

Jo penso que no posen interès. [G2/P1(D-16-A-SA-E)]

Hi ha gent que acaba d'arribar, és normal però gent que porta 10

anys, 15 anys vivint aquí i no sap dir ni una frase en català. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

I no els hi dona la gana. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Jo si vingués d'Espanya i vingués a viure aquí, no tindria interès per aprendre català. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

L'aprens al col·legi però tu véns aquí amb 30 anys... i passes. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

Però un altre país t'ha acollit i lo mínim és interessar-se per la cultura. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

A mi el que em molesta és que hi ha gent que no és que no pugi parlar català o castellà, és que no volen. [G5/P2 (D-17-A-SE-E)]

No, no volen. [G5/P4 (D-16-A-SF-EiT)]

Però tampoc és fàcil. [G5/P6 (D-16- EiA-SE-E)]

Hi ha de tot, també hi ha gent que no poden... [G5/P1 (D-17-A-SF-EiT)]

Perquè la gent no li dona importància, jo tinc amics francesos que diuen que el català no serveix de res. Jo me n'aniré a estudiar a França o a Espanya, bueno, normalment és a Franca i el català... per mi el català és una opció però d'entrada, no... [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Però la gent que pensa així no s'ha d'acceptar. Si véns a un país així, doncs t'has d'esforçar. La gent sap que és la llengua oficial però no s'esforça. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Que no cal esforçar-se si saps que no te va a servir de res. [G4/P1 (D-17-F-SF-E)]

Hi ha molta gent que viu aquí que no vol la nacionalitat andorrana. La gent ve aquí per raons econòmiques i ja està. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Perquè no es quedaran aquí molts anys. [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

És que hi ha gent que viu aquí i no se sent andorrana, llavors que sigui la llengua oficial els hi és igual. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

c) La presència de població immigrant fa que a Andorra hi hagi un repertori lingüístic ampli. Aquest fet facilita a la població immigrant fer part de la seva vida amb la seva llengua d'origen, ja sigui el portuguès, el francès o el castellà.

Segons els joves dels grups, en aquest repertori lingüístic ampli el castellà hi ocupa una posició destacada per la quantitat de parlants que hi ha a Andorra que tenen com a llengua materna el castellà, i pel pes adquirit en les relacions quotidianes i en les relacions laborals. Com a conseqüència, i segons l'opinió d'aquests joves, davant la dificultat que pot suposar aprendre una llengua poc coneguda fora dels territoris de parla catalana, especialment per als immigrants que acaben d'arribar, part de la població opta per utilitzar el castellà, una llengua que consideren més coneguda i segons alguns joves, més fàcil que el català.

D'altra banda, i lligat amb l'aspecte de la necessitat del català, aquest pes important de la llengua castellana influeix en el fet que la percepció dels immigrants tendeixi cap a la conclusió que sabent el castellà, el català no és necessari.

Jo crec que quan algú acaba d'arribar és normal que véns d'Espanya, véns de França, véns de Portugal, véns d'on sigui, és normal que no coneixes el català perquè es parla aquí i a Catalunya i para de comptar. Però gent que acaba d'arribar és normal però gent que porta 10 anys, 15 anys vivint aquí i no sap dir ni una frase en català... [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Els immigrants veiem més fàcil el castellà que el català. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

I el català no és una llengua que es conegui per tot el món. [G2/P4(H-18-P-SF-E)]

I el castellà és més extens... [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Hi ha més immigrants espanyols aquí, a Andorra. Llavors, la llengua d'Espanya és el castellà. Per això es parla més el castellà. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Andorra és un país d'immigració, això, si véns d'un altre país és molt difícil aprendre una nova llengua i parles el teu idioma matern. [G6/P5(H-16-P-SF-E)]

Però també els hi agrada més el castellà perquè és més fàcil aprendre'l jo crec. Pels francesos és més fàcil el castellà que el català. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

En relació amb les respostes obtingudes en aquesta qüestió, preguntem als joves dels grups de discussió quins creuen que serien els motius pels quals les persones haurien d'aprendre a parlar català, o si ja el saben, parlar-lo més.

Una altra vegada apareixen motius de naturalesa diferent que trobem repetits en cada un dels grups. Podem classificar-los de la manera següent:

a) Motius relacionats amb l'oficialitat de la llengua catalana a Andorra

Per molts joves, el fet que el català sigui la llengua oficial del país fa que sigui pràcticament obligatori o imprescindible conèixer-la.

Destaquen que la condició d'oficialitat fa que el català sigui important a l'hora de fer accions en què participen els òrgans o les administracions governamentals (procediments o demandes oficials), per accedir a determinats llocs de treball on s'exigeix aquest coneixement o bé per poder obtenir la nacionalitat.

Podem dir que aquest ha estat el motiu més expressat pels joves i que manté, sembla, una relació independent amb l'origen lingüístic del jove.

És necessari pel treball, per treballar a Andorra. A bastantes feines et demanen el nivell de català. [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

A Govern sense parlar català, no entres. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Home, si vius en un país on el català és la llengua oficial has de tenir un mínim de la llengua, no sé. Si vols anar a un lloc públic, té que ser en català perquè si no... [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Home, és lo que fa en altres països, no? [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

És la llengua oficial del país. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Per buscar treball, la majoria de les feines et reclamen català. [G6/P7(D-16-A-SE-E)]

Cal que s'aprengui més. Penso que a Andorra és privilegiat, hi ha classes gratuïtes, si és una llengua oficial, si estàs de cara al públic s'ha de saber, però si una persona s'entén en castellà i és adulta i li costa entendre pues en castellà però hi ha joves que vénen i cal que aprenguin. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

És la llengua oficial. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Tienes más posibilidades de conseguir trabajo (si parles català), sí porque mi madre era enfermera en Portugal, y aquí no, porque no sabe català. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Si tu vols muntar una empresa a Andorra, hauràs de saber el català per força, si no, quan et surti un problema que hakis de tramitar o el que sigui no podràs fer res, perquè no t'enteraràs de res. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

b) Riquesa cultural

Entre els joves també trobem una consideració generalitzada que un dels mo-

tius per aprendre o parlar més català és la riquesa cultural que comporta conèixer diverses llengües, riquesa que va acompanyada de la possibilitat de conèixer gent nova.

És cultura. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Jo crec que sempre va bé, conèixer un idioma més, però... [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

Sí, riquesa... [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

*Avantatge cultural, sempre esta bé parlar un altre idioma...
[G1/P4(H-18-A-SA-E)]*

c) Voluntat d'adaptació al país d'acollida per part dels immigrants i respecte per la seva cultura

En aquest sentit, els joves relacionen el fet d'aprendre i parlar el català a la voluntat d'adaptació social al país i a la seva cultura per part dels immigrants.

Aquesta associació que transmeten entre el fet d'aprendre català i la voluntat d'adaptar-se a la societat andorrana i respectar-ne la cultura i les tradicions la podem relacionar amb un dels discursos d'integració de caràcter sociocultural més presents a Andorra. Aquest discurs, com mostra l'estudi sobre immigració dut a terme pel CRES,¹² considera que la integració com a mínim "oficial"¹³ a Andorra de la població immigrant, un cop assolida la integració ocupacional, consisteix a parlar català i adaptar-se als costums i les tradicions del Principat. Segons l'enquesta feta per a aquest estudi, el 92% de la població enquestada considerava que parlar català era molt o bastant important. En segon lloc, el fet de viure de forma permanent al país, així com treballar a Andorra de forma permanent, també eren aspectes importants d'adaptació segons el 89% dels en-

---

¹² Centre de Recerca Sociològica d'Andorra, (2004), La immigració a Andorra. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

¹³ Sobre els discursos o visions de la integració a Andorra es pot consultar la primera part d'aquest estudi.

questats. I en tercer lloc, es destacava adaptar-se als costums andorrans, opinió que mantenia el 72% de la població.

Aquest motiu l'han expressat els joves dels diversos grups de manera reiterativa. Tot i així, i encara que en cap cas no podem parlar de conclusions estadísticament rellevants, sembla que el podríem relacionar més clarament amb els joves que utilitzen de manera habitual el català, sigui la seva llengua materna o no ho sigui.

És a dir, entre els joves que formen part del nostre estudi, la defensa d'aquest motiu en concret per aprendre el català sembla que està lligada a tenir el català com a llengua d'ús habitual.

Entre els joves que utilitzen de forma habitual el castellà, veiem que aquest motiu apareix, però amb el matís que les persones que resideixen a Andorra han de conèixer o bé el català o bé el castellà.

(...) I també el fet de que estàs arribant a un nou lloc i t'has d'adaptar a la cultura d'aquest nou lloc. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Jo crec que la gent que resideix en aquest país ho fa amb la finalitat d'obtenir la nacionalitat andorrana perquè obté beneficis tenint-la, aleshores jo si es potenciés el català ho faria així, que si volen la nacionalitat han de conèixer la cultura del país i que s'han d'esforçar... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Home, si és la llengua oficial del país, que s'adaptin... [G4/P6 (D-16 A-SF-E)]

Que Andorra ofereix avantatges econòmics, socials... si el país proposa una ajuda als residents, els residents han de fer algo a canvi... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Bueno, però jo crec que si vénen (els portuguesos) aquí a un país s'ha d'adaptar a lo que hi ha... jo si aniré a un altre país m'adaptaré a lo que hi hagi... A veure, si són dos amics i parlen entre ells, vale... però és que a l'altra gent li tindria que parlar català o castellà... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

És relatiu perquè jo entenc que si vas a França i et poden obligar a parlar el francès, doncs potser sí que tens l'obligació perquè pot ser l'únic idioma que es pot parlar allà. En canvi aquí a Andorra, hi ha el francès, català, espanyol... No sents tanta obligació a parlar el català si ja saps l'espanyol o el francès... [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

Català i castellà, si parles en portuguès ja és diferent... [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

A mi em molesta més que la gent no sàpiga castellà que no català, com és un idioma tan parlat.... el català encara es perdona, perquè el parla poca gent i és difícil, però el castellà. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

També cal tenir en compte la reflexió feta per diversos joves que consideren que en la societat andorrana no hi ha motius per aprendre el català, ja sigui perquè ningú no li dóna importància ja sigui perquè no s'exigeix gaire sovint, o bé, des d'un altre punt de vista, perquè no és necessari per viure a Andorra, o perquè intentar que la gent parli català en una societat amb tantes nacionalitats diferents és considerat "impossible."

Sincerament aquí no hi ha molts motius per aprendre el català. A Andorra no ens forcen a aquests motius per parlar-lo. Arribes al Govern i parles en castellà i et responen en castellà. Això és un problema que internament Andorra ho té que solucionar. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Yo donde vaya siempre encuentro portuguesas. Hablo portugués. No sé. Yo en la vida social veo que no es necesario el catalán. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

És impossible tot això... de què tothom parli català. [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

Jo crec que sempre va bé, conèixer un idioma més, però... [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

En alguns dels grups de discussió, i a partir d'aquesta última pregunta, sorgeix el tema de l'obligatorietat de parlar el català com a mesura per aconseguir que

n'augmenti l'ús. Entre els joves participants que han parlat d'aquesta qüestió, trobem diversitat d'opinions sobre l'obligatorietat de parlar català i sobre en quin àmbit o àmbits s'hauria d'aplicar. Aquestes opinions van des de la no-acceptació en cap cas de l'obligatorietat, fins a una limitació en aspectes concrets, o bé una rigidesa més gran en els àmbits on ja s'exigeix...

Pel que fa als motius pels quals defensen una obligatorietat, majoritàriament els trobem relacionats amb l'oficialitat de la llengua, a la debilitat que presenta el català i que per tant, cal protegir.

Jo sí que obligaria... perquè ja que vénen aquí no nego que vénen a treballar, no vénen a rascar-se la panxa, no és això, però l'únic que trobo és que sí, que haurien d'aprendre a parlar català, perquè sí, sinó aquestes coses es perden. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Obligar, no. [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Sí, també, potser obligaria, seguint amb la línia d'ella. Ja és una llengua prou minoritària i si la gent no la parla es pot acabar perdent. Ja que vas a un país lo lògic és que "allá donde fueres haz lo que vieres". De la mateixa manera que si tu vas a baix has de parlar castellà o l'idioma que sigui o si vas a un país hauràs d'aprendre l'idioma, lo mateix aquí. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Jo no obligaria. Jo obligaria a que el parlessin els comerços i tal, però no obligaria que la gent parlés el català entre la seva gent. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

No, perquè no, perquè no és necessari... el català, i és que a part és que no tens temps. Tu véns aquí a treballar i ells què faran? Pagar a més a més per tenir el nivell C de català? [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

Jo no obligaria a ningú a parlar català perquè aquest és un país turístic. Es parla el francès, l'espanyol, qualsevol llengua..., i bueno, i que a les oficines, de cara al públic i tal que el sàpiguen parlar una mica, que l'entenguin però jo no l'obligaria. [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

Jo els hi demano que els hi surti d'ells, si no els hi surt, fer-ho perquè se senten obligats, tampoc. Està molt bé parlar amb algú que va a classes i que li agrada. [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

O sigui, si aquí ningú parlés castellà, ni portuguès, ni res, s'haurien de posar les piles, però com aquí, si tu li parles a algú en castellà, i ell et parla en català, després acaba ell passant al castellà, saps? Si ens obliguessin a parlar, potser, es ficarien una mica les piles, però jo crec que no ho necessiten. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Sí, perquè és sobretot en el tema de feina, saps? Si tu poses... no sé, una persona que no parli català... seria una mica dràstic, però si obliguessin... Si tu vols una feina a Andorra, has de parlar català, saps? I a tu et vénen a demanar feina: "Saps català?" "No", "Tu no pots." Seria una mica dràstic, però la gent s'espavilaria en saber l'idioma. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

A mi em molestaria l'obligació. [G5/P5(D-17-A-SF-E)]

A partir dels comentaris dels joves, podem considerar que les respostes giren al voltant del debat de la integració versus l'assimilació de la immigració en les societats receptores. En aquest sentit, i seguint l'estudi d'immigració fet pel CRES (2004), podríem considerar que es veuen com a mínim dos vessants diferents dels fenòmens de la integració.¹⁴ D'una banda, trobaríem la integració a l'Andorra oficial, basada en el paradigma assimilacionista. Segons aquesta vessant, la integració es defineix com el procés d'incorporació de l'immigrant en la consciència i la pràctica de les estructures de valor i pautes de conducta de la societat receptora, sense que suposi una renúncia a la identitat cultural d'origen (237; 2004).

D'altra banda, hi ha la integració a l'Andorra més heterogènia i plural, producte del creixement econòmic i migratori de les últimes dècades. Aquesta segona visió de la integració es basa en un enfocament més dinàmic que entén la integració com a processos d'interaccions i d'adaptació mútua entre tota la població (237; 2004).

---

¹⁴ La integració dels immigrants a Andorra es tracta en la primera part del treball.

Pel que fa a l'obligatorietat del català en alguns àmbits, com ara el laboral, l'administratiu i l'institucional, preguntem als joves participants quines creuen que serien les més adequades per fer augmentar l'ús del català entre la població.

Entre les possibles mesures torna a aparèixer l'obligatorietat de parlar català en determinats àmbits (comerç, serveis...), alguns dels quals ja hi estan obligats, però de manera més rígida (vegeu exemples de discursos en el paràgraf anterior).

També apareixen altres mesures de caràcter pràctic, com augmentar les hores de català als sistemes educatius no andorrans, continuar amb algunes de les accions preses per Política Lingüística, i vincular la nacionalitat a un bon coneixement del català.

D'altra banda, apareixen mesures menys instrumentals i més lligades a la conscienciació de la població de la importància del català, de la seva necessitat, de la riquesa que els pot aportar.

Tot i així, aquests participants també veuen la dificultat que comporta fer veure la necessitat de parlar català, o obligar a parlar una llengua en determinats llocs, o controlar que realment es porti a terme.

Jo crec que la gent que resideix en aquest país ho fa amb la finalitat d'obtenir la nacionalitat andorrana perquè obté beneficis tenint-la, aleshores jo si es potenciés el català, ho faria així, que si volen la nacionalitat han de conèixer la cultura del país i que s'han d'esforçar.
[G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

(...) si el promocionen, si a l'escola s'hi posen més, si faciliten que els immigrants n'aprenguin... Home, si no es fa res, si que es perdrà.
[G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Potser es podrien posar més hores de català en els diferents sistemes educatius. [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Una de les millors maneres perquè no es perdi el català és intentar fer veure a la gent que el català és assequible... Sí, perquè molta gent

no el vol aprendre per por, per por que el descriminin més perquè ho està intentant... Fer veure que és fàcil. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

I fer veure que el català li obrirà portes, perquè si veuen que no els portarà enlloc aprendre'l, no voldran. [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

Ninguna, no hi ha solució ninguna. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

Ja hi ha classes gratuïtes. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Sí, hi ha això de les parelles lingüístiques, voluntaris per la llengua. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Jo no sortiria de treballar i me n'aniria a estudiar... però ni de conya. [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

Seguint amb la mateixa temàtica de possibles mesures per fer augmentar l'ús del català, preguntem si consideren que les accions o la publicitat que fa Política Lingüística es consideren efectives o no. Les respostes varien bastant.

Trobem joves que consideren que sí, que tenen certs resultats però que cal fomentar-les més, i d'altres que creuen que no serveixen de gran cosa, i que en tot cas els resultats són mínims i limitats.

Poca informació sobre la manera d'estudiar el català aquí, a Andorra, que hi ha cursos però no estan desenvolupats, no se senten parlar amb molta força, estan aquí però... tampoc tenen unes conveniències horàries molt bones, tot sigui dit. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

No, jo crec que mediàticament per tot arreu està: "Parla català, parla català." Però... la realitat és una altra cosa. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Depèn de les promocions que facin, aquestes campanyes de "parla català" ... [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Però no serveixen de res, són una tonteria... [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

No crec (no són efectives). [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

És que, què més voleu que facin? [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

*No poden fer res. No poden imposar a la gent que parli català
[G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]*

És que és l'elecció de la gent. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

*Sí, perquè és l'única publicitat, i perquè la gent està obligada si vol
el treball, si vol conservar o quedar-se aquí a Andorra pel treball
aprendre el català, crec, i treure's el nivell B. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]*

*(...) els de Política Lingüística que a Andorra ara es fan campanyes
publicitàries que estimularan a la gent a parlar català o a les em-
preses proporcionen classes de motivació o cursos de català, jo crec
que això farà que, no sé, incrementi una mica el nombre de persones
que utilitzen aquesta llengua, qualificaran els empleats a la vegada
i jo crec que podran rebre un turisme... de qualitat, no? I això influirà
en el país. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]*

Per acabar aquest tercer bloc sobre l'ús del català a la societat andorrana, els preguntem que ens comentin si veuen que entre els seus pares i ells hi ha hagut un canvi respecte a la relació que tenen amb el català. D'aquesta manera podem veure si s'han produït canvis, especialment entre la generació que va fer un procés d'immigració i aquesta, que, en la majoria dels casos, ja han nascut a Andorra o bé hi són des de molt petits. També podem veure, en el cas que hi hagi hagut canvis, a què es podrien deure.

Entre els joves d'aquests grups de discussió trobem que els que consideren que tenen una relació diferent amb el català que la que tenien els seus pares ho fan respecte de l'opinió que ells tenen un més bon coneixement de la llengua. Aquest bon coneixement és perquè s'han escolaritzat a sistemes d'Andorra, i per tant, se'ls ha exigut conèixer-lo. Contràriament, creuen que els seus pares, que n'hi ha que s'esforcen i d'altres que no tant, no tenen un bon coneixement, ja que ningú no els ho ha exigit i sobretot perquè tampoc no n'han tingut la necessitat.

També trobem participants que posen l'accent del canvi respecte als seus pares, a la valoració o l'estimació que tenen pel català. En aquest cas pensen que ells s'identifiquen molt més amb la llengua catalana i, per tant, l'estimen o la valoren més que els seus pares o avis.

En el cas del grup de catalanoparlants d'origen, aquestes consideracions sobre possibles canvis generacionals pel que fa a la relació del català no han sorgit a la conversa.

No, en el meu cas no, s'han adaptat bé, han començat a parlar català i ja està. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Bueno, la meva mare que és francesa no el valora tant com jo però s'ha adaptat i ara sovint parla en català i... [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Jo crec que és això, que tenen dificultats a vegades a parlar perquè com tenen ja una llengua que dominen molt li costa molt parlar però ho proven... [G4/P2 (D-16-F-SA-E)]

Bueno, el meu pare parla malament el català... [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Els meus pares ho intenten... s'esforcen. [G5/P6(D-16- EiA-SE-E)]

No és la mateixa relació, els meus pares van venir de joves i van aprendre, ma mare va aprendre sense anar a classe. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

Els meus pares van venir joves, van parlar una mica, però no s'esforcen, sempre parlen el castellà. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Sí, jo crec que sí... Jo m'ho prenc més "en serio" que els meus pares. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

És que és això, no els hi fa falta, i els hi és igual aprendre'l o no. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

No, no és lo mateix, és que nosaltres ja el tenim perquè l'estudiem, el

tenim d'estudi bàsic. Clar, els nostres pares van arribar i ja estaven estudiats, van veure que aquí es podia parlar el que es volgués, i van passar, passar, i fins que no els hi faci falta per alguna cosa en concret, pos no es posaran a treure's un diploma català. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Sí. Mi padre lleva aquí 15 años y no sabe ni hablar el castellano. Yo que vivo aquí cuatro; catalán, castellano. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Mi padre igual, lleva 5 años aquí y nada. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Amb el mateix objectiu de voler conèixer la percepció que tenen aquests joves sobre la situació del català a Andorra, els plantejem que pensin si creuen que actualment el català es parla més o menys que uns anys enrere.

En aquest cas trobem una divisió important d'opinions contràries. D'una banda, hi ha joves que consideren que actualment es parla més català com a conseqüència d'una conscienciació social més gran de la importància del català i de les accions de Política Lingüística. D'altra banda, pensen que l'escolarització dels fills dels immigrants a escoles on el català és una llengua curricular i que per tant, aprendran, fa que segons alguns participants, el català es parli més que abans.

Contràriament, trobem altres joves que creuen que potser es parla menys català que abans ja que hi ha una quantitat important d'immigrants, fet que provoca que hi hagi una barreja de llengües i que el català es parli menys que el castellà i més malament.

Hem de tenir en compte que si bé actualment la taxa de creixement migratori¹⁵ d'Andorra se situa al voltant de l'1,62%, en èpoques anteriors era molt més elevada. Per exemple, l'any 1960 era del 14,45% o del 8,83%, l'any 1968. En aquest sentit, podem dir que el fet que els joves considerin que hi ha una arribada d'immigració elevada, pot respondre més aviat a una percepció subjectiva que no pas a la descripció de la situació real actual d'Andorra.

---

¹⁵ La taxa de creixement migratori es calcula fent la diferència entre l'augment de la població registrada en el Cens i el creixement natural o vegetatiu de la població (naixements menys defuncions).

Aquesta certa por o preocupació que manifesten alguns joves sobre la possibilitat que un augment del nombre de castellanoparlants faci que el català es parli menys, de forma incorrecta, o fins i tot hi hagi la possibilitat que es perdi, la podem relacionar amb la teoria de la diglòssia. Aquesta teoria fa referència a la distribució funcional de dues llengües que coexisteixen en el mateix espai social, i considera que el bilingüisme perfecte no és possible sinó que en aquests casos una de les llengües adquireix més prestigi i més força que l'altra. En el cas del castellà a Andorra, i segons l'estudi dut a terme per Pujol (2001),¹⁶ la força d'aquesta llengua no es deuria tant a una qüestió de prestigi sinó a una qüestió de caràcter més pragmàtic: el castellà és considerada per algunes persones una llengua de més abast, ja que el nombre de persones que l'utilitzen és més gran per la quantitat d'immigrants castellanoparlants i pel fet que la població autòctona és bilingüe com a conseqüència del contacte tradicional que ha hagut amb el territori d'aquestes dues llengües. Tot i així, i sense tenir dades concretes, sembla clar que l'escolarització dels fills d'immigrants a escoles on s'ensenya el català, sigui la llengua vehicular del sistema o no ho sigui, fa que aquestes noves generacions incorporin aquesta llengua al seu repertori lingüístic, i tinguin la possibilitat de parlar-lo o si més no, de conèixer-lo.

Part de les dades obtingudes pel treball d'immigració del CRES¹⁷ corroboren en certa mesura aquesta idea. En aquest treball es preguntava a la població si creien que un augment d'immigració a Andorra faria que es perdés la llengua catalana. Del conjunt de la població, un 54% responia que no creia que amb l'augment de les taxes d'immigració es perdés el català, enfront d'un 42% que sí que ho creia.

En aquest sentit podríem apuntar que si bé la immigració de població castellanoparlant pot fer que aquesta llengua es reforci i n'augmenti l'ús en territori andorrà, l'escolarització de les noves generacions, així com el fet que el català n'és la llengua oficial i d'ús obligatori en determinats àmbits, poden equilibrar la dinàmica lingüística resultant d'aquestes accions i relacions.

Es parla més ara. [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

¹⁶ Pujol, M.: "La llengua catalana al Principat d'Andorra. Situació actual i evolució (1995-1999)", *Llengua i Ús*, núm. 14 (3r quadrimestre del 2001).

¹⁷ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

La tendència és a parlar més. Es parla més ara i es parlarà més després. Ara cada cop hi ha el sentiment de patriotisme i el català el volem guardar. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Yo no pienso igual porque Andorra necesita turismo. Andorra es turismo si no, no hay dinero y si no hay ni franceses, ni españoles ni portugueses... yo creo que se hablará menos no casi igual que ahora o un poco menos pero no sé, puede...". [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

No estic d'acord, els fills d'immigrants es quedaran aquí i començaran els fills d'aquests, al final faran que tots parlin català, i d'immigració no n'entrarà més, lo que farà és que els fills parlin català" [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Siempre habrá inmigraciones. [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

Jo crec que es parla més que abans perquè s'han adonat de la situació i per exemple, els de Política Lingüística que a Andorra ara es fan campanyes publicitàries que estimularan a la gent a parlar català o a les empreses proporcionen classes de motivació o cursos de català, jo crec que això farà que, no sé, incrementi una mica el nombre de persones que utilitzen aquesta llengua, qualificaran els empleats a la vegada i jo crec que podran rebre un turisme... de qualitat, no? I això influirà en el país [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

M: creieu que el català actualment es parla més o menys que fa uns anys?

Més. [G6/P5(H-16-P-SE-E)]

Jo crec que es parla menys. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Abans hi havia menys immigrants i es parlaria més català. [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

Jo crec que més per lo de la Política Lingüística. [G6/P3(H-16-A-SF-E)]

No sé, és que no es parla molt el català. [G6/P6(D-16-A-SF-E)]

A continuació proposem als joves que s'imaginin ara com serà el futur lingüístic d'Andorra i com evolucionarà el català i el castellà.

L'augment del castellà sembla que és una opinió estesa entre tots els participants, mentre que la futura situació del català desperta més divisió d'opinions. Alguns joves consideren que augmentarà a poc a poc, gràcies per exemple, a les accions proteccionistes o difusores del Govern; d'altres pensen que seguirà com ara, i d'altres consideren que el seu ús social (al carrer) disminuirà molt, però que es mantindrà com a llengua oficial i administrativa.

Podem contrastar aquests resultats amb els obtinguts en l'estudi del Servei de Política Lingüística fet a la població escolar.¹⁸ En aquest estudi es preguntava als escolars majors d'onze anys que diguessin quina llengua creien que es parlaria a Andorra al cap de cinquanta anys. Globalment el 52,4% dels estudiants opinava que a Andorra s'acabaria parlant una mica de tot; el 23,1% creia que es parlaria el català de forma majoritària; el 15%, que seria el castellà; i el 9,5%, l'anglès.

El català es parlarà encara menys. [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

Jo crec que s'acabarà perdent. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

S'acabarà parlant de tot menys català. [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

Depèn de les promocions que facin, aquestes campanyes de "parla català"... [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Sí però la gent que sempre ha parlat català continuarà parlant català, i també depèn de si el promocionen, si a l'escola s'hi posen més, si faciliten que els immigrants n'aprenguin... Home, si no es fa res si que es perdrà. [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Es parlarà català però molt minoritàriament i el castellà augmentarà. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)].

---

¹⁸ Servei de Política Lingüística d'Andorra (2002). *Coneixements i usos lingüístics de la població escolar a Andorra*. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

No es perdrà (el català) però segurament es parlarà més espanyol que català. [G3/P8 (H-17-A- SF-EiT)]

Sempre hi haurà gent que continuarà parlant català pels estudis. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

Jo crec que a la llarga, llarga, llarga, acabarà sent una llengua estrictament administrativa i protocol·lària. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Jo crec que depèn de les mesures que agafi el Govern. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

No estic d'acord. Tots tenim la sensació que el català havia disminuït però ens van ensenyar a l'institut estadístiques i tot i que no, al contrari, que es parlava més el català... era poc el que havia augmentat però... [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

A aquest pas canvia. Acabarem amb l'espanyol sent la llengua oficial, totalment acceptada perquè és lo més vist, és lo més escoltat, i clar, més que el català. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Ni idea. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

El català, perdre's no es perdrà, però jo crec que es parlarà molt més el castellà que el català. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

No es perd per l'oficialitat que té sempre, però una cosa degradant, perquè es degradarà, sempre estarà degradant-se el català. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Yo pienso que el catalán será igual que ahora. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Seguidament demanem als joves que ens descriguin quina és per ells la imatge de l'Andorra catalana. Cada jove té en compte aspectes diferents, però trobem en més d'un cas una visió que considera que a fora d'Andorra no es coneix la realitat lingüística que el català n'és la llengua oficial. També trobem la visió que al Principat hi ha una política de defensa del català, però que en la realitat hi ha

una situació de molta barreja lingüística i potser poca conscienciació real de la suposada lluita pel català.

Diners i català després. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

En teoria el català va primer, però la realitat és una altra. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Si una persona no ha vingut mai, no penso que sàpiga com és el català aquí. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

El dia a dia ens mostra una altra realitat i diferent a la que es dona a la gent de fora. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

No ho saben que el català és la llengua oficial. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

És que molta gent es pensa que és el castellà. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Jo conec gent de França sobretot que m'han dit a Andorra parreu el castellà, no? I parlem el català, és la llengua oficial. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Es ven una Andorra plurilingüe, oberta a la gent. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Sí, una Andorra plurilingüe preocupada pel català que consideren el plurilingüisme però que consideren el català més important. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Això depèn, eh... perquè jo crec que lingüísticament i culturalment es ven l'Andorra catalana però quan entres a comerços, tot això és sempre espanyol, portuguès. Perquè tant un pot de "crispies" o en un cafè sempre et posen la inscripció en portuguès i espanyol. [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

A la realitat hi ha més barreja... la societat és barreja... castellà, català, portuguès... És un país massa lliure. [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

Pots viure tranquil·lament en un país on la llengua oficial és el català i parlant un altre idioma. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Finalment, i per acabar aquest bloc temàtic, proposem als joves que ens argumentin per què sí o per què no s'hauria d'utilitzar el català en les interaccions lingüístiques amb persones immigrants.

D'entrada cal dir que una part dels joves considera que per millorar la situació del català a la societat andorrana, s'hauria de ser una mica més rígid (especialment als llocs de treball) i utilitzar aquesta llengua amb les persones que arriben al país. Tot i així, consideren que també depèn de si aquesta persona té la intenció de quedar-se o no i del temps que faci que viu al país. Admeten també que tant pels immigrants com per alguns andorrans no catalanoparlants habituals, és més fàcil utilitzar el castellà en aquestes interaccions.

També trobem l'argument que ja hem destacat anteriorment, que l'elecció de la llengua és personal i no es pot obligar sinó que el que s'ha de fer és fomentar la utilització del català i ajudar perquè s'apregui.

Altres joves, independentment del seu origen lingüístic, tenen un argument més rígid, en el sentit que creuen que s'ha de parlar català sense fer tantes excepcions.

Podem considerar que tot i que els joves han utilitzat arguments diversos en les seves respostes, tendeixen a situar-se al voltant de dues posicions que marquen una actitud més o menys rígida pel que fa al debat de la integració versus l'assimilació cultural i lingüística de la població immigrant.

La postura més rígida seria representada pels joves que vinculen la integració a Andorra a una assimilació de la cultura, i per tant, de la llengua, els valors i les formes de conducta de la població autòctona. En aquest sentit, la nacionalitat o el sentiment de pertinença a Andorra estarien fortament vinculats a l'aprenentatge i l'ús del català.

Aquesta tesi o argumentació, des del nostre punt de vista ha estat i continua estant fortament present en la societat andorrana, o més concretament a l'Andorra "oficial" o institucional. És aquest tipus de visió o discurs que consi-

derem que dóna lloc, conjuntament amb elements de caràcter econòmic, polític i jurídic, a la segmentació interna de la societat andorrana. Una segmentació que, com hem vist en la primera part del treball, dóna lloc a divisions de caràcter jurídicopolític, social i lingüísticocultural entre la població del Principat.¹⁹

Sembla que entre els joves també trobem una tendència cap a una actitud menys rígida que entén una integració basada en un enfocament que no es basa tant en una assimilació dels valors propis de la societat receptora sinó que és entesa com a procés d'interacció i adaptació mútua en una societat que ja és dinàmica, plural i heterogenia.

Jo penso que si arriba un castellà o un francès, és més fàcil per ells parlar-los en castellà, però és negatiu també perquè no aprenen la llengua catalana. [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

Seria bo per al país per promocionar la llengua, però per a mi no, jo m'expresso millor en castellà. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Jo no penso que calgui que el català sigui obligatori. Depèn, jo si no el conec, parlo català però si em parla castellà, jo li parlo castellà perquè potser no en sap, si està de pas... Si jo vaig a Anglaterra.. jo si algú em parla en castellà em facilitarà la comunicació, però si ve a quedar-se, clar, que aprengui català. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

És importat fer-te entendre. Però la llengua ha de ser iniciativa pròpia, imposat mai. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Sí són turistes, no cal utilitzar el català, però si s'instal·len aquí, sí. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Jo crec que s'hauria de ser més rígida a la feina. [G5/P5(D-17-A-SF-E)]

---

¹⁹ En la primera part del treball hem desenvolupat aquesta teoria de la triple segmentació de la societat andorrana, aportant altres estudis o autors que s'inscriuen en aquesta visió.

Si s'hauria de parlar més per ajudar a la llengua?, que està en decadència pues... sí, però sense obligar des de Govern, saps? Ajudant i no obligant... [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

M: Creieu que s'hauria de parlar català en les interaccions amb els immigrants que arriben a Andorra?

Jo crec que sí. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Bueno, si no entienden... [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

(...) Sí amb les persones que arriben i que es queden... Per l'oficialitat de la llengua. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Sí, clar... [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Sí. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Sí, si no saben parlar català, se'ls ha d'ajudar una mica... [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

Claro. [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

A mi m'agradaria conèixer més gent com ella que porta aquí la tira d'anys i que em digui que no té la necessitat de parlar català. La veig súper feliç i em sorprèn molt, eh? No em fa ràbia perquè és culpa nostra, no d'ells. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Centre d'interès núm. 4: prestigi o valor social atorgat a les diverses llengües d'andorra

4.1. OBJECTIUS

En aquest quart centre d'interès o apartat temàtic ens centrem en les valoracions socials de les diverses llengües d'Andorra. D'aquesta manera, els nostres objectius són:

- explorar la percepció d'una valoració social atorgada igual o desigual de les llengües a Andorra
- descobrir quins són els elements que poden donar un valor o un prestigi positiu o negatiu a les diverses opcions lingüístiques d'Andorra
- veure quina relació manté l'ús d'una llengua amb el seu prestigi més o menys elevat

4.2. HIPÒTESIS RELACIONALS

Les hipòtesis plantejades en relació amb els objectius per a aquest apartat són:

- l'existència d'una percepció clara que les llengües presents a Andorra no es valoren socialment de la mateixa manera, ni tenen el mateix prestigi;
- la segmentació interna present a la societat andorrana (en els àmbits social, laboral, polític...) es trasllada també a les representacions socials de cada llengua i com a conseqüència a les representacions socials dels parlants de cada llengua;
- cada llengua és valorada o desvalorada tenint en compte elements diferents, com ara el seu valor social d'ús, la quantitat de parlants que té, les característiques sociolaborals dels seus parlants, el prestigi historico-cultural de la llengua...;
- que l'ús social d'una llengua no ha de coincidir necessàriament amb el valor social que se li atorga.

4.3. ANÀLISI TEMÀTICA I ESTRUCTURAL

Per encetar aquest nou bloc temàtic en el qual volem reflexionar sobre la valoració social que es fa de les llengües a Andorra, preguntem als participants si creuen que són valorades i si tenen el mateix prestigi per la societat.

La resposta a aquesta pregunta és clara i generalitzada ja que en tots els grups trobem la mateixa resposta: les llengües a Andorra no tenen el mateix valor social.

Si preguntem per què creuen que unes llengües són més valorades que d'altres, la resposta que ens donen, també de forma general, és que s'associa d'alguna manera o d'una altra una llengua amb les persones que la parlen. Aquesta associació pot estar relacionada amb diversos factors: si la llengua és parlada per persones immigrants, el nivell educatiu d'aquestes persones, la posició sociolaboral... D'aquesta manera, consideren que en aquesta valoració social hi intervenen de forma clara els prejudicis i els estereotips que es tenen de determinats col·lectius de persones parlants d'una llengua o d'una altra.

També consideren, encara que aquestes altres raons no apareixen en tots els grups de discussió, que una valoració desigual es pot produir per la quantitat de persones que parlen una llengua o una altra, per la importància que tingui aquesta llengua per al país, pel fet que les llengües són valorades en relació amb aspectes diferents...

Finalment, també trobem joves que manifesten que el fet de valorar una llengua per sobre d'una altra és una falta de cultura o una falta d'interès de les persones per conèixer noves llengües i cultures associades.

En contraposició, entre alguns joves trobem que consideren que, en general, a Andorra no es valora el fet que hi hagi diverses llengües i que una persona en conegui més d'una. Aquesta falta de valoració general cap a la diversitat lingüística, o més ben dit cap al plurilingüisme, provoca, segons alguns participants, que cap llengua sigui valorada. Aquesta opinió la trobem de forma molt concreta entre els joves d'origen portuguès, però pel tipus d'estudi que estem fent, no podem, en aquest cas, trobar una relació directa o indirecta entre aquesta opinió i les característiques socials o lingüístiques dels joves que la manifesten.

Com desenvoluparem més endavant, és possible que aquesta escala de valoració desigual envers les llengües presents a Andorra es doni per l'existència d'un seguit d'estereotips i prejudicis molt relacionats amb el tipus de segmentació laboral, política i lingüísticocultural que trobem al país.

Jo crec que, a veure, Andorra és d'immigrants, i si algú emigra serà per necessitat, normalment, saps? I jo em fixo, per exemple, de Portugal, no dic tothom, però hi ha molts que són de poble, saps? I és veritat, perquè és així, saps? I arribes... jo lo que em fixo, parles amb algú, saps? I culturalment, vull dir, no arriben a un cert nivell, saps? I quan la majoria de la gent està en aquest nivell cultural, saps? Després quan tu tens un cert nivell, no se't valora. Com que la majoria està... No sé, veig que no es valoren (les llengües) igual però no sé per què... [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

El portuguès aquí, mal. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

No, perquè va segons els immigrants que hi hagi a Andorra. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Bueno, no sé. Jo, és que en la meua opinió és que aquí, a Andorra, no estan valorades les llengües. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Depèn del grup social, el portuguès quan parlen... [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

El català és més oficial i el castellà és el que normalment parla més gent, i el francès està aquí amb un sistema... Totes es valoren per temes diferents. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

No es valora igual una llengua que una altra, el català és per sobre, els immigrants portuguesos són diferents... [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

Prestigi... menys prestigi el portuguès, gent que ve sense estudis,... Per mi el prestigi és la importància que tu li dones. Per mi la llengua portuguesa és igual que la francesa perquè són cultures genials, però el grau d'importància que se li dona al país és diferent. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

Als andorrans no els agrada gaire això dels portuguesos i en contra, als francesos no els hi molesta. Anava a dir... xenofòbia. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Diguem que els treballs de més prestigi estan agafats per catalans, francesos i castellans i els dolents se'ls enduen els portuguesos.
[G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Jo també diria que és per la immigració, perquè abans han vingut els espanyols i francesos i els portuguesos fa poc que vénen cap aquí.
[G4/P2 (D-16-F-SA-E)]

Simplement per la gent que hi ha que parla aquella llengua. Sí, perquè per exemple, el català és molt més desconegut per molta gent perquè és una minoria qui el parla. En canvi, llengües com el castellà, que són llengües parlades per tot el món, vulguis que no serà més conegut o no segons la gent que el parli i ja fas una valoració...
[G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Estereotips, els portuguesos, per exemple, estan mal vistos... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Falta de cultura de la gent, o per falta d'interès, que una cosa porta l'altra, no? Que no els interessa saber, ni valorar ni més ni menys, els és igual... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Perquè els participants ens exemplifiquin aquesta valoració desigual que perceben de les llengües, els demanem que en facin una escala de valoració segons el prestigi social atorgat que creuen que tenen.

No podem dir que hi hagi unanimitat absoluta en les respostes donades, però sí algun grau de coincidència. En la primera posició de l'escala, i sempre segons els participants, trobaríem o el català o el castellà; en segon lloc, i en relació amb la llengua que hagin posat en primera posició, hi hauria el català o el castellà; en tercer lloc, el francès; i en últim lloc de l'escala trobaríem el portuguès. En aquesta última posició sí que trobem unanimitat en les respostes donades pels joves dels grups de discussió.

En la mateixa línia temàtica, preguntem als joves que ens diguin segons el seu parer, quins elements donen prestigi a les llengües. És a dir, per què creuen que és valorat o desvalorat el català, el castellà, el francès i el portuguès.

En el cas del català, tots els grups manifesten que el que dóna prestigi a aquesta llengua és la seva oficialitat i les conseqüències que comporta, com ara ser obligatòria en assumptes administratius i governamentals, com a requisit per a determinades feines... Altres motius destacats serien que és la llengua que va lligada a la cultura, a la tradició i a la història andorranes; la proximitat territorial amb Catalunya; ser una llengua que només és oficial a Andorra...

En sentit contrari, trobem que hi ha joves que consideren que no és tan valorada com ho hauria de ser tenint en compte que és la llengua oficial. Aquesta falta de valoració "adequada" es donaria pel fet que es parla poc, que no obliguen a parlar-la, que és poc útil al dia a dia d'Andorra...

Sí, el català és el més valorat perquè és l'oficial, de cara al públic el tens que parlar. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Tant el català com el francès també estan molt valorades pels prínceps i a nivell cultural també, perquè tot el que és cultura d'Andorra està en català, documents oficials i tot és en català, té un valor. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

Després, per la proximitat suposo de Catalunya, que també es parla català allà i també vénen persones que parlen català. [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

Perquè és la llengua oficial. [G6/P5(H-16-P-SE-E)]

És que internacionalment el català... la gent no el coneix.... [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

No, perquè no és obligatori parlar. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Pues (es valora perquè) és la llengua del país, més que res. [G4/P3(H-17-A-SA-E)]

Que és l'únic país on es parla el català, és la llengua oficial... Perquè Catalunya no és un país. [G4/P6(D-16-A-SF-E)]

En el cas de la llengua castellana, els elements que fan que tingui prestigi social a Andorra són principalment, segons els joves participants, la quantitat de parlants que hi ha al país (per influència de la immigració provinent d'Espanya) i a escala internacional. Aquesta gran quantitat de parlants fa que també sigui considerada, per molts, la llengua més útil a Andorra, ja que és entesa per tothom.

També li donarien valor social les relacions historicopolítiques entre Andorra i Espanya (coprincipat), la presència de molts turistes espanyols...

Perquè el castellà el parla molta gent... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Si tu vas a Espanya, el català a molts llocs no el coneixen molt... i en canvi el castellà és una llengua molt parlada... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Perquè és més fàcil entendre'l, t'entens amb algú que parli castellà i algú que parli català... [G5/P3(D-16-E-SE-E)]

El nombre de parlants... són molts més... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Pel turisme... [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Un dels coprínceps d'Andorra és el de la Seu d'Urgell i bueno, per Espanya seria això... [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Sí, temes polítics, i també per la Guerra Civil van venir els espanyols a Andorra... [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

Sí, el castellà, perquè no tota la gent sap parlar el català, no? [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

És la segona llengua més parlada del món, el castellà. [G6/P5(H-16-P-SE-E)]

Sí, aquí a Andorra només tenim un canal català i espanyols en tenim "un montón". [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

El prestigi més alt o més baix del francès, segons les respostes dels participants, està relacionat principalment amb les relacions històriques i polítiques que ha mantingut i manté França amb Andorra. També consideren que el prestigi d'aquesta llengua pot estar relacionat amb estereotips que es tenen sobre els francesos o la cultura francesa, moltes vegades associada a un nivell cultural alt. La proximitat territorial, tenir un sistema educatiu propi i la presència d'immigrants francesos poden ser motius que expliquin el valor amb què els joves consideren el francès.

També trobem una opinió contrària que considera que el francès no és una llengua gaire prestigiosa a Andorra, ja que encara que es parli a les escoles, al carrer no es fa servir gens. En aquest sentit es relacionaria el prestigi d'una llengua segons la quantitat de parlants que té en una societat.

Jo crec que és algo cultural perquè és a dir, jo crec que a nivell de carrer hi ha una visió com que França és un país com més desenvolupat per dir-ho d'alguna manera. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Perquè té més sortides... perquè el català són regions... el francès és més una llengua..., per proximitat... [G5/P5 (D-17-A-SF-E)]

Per la història... pel copríncipat... [G5/P6(D-16- EiA-SE-E)]

Finalment, en el cas del portuguès tots els joves coincideixen a dir que a Andorra aquesta llengua no té valor social, és més, alguns consideren que està desprestigiada. El motiu principal d'aquesta situació és, segons el parer dels joves, que s'associa la llengua als seus parlants, els quals tenen de vegades una imatge negativa i són víctimes de prejudicis pel nivell educatiu baix d'alguns, per ser immigrants... D'altres consideren que tampoc no es valora la llengua perquè no és una llengua fàcil d'entendre i que, fora dels portuguesos, no la coneix ningú. També apareixen altres justificacions d'aquesta desvaloració, com ara la falta de relacions històriques o socials entre Andorra i Portugal, perquè el portuguès no té un sistema educatiu propi, perquè no és una llengua útil al Principat, perquè Portugal no és territorialment pròxim a Andorra...

Portugal envia... hi ha molts immigrants portuguesos, jo crec que a nivell de carrer hi ha una visió general i a més a nivell de carrer hi

ha una visió de que els portuguesos són menys valorats perquè com que són els immigrants, normalment hi ha una tendència de que són els immigrants els que s'aparten socialment, no? Estereotips. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Home, és que el portuguès és molt tancat. El portuguès no l'entenc, el portuguès no està entre les tres llengües que més o menys... [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

El portugués el peor, no sé por qué. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

El portuguès ja és una cosa que no valoraran mai, ni la deixaran parlar. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

A l'escola on jo anava deien que els portuguesos venien aquí, a Andorra, a treure el treball als andorrans. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Per la gent que la parla. [G4/P1 (D-17-F-SF-E)]

Mala imatge. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Però jo penso que no és la imatge que transmeten, sinó el pensament dels andorrans. La imatge que els andorrans tenen dels portuguesos... [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

Perquè no tothom l'entén... no és fàcil parlar-hi... ni entendre'l... [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

I una mica de racisme! [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

I prejudicis... [G5/P6(D-16- EiA-SE-E)]

Prejudici i per què no sé... si obliguessin a parlar el portuguès, el parlaria, no, però si no està obligat... tampoc és un sistema que es parli molt... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Perquè no té utilitat, ni sistema educatiu... [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Tampoc entre Andorra i Portugal hi ha molts lligams... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Arribats a aquest moment, preguntem als joves si consideren que les llengües amb més prestigi són també les que consideren com a més parlades, o dit d'una altra manera, si les llengües que han considerat que tenien menys prestigi social són les menys parlades segons la seva opinió.

Els joves dels grups de discussió opinen que per ells la llengua més parlada a Andorra al carrer és el castellà.

Pel que fa a les altres llengües, no tenen gaire clar quina seria la següent més parlada. Alguns joves consideren que seria el català; d'altres, el portuguès, o bé que el català i el portuguès se situarien a nivells similars.

En el cas del francès, els joves consideren que entre les quatre llengües esmentades és la menys parlada al carrer.

Tot i així manifesten que depèn del lloc, de l'ambient i del context en el qual et situïs.

Contràriament als resultats obtinguts en els grups de discussió, l'estudi fet el 2002 pel Servei de Política Lingüística²⁰ mostrava que la percepció dels escolars tendia a considerar el català com a llengua d'ús molt estès. Els escolars andorrans i francesos pensaven que la llengua majoritària era el català, amb un 53,5% i un 54,2% respectivament; els espanyols consideraven que la llengua més parlada era el català i el castellà en parts iguals (44,9%) i finalment els portuguesos consideraven que era el castellà, amb un 53,1%.

D'altra banda, en l'Observatori del tercer trimestre del 2005 fet pel CRES també es preguntava a la població quina creien que era la llengua més parlada a Andorra. Segons les dades obtingudes en aquest estudi, gairebé un 69% de la població pensava que l'espanyol era la llengua més parlada a Andorra, un 18% deien que era el català i un 13% considera que es parlava més en portuguès.

---

²⁰ Servei de Política Lingüística d'Andorra (2002). *Coneixements i usos lingüístics de la població escolar a Andorra*. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

Tenint en compte aquesta divergència en els resultats i valorant els discursos dels joves dels grups de discussió, podem apuntar que a l'hora de considerar quina és la llengua més parlada a Andorra la resposta estigui influenciada, en certa manera, pels prejudicis que hi ha al voltant del fenomen de la immigració. En aquest sentit, és possible que quan es parla de la immigració s'associï a una imatge molt concreta i massa desdibuixada de la realitat, en què la immigració es redueix, per exemple, a la quantitat d'immigrants d'origen portuguès o castellanoparlants que podem trobar en determinats sectors específics de la societat.

M: quina considereu que és la llengua més parlada a Andorra?

El castellà. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Jo diria el portuguès. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Sí, també! [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

No, no, castellà i portuguès. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Hi ha molts portuguesos! [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

No m'agrada però si veus tots els francesos que vénen aquí, prefereixen el castellà que el català, és com ...no sé per què, però és així. [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

M: I quina creieu que és la segona llengua més parlada després del castellà?

Català. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Portuguès. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Doncs jo al carrer sento més parlar portuguès que francès. [G3/P8 (H-17-A- SF-EiT)]

Això sí... quasi més que el català i el castellà... [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Portuguès. [G3/P8 (H-17-A- SF-EiT)]

Més o menys depèn del context... [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

M: I en tercer o últim lloc... quina és la llengua menys parlada a Andorra?

En tercer lloc el català i menys el francès. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Sí, menys el francès que el català. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Pel que fa a la quantitat real de parlants de cada llengua, és difícil obtenir-ne unes dades segures i exactes. Tot i així ens en podem fer una idea a partir d'altres dades relacionades, com la llengua materna o la llengua d'ús més habitual per comunicar-se. En aquest sentit, i segons les dades de l'Observatori,²¹ l'any 2005 gairebé un 39% de la població enquestada tenia com a llengua materna el català, un 35% l'espanyol, un 15% va aprendre a parlar en portuguès, un 5% en francès i el 6% en altres llengües (gallec, anglès, àrab, hindú...).

La proporció de persones que deien que tenien com a llengua materna el català, era més elevada entre els més grans de 55 anys (un 58%), mentre que els més joves deien en més proporció que el castellà era la seva llengua materna (un 48% dels que tenien entre 18 i 24 anys). Les persones de nacionalitat andorrana tenien majoritàriament com a llengua materna el català (64%), mentre que la majoria dels residents espanyols tenien com a llengua materna l'espanyol (56% de les persones de nacionalitat espanyola van aprendre a parlar en espanyol i un 36% en català). Per al 92% dels francesos la seva llengua materna era el francès i per al 96% dels portuguesos era el portuguès, mentre que el grup d'altres nacionalitats tenien com a llengua materna en primer lloc l'espanyol (51%) i en segon lloc altres llengües (39%).

Com hem vist anteriorment, les dades de l'observatori ens indicarien que la percepció de la població, l'any 2005, era que l'espanyol era la llengua més parlada a Andorra. Tot i així, quan es demanava quina era la llengua que utilitzaven

---

²¹ Preguntes de l'Observatori realitzat pel CRES al tercer trimestre del 2005, <http://www.iea.ad/cres/observatori/temes/llengua3trimestre2005.htm>

més habitualment per comunicar-se, la majoria de les persones enquestades (58%) deien que era el català, davant un 37% que utilitzaria habitualment l'espanyol. Aquesta aparent contradicció es podria explicar, d'una banda, per una percepció generalitzada del predomini de l'espanyol que pot no correspondre's amb la realitat (que en realitat no sigui tan elevat); i d'altra banda, per una tendència a declarar el català com a llengua habitual en més mesura del que s'utilitza realment, com a resposta suposadament més desitjable.

Tornant als grups de discussió, com que hem estat parlant de la varietat de llengües presents en l'àmbit de l'ús social a Andorra, els preguntem com se senten en aquest ambient multilingüe. Com ja havien manifestat anteriorment, els nois i les noies manifesten que aquesta situació és molt normal, ja que hi estan acostumats, i s'hi senten més o menys còmodes. A més, com ja hem vist també, consideren que en aquesta situació d'amplitud lingüística hi troben avantatges pràctics com ara la possibilitat de conèixer moltes llengües des de petits, l'oportunitat de comunicar-se amb molta gent en llengües diferents...

Tot i així, alguns joves ens transmeten els inconvenients que comporta viure en una situació en què operen alhora diverses llengües. Entre aquests desavantatges trobem el fet que no sempre es poden comunicar amb tothom perquè és difícil conèixer totes les llengües; la imposició implícita o explícita de la necessitat de conèixer diverses llengües per comunicar-te; el fet d'acabar parlant malament les llengües que coneixen com a conseqüència de barrejar-les; o no poder utilitzar sempre i a tot arreu la llengua que desitgen.

D'altra banda, i segons la nostra anàlisi, entre els discursos d'alguns dels joves podem veure de forma força clara la presència de prejudicis i estereotips negatius cap a les llengües presents a Andorra, i de forma especial cap al portuguès.

Aquesta desvaloració o desprestigi present en alguns discursos cap a una llengua i pel que veurem més endavant, cap als parlants d'aquesta llengua, es pot entendre, com mostren altres estudis,²² com la conseqüència de traslladar la segmentació política i sociolaboral present a la societat andorrana a la cultura

---

²² Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

i la llengua dels immigrants. És en aquest sentit que es parla d'una piràmide sociocultural en la qual la població d'Andorra es distribueix jeràrquicament. Aquesta ordenació jeràrquica de l'estructura social de població del Principat pot influir no solament en les relacions entre els diversos grups nacionals i culturals, sinó també en la lectura que uns grups facin dels altres, i per tant, en la imatge subjectiva de les seves característiques culturals i també lingüístiques. Com a conseqüència apareixen discursos carregats de connotacions negatives i imatges estereotipades que s'extrapolen al total de la població que comparteix un mateix origen o llengua materna.

M: Com us hi sentiu en un ambient multilingüe com el que hi ha aquí, a Andorra?

Està bé. [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

A mi no m'agrada gaire, eh? Lo que deia abans ella així, anar a una botiga que et rebin en portuguès ho trobo... horrorós. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

A mi m'agrada comunicar-me en diferents llengües... [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

Jo em sento còmode. [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

No, no només és això, és que ho trobo... Jo no critico a la gent perquè cadascú fa lo que vol a casa seva, parlen amb l'idioma que vol però ho trobo violent, no? Rebre un tracte en portuguès o en castellà o en francès, que no passa tant, però també em sobtaria, però no és en francès perquè la gent no dóna peu a que ho sigui. Aquí a Andorra hi ha una minoria que parla francès. En canvi nosaltres diem que sí al castellà i portuguès rebaixant-nos a comunicar-nos en una llengua que no és la nostra i ho trobo molt... per part meua perquè jo sé que si parlo català em continuaran parlant en portuguès i sé que he de fer algo perquè m'entenguin perquè ho trobo... perquè si ets resident d'Andorra... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)].

Yo no, porque cuando alguien habla francés, yo no entiendo. Podríamos hablar todos el mismo idioma. Catalán aunque sea, pero... [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Ara, quan tens aquesta edat, lo que és aprendre... Quan ets petit vas a l'escola, bé, que divertit, i tens ganes d'aprendre i tot, però ara quan ets més gran, lo que és aprendre una nova llengua ja... [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Se't fa molt pesat. És pesadíssim ara aprendre una nova llengua. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Està bé també perquè si vols anar a França a comprar, a demanar algo parles en francès... i té bastantes sortides això, d'estudis i treball... [G3/P8 (H-17-A- SF-EiT)]

No, i també ens "liem" i diem molts barbarismes i jo de petita deia molts barbarismes en francès, parlem tot alhora... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

He nasc ut aquí, per mi és normal. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Aprendre llengües no sé, el tema de viatjar... és positiu i si no t'entenen amb una llengua, t'entenen amb l'altra. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Nosaltres per dir-ho d'alguna manera ens despertem "quatrilingües". [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Relacionada amb aquesta última pregunta, i veient que no sempre se senten còmodes en aquesta situació de plurilingüisme, els pregunten si algunes vegades se senten pressionats a haver de parlar una llengua en concret, o al revés, a no poder utilitzar la llengua que volen.

El que trobem és que alguns joves, no catalanoparlants però amb orígens diferents, manifesten que s'han sentit més o menys pressionats a haver de parlar català en algunes situacions, com ara a institucions governamentals, amb determinats cercles d'amics on la majoria són catalanoparlants, a l'escola, a algunes feines...

Si vas a un govern has de parlar català, jo almenys, a algú de Govern crec que cal parlar-li en català. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Al principi, al canviar de sistema francès al català, havia de parlar molt en català i em costava, però ja m'he acostumat. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Als llocs públics perquè és la llengua oficial. [G6/P5(H-16-P-SE-E)]

També, per quedar bé. [G6/P6(D-16-A-SF-E)]

Jo no, de vegades estàs amb algú que coneixes i comença a parlar un català súper bé, i no sé i et quedes així una miqueta, tinc que parlar català, no sé, estàs més còmoda parlant castellà però tens que adaptar-te. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Jo no m'he sentit pressionat. [G6/P3(H-16-A-SF-E)]

Altres vegades, alguns joves catalanoparlants, siguin d'origen lingüístic català o no ho siguin, senten que no poden expressar-se en català en certs contextos, com ara establiments o comerços, entre alguns grups d'amics o en ambients laborals.

En relació amb aquests comentaris, podem considerar que els joves perceben d'alguna manera la segmentació laboral per nacionalitat que trobem en l'estructura ocupacional d'Andorra.²³ Aquesta estructura es refereix a la distribució desigual de la població andorrana en l'estructura ocupacional segons la nacionalitat i el lloc d'origen del treballador. Encara que la nacionalitat o el lloc d'origen no és l'únic factor que explica la situació del treballador del mercat laboral, ja que entren en joc altres variables com el nivell d'instrucció, els anys de residència..., tal com mostren diversos estudis,²⁴ sí que podem parlar d'una important segmentació per nacionalitat entre els treballadors del Principat.

---

²³ Aquesta segmentació és explicada de manera més extensa en la primera part del treball.

²⁴ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

Centre de Recerca Sociològica (2003). *Anàlisi de la situació laboral a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

Aquesta segmentació fa que les feines més ben considerades, com ara l'Administració o la banca, les ocupin principalment andorrans; i altres sectors amb tasques de menys prestigi o amb pitjors condicions, per població immigrant més recent. Així, per exemple, l'any 2002 a l'Administració trobàvem un 43,5% d'andorrans per un 2,3% d'origen portuguès. En canvi, en sectors com la construcció o l'hoteleria, els andorrans no arriben al 3% mentre que els portuguesos representen un 47% i un 28,2% respectivament.

Però a vegades vas a comprar i no li pots dir "parla català" perquè li dius i et diu "ah, es que no te entiendo". [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Jo estic bastant obert..., jo em conformo que em parlin en castellà, espanyol, francès o portuguès, és que m'és igual. [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

Jo crec que quan estàs en un context on tothom parla una llengua "menos" tu, tothom parla castellà menys tu, inconscientment et sents pressionat a parlar la mateixa llengua. Ja sigui en castellà, portuguès, francès, català mateix. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Jo per exemple, on treballo tothom és portuguès i en català només parlo amb un. I amb portuguès i en castellà, però en català només un... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Hi ha que només entenen l'anglès. Jo abans vivia a Arinsal i anaves a prendre algo als "baretos" i només t'entenien en anglès i alemany. I para, ni el francès, ni català, ni castellà ni res. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

I el Pas de la Casa és en francès. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)].

No, jo no m'he sentit mai pressionat a parlar català. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Sí. Clar perquè, per exemple a les botigues, per molt que ho intentis sé que seguirà parlant castellà... per molt que pugui entendre o que tingui alguna noció de català, la persona que està allà a la caixa és que no es rebaixa a parlar català. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

No és rebaixar-se, és que no farà l'esforç. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

A part del tema del català, també trobem joves que manifesten que no es poden expressar amb la llengua que els és més còmoda, ja sigui el castellà o el portuguès, en llocs de treball, a l'escola o entre amics.

Sí, a la feina... Si per exemple quan et ve... quan et ve una senyora que és d'Andorra, "jo vull que m'atengui en català...", no vol que li parlin amb espanyol... [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

Em sento portuguès, que no puc parlar el portuguès tant com vull. Sí, perquè per exemple, jo l'any passat tenia una professora i amb els meus amics parlava portuguès però ella sempre ens imposava que teníem que parlar castellà que estàvem en un institut espanyol i que té que ser en espanyol. [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

Però jo ho trobo bé, per exemple nosaltres a francès és lo que passa, nosaltres ens entenem molt millor en espanyol, és que normalment parlem en espanyol i quan som a classe, "eh, me dejas la goma", ho parlem. A nosaltres ens l'imposen pel nostre bé, que agafarem més vocabulari. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Jo quan estic amb els amics, no sé. Jo amb els amics parlo... per exemple un amic, no un desconegut, i em parla portuguès, quan estic amb els amics no el contesto en portuguès, em fa cosa... [G6/P3(H-16-A-SF-E)]

Jo no perquè sóc de les que pensen que si me discriminen pues que s'aguantin. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

A mi també m'agradaria poder parlar més portuguès, sí. [G6/P7(D-16-A-SE-E)]

Jo sí, tinc que parlar el portuguès, el parlo també, jo no tinc problemes. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

El fet que alguns dels joves dels grups considerin que no sempre es poden expressar en castellà o en portuguès podria indicar-nos en certa manera la presència d'un discurs popular que tendeix a la tesi mencionada anteriorment

d'una integració que passa per l'assimilació dels valors, la cultura i la llengua d'Andorra.

Canviant una mica de tema i, per acabar aquest apartat, els preguntem quina creuen que serà la llengua més útil per al seu futur laboral o com a estudiants universitaris. Aquesta pregunta ens permet veure, també, de forma indirecta els usos i els prestigis de les llengües a Andorra.

Sigui quina sigui la resposta que donen, consideren que la llengua per ells més útil en un futur està totalment condicionada pel lloc on vulguin estudiar, pel que vulguin estudiar o bé pel que es vulguin dedicar professionalment.

Alguns dels participants creuen que serà el català i/o el castellà i el francès; i d'altres, que també tindrà una gran importància l'anglès.

L'anglès, bueno, el castellà també. Bueno totes les llengües són importants però la llengua d'ús mundial és l'anglès i és per això, la que té més prestigi, la que tothom hauria de saber... [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Entre el català, castellà i francès, jo crec que el castellà. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Jo per lo que vull fer, el català ja em va bé. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Per mi l'anglès també, és el que es parla més al món... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Centre d'interès núm. 5: llengua i identitat a Andorra

5.1. OBJECTIUS

En aquest apartat ens centrarem en la relació que mantenen elements com la identitat, la nacionalitat i la llengua. En aquest sentit, ens plantegem els objectius següents:

- veure quin sentiment identitari tenen els joves i de què creuen que depèn;
- qüestionar-nos sobre quins són els elements que configuren la identitat andorrana, i quin paper hi té en aquest sentiment el català;
- observar com defineixen el concepte de nacionalitat;
- esbrinar què té més pes per a la persona, tenir un sentiment identitari o una nacionalitat, o es considera que parlem del mateix.

5.2. HIPÒTESIS RELACIONALS

En relació amb els objectius que tenim en aquest apartat nou, volem posar en qüestió o en reflexió les hipòtesis següents:

- part important de joves se senten andorrans, independentment del seu origen, però hi ha una dificultat per esbrinar quins són els elements que configuren la identitat andorrana;
- aquesta identitat està formada per elements diversos, com ara el català, però que tenen en cada persona un pes diferent;
- part d'aquesta identitat andorrana és fruit i al mateix temps element de constitució, la barreja d'aspectes d'altres cultures com la catalana, l'espanyola o la francesa;
- també formen part de la identitat andorrana aspectes de caràcter més objectiu, com haver nascut al país o viure-hi durant molts anys;
- els joves fan una separació entre el que consideren que és identitat, més subjectiva, i el que és nacionalitat, element molt més pràctic i instrumental.

5.3. ANÀLISI TEMÀTICA I ESTRUCTURAL

A partir dels objectius plantejats en aquest cinquè centre d'interès, i un cop exposats en els grups de discussió, van sorgint els temes següents:

En primer lloc, demanem als participants que ens indiquin amb quina identitat o sentiment identitari se senten més propers. Podem afirmar que en cada grup de discussió apareixen opcions diverses que van des de sentir-se andorrà, espanyol, català, portuguès, francès o bé la barreja de dos o més identitats.

Entre els joves que es defineixen com a andorrans, presents a tots els grups de discussió, destaca el fet de considerar que aquest sentiment respon al fet que, o bé han nascut a Andorra o fa molts anys que hi viuen. Igualment, en els que manifesten que no se senten andorrans, sinó espanyols, portuguesos, catalans..., apareix aquest element d'haver nascut en un lloc o haver-hi viscut diversos anys, juntament amb d'altres, com identificar-se amb la cultura i la identitat de la llengua que acostumen a parlar, o la important influència de l'origen dels pares.

Entre els que es consideren andorrans i portuguesos, andorrans i espanyols, andorrans i catalans... trobem que expressen el seu sentiment de pertinença a partir de la barreja dels elements comentats més amunt: origen dels pares, país de naixement, país on han viscut més temps...

Finalment, trobem alguns casos de joves que diferencien entre sentir-se andorrans i sentir-se andorrans però de pares espanyols, catalans o portuguesos. Un cop més, en aquesta definició hi intervenen els elements que hem estat descrivint.

Cal destacar, però, que no és una pregunta que els sigui fàcil de respondre, especialment entre els que s'identifiquen amb més d'una identitat.

Jo em sento d'Andorra pel fet que sempre he viscut aquí, i tinc família a l'exterior però els amics i tot ho tinc aquí, he fet tota la meua infància aquí, a l'escola... [G4/P2 (D-16-F-SA-E)]

Jo em sento d'Andorra. Sempre he viscut aquí, el meu pare sempre ha parlat en català, amb els meus amics també i em sento integrada en aquest país, me l'estimo... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Jo porto 7 anys vivint aquí i em sento francesa, i andorrana, per res. [G4/P1 (D-17-F-SF-E)]

Jo em sento andorrà, "vale", però quan jo vaig a França em sento francès i quan vaig a Escòcia em sento escocès. [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

Andorrà, sempre he viscut aquí. És que dels 17 anys de vida que he viscut aquí, no tinc per què sentir-me francès, tinc família allà però és que no em porta res i tampoc m'agrada gens França, no trobo cap interès en anar a França. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Andorrà de pares espanyols. És diferent dels andorrans que vénen de Catalunya, els que tenen avis d'Andorra, francesos... Tots són diferents malgrat haver nascut aquí. A Espanya ets l'andorrà i aquí ets l'espanyol. [G1/P1 (H-18-A-SF-E)].

Jo, català. [G3/P5 (H-19-E-SF-A)]

És que jo em sento de tot... [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Home, jo tiraria més cap a Catalunya perquè els meus pares són de Catalunya vulguis que no, "bueno", en el meu cas. Però igualment jo em sento andorrana, no catalana. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Jo una mica de tot, sincerament, una mica andorrana però molt poc, una mica espanyola i parcialment portuguesa però també reconec molt l'espanyol. (...) Allí et diuen que ets espanyol i tu, que no, que sóc andorrana, "però això és lo mateix", i tu, "que no". Com parlem tant l'espanyol, el portuguès que va aquí, arriba a Portugal i parla l'espanyol... (...) Jo sóc d'origen portuguès i de nacionalitat andorrana, he estudiat el francès des dels quatre anys i jo faig una redacció, te la faig en espanyol o te la faig en francès i em diràs que l'espanyola és molt millor que la francesa, per què? No ho sé. [G6/P1 (D-16-A-SF-E)]

Clar, és que és l'idioma que més parles amb el que ets sentis identificat, tu parles l'espanyol i agafes com a identitat l'idioma que tu parles. (...) No sé, jo una mica andorrà, una mica portuguès. La major part em sento portuguès perquè tota la meva família és portuguesa però clar, has nascut a Andorra... i espanyol... [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Jo no em sento gens espanyola.. No sé, andorrana i portuguesa perquè allà sóc andorrana i aquí sóc portuguesa, no sé. És que aquí al "cole" és com si fos portuguesa i allà sóc l'andorrana i jo tinc nacionalitat andorrana. [G6/P7(D-16-A-SE-E)]

De tot, però en especial espanyol. Jo abans de petit pensava en portuguès i ara ja penso en espanyol i per això em sento espanyol potser. [G6/P5(H-16-P-SE-E)]

Andorrana perquè he nascut aquí. [G6/P6(D-16-A-SF-E)]

Jo he nascut aquí, a Andorra, però em sento espanyola. [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

No sé..., les dos coses... sí, és que depèn... Sí és que jo em sento andorrana, sí, perquè he nascut aquí i no sé... i el meu àmbit social sempre ha estat aquí... de tota la vida... però també hi ha la meva família... que em fa sentir espanyola... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Entre els joves que fa menys temps que viuen a Andorra, podem dir que destaca un sentiment de pertinença al lloc on han nascut.

Yo, portuguesa, eso fijo. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Portuguès, lo que soy. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Jo, és que ja una mica de tot, perquè... Andorrà, perquè ja tants anys que porto aquí, espanyol, he estudiant sempre en un sistema espanyol, i portuguès perquè he nascut allà, saps? [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

És el lloc de naixement, em sento portuguès perquè és on he nascut.
[G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Jo he estat més temps a Portugal que aquí, a Andorra. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Jo he nascut a Portugal però fa tant temps que estem aquí que ens sentim andorrans. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Sí, i el fet de portar molt temps en un país. Jo estic bé a Andorra, però clar, em sento portuguesa, però ara jo ja tinc més amics aquí, a Andorra, que a Portugal. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Yo no creo que me queda aquí mucho, y no me sentiré andorrana.
[G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Jo porto 7 anys vivint aquí i em sento francesa, i andorrana per res.
[G4/P1 (D-17-F-SF-E)].

Com hem vist, hi ha joves que tot i no haver nascut a Andorra se senten andorrans. En l'estudi sobre immigració a Andorra²⁴ també es va constatar el que M. Gordon²⁵ fa referència al fenomen d'assimilació d'identificació, que és el desenvolupament del sentit de pertinença a la societat receptora. Segons dades de l'estudi, entre la població immigrant no nascuda a Andorra un 31% se sentien andorrans; un 35% dels quals eren catalans i un 14%, de la resta de l'Estat espanyol (un 13% eren andalusos). D'aquesta manera s'arribava a la conclusió que els immigrants que més senten que Andorra és el seu país són espanyols, segurament per la proximitat cultural i potser pel fet que són el col·lectiu amb més anys de residència.

Podríem pensar que, per exemple, en el cas de les noves generacions de fills de portuguesos o entre els joves arribats de petits, el sentiment de sentir-se andorrà, que ja hem trobat que es dona, augmentarà a mesura que aquest col·lectiu o les seves famílies faci més anys que viu al Principat.

---

²⁴ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

²⁵ Gordon, M. *Assimilations in American Life*. Nova York: Oxford University Press, 1964

En relació amb les respostes que ens han donat, els preguntem quins creuen que són els elements que configuren en particular la identitat andorrana. Podem agrupar els diversos aspectes que els joves han expressat en les següents opcions no contradictòries, sinó més aviat complementàries, ja que apareixen de forma reiterativa i conjunta en els grups.

- a) Haver nascut a Andorra o fer temps que hi vius i per tant, tenir-hi la vida social i laboral. Aquest és un aspecte que l'han expressat molts joves dels diversos grups de discussió.
- b) Tenir antecedents familiars a Andorra. En aquest cas, els joves que han expressat aquesta idea remarquen la importància dels cognoms.
- c) Sentir que la gent o el país t'aprecia i t'acull. Aquesta ha estat una opinió especialment expressada per joves d'origen espanyol i portuguès, independentment de quina sigui la seva llengua d'ús habitual, que veiem que pot ser català, espanyol o portuguès. Tot i així, a partir dels grups no podem trobar una relació directa entre els dos aspectes.
- d) Que el país t'agradi, i et sentis identificat o de gust amb la seva cultura, tradicions, llengua, paisatge... Aquests elements que posen l'accent en les característiques més culturals d'Andorra han aparegut de forma general en tots els grups.
- e) Parlar català. Aquesta condició per sentir-se andorrà algunes vegades ha estat expressada com a element més important i gairebé imprescindible, i d'altres, com un element més d'aquesta identitat andorrana.

De forma més minoritària, entre els elements que poden configurar i, per tant, crear el sentiment identitari andorrà, trobem també el fet de tenir la nacionalitat andorrana o tenir una bona capacitat adquisitiva.

La construcció de la identitat andorrana, com apuntaven Dolors Comas i Joan Josep Pujades,²⁶ ha estat i continua sent un procés complex condicionat per les

---

²⁶ Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J. J.: Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals. Barcelona: Alta Fulla, 1997.

especials característiques econòmiques, socials, demogràfiques, polítiques i lingüístiques d'un país fronterer.

Per aquests autors, i tenint en compte que una identitat es defineix a partir d'un joc d'inclusió i exclusió que marca una línia divisòria entre el "nosaltres" i l'"ells",²⁷ els elements que marcarien el sentiment de pertinença andorrà són:

- la terra o el territori
- la història passada del Principat
- la sang o la pertinença a les nissagues andorranes
- la llengua pròpia i oficial del país
- el caràcter de la gent fruit de l'acumulació històrica

En aquest sentit es marcaria una clara línia entre els andorrans i els forans o immigrants, que en molts casos no podran tenir mai alguns d'aquests elements.

Si a aquesta complexa construcció d'una identitat col·lectiva hi sumem l'existència de com a mínim dos visions de la integració a Andorra: la de caràcter més "oficial" on el català té un pes bàsic, i la que es basa més en una interacció i readaptació contínues de diverses identitats en un país que és de naturalesa plural, el procés de desenvolupament d'un sentiment de pertinença a Andorra es converteix, si és possible, en un fenomen encara més complex en què intervenen molts elements diferents.

Tot i així, hi ha una sèrie d'elements que sembla que són popularment acceptats com a bàsics i constructors de la identitat andorrana i que alhora serveixen com a mesura per valorar la integració o la no-integració dels nousvinguts. Entre aquests elements trobaríem el fet de parlar català, viure i/o treballar de forma permanent al Principat, adaptar-se als costums andorranos... Aquests elements, com ja hem comentat anteriorment, tenen una acceptació popular molt elevada.²⁸

---

²⁷ Podem consultar de manera més teòrica la construcció d'identitat en els primers capítols del treball.

²⁸ Aquests elements estan desenvolupats a la primera part del treball.

Tornant als comentaris fets pels joves sobre quins serien els punts distintius de la identitat andorrana, veiem, doncs, una coincidència destacable als resultats d'aquests altres estudis que hem comentat. Com a exemple d'alguns dels discursos dels joves, trobem:

Jo, per mi ser andorrà és el passaport. Jo tinc el passaport andorrà i per això sóc andorrà, però si jo tingués que decidir, jo seria espanyol. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

(...) Venir a Andorra no vol dir ser andorrà. Jo sóc andorrà perquè he nascut a Andorra. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

Tu pots sentir-te lo que sigui i posar en el teu passaport missa, que tu diràs lo que et sentis... Si és andorrà, estimaràs la cultura d'Andorra, estimaràs el país... [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

No sé, aprendre català una mica. [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

Jo crec que el català per sentir-se andorrà, no... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Un andorrà es defineix, "bueno", és una persona que aprecia el seu país, que compleix les lleis d'aquell país, que valora les seves tradicions, "bueno", cultura en general i que promou la llengua... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Jo crec que el pes recau en la família... i també on has nascut, però és que hi ha gent que no ha nascut aquí i se sent andorrana... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Doncs que porta aquí des de petit i li agrada Andorra... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

La gent... no sé... (rialles)... és molt diferent la gent que és d'Andorra... Per exemple, jo quan vaig a Andalusia... la gent d'allà és molt, molt, molt diferent a la d'aquí... és que és una altra cultura... El fet que siguis acceptat per andorrans de veritat... també influeix molt..., no sé. [G5/P7(D-17-E-SE-E).]

El cognom ho diu. Aquest és andorrà i res més, malgrat hagi nascut aquí. Sempre això predomina. [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

Depèn l'andorrans que se sentin els pares. Depèn si els pares se senten espanyols, perquè inculcaran una cultura més espanyola. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Depèn de cada persona, dels anys que portis aquí vivint, treballant i si et trobes bé, hi ha persones que volen tornar al seu poble. Un amic portuguès, que desitja fer-se andorrà, i d'altres que només volen la seva nacionalitat portuguesa, depèn de com t'adaptis. [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

Depèn de la persona com s'adapti i si li agrada el país. Si li agrada, bé, si no, no s'adaptarà. Jo em sento bé aquí, però em sento millor a Espanya. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Si tens diners, si has fet aquí una empresa, si tens quelcom d'Andorra, aleshores et sents del país. Si tens aquí quelcom. Si no, tornes al país. Això fan els portuguesos. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Néixer aquí, tenir calés, molts calés... [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

Si, néixer aquí, una estabilitat i després el català. [G1/P4(H-18-ASA-E)]

El lloc on neixes i quan estàs en un altre país i hi estàs molts anys, que se t'estimi... És que no sé com explicar-ho, saps? Que se t'valori, que se t'estimi... Sí. I saps? És que aquí, tu li preguntes a un andorrà per un portuguès: "Ah! Això, que se'n tornin!" Saps? La majoria, no es pot dir tothom, però això passa, saps? Molta de la gent que està aquí, jo crec que no se sent estimada pel país, saps? No... [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Jo crec que el que és molt important per sentir-se andorrà sent de fora, és això, que t'acullin bé, que t'estimin socialment, saps? [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

I la forma com et reben a Andorra, com et tracten. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Si els pares són andorrans o catalans. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

*Tenir les tradicions d'aquí i l'amor a la pàtria on has nascut.
[G6/P3(H-16-A-SF-E)]*

A continuació preguntem de manera directa, ja que veiem que ha aparegut entre els elements que els joves consideren que formen part de la identitat andorrana, quin creuen que és el paper del català o el pes que té dins la identitat andorrana i la seva configuració. En aquest cas, no podem parlar d'una resposta unànime sobre el paper del català en la identitat andorrana, sinó de divergències. D'una banda, trobem joves que consideren que el català és un element bàsic i indeslligable de la identitat dels andorrans. Però, d'altra banda, trobem joves que manifesten els seus dubtes sobre el pes real del català dins d'aquesta identitat, ja que consideren que no és un element tan bàsic. Aquests joves posen l'exemple de persones que se senten andorranes i no parlen català, o bé de persones que parlen català de manera molt habitual i no es defineixen com a andorranes. Finalment, també trobem joves que manifesten que el català té poc o molt poc a veure amb el fet de sentir-se andorrà.

Tenint en compte aquestes divergències, podem tornar a la hipòtesi de la coexistència de dues visons en certa manera confrontades del sentiment d'identitat a Andorra. Com hem comentat, una partiria del català com a element bàsic en aquesta identificació i coincidiria amb un discurs assimilacionista de la integració dels immigrants, i l'altra es basaria més en elements d'interacció constant entre una població andorrana caracteritzada per la seva pluralitat nacional i lingüística.

Aquestes posicions, en cert sentit oposades, són manifestades per joves de diversos grups de discussió, i com a conseqüència, no podem parlar de cap relació entre l'origen lingüístic dels participants i l'opinió expressada en aquesta pregunta.

Si et vols sentir d'un lloc... per exemple, jo em vull sentir...marroquí, això, tengo que dominar el idioma. No puc dir, va, sóc marroquí i no ser ni parlar l'idioma. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Jo conec senyors que porten molts anys aquí i se senten d'aquí i no parlen català. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Mira, entre nosaltres parlem català i no ens sentim andorrans.
[G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

No, a veure, jo parlo el català, però no és perquè em senti andorrà.
[G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Jo parlo portuguès amb el meu pare, i no em sento portuguesa.
[G2/P1(D-16-A-SA-E)]

No sé, ara a Portugal tenim la mania de parlar anglès també. Està de moda parlar anglès, i no et diuen que són anglesos. “Vale”, hi ha la moda que es parla molt anglès, que s’estudia molt anglès, “vale”. Aquí, doncs, lo mateix, parlem el català i l’espanyol, jo perquè parli l’espanyol, no em sentiré espanyol. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Yo creo que es imposible, que no hables català y seas andorrana.
[G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Sí que et pots sentir andorrà sense parlar el català, pels anys que portes aquí, al país. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

No cal conèixer el català per sentir-se andorrà. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Fijo! Si ets sents andorrà utilitzes el català. [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

El català indica una cultura, parlar la llengua d’una altra cultura et diferencia, no fa que et sentis tan forà. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Va lligat, si et sents andorrà, la llengua té un altre valor; és important per tu. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

Jo no sé, jo considero que una persona andorrana és una persona que parla el català (...). El català és imprescindible si et vols sentir d’aquí. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

En aquestes últimes preguntes, entre els joves apareix de manera repetida el concepte de cultura andorrana. Aprofitem per preguntar com defineixen o quina idea tenen de com és la cultura andorrana.

La cultura andorrana apareix descrita a partir de dos visions que sembla que co-existeixen en els discursos socialment dominants d'aquest joves, i que podria ser un reflex del que podríem trobar a la societat andorrana. D'una banda, trobem una cultura andorrana com a sinònim de barreja entre elements originals d'Andorra i altres elements de cultures pròximes com la catalana, i en menys mesura l'espanyola. També trobem una definició de cultura andorrana amb trets distintius propis, amb una identitat o cos particular, independent de la cultura catalana, francesa o espanyola. Aquestes dos visions reafirmen la complexitat que trobem a Andorra pel que fa a la relació entre integració, identitat, llengua i cultura andorranes.

Per mi, la cultura andorrana és una barreja. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

És que Andorra és una barreja de cultures. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Sí, és la història andorrana, és d'Espanya, de França i clar, és un... "Bueno" a Andorra, Espanya i França han tingut molta influència. Una mescla, en part pròpia però també ha tingut petites parts, "bueno", jo no diria que és una mescla. Han aprofitat aquests dos països. [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

Pues no, jo crec que la cultura andorrana té arrels andorranes i influències minoritàries dels països. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

El punt de partida és l'andorrà però, "claro", al tindre copríncep pels dos cantons, pues "bueno". [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Una barreja, pero tampoco no se ve mucho la cultura andorrana... [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

Ja, però jo crec que hi ha trets molt andorrans i no tenen res a veure ni amb França ni Espanya... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

(No és el mateix la cultura andorrana que la catalana...) Perquè hi ha una cultura catalana... Nosaltres no tenim les mateixes festes ni res de tot això... Andorra hem agafat el català però ja està, no hem agafat la cultura catalana... [G5/P5 (D-17-A-SF-E)]

Jo ho veig molt diferent, som molt diferents... sí. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Jo (la cultura andorrana) la veig com a Catalunya més que Espanya.

[G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Sí, s'assembla més a Catalunya. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Per continuar amb la temàtica de la identificació dels joves, ara els preguntem com defineixen o entenen el concepte de nacionalitat i si aquest concepte està molt lligat a la identitat o bé parlem de dos realitats molt diferents.

Podem dir clarament que entre els joves dels grups de discussió hi ha una visió clarament diferenciada del que és la identitat d'una persona i el que és la nacionalitat. La identitat la relacionen a sentiments de pertinença i elements definidors de la persona, mentre que la nacionalitat té un caràcter pràctic i bàsicament instrumental, que poc té a veure amb la manera com se sent l'individu.

Identitat seria el que tu et sents i la nacionalitat, el que hi ha. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Lo que sents depèn de tu. [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

Identitat, el que sentis; nacionalitat, el que hi ha escrit. La nacionalitat és lo més important. La necessites per treballar. Sentir-se andorrà ja depèn de la persona. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Pels temes laborals és millor tenir la nacionalitat, tot és més fàcil amb la nacionalitat i després, el sentir-se ja depèn d'on ets tu... [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Doncs per mi lo més important és sentir-se andorrà... Tenir la nacionalitat andorrana no és tant important, els papers és evident que faciliten molt, però conec gent espanyola que mai s'ha fet andorrana i és millor que alguns andorrans, se senten més andorrans i tot. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

Jo em sento més espanyol i tinc papers andorrans. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Home, hi ha molta gent que té la nacionalitat andorrana i no se sent andorrà o no parla el català. Així que hi ha el sentiment de sentir-se realment andorrà o la nacionalitat. La nacionalitat és el passaport. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Aquesta visió pràctica o instrumental que els joves dels grups han associat a tenir la nacionalitat andorrana coincideix amb els resultats obtinguts en l'estudi *La immigració a Andorra* (2004).³⁰ Segons aquest estudi, entre els motius que es consideraven més importants pel fet de tenir la nacionalitat andorrana, hi havia la possibilitat d'accedir a determinats llocs de treball i d'exercir determinades professions (40% dels enquestats), consideració que suposa una motivació instrumental, ja que es destaca la funció pràctica del fet de tenir el passaport andorrà, que implica una situació de privilegi respecte als residents estrangers. També destacaven el sentit pràctic: el 19% dels enquestats consideraven important tenir la nacionalitat andorrana per tenir la possibilitat de participar en activitats comercials i econòmiques sense limitacions, i l'11% destacaven la possibilitat d'adquirir habitatges i terrenys sense les restriccions imposades als residents estrangers.³¹

També en aquest estudi es destacaven algunes respostes que relacionaven més la nacionalitat amb aspectes d'identificació amb el país. D'aquesta manera, un 36% dels enquestats consideraven important tenir la nacionalitat per poder-se sentir integrats al país, i un 13% per poder participar en la vida política a través de la possibilitat de votar els representants polítics o presentar-se com a candidats.

---

³⁰ Els resultats referents a la integració a Andorra obtinguts pel treball *La immigració a Andorra* (2004) han estat comentats anteriorment, concretament en el desenvolupament del 3r centre d'interès que hem analitzat

³¹ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

Finalment, un 7% dels enquestats en aquest estudi no considerava important cap motiu en especial pel fet de tenir la nacionalitat andorrana, i aproximadament un 4% ho considerava important per aconseguir la igualtat de drets entre la població o per tenir més avantatges en general.

Podríem considerar com a hipòtesis que el fet que els joves dels grups no hagin esmentat la visió més simbòlica d'identificació i/o integració al país a partir de tenir la nacionalitat es deu a la consciència que tenen de les dificultats que suposa arribar a tenir la nacionalitat per als immigrants, o bé perquè en el seu cas aquest tema es redueix a un tràmit burocràtic quan tenen 18 anys que els fa triar entre la nacionalitat d'origen i l'andorrana. O bé perquè han vist a partir de l'experiència dels seus pares o coneguts que el fet d'esperar la nacionalitat no canviava la seva integració o no-integració a Andorra, i que eren dos coses deslligades.

Davant d'aquesta opinió general que identifica la nacionalitat amb aspectes pràctics i instrumentals i la deslliga d'elements identitaris, preguntem als joves quins avantatges i desavantatges creuen que té tenir la nacionalitat andorrana en els seu cas particular.

Tenir la nacionalitat andorrana per als joves comporta fonamentalment facilitats per poder treballar a Andorra i tenir drets polítics i socials. El desavantatge recau en el fet que no es tracta d'un passaport amb valor fora d'Andorra, ja que aquesta nacionalitat no pertany a la Unió Europea, i per tant, no facilita la mobilitat fora del Principat. Un altre desavantatge lligat al fet de tenir la nacionalitat andorrana és que comporta haver d'esperar molts anys a poder-la obtenir i haver de renunciar a la nacionalitat originària.

Pel treball... [G5/P6(D-16- EiA-SE-E)]

Aquí Andorra... sobretot el dret a vot... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

El desavantatge és que no ets europeu, que fora d'Andorra no et serveix... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Si has d'estar molts anys és important tenir la nacionalitat andorrana. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Tens més drets. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Para el trabajo, sobre todo si tienes estudios, si eres catalán, andorrano... mejor [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Jo sí. Jo miro per mi, perquè estic fent la perruqueria, però si vull posar una empresa per a mi, he de tenir la nacionalitat andorrana per millorar. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Sí, però una cosa que... jo no em faig andorrà, perquè "bueno" jo ara estic estudiant, i si algun dia he d'anar a fora... Si vull agafar l'andorrana, he de renunciar a la meua i clar... [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Jo vaig renunciar a la portuguesa. Perquè jo tinc expectatives de quedar-me aquí, i d'agafar treball d'estil Govern, Comú... d'administratiu, i clar... [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

L'ideal seria poder tenir les dos, perquè després si te'n vas a un altre país sent portuguès tens més possibilitats que sent andorrà. Seria una mica hipotètic, però si Andorra fos de la Unió Europea no m'importaria renunciar a la portuguesa i agafar l'andorrana, perquè després em serviria igual, però és que si me'n vaig, em fa més falta la portuguesa" [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

El problema és que per demanar la nacionalitat andorrana has d'estar molts anys, aquí està el gran problema. [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

Imagina't, has d'estar 20 anys per aconseguir els papers. Trobo que és molt. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Tenir la nacionalitat andorrana és tenir més oportunitats. Tu et presentes en un lloc amb el DNI portuguès i presentes una altra persona amb el DNI d'Andorra i tiren més per la persona que està nacionalitzada al Principat. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Sí, però... és que renunciar a la nacionalitat dels teus pares a mi me sabria mal... [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Deixant de banda els avantatges i desavantatges que comporta tenir una nacionalitat o una altra, preguntem als joves amb quina nacionalitat preferirien quedar-se si poguessin triar. Veiem que les respostes tendeixen al dubte, relacionat amb el que acabin fent laboralment o on acabin vivint. Altres joves manifesten que es volen quedar amb la nacionalitat que coincideix amb el seu sentiment identitari.

També veiem que uns quants joves destaquen que el que més bé els aniria i també el que més els agradaria és poder tenir les dos nacionalitats (sigui andorrana i portuguesa, o francesa i andorrana...) sense haver de renunciar a la nacionalitat d'origen dels pares, o aquella amb la qual d'una manera o altra identifiquen part de la seva identitat encara que visquin a Andorra.

Jo, per exemple, normalment tinc l'andorrana i la francesa però la francesa no la vull. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Jo renunciaré a la francesa perquè... em sento d'aquí. [G4/P2 (D-16-F-SA-E)]

Depèn de si vull fer la meua vida aquí o a Espanya... [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Jo espanyola ... perquè em sento espanyola... [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Però és el que diu el meu pare... ell porta 30 anys aquí i diu "jo no rebutjaré la meua nacionalitat espanyola per agafar l'andorrana", no... És que és el fet que et fan de rebutjar i renunciar... i no... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Depèn de les expectatives. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Lo ideal seria poder tenir les dos. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

A continuació plantejem als joves què creuen què és més important, obtenir la nacionalitat o desenvolupar un sentiment identitari andorrà per una persona que arriba a Andorra. En aquest cas també veiem que els joves mostren diverses opinions, ja que, per una banda, pensen que per a un immigrant és fonamental

poder tenir la nacionalitat pels avantatges pràctics que comporta (laborals, socials, polítics...), però que sentir-se andorrà li facilitarà l'adaptació al país i la "integració". D'altra banda, però, alguns joves consideren que una persona que ve a treballar a Andorra no necessàriament s'ha de sentir del país si no pretén quedar-s'hi per sempre.

Les opinions expressades pels joves posen sobre la taula un debat molt important i cada vegada més d'actualitat en el context europeu: els drets polítics i la integració dels immigrants. Aquest debat se centra en la manera com es pot compaginar o fins i tot entendre la integració que es demana als immigrants en un país sense que se'ls atorgui una autèntica integració política que els iguali en drets i deures a la resta dels ciutadans.

El procés d'integració d'un individu a la societat receptora consisteix en diversos estadis.³² La integració ocupacional és el primer procés d'integració que assoleix l'immigrant, i es produeix quan penetra en l'estructura ocupacional del país receptor. En aquest sentit, les dificultats legislatives i administratives, i la seva limitació temporal, són el principal obstacle per assolir la integració.

Un segon procés d'integració és el sociocultural, que s'ha d'entendre com una unió de la diversitat i no com una uniformització. És a dir, no hauria de pressuposar la renúncia per part de l'immigrant de la seva identitat cultural d'origen. Per assolir aquesta unió hi ha una sèrie de passos que cal seguir: la persona immigrant, a mesura que s'introdueix en l'estructura social a través de l'estructura ocupacional, accepta els símbols, els costums, les tradicions i les institucions de la societat d'acollida, i també els elements culturals, com ara la llengua.³³ No s'ha d'entendre aquesta integració tan sols com un procés d'assimilació lingüística i d'imitació de trets culturals dels receptors, sinó que cal entendre-la en un sentit ampli.

El tercer procés d'integració és la integració política, definida per indicadors com la preferència per opcions sindicals, la identificació política, la conducta electoral i el dret a vot, que es considera la culminació del reconeixement for-

---

³² Sobre les limitacions que comporta el fet de no tenir la nacionalitat andorrana així com els requisits per tenir-la, en parlem en la primera part d'aquest treball.

³³ Solé, C.: *La integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña*. Madrid. CIS, 1981

mal que forma part de la societat. És a dir, per arribar a l'autoidentificació amb la cultura i amb la nació cal poder garantir a l'immigrant el procés d'integració política. En el cas d'Andorra, la integració plena, en aquest sentit, només pot tenir lloc després de molts anys de residència, i amb la particularitat que el nombre d'immigrants supera àmpliament el d'autòctons i, per tant, només una minoria de població andorrana té tots els drets.

Una opinió que ha estat reiterada en diversos grups és la dificultat que comporta per una persona no andorrana arribar-se a sentir com a tal, ja sigui perquè no li interessa, perquè pot continuar vivint com al seu país d'origen (amb la llengua materna, amb compatriotes...), o bé per les reticències d'alguna part de la població.

Finalment, podem destacar els joves que vinculen el fet de tenir la nacionalitat a aspectes pràctics, però que destaquen la importància que part de la societat andorrana dóna al fet que la gent que arriba adopti la cultura, la llengua i el sentiment identitari andorrà. Un cop més trobaríem en aquests comentaris la difícil relació que es produeix entre identitat col·lectiva o sentiment de pertinença i llengua a Andorra.

És que si arriba una persona aquí, es pot sentir de tot. És que si tothom fos andorrà i tingués identitat andorrana, seria molt fàcil però clar, aquí al "cole" hi ha gent que parla castellà, depèn amb qui et relacionis. Jo crec que una persona que arriba al país és molt difícil sentir-se andorrà... és difícil sentir-se andorrà. I més a la nostra edat, no hi ha molta gent que se senti així. Suposo que és més la gent gran que viu aquí i tal. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

És que has de viure bastants anys aquí per sentir-te andorrà. No pots arribar aquí dir "guai", em sento andorrà". Amb el passaport i li serà més fàcil trobar feina. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

(...) Sí és difícil sentir-se andorrà per la multitud de cultures. Si ets francès, continuaràs anant amb els francesos i és això, com que hi ha moltes cultures, cadascú anirà amb la que més s'assembla a la seva i això fa que sigui difícil sentir-se andorrà. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Per treball el passaport i per la societat parlar català i sentir-se andorrà. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Conec gent que arriba, i al veure que han d'estar aquí 20 o 25 anys per tenir la nacionalitat s'espanta molt, [G1/P3(D-16-A-SA-E)]

Però també hi ha gent que ve a treballar, no a quedar-se. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Per mi, sentir-se andorrà és més important per la integració. Perquè almenys demostra que ha estat bé aquí, i l'han acollit bé a Andorra, i tot, i que ha estat a gust a Andorra. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Sí, però la teva integració depèn de com et vulguis integrar tu mateix, perquè és lo que passa. Jo lo que més conec són portuguesos, no? Arriben aquí, i s'ajunten amb portuguesos, saps? No busquen conèixer una mica de tot. "Aquesta gent és portuguesa, jo els entenc, és la meua cultura, i em quedo amb ells." I ja està, i no busquen ser una mica més oberts de mires. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

La nacionalitat, perquè per molt que et sentis andorrà, a l'hora de treballar potser no tens tants privilegis com tenim els que tenim la nacionalitat. [G5/P5 (D-17-A-SF-E)]

Els sentiments són de cada un, lo més important és si véns aquí tenir la nacionalitat per poder treballar i ja està... Perquè aquí la gent... si va a Andorra és per treballar i després agafar les quatre coses i anar-se'n... perquè aquí a Andorra es viu per treballar... perquè... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Jo penso que per integrar-se a Andorra una persona és millor sentir-se andorrà. [G6/P6(D-16-A-SF-E)]

Doncs, jo crec sincerament que mai em sentiré andorrana de "pura cepa". I és que una persona que no sigui d'aquí mai arribaria a sentir-se andorrà. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Interessar-se per la cultura seria una cosa, ara sentir-se andorrà és una altra cosa. Per què vol sentir-te andorrà?. Interessar-se per la cultura que té, intentar aprendre tot d'Andorra, adaptar-se, una altra cosa és voler sentir-se andorrà, és com si un andorrà va a Espanya o si va a Portugal, per què es vol sentir portuguès? [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Per acabar aquest bloc temàtic, i tenint en compte la complexitat que els joves manifesten a través dels seus discursos de tot el que està relacionat amb els processos identitaris, el pes de l'origen lingüísticonacional, la immigració, la necessitat de sentir-se andorrà o no sentir-se'n, les dificultats manifestades per alguns en temes "d'integració identitària."..., proposem una última pregunta. En aquest cas ens interessa saber com veuen per al funcionament d'Andorra el fet que hi convisquin persones amb nacionalitat i sentiments identitaris diversos.

Entre els discursos dels joves, podem trobar conseqüències de caràcter positiu, com la riquesa cultural, els beneficis econòmics, la possibilitat d'aprendre llengües... Però els joves destaquen, també, i de forma reiterada en els diversos grups de discussió, que el fet que hi hagi tantes nacionalitats i identitats pot provocar o provoca conseqüències negatives, com ara que la cultura andorrana i la llengua se'n ressentin i especialment que apareguin conflictes entre grups nacionals diferents. Altres aspectes negatius serien la possible imposició de cultures externes, el fet que individus de nacionalitats diferents de l'andorrana no s'adaptin al país, la discriminació cap a determinats col·lectius a causa de la generalització d'estereotips o prejudicis...

Així, doncs, podem afirmar que pels joves dels grups de discussió, el fet que a Andorra hi convisquin col·lectius amb nacionalitats i identitats diferents, té efectes positius i negatius per al funcionament del país i l'estat de la seva cultura.

És positiu... coneixes altres cultures... la manera de ser de cada país, ho veus... [G5/P3(D-16-E-SE-E)]

Però pot fer que es perdi el català... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

A part de que es perdi el català, a sobre que t'imposin a sobre la cultura dels que vénen... Hi ha conflictes... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Pel turisme va bé i Andorra és un país petit i que vingui gent també va bé... perquè no hi ha molts andorrans. [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Jo crec que, aviam, que no és una cosa dolenta, no discriminaré a ningú, no però donat el cas d'aquesta persona que arriba a Andorra, és un inconvenient, perquè, jo crec que el català i la nacionalitat andorrana està en decadència, no? Si la volem conservar, no podem potenciar totes les cultures i ho ha d'aprendre tothom. No, perquè nosaltres, si ho valorem molt bé, no li donarem importància a la cultura andorrana i llavors ho deixarem a part. No, que jo no trobo que estigui malament perquè segurament si només hi haguessin andorrans aquí a Andorra seria avorrit. Si hi ha una mica de diversitat "pues" està bé però sense abusar... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Estic d'acord amb lo que hi ha... Mejor hablo en castellano... yo no he escogido vivir en Andorra. Así que... hay gente que viene a Andorra porque le gusta el país y tal pero hay gente que va por razones económicas o porque sí, yo he tenido que seguir a mis padres. Es por eso que hay mucha gente en Andorra. Yo pienso igual que tú, mejor menos gente de tantos países, eso no es bueno para los andorranos y por su cultura para los andorranos. Aquí hay una cultura andorrana... Hay tantos extranjeros que la cultura andorrana tira para abajo... [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

Jo penso que enriqueix el país, potser per la cultura catalana, no, perquè es barregen molt, però per lo demás sí. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Andorra funciona amb immigrants. Penso que la cultura andorrana es això, la barreja, és el que hi ha. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

És negatiu pels conflictes que puguin crear amb la gent tancada. Molta gent no accepta i veuen els immigrants com invasors. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Hi ha bastants conflictes, eh? [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

Els problemes de convivència és gent que no té cultura i que no té

prou criteri per jutjar una persona per la seva nacionalitat, pel seu accent, trobo que és una estupidesa. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

I dels que no s'adapten... [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

El que jo crec que passa a Andorra és el que tu deies abans dels sentiments, saps? I entre ells... Quan hi ha un sentiment dividit, que uns se senten així i els altres... I en comptes d'estar tots units, entre ells es distancien i busquen els interessos d'aquests grups, en comptes dels col·lectius. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Jo crec que és bona perquè la gent conegui més el país, es desenvolupi més amb més cultures diferents. I també hi ha una altra dolenta, hi ha gent bona però hi ha molta gent que ve que busca problemes, tant portuguesos, com espanyols com qualsevol cosa, jo no vull discriminar a ningú, no? Però sempre hi ha la part dolenta de la gent que ve i arma problemes, aquesta és la dolenta. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Sí, però també hi ha una altra de dolenta que hagi tant conflicte, no t'adaptes a totes ni estàs conforme amb totes (les nacionalitats), hi ha la discriminació. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

En l'estudi sobre la immigració a Andorra fet pel CRES³⁴ també es va analitzar quina era l'opinió de la població respecte el que representava la immigració per a Andorra i quines conseqüències creien que comportava en els àmbits econòmic, laboral, social, lingüístic i cultural.

Segons les conclusions d'aquest estudi, la població considerava, com també hem vist en alguns dels discursos dels joves, que la immigració era positiva i necessària en l'àmbit econòmic, ja que un 93% dels enquestats estaven d'acord que els immigrants havien fet possible el desenvolupament econòmic d'Andorra i que eren necessaris per al funcionament de l'economia andorrana.

---

³⁴ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

D'altra banda, un 70% també estaven d'acord que la població immigrant ocupa llocs de treball que la població autòctona no vol.

Pel que fa, també, al món laboral, un 47% dels enquestats pensaven que la influència de molts immigrants, tot i no compatir pels mateixos llocs de treball que la població autòctona, podia fer baixar el nivell salarial; davant d'un 44% que no es mostraven d'acord amb aquesta afirmació. Entre el 47% que mostren certa preocupació per una possible davallada dels salaris, destacaven les persones d'origen espanyol i portuguès, possiblement perquè aquesta part de la població poden veure l'afluència de nous immigrants com un perill de reducció dels seu estatus ja que els perceben com a competència directa.

Pel que fa a les perspectives futures del mercat ocupacional andorrà, un 49% de la població no creia que l'arribada de més immigrants pogués dificultar en un futur l'accés al treball dels andorrans i residents. D'aquesta manera, tot i no ser un percentatge elevat, una part de la població, la de més edat i amb nivells més baixos d'estudis, considerava que la immigració perjudicaria la situació laboral de la població autòctona i resident.

La preocupació per la possibilitat que l'augment de la immigració afavoreixi la conflictivitat social ha estat també un tema representat entre els discursos dels joves, és una possibilitat que en el cas de l'estudi d'immigració es calculava en un percentatge del 54%.

Com ja hem comentat en apartats anteriors, entre alguns hem pogut detectar un discurs que associa de manera més o menys directa l'arribada de la immigració a una pèrdua de la llengua catalana. Aquesta possibilitat, en el cas de l'estudi al qual fem referència, era afirmada per un 42% de la població, especialment entre la població més gran de 60 anys, per contra d'una majoria del 54% que no hi estan d'acord.

Finalment, en l'enquesta efectuada pel CRES es preguntava a la població si consideraven que els immigrants representaven un enriquiment de la cultura andorrana o bé una pèrdua de la identitat pròpia del país. Una majoria pròxima al 70% considerava que el fet de conviure amb persones procedents de llocs diferents és un element positiu per a la cultura del país. Aquesta afirmació coincidiria amb una part important de les opinions que han manifestat joves dels grups de discussió en diverses ocasions.

Centre d'interès núm. 6: relació entre grups nacionals i lingüístics diferents

6.1. OBJECTIUS

En aquest apartat tenim els objectius següents:

- observar com els joves s'interelacionen amb joves d'altres grups lingüísticonacionals;
- observar si hi ha diferències en aquesta interrelació dins i fora de l'àmbit escolar.

6.2. HIPÒTESIS RELACIONALS

Les hipòtesis relacionades amb els objectius que tenim en aquest apartat són:

- que en el context social andorrà es produeix una interrelació entre les representacions socials dels grups lingüístics, la representació social de la pròpia cultura identitària i les representacions socials dels usos lingüístics de cada llengua;
- que la segmentació o la divisió interna de la societat andorrana s'exporta o es desplaça a les relacions quotidianes entre els joves de diversos grups lingüístics o nacionals;
- que a l'escola les relacions multinacionals o multilingüístiques es viuen de manera molt més natural com a conseqüència directa de la convivència entre alumnes i professors;
- que fora de l'escola, i especialment al món laboral, els grups nacionals estan molt més separats i jerarquitzats, especialment pel que fa a la seva posició socioocupacional, i no tant per la diversitat lingüística o la segmentació jurídica-política.

6.3. ANÀLISI TEMÀTICA

A partir dels objectius i les hipòtesis que fan referència a la relació entre joves de grups lingüísticonacionals diferents, comencem aquest bloc demanant-los que ens expliquin com viuen aquesta convivència a l'escola.

Abans, però, hem de tenir en compte la distribució per nacionalitat dels escolars en els diversos sistemes educatius:

Sistema educatiu	Andorrana	Espanyola	Francesa	Portuguesa
S. E. andorrà	25,7%	17,9%	?	6,1%
S. E. espanyol	14%	26,4%	?	32,7%
S. E. francès	35,8%	30,7%	92%	51%
Esc. congregacionals	24,5%	25%	8%	10,2%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Servei de Política Lingüística (2002)³⁵

Com ja hem comentat anteriorment i segons aquestes dades, entre els escolars francesos trobem una gran majoria (92%) al sistema francès. Entre els espanyols trobem també certa preferència per l'escola francesa, amb un percentatge pròxim al 31%, però es reparteixen també entre el sistema espanyol (26,4%), les escoles congregacionals (25%) i en menor nombre, el sistema andorrà (17,9%). Els escolars portuguesos opten principalment per l'escola francesa, on n'hi ha el 51%; i l'espanyola, amb un percentatge del 32,7%. Finalment, entre els escolars andorrans trobem una distribució més repartida entre els sistemes educatius, amb un 35,8 % a la francesa, un 25,7% a l'andorrana, un 24,5% a les escoles congregacionals i un 14% al sistema espanyol.

En línies generals, podem dir que els joves dels grups manifesten que a l'escola aquesta convivència es viu de manera correcta, ja que estan acostumats a conviure dins d'aquest àmbit durant un període llarg de temps, amb altres companys de procedència i llengua diverses. Tot i així, reconeixen que es produeixen baralles o conflictes entre alguns grups, ressalten que tenen la sensació que abans no n'hi havia tants. També consideren que dins l'escola molts joves acaben fent grups i s'interrelacionen amb gent del seu mateix origen.

---

³⁵ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

Podríem pensar que aquesta interrelació entre joves del mateix origen podria explicar-se en part pel tipus de distribució dels escolars per nacionalitat en els diversos sistemes educatius.

D'altra banda, alguns dels joves reconeixen que els ha costat personalment l'adaptació a l'escola, ja que en un primer moment no se sentien "acceptats".

Jo quan vaig arribar tenia problemes però després ja no... [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

A l'escola és més fàcil, perquè tens una classe, i la tindràs durant un any, o dos, o depèn, i llavors dius: "Tinc interès en conèixer aquesta gent i bueno". [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Nosaltres dos vam estar al francès, i ell a l'espanyol també crec, i vam arribar a estar en una classe francesos, espanyols, portuguesos, marroquins, algerians. Teníem una diversitat molt gran, i clar si cada un era d'una nacionalitat, per nassos ens havíem de portar bé, perquè sinó seria una guerra. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Alguna baralla sí, jo actualment estic en una classe on hi ha 11 portuguesos, però la convivència és bona, som com germans, però som una classe de 12 alumnes, "bueno" jo sóc andorrà, un altre andorrà, un àrab i els altres són portuguesos, però a veure la relació és bona, fa dos anys que estem a la mateixa classe i tal, si la volem "liar", marxem de classe tots. [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

Jo al cole que estic ara, de francesos tampoc n'hi ha molts o sigui tots els meus amics són andorrans, però no sé, el cole on estava l'any passat tenia un o dos amics que eren francesos i parlava amb ells en francès de tant en quan, així en el pati però em relaciono amb tothom... m'és igual d'on siguin. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Yo hago amigos que hablan francés siempre. Siempre acabas encontrando a gente que es francesa, y que no es francesa, que habla francés. [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

Al cole hi ha molt racisme i moltes baralles, "bueno", moltes baralles, no, però molt racisme, sí. [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

Però a vegades no pots... No et deixen ells tampoc... Jo al meu cole veig que a vegades arriben sud-americans o "algo" i van directament amb el seu grup amb gent igual que ells. A vegades es tanquen... [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Però jo crec que és perquè nosaltres, nosaltres no els obrim les portes... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Es forma el grup dels andorrans, es forma el grup dels portuguesos que porten temps i es forma el grup dels portuguesos que acaben d'arribar... [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Pel que fa a la relació i la convivència entre els joves de diferent nacionalitat o llengua fora de l'escola, veiem que els participants són conscients que ja no hi ha tantes baralles o petits conflictes, però que tampoc no es dona aquesta convivència multinacional i multilingüística que trobàvem a l'escola. Creuen que fora de l'àmbit escolar la gent tendeix encara més, a anar amb persones que considera més afins. Per tant, sembla que la relació entre aquests joves fora de l'escola no és difícil, però tampoc hi ha una convivència, A excepció d'activitats d'oci i esportives, en què sí que s'interelacionen més.

Dins l'escola és més difícil (la convivència). [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

A l'escola és més difícil perquè convius més, a fora no, sempre són les mateixes persones... al "cole" les estàs veient cada dia. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Jo crec que pels prejudicis a fora del carrer, ja ni parles amb gent diferent. [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

Al col·legi pot anar i parlar amb ells i tot... però a fora jo no... conec gent així... [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

A fora la gent es separa més..., potser per por, les diferències d'ideals, cultura... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Prejudicis de tots... [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Entre gent igual que tu tens més possibilitats que t'acceptin... [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Clar, a fora no és tan fàcil. Hi ha empreses que hi ha més portuguesos... No sé. A la construcció, per exemple. Hi ha empreses de construcció, que hi ha espanyols i d'altres que hi ha portuguesos. Empreses com l'Escale, es veu clarament que la secció de portuguesos està a neteja, per exemple... o botelleria. Els espanyols estan o "panaderia" o a vídeo, i clar, es veu així, una mica més repartits, però clar, el que es fa a l'escola, és que estem a una classe tots junts, set o vuit nacionalitats diferents, i clar no "despreciem". Jo lo que no vull fer mai, és "despreciar" aquell que és del Marroc, doncs no. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Depèn de l'oci. Jo per exemple faig "skate" i allà fas molts amics i molts contactes i pel carrer sol no veus res. Depèn també del que fas, activitats, si fas bàsquet també... [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

Quan surts de festa és quan coneixes més gent... [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Per poder veure fins a quin nivell els joves dels grups de discussió es relacionen en la seva vida quotidiana amb joves de procedència diversa, els preguntem que intentin veure si el seu cercle d'amistats més íntim és més aviat homogeni o heterogeni. És a dir, si el cercle d'amics més proper està compost de gent amb característiques nacionals i lingüístiques similars o més aviat diverses.

M: Em podríeu dir si el vostre cercle més íntim d'amistats és més aviat homogeni o heterogeni pel que fa l'origen nacional o lingüístic dels vostres amics?

Espanyols i portuguesos. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Ui, jo de tot, hi ha una portuguesa, una de Cuba, una d'Uruguai, una d'Argentina, una de Guinea... [G6/P7(D-16-A-SE-E)]

Els meus amics són espanyols i catalans. [G6/P6(D-16-A-SF-E)]

Jo andorrans i espanyols, i no hi ha portuguesos. [G6/P5(H-16-P-SE-E)]

Espanyols, conec més gent espanyola. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Tinc de tot, portuguesos, andorrans, espanyols, russos, uruguaians... [G6/P3(H-16-A-SF-E)]

En el meu grup hi ha portuguesos, espanyols, francesos, argentins... [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Portuguesos i espanyols. [G2/P1(D-16-A-SA-E)]

Una miqueta de tot. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Jo, amb portuguesos. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

Andorrans, el nucli de tota la vida són andorrans, encara que de relacionar-me em relaciono amb tothom. [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

Amb espanyols i catalans, és homogeni..., però és que a mi m'és igual, els orígens, si no s'imposa ni res i veig que s'adapta bastant bé... a mi tant em fa l'origen. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

En el meu també de tot, "bueno", andorrans, catalans i espanyols. [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

Jo em relaciono amb els de l'escola que hi ha de tot, però la majoria espanyols. [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

Jo, amb catalans més que res. [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

El meu és bastant igual. [G4/P5(D-16-A-SA-E)]

Més homogeni, francesos i catalans. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Tengo la familia que es francesa. Toda la familia. Después aquí tengo el novio que es español, los amigos que es mitad francés mitad andorrà o portugués o... de todo. [G4/P1(D-17-F-SF-E)]

Francesos, andorrans i alguns portuguesos també. A rugbi tenim un grup de portuguesos i ens fem molt amics, no sé. [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

Andorrans. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Sí, andorrans. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

Després de l'anàlisi dels discursos dels joves, tot i que no podem parlar en cap cas d'elements comprovables, a partir com a mínim d'aquest estudi, sí que podem apuntar alguna tendència observada en forma d'hipòtesi. En aquest sentit creiem que és possible que el fet de conviure en l'àmbit escolar amb companys de nacionalitats i llengües diferents, fa que els joves adoptin una actitud més tolerant tant en el seu dia a dia escolar com fora d'aquest àmbit. Aquesta posició més tolerant es podria traduir en una disminució dels prejudicis i els estereotips cap a joves d'altres nacionalitats i per tant, cap a una actitud més oberta de relacionar-se amb tot tipus de joves.

D'aquesta manera és possible també que els joves que des de petits estan convivint en les aules o en activitats d'oci i esportives amb aquesta diversitat, com hem vist en alguns dels participants, un cop abandonin l'escola continuïn mantenint aquestes relacions i com a conseqüència, una actitud més oberta.

Centre d'interès núm. 7: percepcions i representacions socials dels grups de referència

7.1.OBJECTIUS

En aquest setè bloc temàtic, i molt relacionat amb l'anterior, tenim com a objectiu principal veure les percepcions i les representacions socials que els joves

i la societat andorrana té dels grups nacionals i lingüístics. En relació amb aquest objectiu elaborem els subobjectius següents:

- observar si es percep un possible acolliment desigual de la immigració en funció de l'origen lingüísticonacional
- observar si es perceben diferències o semblances culturals, socials..., entre els grups nacionals presents a Andorra
- analitzar si hi ha relació entre grups lingüísticonacionals diversos, la cultura andorrana i la seva llengua
- analitzar el comportament dels andorrans davant les diferències culturals i lingüístiques de la població

7.2. HIPÒTESIS RELACIONALS

Les hipòtesis relacionades amb els objectius que tenim en aquest apartat són:

- que en el context social andorrà es produeix una interrelació entre les representacions socials dels grups lingüístics, la representació social de la mateixa cultura identitària i les representacions socials dels usos lingüístics de cada llengua
- l'existència de prejudicis i estereotips entre els grups nacionals o lingüístics presents a Andorra, que marquen les representacions socials col·lectives i el comportament de la població
- que les divisions internes d'Andorra en els àmbits laboral, polític, jurídic i social es traslladen a les representacions socials dels diversos grups provinents de la immigració, i reproduïxen jerarquies més o menys mòbils.

7.3. ANÀLISI TEMÀTICA I ESTRUCTURAL

Per poder començar a parlar de les representacions socials que es tenen dels

grups nacionals o lingüístics d'Andorra, preguntem als joves com creuen que la immigració en general s'ha estat rebut en aquesta societat.

Els participants consideren que a causa de la necessitat de mà d'obra, Andorra ha acollit la immigració, en línies generals, de forma força positiva, i fins i tot, per l'opinió d'alguns participants, de forma massa positiva, com per exemple, restringint poc l'entrada.

Les observacions fetes pels joves en aquest sentit coincideixen amb els resultats obtinguts en el treball sobre immigració a Andorra.³⁶ Recordem que, com hem comentat anteriorment, la immigració és considerada per gran part de la població (93%) com a element imprescindible per al desenvolupament econòmic que ha experimentat Andorra, i per al bon funcionament de l'economia andorrana.

De totes maneres, consideren que aquest acolliment varia de forma notable depenent de l'origen de l'immigrant o del col·lectiu de què estiguem parlant i de la voluntat dels uns i els altres per a la integració i l'adaptació.

També en alguns discursos apareix la idea que fa uns quants anys hi havia menys immigració³⁷ i s'acollia de forma més positiva que ara que, segons els joves, n'hi ha molta més.

Per altres joves, la situació de la immigració canviarà, ja que s'haurà de restringir l'entrada si les taxes d'immigració creixen notablement.

Jo crec que de forma positiva. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

Per interès... abans era molt més positiu, un portuguès eren pocs, eren quatre gats, és que m'ho va explicar la meua mare i era tant un espanyol com un francès, i ara no. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Depèn... de l'origen. [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

---

³⁶ Servei de Política Lingüística d'Andorra (2002); *Coneixements i usos lingüístics de la població escolar a Andorra*. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura.

³⁷ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra, (2004), *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

Depèn de la gent que ve i dels que estan aquí. Sí, i la gent que la rep també una mica. Jo he sentit aquí, a Andorra que deien: "Quina és la capital de Portugal? Andorra." Saps? I així. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Sí, positiva, perquè no hi ha molts andorrans i va bé que vinguin, pel treball. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Potser hi haurà un moment que no es farà tan positiu perquè n'hi haurà masses. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Jo crec que els andorrans, andorrans sí tenen una mica... de prejudicis amb els immigrants. També depèn de l'edat de la persona, perquè els padrins andorrans de soca-rel no ho poden veure, això de la immigració... la majoria no poden acceptar que hi hagi tantes diferències de... de nacionalitat i això. [G5/P5(D-17-A-SF-E)]

Positiva... per les feines... els necessitem. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

A veure, qui treballaria a l'obra si no vinguessin els immigrants... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Jo crec que tot i que són imprescindibles a l'economia andorrana, jo crec que socialment estan marginats... [G3/P4 (H-16-A-SE-E)]

"Bueno", depèn... jo crec que Andorra sempre ha estat un país d'acollida, ja sigui immigrants que vinguin a quedar-se aquí un temps o no, o gent de pas. Per exemple, a l'època de... quan els andorrans ajudaven a passar. [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Andorra acull els immigrants amb els braços oberts, un regal... [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Massa bé! [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Sí, una mica massa se'ls ha deixat entrar... Però ara no... [G4/P2 (D-16-F-SA-E)]

Andorra necessita els immigrants, no estic dient que no, eh? Però han entrat amb massa facilitat! [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

En aquestes converses sobre la immigració apareix una altra vegada en els discursos d'alguns participants la importància de la integració en el procés d'immigració. Segons l'opinió d'alguns joves, i com hem vist anteriorment, la integració a Andorra consistiria a adaptar-se al país, a la seva cultura i a aprendre català.³⁸

Jo si vaig a un país, per exemple els meus pares se'n van d'Andorra i se'n van a Anglaterra, ja faré tot lo possible per aprendre anglès "pues" lo més ràpid i agafar el ritme de la seva cultura i aprendre a fer les coses com ells... [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

El mínim d'integració a un país comença per la llengua també. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Integrar-se és aprendre el idioma i saber què és més necessari per a aquest país. [G6/P2 (H-18-P-SE-E)]

Tot i que, com ja hem vist en aquests últims discursos, apareix la idea que la societat andorrana no acull de la mateixa manera tots els immigrants, preguntem de forma directa si tenen la percepció que s'acull de forma diferenciada, per exemple, un immigrant portuguès, que un d'espanyol o un de francès.

En aquest cas podem dir que la resposta és absolutament unànime, ja que tots els joves participants d'aquests grups de discussió coincideixen a dir que l'acolliment no és igual per a tothom.

Aquesta resposta podríem relacionar-la amb els resultats obtinguts en l'informe sobre la immigració a Andorra.³⁹ En aquest estudi es preguntava quina era la percepció de la persona envers l'actitud de l'opinió pública, és a dir, del seu entorn pel que fa als diversos col·lectius d'immigrants presents al Principat. A partir de les respostes donades, es veia clarament, com en el cas dels nostres joves, que no totes les persones immigrants eren valorades de la mateixa manera en re-

---

³⁸ Aquest tema s'ha tractat llargament en centres d'interès analitzats anteriorment.

lació amb el seu origen. Els andorrans i els catalans, en primer i segon lloc, eren els grups que es creu que estan més ben vistos dins la societat andorrana; en tercer lloc trobem la resta d'espanyols i els francesos. A continuació se situarien els portuguesos, amb un 52% de respostes negatives (un 52% de la població considera que estan valorats de forma negativa); els sud-americans, amb un 42%; els indis, amb un 39%; i els filipins, amb un 38%. Els immigrants d'origen marroquí són els més mal valorats per la majoria de la població, ja que un 63,9% considera que la societat andorrana valora aquest col·lectiu de manera negativa.

Entre els motius que els joves consideren que expliquen el fet que no s'aculli de la mateixa manera tots els individus, en trobem de diversa naturalesa. D'una banda, destaquen l'existència d'estereotips o prejudicis contra determinats col·lectius com els portuguesos, els sud-americans i els marroquins. Aquests prejudicis, com hem comentat anteriorment, estarien relacionats amb la posició sociolaboral que ocupen, el baix nivell cultural d'alguns d'ells o la simple generalització d'estereotips o etiquetes negatives.

D'altra banda, també destaquen que s'acull de manera diferent si la persona o les persones que emigren "s'integren"⁴⁰ o bé tendeixen a tancar-se entre ells mateixos.

Elements com el temps que fa que s'ha emigrat, o l'existència de convenis amb uns països en concret, també influeixen, segons els joves al fet que es tendeixi a acollir les persones de forma desigual.

"No sé per què els portuguesos no agraden..., els tenim..." [G5/P6(D-16-EiA-SE-E)]

"Jo crec que una mica aquesta fama que tenen també se l'han guanyat ells... no tots són iguals, hi ha persones súper maques, però per dos o tres que l'han "liat" o "algo"... ja se'ls queda la fama". [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

---

³⁹ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). La immigració a Andorra. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

⁴⁰ Recordem que en aquest concepte d'integració d'algun dels joves, hi ha un component important d'assimilació cap als valors, les pautes de comportament, i la llengua i la cultura pròpies de la població autòctona. Amb la qual cosa, si l'immigrant no fa part o tot aquest procés d'assimilació, se'l considera com a individu no integrat o fins i tot sense ganes d'integrar-se a la societat andorrana.

"I a sobre que vénen un munt!" [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

"I no volen parlar català, ells parlen portuguès i si no els entens, doncs et fots!" [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

"Els que vénen de grans passen de tot, però els que ja han nascut aquí no." [G5/P1(D-17-A-SF-EiT)]

"- És que hi ha "porrontxos" i portuguesos. Els "porrontxos" és com a Espanya els gitanos o a França els gavatxos, i els portuguesos se rien aquests que ha dit ella, els més educats". [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

"Hi ha, fins i tot, portuguesos que no es volen considerar portuguesos!. No ho volen, pel fet que hi ha aquests prejudicis contra ells. Hi ha gent que té vergonya a parlar portuguès, tenen por de sentir-se discriminats". [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

"A més, els portuguesos i els sud-americans... estan més explotats a la feina". [G5/P3(D-16-E-SE-E)]

Crec que els que han estat més acollits són els espanyols i francesos, i més apartats els portuguesos, que fan més pinya i estan més aïllats, o més estancats, a l'escola no se separen. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Depèn del temps d'immigració, els que porten més temps estan millor acollits. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

(...) Sí, hi ha diferències... (en l'acolliment dels immigrants segons l'origen) com el prestigi de les llengües ve a ser més o menys el mateix. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Clar hi ha diferències. Els francesos i espanyols tenen un mínim d'estudis, vénen amb una qualificació que els portuguesos no han anat a la universitat i vénen aquí per treballar sense diplomes. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Però també depèn de si la persona que ve es vol integrar en aquest país o es vol quedar amb la seva cultura i els seus orígens i es vol tan- car en això i no es vol obrir en la societat que hi ha aquí a Andorra. [G4/P2 (D-16-F-SA-E)]

Nosaltres l'acceptem amb molta més facilitat, que quan diuen "no, jo estic amb la meua cultura, vinc aquí pels diners". Si la persona fa es- forços per adaptar-se, "pués" l'acceptes millor. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Sí. Una cosa està clara, a los marroquines los tracten peor. [G2/P6(D- 16-P-SA-EiT)]

Perquè depèn de la situació econòmica del país i de la situació dels immigrants. Andorra actualment té molt immigrants espanyols. Lo que és normal és que quan arriba un espanyol directament es trobi com al seu país. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Aquí a Andorra hi ha més convenis amb Espanya i França i el conveni amb Portugal encara no és vigent, no? I no només per acceptació de lo que seria la població sinó perquè la majoria de gent que ve a An- dorra és per buscar treball perquè volen tenir una vida millor i vénen a buscar treball en les condicions que sigui, i clar, amb Espanya tens una sèrie de convenis que et poden ajudar aquí, però tu véns d'Amè- rica, de Portugal d'on sigui, i no hi ha convenis, tens que començar sense cap ajuda. [G6/P8(H-16-P-SE-E)]

A continuació plantejem de forma molt oberta el tema de les relacions entre els grups lingüístics presents a Andorra. D'aquesta manera, deixem un marge ampli d'intervenció perquè els joves expressin com veuen aquestes relacions; com els uns i els altres es comporten davant les diferències culturals, socials i lingüís- tiques; com manifesten les representacions socials que es tenen dels diversos col·lectius a través de prejudicis o estereotips positius o negatius...

Com que es tracta d'una pregunta molt oberta en què busquem la lliure ex- pressió de diversos temes de forma espontània, ordenadament o desordena- dament, van apareixent temes i subtemes relacionats que destaquem a continuació:

a) Percepció d'una societat andorrana culturalment tancada i socialment estratificada

En primer lloc, alguns joves manifesten que per ells la societat andorrana, tot i que està formada per una població d'origens diversos, tendeix a ser una societat tancada a les expressions culturals no pròpies o a les diferències culturals.

Pel que fa a la consideració de la societat andorrana com una societat tancada o oberta, podem contrastar les opinions dels joves dels grups amb els resultats, un cop més, de l'enquesta feta pel CRES sobre la immigració.⁴¹ Aquest treball reflecteix que un 74% de la població de residents nats fora d'Andorra considerava aquest país com una societat tancada, mentre que un 25% opinava el contrari.

També, entre els joves, s'atribueixen aquest cert tancament al fet que per ells la societat andorrana és una societat amb diferències de classe o, per dir-ho d'una altra manera, amb una estratificació interna sociolaboral molt important.

Veiem, doncs, que una altra vegada entre els discursos elaborats pels joves apareix la percepció que a Andorra podem trobar una estructura social piramidal, on la població ocupa posicions jerarquitzades en funció de l'estatus socioeconòmic i jurídicopolític.⁴²

Depèn molt de cada persona, però la gent és tancadeta. [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Andorra' és tancada. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Jo em considero bastant obert. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Jo també em considero oberta... però pel que he vist... i no només amb els immigrants... sinó també per classe social... considero oberta dels que jo he arribat a conèixer i no ja parlant d'immigració. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

---

⁴¹ Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (2004). *La immigració a Andorra*. Andorra. CRES. Institut d'Estudis Andorrans.

⁴² En apartats anteriors hem comentat de forma més extensa aquesta estructura piramidal jerarquitzada.

b) Percepció de diferències internes dins del col·lectiu de població andorrana

Independentment del grup de discussió, i per tant, de la llengua materna, trobem joves que observen una diferència clara entre els andorrans de soca-rel i els andorrans de segona generació (persones andorranes de pares immigrants).

La percepció d'aquesta diferència s'argumenta principalment per factors de caràcter econòmic i sociolaboral, de prestigi de determinats cognoms, i d'una suposada superioritat en l'esperit nacional.

Com hem estat veient anteriorment, aquestes diferències entre segments de la població andorrana que deriven de la particular evolució d'Andorra, s'explicarien a través del que hem estat denominant factors de segmentació que provenen d'elements diversos però altament interrelacionats. Entre aquests elements destaquen la situació econòmica de l'individu, la posició en l'escala ocupacional, les diferències jurídiques i polítiques derivades de les lleis d'immigració, les característiques culturals i lingüístiques dels diversos grups... Tots aquests eixos de segmentació interna s'unirien als elements ressaltats per Dolors Comas d'Argemir,⁴³ a partir dels quals s'ha elaborat la identitat col·lectiva andorrana i el sentiment comú de pertinença, com ara la sang (o cognom), la llengua, la terra, la història comuna... D'aquesta unió en sorgeix una població que s'estructura al voltant d'elements identitaris multifactorials que diferencien entre els andorrans de soca-rel, els andorrans de segona generació i els immigrants, que alhora presenten graus de prestigi i valoració diferents. Tot i així, aquesta estructuració cal considerar-la dinàmica i mòbil ja que hi intervenen factors que modifiquen l'estatus d'un individu com ara el nivell d'estudis assolit, els anys de residència...

Així, doncs, alguns joves andorrans de segona generació han manifestat a través del seu discurs, que veuen i viuen determinats prejudicis i discriminació pel fet de no ser andorrans d'origen o de soca-rel. Tot i així, cal destacar que al mateix temps utilitzen estereotips per dirigir-se i descriure aquest col·lectiu.

---

⁴³ Comas d'Argemir, D.; Pujadas, J.J.: *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*. Barcelona: Alta Fulla, 1997

Altres joves que veuen aquesta diferència entre andorrans la justifiquen considerant que és normal una posició social i econòmica superior entre la població originària del país.

La diferència existeix. El meus pares són andorrans nascuts a Espanya, són ara andorrans i se senten andorrans. Els andorrans s'ho tenen molt cregut, sóc d'aquí i el millor. A mi m'han dit que no sóc andorrana i jo he nascut aquí, els meus pares i avis han viscut aquí. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

Som diferents. [G1/P4(H-18-A-SA-E)]

Et tracten diferent si et dius Capdevila o López, jo m'he trobat en la situació de diferenciar-me. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

Però és que això és "algo" que m'he fixat. Una persona andorrana, "bueno", jo els casos que m'he trobat, no? "Eh!!!, que jo sóc andorrà!!!" Saps? Com si per ser andorrà fossin més que tu, que ets immigrant, saps? I crec que això també a les persones que som immigrants, tant espanyols com portuguesos, com el que sigui, diu: "Vale, em rastreges que ets andorrà, però clar jo he vingut aquí a buscar una oportunitat, si tu m'estàs rastrejant tot el "rato" que ets andorrà, a mi de què em serveix estar aquí?". Saps? No estàs valorat per ser immigrant, però els andorrans se sobrevaloren per ser andorrans. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Sí. És que és això, estan com... Jo ho veig així, una miqueta... A l'escala social estan com una mica més a dalt. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

Tienen dinero y buenos trabajos. No verás un andorrano en la basura, o en el bar. [G2/P2(H-16-A-SA-T)]

També és normal que els andorrans estiguin a dalt, és el seu país, lo més lògic és que estiguin a dalt i són pocs. [G2/P5(H-19-A-SF-E)]

No sé jo, hi ha andorrans i andorranitos. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Depèn del cognom i "bueno", la butxaca també importa si és andorranito o no. [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Ells es tanquen molt en ells mateixos. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Jo crec que tenen una visió una mica discriminatòria. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Depèn amb la gent que es relacionin. Amb els francesos, espanyols i catalans són bastant oberts però a la que un portuguès es creu, té el patriotisme de Portugal, "pues", sí, estic més tancada. (...) Jo no sé, jo lo que és família per part de pare és de generació en generació aquí a Andorra i la veritat és que noto molt la diferència... la ment tancada aquesta de nacionalisme molt andorrà. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

c) Existència de prejudicis i estereotips de caràcter i naturalesa diferents a l'hora d'identificar els grups lingüístico-nacionals

Contràriament al cas anterior, els joves dels diversos grups han manifestat que no perceben diferències internes entre els col·lectius d'espanyols o catalans segons la posició socioeconòmica o laboral. Tampoc no expressen prejudicis o etiquetats negatius cap a aquests col·lectius. Més aviat els consideren col·lectius de persones que "s'adapten bé", tolerants i treballadores.

Entre els discursos dels joves també trobem alguna referència estereotipada respecte al col·lectiu d'origen francès.

Els espanyols s'ajunten amb els andorrans i d'altres espanyols, depèn. [G4/P4 (H-17-A-SA-E)]

Sí, l'espanyol s'adapta bé, amb tothom, amb totes les cultures d'aquí. [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

(...) I els catalans a Andorra està de "lujo". [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Els "gallegos" jo crec que són més treballadors i s'adapten bé. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

A ells (als francesos) els agrada el luxe, les marques. [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Sí, més educats, com l'italià.. [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Jo penso que els espanyols i els catalans estan en un mateix grup i que els que tenen més dificultats són els sud-americans, portuguesos (...). Els francesos també es tanquen bastant. [G5/P2(D-17-A-SE-E)]

Jo els considero molt discrets. [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

Els andorrans accepten molt bé als francesos, als anglesos, als espanyols... i amb els portuguesos per alguna raó, hi ha aquest malentès. Als andorrans no els ho agrada gaire això dels portuguesos i en contra els francesos no els hi molesta. [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

Quan ens fixem en les representacions socials que es tenen del col·lectiu dels portuguesos o la població d'origen familiar portuguès, apareix una imatge molt més estereotipada i carregada de prejudicis i etiquetats negatius. Aquest tipus de representació social tan estereotipada la trobem en tots els grups de discussió, independentment del seu origen lingüístic.

Podem fer una divisió de les representacions socials dels portuguesos segons el tret, la característica o el tema al qual fan referència. D'aquesta manera, trobem un seguit de discursos estereotipats relacionats amb el suposat caràcter, personalitat i maneres de ser de l'individu portuguès.

D'altra banda, apareixen estereotips que generalitzen o negativitzen determinats projectes migratoris de part de la població portuguesa, que segons alguns joves dels grups, consisteix pràcticament sempre, i sense excepcions, a arribar a Andorra, fer diners, no integrar-se gens amb la resta de societat i marxar altra vegada al seu lloc d'origen.

Pel que fa a aquest projecte migratori que s'extrapola a tota la població portuguesa o d'origen portuguès, apareixen discursos sobre la seva suposada falta de voluntat d'integració a Andorra, a la societat, a la cultura i als costums andorrans i en especial, a la seva negativitat de voler aprendre el català. Lligat a aquesta no- voluntat d'adaptació i integració, destaquen els discursos que manifesten que aquest col·lectiu tendeix a tancar-se en si mateix, a no relacionar-se amb ningú d'Andorra que no sigui portuguès, a parlar exclusivament la seva llengua...

En aquest sentit, trobaríem reforçada la hipòtesi que entre la població andorrana, independentment de l'origen, hi predomina el discurs esmentat més amunt que relaciona la bona voluntat i la integració d'una persona a partir del moment que hagi fet un procés d'assimilació dels valors, de les pautes de comportament, i en especial, de la llengua del país.

Finalment trobem una generalització estereotipada pel que fa al tipus de posició sociolaboral que ocupen. Aquesta altra línia d'argumentació que dona lloc a actituds i valoracions pejoratives pot derivar de l'estructura sociolaboral jerarquitzada i internament segmentada que trobem a Andorra.

Un dels problemes principals dels prejudicis i les valoracions estereotipades, sigui quin sigui l'origen, és que s'acaben generalitzant de tal manera que es fa difícil trencar la dinàmica. D'aquesta manera, encara que es produeixin canvis importants, per exemple, en la trajectòria ocupacional de persones portugueses o hi hagi canvis generacionals que afavoreixin una extensió important de la cultura i la llengua del país en aquesta població que ja neix andorrana, els estereotips continuen actuant durant molt de temps.

Tot i així, no hem d'oblidar que en aquests mateixos discursos sobre les representacions socials negatives dels portuguesos, apareixen elements crítics que posen en dubte aquests estereotips, i al mateix temps reconeixen una visió massa generalista del col·lectiu i el fet que determinats comportaments negatius d'alguns individus en particular s'extrapolen a la resta de població amb origen portuguès.

En aquest sentit apareixen entre alguns joves discursos que fan una distinció entre dos tipus de persones d'origen nacional i lingüístic portuguès. En un pri-

mer grup trobaríem el que els joves han anomenat com a “porrontxos”, que serien els portuguesos que, segons ells, no es volen integrar,⁴⁴ no es relacionen amb ningú, són violents i poc educats... En un segon grup tindríem la resta de portuguesos en què s'atribueix un esforç cap a l'adaptació cultural, social i lingüística d'Andorra. De vegades, aquest segon grup és identificat amb els joves portuguesos que ja han nascut a Andorra, o hi viuen des de petits, i per tant, segons aquesta representació social, coneixen el català, es relacionen amb gent no portuguesa, no tenen projectes migratoris de retorn...

En certa mesura sembla que aquesta distinció entre dos tipus de portuguesos feta per joves de diferent nacionalitat, incloent-hi la portuguesa, és una distinció entre els individus que si bé s'han integrat sociocupacionalment no ho han fet a escala cultural i lingüística⁴⁵ en la mesura que el discurs més “oficial” d'integració demana als immigrants.

Aquesta distinció entre dos tipologies de portuguesos és, segons els joves, acceptada i reconeguda pels mateixos portuguesos que de vegades també rebutgen els denominats “porrontxos”.

Els portuguesos tenen el seu sistema, ells vénen aquí a Andorra a guanyar diners i a tornar a Portugal allà amb el cotxe i comprar-se la casa... [G4/P3 (H-17-A-SA-E)]

(la mala imatge que tenen els portuguesos és...) per la seva actuació, la seva personalitat la seva manera de fer, de pensar... [G4/P5 (D-16-A-SA-E)]

“Bueno”, hi ha portuguesos que no són així. “Bueno” això és com tot... Estem generalitzant molt i sovint són aquests els que es fan veure i se'ls queda la imatge. [G4/P4(H-17-A-SA-E)]

Sí, jo conec gent que és portuguesa i durant un cert temps no han volgut... parlar català i sempre parlaven en portuguès i ara sí han

---

⁴⁴ Entenen la integració en el seu vessant més rígid d'assimilació cultural.

⁴⁵ Ens referim als tres estadis d'integració a què fèiem referència anteriorment: integració ocupacional, integració sociocultural i integració política.

canviat, ara comencen a aprendre el català i altres llengües. [G4/P2 (D-16-F-SA-E)]

Jo tinc una amiga portuguesa que té un germà petit de 4 anys i li parla català i això està molt bé com a adaptació al país, però hi ha d'altres que parlen sempre portuguès i amb ningú parlen català. No fan l'esforç aquest d'adaptar-se i això fa que no vulguem acceptar-los. Si ells no volen adaptar-se, "bueno"... [G4/P6 (D-16-A-SF-E)]

Sí, però, ei!, que jo tinc amics portugueses, que hi ha de tot, però en general s'ajunten entre ells... fan igual que altres immigrants, eh?, també... [G3/P3 (D-16-A-SA-E)]

Home, també a la discoteca els conflictes tots són per culpa de portuguesos perquè ells són els que també... [G3/P1 (H-20-A-SA-T)]

Aquí hi ha part de tots. Nosaltres tenim la imatge de que tots són iguals i no és veritat. Hi ha andorrans igual de... [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

No, no, que tots són iguals, no, eh? Hi ha portuguesos que..., jo tinc amics portuguesos i amigues i després hi ha els "porrontxos"... [G3/P8 (H-17-A-SF-EiT)]

Els "porrontxos" són els que estem parlant... els que són més bruts, beuen... jo tinc amics portuguesos i són molt macos i són portuguesos. [G3/P7 (D-16-A-AiF-E)]

Sí, sí, la meua nòvia és portuguesa i els hi té bastanta ràbia... (als "porrontxos"). És que hi ha que vénen aquí a donar pel cul i a d'altres que... només venen a treballar. [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

A partir de determinats discursos d'alguns joves podem reprendre la hipòtesi que ja ha aparegut anteriorment, segons la qual sembla que com més nivell de relació entre joves amb nacionalitat diferent, més actitud tolerant i desestereotipada adopten. Un exemple d'aquesta hipòtesi el podríem trobar en el fet que part dels joves diuen que coneixen i es relacionen amb joves d'origen portuguès que no responen als estereotips aplicats a aquest col·lectiu.

Quan ens fixem en les representacions socials que es tenen del col·lectiu de portuguesos, però des dels discursos de joves d'aquest origen, hauríem de destacar els elements següents:

- a) Entre aquests joves hi ha una consciència força clara dels prejudicis que es tenen cap a ells i els de la seva naturalesa. Tot i així, trobem alguna veu que intenta restar importància a aquesta discriminació.
- b) En determinats moments apareixen elements discursius que, d'una manera o d'una altra, intenten justificar certs comportaments discriminatoris cap als portuguesos, i argumenten que realment alguns no fan determinats esforços per a l'adaptació social, lingüística i cultural a Andorra en els seus projectes migratoris, o bé que és natural que de vegades la mala fama o el mal comportament d'alguns es traslladi a tots els col·lectius.
- c) La imatge o la representació social del col·lectiu de joves d'origen portuguès més la representació social de la seva llengua i cultura, coneguda pels mateixos joves portuguesos, n'acaba afectant el comportament, especialment pel que fa a la major o menor utilització de la seva llengua materna en determinats contextos.
- d) Entre els joves d'aquest origen també trobem l'existència d'una diferenciació interna dels individus d'aquest col·lectiu, entre els "portuguesos andorranitzats" (coneixen el català i/o el castellà, volen integrar-se al país i fer-hi vida...) i els "porrontxos" (només parlen portuguès i no s'interessen pel català i/o el castellà, tenen poca educació, el seu projecte migratori preveu constantment el retorn a Portugal i per tant, no canvien la seva forma de vida per adaptar-se a Andorra...). Tot i així no queda gaire clar si veuen que la resta de joves o la societat andorrana en general també els distingeix o generalitza tots els prejudicis negatius cap a tots els portuguesos.

A l'escola on jo anava deien que els portuguesos venien aquí, a Andorra, a treure el treball als andorrans. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Jo crec, que, a "vera", Andorra és d'immigrants, i si algú emigra serà per necessitat, normalment, saps? I jo em fixo, per exemple, de Portugal, no dic tothom, però hi ha molts que són de poble, saps? I és ve-

ritat, perquè és així, saps? I arribes... jo lo que em fixo, parles amb algú, saps? I culturalment, vull dir, no arriben a un cert nivell, saps? I quan la majoria de la gent està en aquest nivell cultural, saps? Després quan tu tens un cert nivell, no se't valora. Com que la majoria està... En què destaca? [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

El portuguès té una molt mala imatge. Després si estàs amb uns amics i li dius "algo" amb portuguès i no... jo almenys... No sé, jo trobo que ho veuen una mica, no sé. Per mi, que els catalans veuen el portuguès que ha vingut aquí per diners i res més. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Per la fama que tenen de mal educats, de cotxes potents, de borratxos... per això ens diuen "porrontxos". [G6/P4(D-17-AiP-SF-E)]

Però t'acaben inculcant aquesta discriminació. Jo per exemple, em sento inferior, bé, inferior, no, però, és tan popular aquesta idea que acabes pensant-ho tu també. [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

A mi també m'han arribat a dir de persones que són portugueses però no accepten la seva nacionalitat i que per exemple aquí a Andorra hi ha persones que diuen que són andorranes però no li notes l'accent portuguès i ells diuen que no han nascut allà. Et neguen la seva nacionalitat. Això és el que m'han parlat a mi. [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

És lo que t'he dit abans, quan estic amb les amigues... i ets... sents una mica... de vergonya... [G6/P7(D-16-A-SE-E)]

Jo, tinc amigues portugueses i parlo espanyol amb elles, eh? [G6/P1(D-16-A-SF-E)]

Centre d'interès núm. 8: projecció futura

8.1. OBJECTIUS

Per acabar els grups de discussió, demanem als joves que facin un exercici de

projecció futura i s'imaginin amb quina llengua o llengües creuen que parlaran als seus fills i a quina escola els portaran.

En aquest cas no intentem validar o rebutjar hipòtesis inicials sinó simplement conèixer-ne les opinions o impressions sobre com evolucionaran alguns elements relacionats amb aquesta recerca.

8.2. ANÀLISI TEMÀTICA I ESTRUCTURAL

En primer lloc plantegem als joves que s'imaginin amb quina llengua o llengües creuen que parlaran als seus fills. En línies generals trobem que els joves creuen que als seus fills els parlaran amb la seva llengua materna d'origen més aquella altra que ells utilitzen de manera més freqüent. També veiem que de vegades es decideixen per una segona llengua o una altra, depenent del que creuen que després aprendran a l'escola. Entre molts joves sembla clar que tinguin la idea de transmetre el màxim de llengües possibles als seus fills.

Espanyol i portuguès. [G2/P6(D-16-P-SA-EiT)]

Català i portuguès. [G2/P1(D-16-A-SA-E)]

El català, perquè és la llengua d'Andorra, i li ensenyaré el portuguès per quan vagi a Portugal. [G2/P7(D-16-P-SA-EiT)]

Portuguès, perquè les altres llengües és que les aprenen automàticament. Ara mateix a l'escola ho aprenen tot molt ràpid i ja s'adapten. [G2/P3(H-18-P-SF-E)]

Jo no sé, però crec que portuguès i castellà i català, no sé, és que com són quasi materns les tres. [G2/P4(H-18-P-SE-E)]

Català i castellà. [G5/P4(D-16-A-SF-EiT)]

Català. [G5/P5(D-17-A-SF-E)]

Jo espanyol, ja que al col·legi ja parlarà català. [G5/P7(D-17-E-SE-E)]

*Castellà. Em surt sol el castellà, amb el català em veuria "rara".
[G1/P3(D-16-A-SA-E)]*

Castellà i el català a l'escola. [G1/P1(H-18-A-SF-E)]

Castellà i català, siestic a Andorra i si fos una noia francesa, també francès. [G1/P2(D-19-A-SF-EiT)]

En totes les llengües que pugui parlar-los. [G3/P6 (D-19-A-SF-T)]

Sí, català. [G3/P5(H-19-E-SF-A)]

No sé... [G3/P2 (H-20-A-SA-T)]

Jo espanyol i portuguès. [G6/P2(H-18-P-SE-E)]

Pel que fa a l'escola que els joves participants dels grups de discussió creuen que portaran els seus fills, trobem una clara correspondència amb l'escola en la qual estant anant o han anat. D'aquesta manera, per exemple, els joves que van al sistema francès creuen que portaran els fills al mateix sistema; els que van a l'andorrà, a aquest sistema; i els que van al sistema espanyol, a l'espanyol.

3A PART. CONCLUSIONS DE LA RECERCA

Un cop feta l'anàlisi dels grups de discussió i dels discursos emergents, en aquest apartat presentarem en forma de conclusió un repàs dels resultats obtinguts a partir de les hipòtesis plantejades a l'inici del treball de camp.

Per seguir amb l'esquema estructural del treball, les conclusions es realitzaran a partir dels diferents centres d'interès establerts anteriorment.

Centre d'interès núm. 1: repertori i usos lingüístics entre els joves d'andorra

A partir dels resultats obtinguts en la nostra recerca, veiem que entre els joves d'Andorra predomina un bilingüisme actiu. En aquest bilingüisme una de les llengües correspon a la llengua materna dels joves (portuguès, francès, català o castellà) i la segona es reparteix entre el català i el castellà.

Tot i aquest estès bilingüisme, en alguns casos també podem trobar parlants que tot i que coneixen alguna altra llengua, acostumen a mantenir-se en actituds monolingüistes. Aquest seria el cas principalment de joves d'origen francès que possiblement el fet de viure en contextos on el francès és una llengua molt present (a l'escola, entre les amistats, a la família...), els permet comunicar-se amb la seva llengua materna. Per tant es tractaria d'un monolingüisme no per desconeixement d'una altra llengua sinó possiblement per una qüestió opcional o d'hàbit adquirit.

D'altra banda, també podem parlar d'un important plurilingüisme entre la població jove d'Andorra i de forma especial entre joves d'origen portuguès que han fet tota l'escolarització als sistemes educatius andorrans.

Contràriament, hem detectat que entre els joves que no han fet l'escolarització des d'un inici a Andorra, apareix una important dificultat per dominar més de dues llengües. En aquests casos, i segons els nostres resultats, els joves opten per afegir a la seva llengua materna, sigui el francès o el portuguès, el castellà.

En aquest sentit, podem confirmar la hipòtesi que part important dels joves d'Andorra se situen entre un bilingüisme o un plurilingüisme actiu, el nivell i la intensitat dels quals depèn de multitud de factors com el temps d'escolarització a Andorra, la llengua materna d'origen, el cercle d'amistats, les relacions socials establertes amb joves de diferent origen nacional i lingüístic...

A més, i confirmant la segona hipòtesi plantejada, en tots els grups de joves que han participat en els grups de discussió trobem que, efectivament i segons les seves afirmacions, fan de manera constant i gairebé naturalitzada el pas d'una llengua a una altra en funció del context en què es troben i de les característiques de l'interlocutor. L'excepció a aquesta certa naturalització en els canvis de llengua la trobem en els joves que com hem comentat anteriorment no han fet tota l'escolarització al Principat, i entre els que havien manifestat que es movien en contextos monolingüistes dominats per la seva llengua materna. En aquest segon cas trobaríem alguns joves francesos i catalanoparlants.

Segons els mateixos joves, el fet de tenir aquesta capacitat de canvi de llengua, més o menys naturalitzada, en funció del context i l'interlocutor, és fruit de determinades característiques socioculturals d'Andorra. Entre aquestes característiques han destacat:

- la presència de població immigrant amb orígens i característiques lingüístiques diverses.
- la situació territorial d'Andorra entre Espanya i França, que facilita l'intercanvi o el moviment de gent i el contacte entre les llengües parlades en aquests territoris.
- l'existència de tres sistemes educatius on, d'una banda i en l'àmbit formal, s'ensenyen i conviuen les llengües considerades més importants a Andorra (català, castellà i francès), i d'altra banda, i de forma no programada, sinó a partir de les interaccions informals dels joves, entren en contacte les llengües presents entre la població.
- el fet que a Andorra, el català sigui la llengua oficial i per tant, d'ús obligat en determinats contextos institucionals, administratius... però que no coincideix amb la llengua materna d'una gran part de la població del Principat...

Per aquests joves, el bilingüisme o el plurilingüisme té un caràcter funcional important que s'explica en relació amb elements com:

- la necessitat o la voluntat d'adaptació a la llengua de l'interlocutor sempre que la coneguim, i així, facilitar o fer possible la comunicació.
- l'associació més o menys conscient de determinats llocs a una llengua o una altra.
- l'adaptació al català, llengua requerida en contextos institucionals, espais administratius, en determinats llocs de treball...
- etc.

Una mostra del bilingüisme o plurilingüisme detectat entre els joves és el canvi de codi que fan segons si les interaccions tenen lloc en contextos familiars, laborals, escolars o bé dins del seu cercle d'amistats. Segons les tendències descrites pels joves, a l'escola i entre els amics és on trobem una tendència més gran a la utilització de diverses llengües alhora. Contràriament podríem dir que és en l'àmbit familiar on es tendeix a un monolingüisme més gran en la llengua materna. Pel que fa a l'àmbit laboral on es mouen els joves dels grups, sembla que es produir una combinació entre un monolingüisme en català i un bilingüisme en català i castellà.

Pel que fa a la llengua habitual a l'inici de les interaccions quan l'interlocutor és desconegut, els joves manifesten que utilitzen una llengua o una altra segons el context en el qual es trobin. Tot i així, i si el context no és socialment o institucionalment associat a una determinada llengua, acostumen a iniciar la conversa en català o en castellà; escullen la que els és més fàcil d'utilitzar, ja sigui perquè és la seva llengua materna o bé perquè és la que més fan servir fora de l'àmbit familiar.

Aquest canvi de codi lingüístic motivat per raons de naturalesa diferent ens mostra que, efectivament, entre els joves podem trobar una consciència molt clara dels usos i les funcionalitats de cada llengua present a Andorra. Aquesta consciència els fa ser capaços de tenir una visió pràctica i instrumental de les llengües i triar en cada moment, sempre que la coneguim, la llengua més adequada.

Centre d'interès núm. 2: l'escola i les llengües

Com hem comentat en el plantejament d'aquesta recerca, no pretenem valorar de forma objectiva el coneixement real dels joves en les diverses llengües. Més aviat el que pretenem és saber com valoren subjectivament el coneixement que tenen de les llengües i a què l'atribueixen.

Entre els joves hi ha una consideració generalitzada que tenen un coneixement correcte del català en els diversos nivells (escrit, parlat, llegit...) independentment de quin sigui el seu origen nacional i lingüístic. L'excepció la trobaríem en els joves d'origen portuguès o francès que no han fet tota l'escolarització a Andorra.

En línies generals, aquest bon coneixement de la llengua catalana entre els joves s'atribueix a un ensenyament que han qualificat també de "correcte".

Tot i així, alguns joves manifesten que són conscients que possiblement la seva fluïdesa i el nivell de vocabulari és inferior al dels joves catalanoparlants d'origen o bé al dels que han anat a l'escola pròpia del sistema educatiu andorrà, on el català n'és la llengua vehicular.

El coneixement del castellà també és valorat de forma correcta entre els joves del grup. L'excepció la podríem trobar entre alguns nois i noies de llengua materna francòfona, que manifesten que tenen dificultats amb aquesta llengua que no utilitzen pràcticament gens. Aquesta circumstància pot respondre al fet que de vegades aquest grup lingüístic viu en contextos amb una forta presència de la llengua francesa, i com a conseqüència, no tenen la necessitat de canviar freqüentment de llengua.

Igual que en el cas del català, els joves consideren que aquesta llengua se'ls ha ensenyat bé, però també pensen que el fet que sigui una llengua amb molta presència al carrer, entre els grups d'amics i als mitjans de comunicació en facilita l'aprenentatge i el domini.

En el cas del francès, veiem que és una llengua amb un domini que està més relacionat amb el fet de ser d'origen francòfon o bé d'haver assistit a escoles del sistema educatiu francès. És a dir, entre els joves dels grups, els que han manifestat que tenen més bon coneixement i domini del francès són els joves d'ori-

gen francòfon i els que, independentment de l'origen, han assistit a escoles franceses. Tot i així, alguns joves d'altres sistemes educatius també han manifestat que en tenen un cert nivell de coneixement però amb més dificultats.

Una altra vegada podem dir que són els joves, en aquest cas d'origen portuguès, que no han fet tota l'escolarització a Andorra, els que han manifestat que tenen problemes amb el coneixement d'aquesta llengua.

Pel que fa a la valoració de l'ensenyament rebut en aquesta llengua, trobem opinions diferenciades. Fora dels joves d'origen francòfon, els que han fet els estudis al sistema educatiu francès valoren positivament la manera com se'ls ha ensenyat aquesta llengua, mentre que els joves matriculats al sistema andorrà, i especialment a l'espanyol, consideren que han tingut un ensenyament menys correcte (falta d'hores, nivell baix, poca pràctica oral...). Aquestes diferències es podrien explicar en part per la variació d'hores que cada sistema educatiu dedica a l'ensenyament de cada llengua. Tot i així cal destacar que alguns joves del sistema educatiu andorrà també han manifestat que en les seves escoles fan assignatures en francès i acaben tenint més nivell d'aquesta llengua que si només fessin les hores de llengua francesa.

L'anglès és considerat de forma general la llengua que se'ls ha ensenyat menys bé, ja que pensen que s'hi dediquen poques hores, s'introdueix més tard en el programa educatiu escolar, i el nivell que acaben assolint és baix. Tot i així podem parlar d'alguns joves que consideren que tenen més bon nivell d'anglès que de francès, pel fet que sempre ha estat la llengua escollida a l'escola o bé perquè l'han practicat fora, ja sigui a través d'un ensenyament reglat o informalment.

Tornant al català, podem concloure que entre els joves hi ha una percepció generalitzada que si bé consideren que en tots els sistemes educatius qualitativament el català s'ensenyava correctament, hi ha una important diferència en el fet que aquesta llengua sigui o no sigui, a més, la llengua vehicular de l'escola. Aquesta característica, segons l'opinió dels joves, crea importants diferències pel que fa al domini més alt o més baix d'aquesta llengua, i en especial en la seva capacitat d'expressió oral.

Un cop analitzat el coneixement que els joves manifesten que tenen del català, podem confirmar la hipòtesi que ens plantejàvem respecte d'aquest tema. En

aquest sentit, doncs, podem afirmar que efectivament els joves que han fet l'escolarització a Andorra tenen de manera global un bon coneixement de la llengua oficial del Principat, però com veurem més endavant, aquest coneixement no implica necessàriament un ús majoritari d'aquesta llengua en tots els contextos o situacions.

A partir de l'anàlisi dels discursos, podem veure que els sistemes educatius presents a Andorra tenen una valoració o un prestigi diferent. Aquesta imatge o reputació crea certs prejudicis que es traslladen a la imatge dels estudiants matriculats a cada centre educatiu. Pensem que aquesta valoració desigual pot respondre a diversos motius com ara la manera com cada centre elabora els plans d'estudi, però també es pot tractar d'un reflex del que hem estat denominant "piràmide de prestigi lingüísticocultural". Aquesta piràmide establiria un ordre jeràrquic, on les diverses llengües representades per grups lingüísticoculturals diferenciables ocupen posicions diverses segons les característiques atribuïdes al col·lectiu de referència pel que fa a la seva posició en l'estructura ocupacional, a les seves característiques socioeconòmiques... En aquest sentit, un prestigi més alt o més baix associat als sistemes educatius creiem que pot respondre a la interrelació que hem estat considerant entre les diverses segmentacions internes presents a la societat andorrana.

D'aquesta manera, tot i que no tenim elements que ens mostrin una certesa estadística, podem intuir que efectivament el projecte lingüístic de cada sistema escolar no modifica les jerarquies existents entre els grups socials presents al Principat, i dóna alhora i com a conseqüència valoracions jerarquitzades de cada sistema educatiu i dels alumnes matriculats en cadascun.

Tot i les dificultats que algunes vegades pot comportar l'aprenentatge de diverses llengües a l'escola, els joves ens confirmen la hipòtesi que aquest ensenyament plurilingüe es viu com una cosa positiva i amb importants conseqüències pràctiques. En aquest sentit els joves veuen que sempre que s'introdueixin les diverses llengües al currículum escolar des dels primers anys d'ensenyament, l'educació multilingüe es considera millor que una de monolingüe ja que els aporta beneficis per al seu futur, com ara la possibilitat de moure's pel món amb el coneixement de diverses llengües, un millor currículum per al seu futur laboral, una riquesa cultural...

Centre d'interès núm. 3: les percepcions sobre el paper del català a la societat andorrana

Com hem vist anteriorment, entre els joves que han fet l'escolarització a Andorra hi ha, en línies generals, un bon coneixement del català. Aquest coneixement, però, no equival a un ús majoritari del català en la globalitat dels contextos. En aquest sentit podem afirmar que no hi ha una relació directa entre tenir un bon coneixement del català i utilitzar-lo sempre. Els joves expliquen aquesta no-relació per diversos motius, entre els quals destaquen:

- la influència de la llengua parlada pels pares quan no és el català.
- el fet que hi hagi un nombre important de castellanoparlants fruit dels processos migratoris afavoreix que el canvi lingüístic en contextos on entren en contacte diverses llengües es faci sovint a favor del castellà i no envers el català.
- la percepció subjectiva i en certa mesura generalitzada que tenen els joves que el català no és una llengua imprescindible o absolutament necessària per viure a Andorra.

Entre els joves dels grups també hem trobat la percepció que el català, en línies generals, es parla poc a Andorra. Entre els motius pels quals consideren que hi ha una falta d'ús del català en l'àmbit social trobem un discurs àmpliament acceptat que torna a fer referència a l'opinió que tenen els joves que una part de la població d'Andorra percep que el català no és necessari per a la seva vida quotidiana. Podem considerar que aquesta percepció atribuïda a determinats grups de població respon a la segmentació laboral del mercat de treball del Principat. En aquest sentit, i com hem vist en el marc teòric, l'evolució econòmica i sociolaboral d'Andorra ha afavorit que determinats sectors ocupacionals siguin ocupats per població immigrant d'origen portuguès o espanyol. En aquests sectors, com ara la construcció i el comerç, hi pot haver més presència de castellà i de portuguès, de manera que part de la població situada en aquest segment ocupacional es pot desenvolupar en aquest context concret en la seva llengua materna o en castellà.

Els joves també han atribuït la falta d'un ús més elevat del català a una suposada falta d'interès o voluntat d'algunes persones per aprendre'l i en general, per integrar-se a la societat andorrana. En aquest sentit, però, hauríem de tenir en compte que entre els joves participants del treball de camp que no tenen com a llengua materna el català, no hem detectat aquesta falta d'interès esmentada. El fet que tinguin aquesta percepció es podria explicar, doncs, no per una imatge que respongui a una situació real sinó per una imatge estereotipada envers les persones que emigren, una imatge que, segons les nostres hipòtesis, està directament relacionada amb l'existència d'un discurs socialment acceptat que vincula la integració a Andorra a partir d'un procés d'assimilació de la cultura, els valors, les pautes de comportament i especialment la llengua de la població autòctona. És el que hem estat denominant "procés d'integració a l'Andorra oficial".

Tal com hem vist anteriorment, entre els joves podem trobar una valoració pràctica i instrumental dels usos de les llengües a Andorra. Tot i que mostren aquesta visió pràctica, trobem una consciència clara de la importància del català com a llengua oficial, tant en el vessant més funcional com en el caràcter més simbòlic. És per aquesta raó que en preguntar als joves quins creuen que serien els motius pels quals les persones haurien d'aprendre a parlar català, o parlar-lo de manera més generalitzada, han destacat motius de naturalesa diferent, com:

- l'oficialitat de la llengua, i per tant, d'ús imprescindible per fer determinades accions administratives o institucionals, per accedir a alguns llocs de treball o per obtenir la nacionalitat;
- la riquesa cultural que suposa conèixer diverses cultures i llengües;
- la voluntat d'adaptació al país d'acollida per part dels immigrants i respecte per la seva cultura.

Un cop més apareix de forma clara l'associació entre el fet d'aprendre català i la voluntat d'adaptar-se a la societat andorrana i a la seva cultura, als costums i als valors. Així, doncs, tornem a trobar un discurs d'integració, com a mínim a l'Andorra oficial, basat en criteris assimilacionistes.

Tot i que no podem parlar en cap cas de conclusions estadísticament rellevants, sembla que aquest discurs el podríem relacionar de forma més clara amb els

joves que utilitzen de manera habitual el català, sigui la seva llengua materna o no ho sigui.

En canvi, entre altres joves que manifesten que fan servir de forma més habitual el castellà, podríem considerar que apareix un discurs d'integració més plural o dinàmic, on el català perd part del seu valor simbòlic identitari. En aquest sentit, aquests joves manifestaven que per ells és important, per adaptar-se a Andorra, parlar o bé català o bé castellà i així poder-se comunicar.

Aquests tipus d'elements, conjuntament amb d'altres que apareixeran posteriorment, ens poden confirmar la hipòtesi de l'existència en l'imaginari col·lectiu andorrà de dos discursos que reflecteixen la coexistència de "dos Andorres": l'oficial, on el català és vist com a eina essencial d'identitat, integració i mecanisme d'ascensió al món sociolaboral andorrà; i l'Andorra del dia a dia, producte de la diversitat i la interacció constant i a diversos àmbits (cultural, laboral, relacional...), on el català té un pes reconegut però menys central.

També com a mostra d'aquest debat detectat entre els joves de la integració *versus* l'assimilació, apareix el tema de l'obligatorietat o no-obligatorietat de fer parlar català en els contextos en què no és obligatori, o ser més rígid en els altres, on ja està regulat, amb la finalitat de fer-ne augmentar l'ús. Entre els joves dels grups de discussió que han parlat d'aquesta qüestió trobem una diversitat d'opinions que van des de la no-acceptació de l'obligatorietat més enllà de l'àmbit de les institucions oficials, fins a una rigidesa més gran o a una ampliació dels llocs ja regulats. Entre els que defensen una actitud més rígida trobem arguments basats en la característica d'oficialitat del català, en la suposada debilitat del català davant d'altres llengües més presents i que, per tant, cal reforçar o protegir... Contràriament, entre els que creuen que no cal una rigidesa o una imposició més gran del català, trobem arguments relacionats amb la naturalesa plurilingüística de la població del Principat i per tant, de la societat andorrana, amb la qual cosa veuen difícil obligar a parlar català a determinats contextos o controlar que realment es porti a terme aquesta obligació.

En aquest tercer centre d'interès també ens havíem plantejat la hipòtesi que l'escolarització normalitzada dels joves d'origen familiar no andorrà, en sistemes escolars, on es produeix un aprenentatge formal del català, podia produir un canvi generacional respecte als seus pares pel que fa a la manera de

viure i entendre el català. En aquest sentit, els discursos dels joves mostren que, efectivament, la seva escolarització i consegüent aprenentatge del català ha comportat un canvi respecte a la situació dels seus pares. Tot i així, trobem que aquest canvi que manifesten presenta per als joves accents o vessants diferents. D'una banda, trobem joves que consideren que aquest canvi es tradueix en un millor coneixement del català, fruit de l'aprenentatge formal que han tingut ells i que els seus pares no van tenir, ja que van emigrar de grans i tampoc no se'ls va exigir ni se'ls va fer una veure com necessitat vital. D'altra banda, trobem participants que posen l'accent del canvi respecte als seus pares a la valoració o estimació que tenen del català. En aquest cas, consideren que ells s'identifiquen molt més amb la llengua catalana i en general amb Andorra, i per tant, l'estimen o la valoren més que els seus pares.

En cert sentit, aquesta diferència ens podria portar a plantejar-nos una nova hipòtesi pel que fa a la manera d'entendre i viure el català com a element fonamental o no de la construcció de la identitat andorrana entre les noves generacions de joves. Podríem pensar que s'estructuren dos actituds: l'una entendria el català com a llengua definidora de la identitat andorrana a l'estil del discurs d'assimilació comentat anteriorment, i l'altra reconeixeria la importància d'aquesta llengua per a Andorra i la necessitat de conèixer-la i usar-la, però la desvincularia en certa manera com a element indeslligable de la identitat andorrana. En aquest sentit, podria aparèixer un sentiment identitari de pertinença a Andorra però no vinculat necessàriament o únicament al fet de parlar català i sentir-lo com a única llengua pròpia.

Pel que fa a la percepció que tenen els joves de la situació actual del català, no trobem un discurs consensuat sinó més aviat visions diferenciades. Per alguns joves, actualment el català es trobaria en una posició més avantatjosa que anteriorment com a resultat d'una conscienciació social més gran de la importància d'aquesta llengua i de les accions empreses en la seva defensa pel Servei de Política Lingüística. L'escolarització dels fills d'immigrants a escoles on el català forma part del programa lingüístic també n'hauria fet augmentar l'ús entre la població.

Troblem, però, discursos que posen en dubte aquesta més bona situació del català. En aquest cas, els joves atribuirien un cert descens de l'ús d'aquesta llengua a la contínua immigració que rep el Principat i a la consegüent barreja de llengües.

Entre aquests últims discursos podem percebre certa por o preocupació sobre la possibilitat que un augment del nombre de castellanoparlants provoqui que el català es parli menys i, fins i tot, es pugui arribar a perdre. En aquest sentit hauríem de tenir en compte els resultats d'estudis¹ elaborats sobre aquest tema, on no es mostra en cap cas que pugui es pugui produir aquesta possibilitat.

De tota manera, des del nostre punt de vista i sense tenir proves factibles, considerem que, si bé la immigració de població castellanoparlant pot fer que aquesta llengua es reforci i n'augmenti l'ús en territori andorrà, l'escolarització de les noves generacions, i el fet que el català és la llengua oficial del país, poden equilibrar la dinàmica lingüística d'aquestes accions i relacions que, d'altra banda, considerem lògiques i pròpies d'un país com Andorra, basat en relacions transfrontereres i interaccions en diversos àmbits (comercials, relacionals, ocupacionals...) amb grups lingüístics i nacionals heterogenis.

La divisió d'opinions entre els joves, pel que fa a la situació del català, també la podem trobar en la seva percepció sobre el futur del panorama lingüístic d'Andorra. L'augment del castellà sembla que és una opinió compartida per tots els participants, mentre que la futura situació del català desperta més divisions d'opinió. Alguns joves pensen que augmentarà a poc a poc gràcies, per exemple, a les accions del Servei de Política Lingüística; d'altres pensen que es mantindrà com ara, i d'altres consideren que el seu ús social al carrer disminuirà però es continuarà mantenint com a llengua de caràcter oficial, administratiu i institucional.

Quan preguntem als joves que ens argumentin per què sí o per què no creuen que el català s'hauria d'utilitzar en les interaccions lingüístiques amb persones immigrants, trobem una altra vegada aquesta divisió d'actituds que hem comentat. En aquest sentit, una part dels joves consideren que per millorar la situació del català caldria mantenir posicions més rígides en les interaccions amb persones no catalanoparlants però residents al país. D'altra banda, trobem altres joves que opinen que la parla i l'elecció de la llengua és una opció personal, que no es pot imposar més enllà de contextos oficials i, en tot cas el que es pot fer és fomentar-ne la utilització i l'aprenentatge.

---

¹ Estudis comentats anteriorment, com el realitzat pel CRES sobre immigració o els vinculats al Servei de Política Lingüística.

Considerem que tot i que els joves utilitzen arguments diversos en les seves respostes, tendeixen, en línies generals, a situar-se al voltant de dos actituds, que marquen una posició més o menys rígida pel que fa al debat de la integració i l'assimilació cultural i lingüística de la població immigrant.

Una posició més rígida seria representada pels que vinculen la integració a Andorra a una assimilació de la cultura, i per tant, de la llengua, els valors i les formes de conducta de la població autòctona. En aquest sentit, la nacionalitat i el sentiment de pertinença a Andorra estarien fortament vinculats a l'aprenentatge del català.

Aquesta tesi o argumentació, des del nostre punt de vista, ha estat i continua essent fortament present en l'imaginari col·lectiu de la societat andorrana, o més concretament a l'Andorra "oficial" o institucional. És aquest tipus de visió o discurs que considerem que dóna lloc, conjuntament amb elements de caràcter econòmic, polític i jurídic, a la segmentació interna de la societat andorrana. Una segmentació que com hem vist en la primera part del treball dóna lloc a divisions de caràcter juridicopolític, social i lingüísticocultural entre la població del Principat.²

Sembla que entre els joves també trobem una tendència cap a una posició menys rígida, que entén una integració basada en un enfocament no tan basat en una assimilació dels valors propis de la societat receptora, sinó entès com a procés d'interacció i adaptació mútues, en una societat dinàmica, plural i heterogènia.

Centre d'interès núm. 4: el prestigi o el valor social atorgat a les llengües d'Andorra

Els discursos dels joves ens corroboren clarament la hipòtesi que hi ha una percepció generalitzada que les llengües presents a Andorra no es valoren socialment de la mateixa manera ni tenen igual prestigi.

---

² En la primera part del treball hem desenvolupat aquesta teoria de la triple segmentació de la societat andorrana, aportant aquells altres estudis o autors que s'inscriuen en aquesta visió.

A més, també podem veure, tal com havíem plantejat, que cada una de les llengües és valorada o desvalorada en funció d'elements de diversa naturalesa.

En aquest sentit, els joves manifesten que d'una manera més o menys directa, s'associa una llengua a les persones que la parlen. Aquesta associació es pot relacionar amb la condició d'immigrants de les persones que el parlen, amb el nivell educatiu d'aquestes persones, i amb la seva posició sociolaboral, la quantitat de parlants que té cada llengua... Així, doncs, els joves consideren que en aquesta associació, que dóna lloc al valor social atorgat a les llengües, hi intervé un important component de prejudicis i estereotips que es tenen dels diversos col·lectius nacionals i lingüístics. Prejudicis que segons la nostra anàlisi, i com veurem més endavant, es poden relacionar de manera directa amb el tipus de segmentació laboral, política i lingüísticocultural que trobem en la societat andorrana.

El català, segons els joves, és una llengua amb un valor que recau, principalment, en la seva oficialitat i en les conseqüències que aquest fet comporta, com ara ser d'ús obligatori en determinats contextos, ser una llengua present a tots els sistemes educatius...

Pel que fa al castellà, podem dir que els joves consideren que el valor d'aquesta llengua es deu a la quantitat de parlants que té, a la forta presència al carrer, i al seu ús instrumental lligat a les relacions del mercat laboral, especialment en determinats sectors com la construcció, el comerç i l'hoteleria. Aquesta important presència fa que alguns joves la vegin com a llengua franca d'Andorra i per tant, la més útil. Altres elements que donarien valor a aquesta llengua serien les relacions històriques i polítiques entre Espanya i Andorra, i la quantitat de turistes castellanoparlants que visiten el país.

Contràriament al cas del català o el castellà, la valoració del francès no està tan clarament definida, i hi intervenen elements diferents. Així, doncs, la seva valoració considerada en termes generals força positiva es deuria a raons històriques i polítiques (condició de copríncipat), al fet de tenir un sistema educatiu propi, als estereotips que associen la cultura francesa a una suposada superioritat enfront d'altres cultures...

En el cas del portuguès, hem trobat una clara opinió generalitzada que és una llengua socialment valorada de forma negativa. Els joves expliquen aquesta in-

fravaloració explica a partir del fet que s'associa la llengua als parlants, als quals s'atribueix una imatge negativa i estereotipada sobre el seu comportament, el nivell educatiu que tenen...

Aquesta escala de valoració feta pels joves, que situaria el català en primer lloc, seguit del francès o el castellà, i on el portuguès se situaria en una posició de desvalorització, no coincidiria segons l'opinió dels joves, amb una hipotètica escala d'ús social³ de cada una d'aquestes llengües. Així, doncs, podem veure que l'ús social real de les llengües a Andorra no coincideix amb el prestigi que tenen.

Tenint en compte la divergència entre l'ús social i el prestigi atorgat a cada llengua, podríem plantejar-nos la hipòtesi que, un cop més, ens trobem davant de dues andorres diferents. L'una basada en un discurs més institucional i oficial, que presentaria una andorra on el català té un pes molt important, tant pel que fa a la simbologia com la configuració de la identitat col·lectiva, però en certa mesura, allunyada de l'Andorra real on el català, juntament amb altres llengües i per tant, juntament també amb elements provinents d'altres cultures presents al territori, ha configurat l'Andorra del dia a dia, més dinàmica i plural, on el plurilingüisme n'és un element distintiu.

Tot i que són conscients del prestigi desigual que tenen les diverses llengües a Andorra, els joves veuen positivament el fet de viure en una societat plurilingüe pels avantatges que això suposa per al seu enriquiment personal. Tot i així, també trobem discursos en els quals manifesten que viuen, de vegades, certa pressió ja que no poden parlar sempre i en tots els contextos la llengua que volen. Aquesta pressió manifestada per joves de diferent origen lingüístic es podria deure al fet que els joves perceben, d'alguna manera, la segmentació laboral per grups nacionals i lingüístics que trobem en l'estructura ocupacional d'Andorra. Es refereixen a la distribució desigual de la població andorrana en l'estructura ocupacional segons la nacionalitat i el lloc d'origen del treballador.

Encara que la nacionalitat o el lloc d'origen no és l'únic factor que explica la situació del treballador del mercat laboral, ja que entren en joc altres variables

---

³ Quan demanem als joves que ens realitzin una escala segons l'ús social de cada llengua en primer lloc apareix clarament el castellà, seguit del portuguès i/o del català (divergència d'opinions) i en última posició situarien el francès.

com el nivell d'instrucció, els anys de residència..., tal com hem comentat en el marc teòric del treball, podem parlar d'una important segmentació per nacionalitat entre els treballadors del Principat. Aquesta segmentació fa que les feines més ben considerades, com ara l'Administració o la banca, siguin ocupades principalment per andorrans; i altres sectors amb tasques amb menys prestigi o amb pitjors condicions, per població immigrant més recent.

A més, el fet que alguns dels joves dels grups considerin que no sempre es poden expressar en castellà o en portuguès ens podria indicar, en certa manera, la presència d'un discurs popular, que tendeix a la tesi mencionada anteriorment, d'una integració que consisteix en l'assimilació dels valors, la cultura i la llengua d'Andorra.

Tenint en compte els elements que hem analitzat en aquest quart centre d'interès, podem considerar que, efectivament, la segmentació interna de la societat andorrana en l'àmbit sociolaboral, polític i econòmic es manifesta o es trasllada a les representacions socials de les llengües, i per tant, al valor i el prestigi social que l'imaginari col·lectiu atorga a cada llengua. Com veurem a continuació, aquestes representacions socials que valoren determinades llengües per sobre les altres es traslladen i s'interrelacionen també amb la imatge o la representació social dels parlants de cada llengua, i es creen retrats estereotipats d'importants conseqüències per a les relacions socials entre els col·lectius nacionals i lingüístics presents al Principat.

Centre d'interès núm. 5: la llengua i la identitat nacional a Andorra

A partir de l'anàlisi dels grups de discussió, podem pensar que entre els joves d'Andorra coexisteixen sentiments identitaris heterogenis, que van des de sentir-se andorrà, espanyol, català, francès, portuguès..., fins a una barreja de dos o més identitats.

Entre els que se senten andorrans, hi podem trobar joves d'origen divers (francesos, portuguesos, espanyols...). Aquests joves destaquen que aquest sentiment de pertinença respon al fet que o bé han nascut a Andorra o fa molts anys que hi viuen. De la mateixa manera, entre els que consideren que se senten o es

defineixen com a portuguesos, catalans, espanyols..., hi trobem la variable de lloc de naixement o anys viscuts en un determinat país, juntament amb altres elements, com ara identificar-se amb la cultura i la identitat corresponents a la llengua materna, la important influència de lloc de naixement dels pares...

Finalment, entre els joves que consideren que se senten alhora andorrans i espanyols, portuguesos i andorrans, francesos i andorrans..., trobem que expressen la seva identificació a partir de la barreja d'elements apareguts anteriorment, com ara, haver nascut en un determinat país, tenir pares d'un origen diferent, haver viscut molt de temps en un territori...

Un cop analitzats els elements de pertinença que han destacat els joves, podem veure que, entre els que diuen que es consideren andorrans i independentment del seu origen, hi ha, contràriament al que havíem pensat, una identificació força clara del perquè se senten andorrans. Aquesta consciència clara també la trobem entre els que s'identifiquen com a no andorrans, com a espanyols, catalans, portuguesos... En canvi, podem intuir que entre els joves que s'identifiquen alhora amb dos o més identitats hi ha certa dificultat a expressar el perquè d'aquest sentiment. En aquest sentit, podríem plantejar una altra hipòtesi que fa referència a una possible dificultat d'identificació entre els individus que, per la seva trajectòria vital o per la influència familiar, desenvolupen sentiments de pertinença múltiples, enfront d'aquells altres que tenen una identificació més unidireccional.

Quan preguntem als joves que ens descriguin, independentment de la seva identificació personal, quins són els elements que creuen importants perquè una persona se senti andorrana, destaquen el fet d'haver nascut a Andorra o viure-hi des de fa temps, de tal manera que s'hi pugui tenir una vida social i laboral establerta; tenir antecedents familiars al país, es dóna valor als cognoms a la societat andorrana; identificar-se o sentir-se a gust amb la cultura, els valors, les tradicions i el paisatge d'Andorra...

En segon terme i de forma no tan generalitzada, entre els discursos del joves també apareixen la nacionalitat i un poder adquisitiu elevat com a elements identificadors de la identitat andorrana.

D'altra banda, entre els joves d'origen portuguès i espanyol, i independentment de la llengua d'ús habitual, apareix un nou element que consideren important

perquè una persona es pugui identificar amb la identitat andorrana. Aquest element seria la percepció o el sentiment que la gent del país d'acollida mostra, cert sentiment d'estima favorable.

El paper del català com a element configuratiu de la identitat col·lectiva andorrana es considera un tema a part. En aquest sentit, en començar el treball de camp havíem apuntat que els joves considerarien que el català és un element inqüestionable dins la identitat andorrana, però amb un pes més o menys important segons cada individu i la seva visió de l'Andorra oficial i catalana. Contràriament, però, el que hem pogut constatar a través dels discursos dels joves és una altra vegada l'existència de dues visions en certa manera confrontades de la identificació identitària a Andorra. Tenint en compte aquestes divergències, podem tornar a la hipòtesi de la coexistència de dues visions de la identificació identitària a Andorra. Com hem comentat, una partiria del català com a element bàsic en aquesta identificació i coincidiria amb un discurs assimilacionista de la integració dels immigrants, i l'altra es basaria més en elements d'interacció constant entre una població andorrana caracteritzada per la seva pluralitat nacional i lingüística.

Aquestes posicions divergents són manifestades per joves de diversos grups de discussió i, com a conseqüència, no podem parlar de cap relació entre l'origen lingüístic dels participants i l'opinió expressada en aquesta pregunta.

Sigui com sigui, el que queda clar a partir de l'anàlisi dels grups de discussió, i amb els resultats obtinguts a partir d'altres estudis, és que la construcció de la identitat andorrana ha estat i continua sent un procés complex, condicionat per les particulars característiques econòmiques, socials, demogràfiques, polítiques i lingüístiques. En aquesta construcció hi intervenen elements de naturalesa diferent que, alhora, s'interrelacionen amb els discursos presents a la societat sobre com s'hauria d'entendre la integració dels immigrants. Alguns d'aquests elements diversos sembla que són popularment acceptats com a bàsics, i constructors de la identitat andorrana i que, alhora, ens serveixen com a mesura per valorar la integració o la no-integració dels nousvinguts. Entre aquests elements trobaríem, amb un pes diferent segons l'individu, el fet de parlar català, viure i/o treballar de forma permanent al país, adaptar-se als costums andorrans...

Pel que fa al tema de la identitat andorrana, trobem la definició de la cultura andorrana segons els joves. Hi podem apreciar dos visions diferents. D'una banda, trobem una definició de cultura andorrana basada en la barreja i la conglomeració d'elements originaris de la tradició historicocultural d'Andorra conjuntament amb altres elements propis de les cultures que s'hi mantenen en contacte, com la catalana, la francesa i l'espanyola. D'altra banda, trobaríem una definició en què aquesta cultura del Principat apareix amb trets distintius propis i independents de possibles influències foranes.

Aquestes dos visions reafirmen la complexitat que trobem a Andorra pel que fa a la relació entre integració, identitat, llengua i cultura.

Pel que fa al concepte de nacionalitat, es confirma la hipòtesi plantejada segons la qual els joves entenen aquest element com una cosa diferent de la identitat. Mentre que la identitat es mou en un món més subjectiu, la nacionalitat és entesa en la seva dimensió més pràctica i instrumental. Per tant, és valorada no perquè sigui un element d'identificació sinó pels avantatges que comporta assolir-la en l'àmbit laboral, polític i social. També, però, són conscients de la dificultat que suposa per a la població resident aconseguir-la, i de les seves limitacions relacionades amb el fet que Andorra no pertanyi a la Unió Europea. En aquest sentit, alguns joves han expressat la seva preferència o desig de poder mantenir una doble nacionalitat, per obtenir així els avantatges de l'una i l'altra.

Com a mostra d'aquesta diferenciació expressada entre aquests dos conceptes, podem analitzar el debat que es produeix en alguns grups de discussió, pel que fa a la integració dels immigrants i l'adquisició dels seus drets polítics.

Tal com han expressat els joves, la nacionalitat esdevé un element necessari per poder-se situar en igualtat de condicions respecte a la resta de població d'Andorra pel que fa als drets polítics, socials i laborals; però per alguns joves, el fet de desenvolupar un sentiment de pertinença a Andorra és tan o més necessari per a la integració dels immigrants que la versió oficial o administrativa adquirida a partir de la nacionalitat. Aquesta opinió ens situa una altra vegada davant d'un discurs d'integració basat en certs elements assimilacionistes en què l'adopció del català i els costums i les tradicions, en general, es fan imprescindibles perquè un immigrant sigui considerat com una persona integrada o amb voluntat per fer-ho.

Tenint en compte l'aparició d'aquest discurs entre alguns joves, podríem pensar en una nova hipòtesi pel que fa als processos d'integració a Andorra. Si bé la integració en una societat ha de ser entesa com un fenomen multidimensional i en el sentit més ampli possible, aquest fenomen acostuma a passar per diferents etapes o estadis que van des de la integració fins a l'estructura ocupacional del país receptor; a la integració sociocultural i a la integració política. En el cas de la societat andorrana, aquests tres estadis també es defineixen de forma clara i seqüencial, de manera que la integració política és l'última d'arribar un cop s'ha adoptat la nacionalitat. Tot i així, sembla que en l'imaginari social col·lectiu, la integració d'un individu es concentra en l'univers simbòlic de la identificació a assimilació dels trets identitaris propis d'Andorra, com ara la llengua, la cultura i els valors en general.

Aquesta integració entesa com a procés d'adquisició dels elements distintius de la cultura andorrana pot comportar una dificultat més gran per al complex procés d'integració dels immigrants en les societats receptores. En aquest sentit, és possible pensar que un procés d'aquesta intensitat és difícil de dur a terme sense que comporti uns costos personals molt elevats.

Sigui per aquest motiu o bé per d'altres, entre alguns joves hem trobat l'opinió que per a una persona no andorrana és molt difícil arribar-se a sentir com a tal, tot i que, contradictòriament, entre els mateixos joves hem pogut observar casos en què sí que es dona aquesta identificació. En aquest sentit, podríem pensar que aquesta integració amb trets assimilacionistes es produeix més fàcilment entre joves que han nascut a Andorra o bé que fa molts anys que hi viuen, i per tant, tenen molt més interioritzats, a part de la llengua, altres trets culturals propis d'Andorra, independentment que en l'àmbit personal s'autoidentifiquin exclusivament com a andorrans, espanyols, portuguesos..., o una barreja d'elements.

La convivència en un mateix territori d'identitats i nacionalitats heterogènies pot tenir conseqüències importants per al funcionament del país. En aquest sentit, els joves han manifestat conseqüències de caràcter positiu, com ara la riquesa cultural i lingüística, els beneficis econòmics i laborals que comporta la immigració... Però, també han destacat possibles efectes negatius per al país a diversos nivells, que van des de l'hipotètic ressentiment de la cultura i la llengua andorranes, la possible aparició de conflictes entre grups nacionals dife-

rents, la discriminació envers determinats col·lectius per la generalització de prejudicis...

Centre d'interès núm. 6: la relació entre grups nacionals i lingüístics diferents

La convivència a l'escola entre joves de procedència diversa ens pot servir com un indicador per mesurar les relacions entre grups diversos, i també la naturalesa i el caràcter d'aquestes relacions.

Tal com havíem pronosticat, els joves ens manifesten, en línies generals, que la convivència a l'escola entre grups lingüístics i nacionals heterogenis és correcta com a conseqüència possiblement del costum de compartir classe i activitats amb companys andorrans, portuguesos, catalans, espanyols..., des dels primers anys d'escolarització. Tot i així, reconeixen que a secundària es produeixen sovint baralles o disputes entre grups.

En cert sentit, i entre alguns dels joves, trobem un discurs que posa en qüestió la convivència entre grups de joves de llengua o procedència diversa, ja que consideren que es tendeixen a formar grups, i n'hi ha que s'interelacionen només amb joves del mateix origen, ja siguin francesos, portuguesos, andorrans... De tota manera, podríem pensar que aquesta interrelació més gran entre joves del mateix origen es podria atribuir, en part, al tipus de distribució dels escolars per nacionalitat als sistemes educatius.⁴

Si traslладem aquesta correcta convivència dels joves de l'escola al carrer, detectem a través dels discursos dels joves que, si bé no hi ha conflictes ni baralles destacables, aquesta convivència multilingüística o multinacional tendeix a disminuir, i s'intensifica un tipus de relació més homogènia pel que fa als orígens dels grups d'amics. L'excepció a aquesta tendència observada la trobaríem en ambients on es practiquen activitats d'oci o esportives, on sí que hi ha una interrelació més gran entre joves d'origen divers. D'aquesta manera, sembla que es confirma la hipòtesi plantejada a l'inici del treball de camp, segons la qual

---

⁴ Recordem que tal com hem descrit anteriorment la distribució dels escolars en els diferents sistemes educatius no segueix un esquema equitatiu.

consideràvem que fora dels ambients escolars, i especialment dins del món laboral, en què es troben o es trobaran aquests joves, els grups nacionals es presenten més separats i jerarquitzats, especialment per la seva posició socioocupacional i no tant per la diversitat lingüística o la segmentació juridicopolítica, de manera que es mostra l'existència d'una piràmide jerarquitzada dins la societat andorrana però que cal considerar mòbil i no estàtica.

Per poder donar més informació o indicis a aquestes tendències d'interrelació observades entre els joves, analitzem, a partir dels seu propis discursos, si en el cercle d'amistats més pròxim o íntim dels joves podem parlar d'una tendència més homogènia o heterogènia pel que fa a l'origen nacional i lingüístic dels components del grup.

Després de l'anàlisi feta dels discursos dels joves, tot i que no podem parlar en cap cas d'elements comprovables a partir com a mínim d'aquest estudi, podem apuntar alguna tendència observada en forma d'hipòtesi. En aquest sentit, considerem que és possible que el fet de conviure en l'àmbit escolar amb companys de nacionalitats i llengües diferents faci que els joves adoptin una actitud més tolerant, tant en el seu dia a dia escolar, com fora d'aquest àmbit. Aquesta posició més tolerant es podria traduir en una disminució dels prejudicis i estereotips cap a joves d'altres nacionalitats i, per tant, cap a una actitud més oberta de relacionar-se amb tot tipus de joves.

D'aquesta manera, és possible també que els joves que des de petits estan convivint a les aules o en activitats d'oci i esportives amb aquesta diversitat, com hem vist en alguns dels participants, un cop abandonin l'escola continuïn mantenint aquestes relacions i com a conseqüència una actitud més oberta.

Centre d'interès núm. 7: les percepcions i les representacions socials dels grups de referència

Les característiques econòmiques i laborals d'Andorra han afavorit, segons la percepció dels joves, que la immigració s'hagi aollit de forma generalment positiva, tot i que són conscients que aquest fenomen es percep o té connotacions diferents segons el col·lectiu al qual s'estigui fent referència. En aquest sentit, hi ha un discurs generalitzat que la societat andorrana no acull de manera ho-

mogènia tots els col·lectius d'immigrants, i s'estableixen en certa manera jerarquies entre la població arribada al Principat.

Entre els motius que els joves consideren que expliquen el fet que no s'aculli de la mateixa manera tots els individus, en trobem de naturalesa diferent. D'una banda, destaquen l'existència d'estereotips o prejudicis contra determinats col·lectius, com els portuguesos, els sud-americans i els marroquins. Aquests prejudicis, com ja hem comentat anteriorment, estan relacionats amb la posició sociolaboral que ocupen, el suposat baix nivell cultural d'alguns d'ells..., i la simple generalització d'estereotips o etiquetes negatives.

D'altra banda, destaquen que també s'acull de manera diferent si la persona o les persones que emigren "s'integren"⁵ o bé si tendeixen a tancar-se entre elles mateixes. Elements com el temps que fa que s'ha emigrat o l'existència de convenis amb uns països en concret també influeixen, segons els joves, al fet que es tendeixi a acollir les persones de forma desigual.

Quan ens endinsem en els discursos emergents dels joves, pel que fa a les representacions socials dels diversos col·lectius, al comportament davant les diferències lingüístiques, socials i culturals..., apareixen un seguit de temes que ens ajuden a crear una imatge d'aquestes representacions i de com s'interrelacionen en l'imaginari col·lectiu de la societat andorrana, i es dona lloc a determinades dinàmiques de relació intragrupal.

Un dels primers temes que cal destacar és la percepció existent d'una societat andorrana culturalment tancada i socialment estratificada. En aquest sentit, entre els joves trobem que si bé Andorra és per naturalesa una societat formada per població plurinacional, sembla que mantingui cert tancament a determinades expressions culturals no pròpies.

Aquest cert tancament és atribuït, en part, al fet que pels joves, la societat andorrana mostra diferències de classe o nivells d'estratificació sociolaboral pal-

---

⁵ Recordem que en aquest concepte d'integració d'algun dels joves hi ha un component important d'assimilació cap als valors, pautes de comportament, llengua i cultura pròpies de la població autòctona. Amb la qual cosa si l'immigrant no realitza part o el total d'aquest procés d'assimilació se'l considera com a individu no integrat o fins i tot sense ganes d'integrar-se a la societat andorrana.

pables. Veiem, doncs, un cop més, la percepció que a Andorra hi podem trobar una estructura social piramidal en què la població ocupa posicions jerarquitzades en funció de l'estatus socioeconòmic, jurídicopolític i lingüísticocultural.

Un altre tema destacable en aquest bloc o centre d'interès és la percepció de diferències internes dins del col·lectiu de població andorrana. Aquestes diferències, esmentades per joves de diversos grups de discussió es vinculen principalment a factors de caràcter econòmic i sociolaboral, de prestigi de determinats cognoms, i d'una suposada superioritat en l'esperit nacional.

Com hem estat veient anteriorment, aquestes diferències entre segments de la població andorrana que deriven de la particular evolució d'Andorra s'explicarien a través del que hem denominat "factores de segmentació", que provenen d'elements diversos però altament interrelacionats. Entre aquests elements destaca la situació econòmica de l'individu, la posició en l'escala ocupacional, les diferències jurídiques i polítiques derivades de les lleis d'immigració, les característiques culturals i lingüístiques dels grups... Tots aquests eixos de segmentació interna s'unirien als diversos elements ressaltats per Dolors Comas d'Argemir,⁶ a partir dels quals s'ha elaborat la identitat col·lectiva andorrana i el sentiment comú de pertinença, com ara la sang (o el cognom), la llengua, la terra, la història comuna.... D'aquesta unió en sorgeix una població que s'estructura al voltant d'elements identitaris multifactorials que diferencien entre els andorrans de soca-rel, els andorrans de segona generació i els immigrants, que alhora presenten graus de prestigi i valoració diferents. Tot i així, aquesta estructura cal considerar-la dinàmica i mòbil, ja que hi intervenen factors que modifiquen l'estatus d'un individu, com ara el nivell d'estudis assolit, els anys de residència...

Un tercer tema que apareix de manera reiterada en els grups de discussió quan parlem de les representacions socials dels grups de referència és l'existència de prejudicis i estereotips de caràcter i naturalesa diferents a l'hora d'identificar els grups nacionals i lingüístics presents a Andorra.

Aquestes percepcions estereotipades, ja siguin amb una tendència positiva o pejorativa, apareixen de forma generalitzada a tots els grups presents a An-

---

6 Comas d'Argemir, D; Pujadas, J. J. *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*. Barcelona: Alta Fulla, 1997.

dorra. Tot i així, veiem clarament que aquesta tendència a crear imatges a partir d'elements estereotipats té un pes important pel que fa a la representació social del col·lectiu d'immigrants o fills d'immigrants d'origen portuguès.

D'aquesta manera, en tots els grups de discussió i, per tant, independentment de la llengua materna, trobem un seguit de discursos pejoratius relacionats amb elements diversos, com ara el caràcter o la personalitat atribuïts de forma generalitzada a tot individu portuguès, a la suposada falta d'interès per a la integració a la societat andorrana per part d'aquest col·lectiu, pel tipus de projecte migratori que elaboren o es prejutja que tenen, per la posició sociolaboral que ocupen...

Un dels principals problemes dels prejudicis i les valoracions estereotipades, sigui quin sigui l'origen, és que s'acaben generalitzant de tal manera que es fa difícil trencar la dinàmica. D'aquesta manera, encara que es produeixin canvis importants, per exemple, en la trajectòria ocupacional de persones portugueses o hi hagi canvis generacionals que afavoreixin una extensió important de la cultura i la llengua del país en aquesta població que ja neix andorrana, els estereotips continuen actuant durant molt de temps.

Tot i així, no hem d'oblidar que en aquests mateixos discursos sobre les representacions socials negatives dels portuguesos apareixen elements crítics que posen en dubte aquests estereotips, al mateix temps que reconeixen una visió massa generalista del col·lectiu i el fet que determinats comportaments negatius d'alguns individus en particular s'extrapolen a la resta de població d'origen portuguès.

Centre d'interès núm. 8: la projecció futura

En aquest últim apartat hem volgut esbrinar com els joves s'imaginen algunes qüestions relacionades amb el seu futur comportament lingüístic.

Un element que hem considerat interessant és conèixer quina és la llengua que creuen important de transmetre als fills i convertir-la, així, en la seva llengua materna. En línies generals trobem que els joves creuen que als fills els parlaran en la seva pròpia llengua materna més l'altra que utilitzin de manera més

frequënt. També veiem que de vegades es decideixen per una segona llengua depenent del que creuen que després aprendran a l'escola. Entre molts joves, sembla clar que hi ha la idea de transmetre el màxim de llengües possibles als fills.

Pel que fa a l'escola que els joves participants dels grups de discussió creuen que portaran els fills, trobem una clara correspondència amb l'escola en la qual han anat. D'aquesta manera, per exemple, els joves que van al sistema educatiu francès creuen que portaran els nens al mateix sistema educatiu; els que van a l'andorrà, a aquesta escola; i els que van al sistema educatiu espanyol, a l'espanyol.

APUNT FINAL

Un cop analitzades les conclusions obtingudes en cada apartat, i en especial pel que fa als temes de les relacions entre grups nacionals i lingüístics heterogenis, les percepcions i les representacions socials dels grups de referència i el desigual prestigi de les llengües, podem reprendre la hipòtesi bàsica que ens plantejàvem a l'inici del treball. En aquest sentit apuntàvem que els tipus de comportaments lingüístics eren el resultat de la interacció d'un conjunt de representacions socials que els subjectes fan a partir de la mateixa identitat cultural. En aquest joc de percepcions hi tenen una importància destacable i indeslligable les interaccions entre les representacions socials dels grups de referència, les de les diferents llengües presents al territori i la de les normes d'ús lingüístic.

Si traslladem aquestes interaccions al cas i el context concrets d'Andorra, i sempre a partir de l'anàlisi dels grups de discussió plantejats, veiem que efectivament aquestes interrelacions de les representacions socials esmentades influeixen clarament en el comportament lingüístic de la població del Principat.

En aquest sentit, hem vist com els grups lingüísticonacionals creen un tipus d'interrelacions amb els altres grups, en què la imatge a partir d'elements com la segmentació laboral, econòmica, sociocultural..., de la societat té un paper important. D'altra banda, aquestes representacions més o menys tipificades i estereotipades es traslladen a la representació de cada llengua i creen jerarquies valoratives i prestis desiguals que retornen i, per tant, influeixen en els comportaments entre grups i a l'imaginari social que es projecta als parlants

d'aquestes llengües, de manera que els dota al seu torn de connotacions estereotipades ja siguin en sentit positiu o negatiu.

Finalment, aquestes representacions socials envers els parlants i les seves llengües influeixen directament en l'ús que s'atribueix a cada llengua, i es produeixen esquemes socialment acceptats on cadascuna s'associa a un context concret segons la imatge o la percepció que se'n tingui.

Cal, però, entendre aquestes percepcions com a fluxos mòbils que estan en construcció, interrelació i reformulació constants. És per aquest motiu que en cap cas, i com a conseqüència de la seva pròpia naturalesa social, es tracta d'esquemes immòbils i eterns. Canvis com l'escolarització dels fills d'immigrants a sistemes educatius on conviuen llengües i parlants heterogenis; moviments en l'escala socioocupacional; modificacions en les dinàmiques econòmiques i polítiques d'Andorra; o la mateixa evolució que té lloc amb el pas del temps de les relacions i les influències de les cultures i llengües en contacte fan que aquestes representacions es vagin modificant i reinterpretant i donin lloc a noves dinàmiques de relació i de representació social.

Aquest mateix joc d'interrelacions és el que ens explica i d'alguna manera confirma la primera subhipòtesi plantejada, segons la qual veiem que l'esmentada triple segmentació present a la societat andorrana es trasllada a la relació entre els grups lingüístics i, per tant, a la llengua de cada grup i al seu valor d'ús social i prestigi.

D'altra banda, i centrant-nos en la construcció de la identitat andorrana i dels elements que la configuren, podem reprendre el que anomenàvem segona subhipòtesi. Hem vist, tant a partir d'aquest estudi com d'altres revisats, que el català ha estat i és un element central en la construcció del discurs oficial del que s'ha d'entendre per identitat andorrana, i alhora com aquest element es converteix en la base del discurs també oficial o institucional sobre la integració en aquesta societat. Una integració que, tal com hem assenyalat, sembla que consisteix en un model de trets assimilacionistes en què l'immigrant, per ser valorat i autovalorar-se com a andorrà, s'ha de fer seus els valors, la cultura, les pautes de comportament i, especialment, la llengua de la societat receptora. Aquest tipus d'argument és acceptat i interioritzat per bona part de la població andorrana sigui autòctona o no ho sigui. Tot i així, a la realitat del dia a dia

aquesta integració rígida xoca amb un seguit de traves que impossibiliten o, si més no, dificulten molt aquest model d'integració. Entre aquestes traves sembla que destaca de forma important la tardana integració política amb tots els drets i deures de l'immigrant a la societat andorrana i la consegüent segmentació laboral, econòmica i jurídica, juntament amb el joc de representacions socials que donen lloc a una estructura piramidal de les diverses cultures i llengües presents al territori. Davant d'aquesta situació s'elabora un discurs paral·lel a l'oficial en el qual la identitat andorrana i, per tant, les bases de la integració a la societat, es converteix en una cosa molt més flexible, dinàmica i canviant. En aquest nou paradigma el català continua tenint un paper important i acceptat com a llengua oficial i com a element simbòlic d'una part del sentiment de pertinença col·lectiu, però també hi tenen cabuda altres expressions identitàries i hi destaca la barreja fruit d'una societat que ha estat i continua sent multilingüe i plurinacional. Així, doncs, en aquesta visió d'un altre tipus d'Andorra hi trobem joves plurilingües amb identitats diverses formades per un o més d'un element nacional i cultural.

Considerem que aquesta nova imatge s'adequa molt més a la realitat quotidiana i que no necessàriament ha de xocar o entrar en conflicte ni amb el català ni amb tots els elements que tradicionalment han format i formen la cultura pròpia del Principat, sempre que sigui acceptada com una nova realitat fruit de les dinàmiques d'un país on la frontera i les interrelacions amb gent i països diversos han estat i són un element clau de la construcció i del manteniment del país.

Per acabar, i pel que fa a les conclusions anteriors, en la tercera subhipòtesi consideràvem que tot i que la població escolaritzada a Andorra entén i pot parlar el català, aquesta llengua no es converteix en la llengua d'ús social per excel·lència. No tenim prou elements per refutar o afirmar aquesta hipòtesi de manera concloent ja que la nostra anàlisi es basa en les percepcions i les opinions subjectives dels joves. Tot i així, sí que hem pogut veure que en l'ús del català a Andorra hi intervenen multitud de factors que van més enllà d'una qüestió de coneixença o domini de la llengua. Un cop més hi entra en joc la triple segmentació social detectada a Andorra; les interrelacions entre les representacions de les llengües, la cultura i els parlants de les llengües de referència; la particular configuració de la identitat andorrana; les dinàmiques socials, econòmiques i laborals; el discurs oficial i simbòlic atribuït al català; l'evolució i les característiques dels moviments migratoris i de les lleis que els regulen...

És per aquest motiu que qualsevol estudi o acció dirigida tant a fomentar el català com a analitzar la dinàmica entre llengües en contacte o a mirar d'establir una autèntica convivència entre col·lectius, s'ha de mantenir en una actitud prou oberta i dinàmica per no perdre de vista les complexes interrelacions que s'estableixen entre llengua, identitat i integració en un context socioeconòmic amb trets particulars fruit d'una també particular evolució del Principat.

ANNEXOS

Qüestionari previ al grup de discussió

GRUP

PERFIL DEL PARTICIPANT

1) Sexe: home   /   dona

2) Data de naixement:

3) Nacionalitat

Nacionalitat	Teva	Mare	Pare

Andorrana

Espanyola

Portuguesa

Francesa

Altres

4) Nascut a Andorra

País de naixement	Teu	Mare	Pare

Andorra

Espanya

Portugal

França

Altres

5) Anys de residència

Anys de residència	Tu	Mare	Pare

Menys de 10

De 10 a 15

De 15 a 20

Més de 20

6) Parròquia on vius

7) Sistema educatiu on has fet els estudis de secundària. I a quin centre en concret

Andorrà / escola on vas estudiar

Francès / escola on vas estudiar

Espanyol / escola on vas estudiar

8) Quina és la teva situació actual?

Treball / de què treballes?

Estudio / què estàs estudiant?

9) En quina llengua vas aprendre a parlar?

Català

Castellà

Portuguès

Francès

Altres

10) Quina llengua utilitzes per parlar amb...? (pots marcar més d'una opció)

Per parlar amb...   Català   Castellà   Francès   Portuguès

Pare

Mare

Germans

Amics

Parella

Companys de feina

Companys d'estudi

11) Quin és el teu coneixement en línies generals del...?

(1 = cap, 2= regular, 3=bé, 4= molt bé)

Català   Castellà   Francès   Portuguès

Entès

Parlat

Llegit

Escrit

AGRAÏMENTS

Voldríem donar les gràcies a tots els joves que han participat en el desenvolupament d'aquest treball i que han aportat el seu criteri i la seva opinió respecte al fet lingüístic particular d'Andorra.

També volem agrair la col·laboració en el treball de recerca en la part més teòrica al Sr. Joan R. Micó, director del Centre de Recerca d'Estudis Sociològics de l'Institut d'Estudis Andorrans, com també als diversos transcriptors que han transcrit fil per randa tots els comentaris dels joves.

I també al Joan Sans, a la Berta Subietas i a tot l'equip del Servei de Política Lingüística pel seu convenciment, suport i confiança perquè aquest treball es portés a terme.

Moltes gràcies.

Sant Julià de Lòria, dilluns, 29 de setembre del 2008

BIBLIOGRAFIA

ARENY, J. *Conferència inaugural al Postgrau en ciències de l'educació d'Andorra*, 2007.

AGUIRRE, A. "Construcción cultural de la Identidad social". A: PÁEZ, D.; AYESTARÁN, S. *Los desarrollos de la Psicología Social en España*. Madrid: Fundación Infancia y Aprendizaje, 1998.

APPEL, R.; MUYSKEN, P. *Bilingüismo y contacto de lenguas*. Barcelona: Ariel, 1993.

BALLARÍN, J. M. *La interrelació entre la identitat cultural de la població andorrana i els seus usos lingüístics*. Tesi doctoral, Facultat de Filologia (Universitat de Barcelona), 2004.

BASTARDAS, A. *Ecologia de les llengües*. Barcelona: Proa, 1996. (Col·lecció Biblioteca Universitària).

BASTARDAS, A. "Llengua i noves migracions: les experiències canadenques i la situació a Catalunya". A: *Revista de Llengua i Dret*, 37, 2002, p. 153-190.

BASTARDAS, A. "Política lingüística mundial a l'era de la globalització: diversitat i intercomunicació des de la perspectiva de la complexitat". A: *Noves S.L. Revista de Sociolingüística*. <<http://cultura.gencat.net/llengcat/noves>> [Consulta: 2002].

BATALLA, J.; CASALS, M.; MICÓ, J. R. *La immigració a Andorra*. Institut d'Estudis Andorrans (IEA), Centre de Recerca d'Estudis Sociològics (CRES). Lleida: Pagès editors, 2004.

BERGER, P.; LUCKMANN, T. *Modernidad, pluralismo y crisis de sentido. La orientación del hombre moderno*. Barcelona: Paidós, 1997.

BERNSTEIN, B. Códigos elaborados y restringidos: sus orígenes sociales y sus consecuencias". A: SMITH, A. G. *Comunicación y cultura*. Buenos Aires: Nueva visión, 1977.

BOIX, E.; FARRÀS, J. "Ideologies, coneixements i usos lingüístics dels estudiants de secundària d'Andorra". A: *Annals 1994*. Andorra la Vella: Institut d'Estudis Andorrans, 1996, p. 103-133.

BOIX, E. *Triar no és trair. Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62, 1993.

BOPA, 51, any 5, 28.09.1993. Llei qualificada d'Educació.

BOPA, 7, any 8, 24.01.1996. Convenció sobre els drets de l'infant.

BOPA, 7, any 13, 17.01.2001. Conveni de cooperació educativa entre el Principat d'Andorra i la República Portuguesa.

CAIRAT I VILA, T. "L'escola andorrana". A: *Formació i ensenyament a Andorra*. XXXII Universitat Catalana d'Estiu, 19 d'agost del 2000, Prada de Conflent. Andorra. Societat Andorrana de Ciències, 2000.

CASTELLS, M. "El poder de la identidad". A: *La era de la información. Economía, sociedad y cultura*. Vol. I. Madrid: Alianza, 1998.

CLACHAR, A. "Resistance to the English language in Puerto Rico: Toward a theory of language and intergroup distinctiveness". A: *Linguistics and Education*, 9, p. 69-98, 1997.

COMAS D'ARGEMIR, D.; PUJADAS, J. J. *Andorra, un país de frontera. Estudi etnogràfic dels canvis econòmics, socials i culturals*. Barcelona: Altafulla, 1997.

CUMMINS, B; LOCKWOOD, J. "The effect of status differences, favoured treatment and equity on intergroup comparisons". A: *European Journal of Social Psychology*, 9, p. 281-289, 1979.

DOISE, W. "Representaciones Sociales en la Identidad Personal". A: DE MORAÑES, J. F.; PÁEZ, D.; DESCHAMPS, J. C.; WORCHEL, S. *Identidad Social. Aproximaciones psicosociales a los grupos y a las relaciones entre grupos*. València: Promolibro, 1996.

FERNÁNDEZ, M. A. "Cuando los hablantes se niegan a elegir: monolingüismo e identidad múltiple en la modernidad reflexiva". A: *Estudios de Sociolingüística*, 1 (1), p. 47-58, 2000.

FISHMAN, J. A. "Language and ethnicity". A: DE GILES, H.; SAINT JAMES, B. (ed.). *Language and ethnic relations*. Oxford: Pergamon, 1977.

GARRETA, J. *La integración cultural de las minorías étnicas (gitanos e inmigrantes)*. Barcelona: Anthropos, 2003.

GIDDENS, A. *Sociología*. Madrid: Alianza Universidad Textos, 1994.

GIDDENS, A. *Modernidad e Identidad del Yo*. Barcelona: Península, 1995.

GILES, H.; BYRNE, J. L. "An intergroup approach to second language acquisition". A: *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 3, p. 17-40, 1982.

GORDON, M.: *Assimiliations in American Life*. New York: Oxford University Press, 1964.

GOVERN D'ANDORRA, Ministeri d'Educació, Cultura, Joventut i Esports. Secretaria d'Educació, Fundació Crèdit Andorrà. *20 anys d'Escola Andorrana*. 2004. Andorra.

GUMPERZ, J. (ed.) *Language and social identity*. Nova York: Cambridge University Press, 1982

HAARMANN, H. *Multilingualismus (1): Probleme der Systematik und Typologie*. Tübingen Beiträge zur Linguistik. Tübingen, 1980.

HAARMANN, H. *Language in ethnicity: a view of basic ecological relations*. Amsterdam: Mouton, 1986.

HERMAN, S.N. "Explorations in the Social Psychology of Language Choice". A: *Human Relations*, 14, p. 149-164, 1961.

<<http://www.iea.ad/cres/observatori/temes/llengua3trimestre2005.htm>>

LAMBERT, W. E. "Culture and Language as factors in learning and education". A: *Cultural Factors in Learning*. Bellingham: Western Washington State College, F. About i R.D. Meade (eds.), 1974.

LAMBERT, W. E. (1974). "Effects of Bilingualism on the Individual: Cognitive and socio-cultural Consequences". A: HORNBY, P. A. *Bilingualism: Psychological, Social and Educational Implications*. New York: Academic Press, 1974.

LANDRY, R. "Le bilingüisme additif chez les francophones minoritaires du Canada". A: *Revue des sciences de l'éducation*, vol. 8, n. 2, p. 223-244, 1982.

LIXFELD, V. *Les llengües d'Andorra. Les relacions entre les estructures socials i les lingüístiques en un estat multiètnic*. Tesi doctoral. Ruhr-Universitat Bochum, (trad. cat. de *Die Sprachem Andorras. Beziehungen zwischen linguistischen und sozialen Strukturen in einem multiethnischen Staat*), 1983.

MINISTERI DE JUSTÍCIA I INTERIOR. *Recull Estadístic General de la Població d'Andorra*.

<<http://estudis-estadistica.finances.ad/deebdee1.asp>> [Consulta: 2007]

NOTÓ, P. *La identitat andorrana. Una recerca psicosociològica*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, 1983.

PÉREZ-AGOTE, A. "Aproximación sociológica al problema de la lengua". A: DE AZCONA, J. (dir.). *Límites geográfico-sociales del Euskera en Navarra*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 1985.

PIAGET, J. *El lenguaje y el pensamiento en el niño*. Buenos Aires: Guadalupe, 1972.

PUJOL, M. "La llengua catalana al Principat d'Andorra. Situació actual i evolució (1995-99)". *Llengua i Ús*, 22, 2001.

QUEROL, E. "Cap a un nou marc teòric per a l'estudi de les variables dels processos de substitució lingüística" (microforma). Tesi doctoral. Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1999.

RUI, S. *Approche socio-historique de la constitution de l'Andorre comme communauté mixte. Rapport d'étude pour la Commission Nationale Andorrane pour l'UNESCO*, 1998.

SALAZAR, J. M. "Identidad social e identidad nacional". A: MORALES, J. F.; PÁEZ, D.; DESCHAMPS, J. C.; WORCHEL, S. *Identidad social. Aproximaciones psicosociales a los grupos y las relaciones entre grupos*. València: Promolibro, 1996.

SCHUMANN, J. "Social distance as a factor in second language acquisition". A: *Language Learning*, 26, p. 135-143, 1976.

SCHUMANN, J. "Second language acquisition: the pidginization hypothesis". A: *Language Learning*, 26, p. 391-408, 1976.

SCHUMANN, J. "Social and Psychological factors in second language acquisition". A: RICHARDS, J (ed.). *Understanding second and foreign language learning*. Rowley, MA: Newbury, 1978.

SCHUMANN, J. "The acculturation model of second language acquisition". A: GINGRAS, R. (ed.). *Understanding second and foreign language learning*. Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics, 1978.

SERVEI DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA D'ANDORRA. *Coneixements i Usos lingüístics de la població escolar d'Andorra*. Govern d'Andorra. Ministeri de Turisme i Cultura, 2002.

SERVEI DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA D'ANDORRA. *Coneixements i Usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació actual i evolució*. Govern d'Andorra. Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació, 2005.

SIMARD, L. M.; GILES, H.; TAYLOR, D. M. "Attribution Processes and Interpersonal Accommodation in a Bilingual Setting". A: *Language and Speech*, 19, p. 374-387, 1976.

SMALLEY, W. "Cultural Shock, Language Shock and the Shock of SelfDiscovery". A: *Practical Anthroponology*, 10, p. 49-56, 1963.

SMOLICZ, J. J. *Culture and Education in a Plural Society*. Canberra. Curriculum Development Center, 1979.

SMOLICZ, J. J. "Multiculturalism and an overarching framework of values: some educational responses for ethnically plural societies". A: *European Journal of Education*, 19, p. 11-23, 1984.

SOLÉ, C. "La integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña." Madrid: CIS, 1981.

STENGAL, E. "On learning a New language". A: *International Journal of Psycho-Analysis*, 20, p. 471-479, 1939.

TAJFEL, H.; TURNER, J. C. "The social identity theory of intergroup behavior". A: WORCHEL, S.; AUSTIN, W.C. (eds.). *The social psychology of intergroups relations*. Chicago: Nelson Hall, 1985.

TAJFEL, H. "Le catégorisation sociale". A: MOSCOVICI, S. (ed.). *Introduction à la Psychologie Sociale*. París: Larousse, 1972.

TAJFEL, H. "Social Identity and intergroup behaviour". A: *Social Science Information*, 13, p. 65-93, 1974.

TAJFEL, H. "The psychological structure of intergroup relations". A: DE TAJFEL, H. (dir.). *Differentiation between groups: studies in the social psychology of intergroups relations*. Londres: Academic Press, 1978.

TAJFEL, H. *Human groups and social categories: Studies in the social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

TAJFEL, H. "Social Psychology of Intergroup Relations". A: *Annal Review of Psychology*, 33, p. 1-39, 1982.

TAJFEL, H. "Psicología Social y proceso social". A: *Perspectivas y contextos de la psicología social*, 177-216, 1983.

TAYLOR, Ch. *Fuentes del Yo*. Barcelona: Paidós, 1996.

TAYLOR, D. M.; GILES, H. "At the crossroads of research into language and ethnic relations". A: GILES, H.; SAINT JACQUES, B. (ed.) *Language and Ethnic Relations*. Oxford: Pergamon Press, 1979.

TEJERINA, B. *Nacionalismo y lengua*. Madrid: CIS – Siglo XXI, 1992.

TIZÓN, J.; ATXOTEGI, J.; SAN JOSÉ, J.; SAINZ, F.; PELLEGERO, N.; SALAMERO, M. "La migración como factor de riesgo psicosocial y somático". A: *Humanidades Médicas. Sociología de la Salud*, vol. 34, n. 816, pp. 50-76, 1988.

TURELL, T. *Elements per a la recerca sociolingüística a Catalunya: el comportament lingüístic a l'àmbit laboral*. Barcelona: Edicions 62, 1984.

TURNER, J. C. "Towards a cognitive redefinition of the social group". A: DE H. TAJFEL (ed.). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

TURNER, J. C. *Redescubrir el grupo social*. Madrid: Morata, 1990.

VYGOTSKI, L. S. *Pensamiento y lenguaje*. Barcelona: Paidós, 1995.